

Kiss Zoltán László

MAGYAROK A BÉKEFENNTARTÁSBAN

ZRÍNYI KIADÓ

Kiss Zoltán László

**MAGYAROK
A BÉKEFENNTARTÁSBAN**

Kiss Zoltán László

**MAGYAROK
A BÉKEFENNTARTÁSBAN**

Katonaszociológiai adalékok
a nemzetközi béketámogató műveletekben
történő szerepvállalásunk fejlődéstörténetéhez
és aktuális dilemmáihoz

Zrínyi Kiadó
Budapest

A képeket válogatta: Varga Zoltán

ISBN 978-963-327-511-5

Zrínyi Média HM Kommunikációs Kft.
A kiadásért felel: Dr. Gubcsi Lajos
Szerkesztő: Mészáros Károly
A kiadásban közreműködött: Kornétás Kiadó Kft.
Felelős vezető: Pustay Sándor
Műszaki szerkesztő: Árvai István
Nyomta és kötötte: Alföldi Nyomda Zrt.
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

ELŐSZÓ

Dag Hammarskjöld Nobel-békedíjas svéd diplomata, egykori ENSZ-főtitkár szerint a békefenntartás nem a katonák feladata, azonban csak a katonák tudják azt elvégezni. Napjaink reális világlátásáról tanúskodó szavai nemcsak elismerőek, de egyben elvárást is közölnek. Elvárást, hiszen hazánkban a katonára nemcsak katonai szervezetét, sőt nemcsak a Magyar Honvédséget, de a Magyar Köztársaságot is képviseli, ami a szakmaiságon túl más elvárásokat is megkövetel. A méltató szavak nemcsak ráirányítják a figyelmet katonáink sajátos képességeire, felkészültségükre és áldozatvállalásukra, de a követelményeket is megfogalmazzák.

A XIX. századig visszanyúló békefenntartói tevékenységünk a világ számos térségében, a különböző békemissziós feladatok ellátása során óriási változáson, fejlődésen ment keresztül. Az eltelt több mint egy évszázad alatt csupán egyetlen dolog nem változott. Nevezetesen az, hogy katonáink továbbra is a világ békéjéért és biztonságát szolgálják, a rászorulókat és szenvedőket segítik, egyben egy élhetőbb világ megteremtéséért fáradoznak. Bátran és önzetlenül, ha kell a legdrágábbat, életüket áldozva, vállalt szolgálatuk teljesítése érdekében. Büszkék lehetünk rájuk, és mindemellett elismerés és tisztelet illeti őket.

A modern, képességalapú, jól szervezett és professzionális haderő hatékonysága a minőség- és teljesítménycentrikus feladatvégrehajtáson alapul. Mindez olyan formában, hogy a nemzeti haderónk további fejlődésének, a teljesítmény és hatékonyság növelésének középpontjában, a szervezeti célokat és értékeket elfogadó, magasan motivált, a kellő elméleti ismeretekkel és gyakorlati tapasztalatokkal felvértezett katonák állnak. A katonák, mert csakis ők jelenthetnek garanciát a gyorsan és élesen változó, külső kihívásokra reagáló képesség fenntartására.

A mai Magyar Honvédség mindennapi és elismert feladatává vált a nemzetközi béketámogató műveletekben, a béketeremtésben, a békefenntartásban, a válságmegelőzésben és válságkezelésben vagy éppen a humanitárius segítségnyújtásban való aktív részvétel. Ezért a válságreakáló műveletekre történő kiválasztás, felkészítés, a missziós szolgálat, a visszaillesztés és a missziós katonák családtámogatási rendszereinek hatékonyabbá tétele nemcsak elengedhetetlen, de kiemelt feladat kell, hogy legyen. Ennek megvalósításához nélkülözhetetlen a témával foglalkozó kutatás, értékelés, elemzés, a tapasztalatfeldolgozás, majd annak a felkészítés tematikájába és rendszerébe történő visszaillesztése. Mindezek alapfeltétele, hogy a kutatási tapasztalatok megfe-

lelően, megalapozott információkat biztosítsanak a jelenlegi nemzetközi szerepvállalásaink helyzetéről.

A feltárt katonaszociológiai tények „Magyarok a békefenntartásban” címmel, reális és hiteles képet alkotnak a békeműveletekben részt vevő katonáink aktuális helyzetéről, amellyel nagymértékben hozzájárulnak katonáink felkészítéséhez és a szolgálat végrehajtásához szükséges feltételrendszerek, egyben szerepvállalásunk és szervezeti kultúránk fejlesztéséhez. Köszönet a lelkiismeretes és szakszerű kutatómunkáért.

*Dr. Benkő Tibor vezérezredes
HVKF*

AKTUALITÁS

Számos kutató úgy tartja: a modern értelemben vett békefenntartás magyar „találmány”. Tény, hogy a magyarok rendkívül aktív, kezdeményező szerepet játszottak a modernkori világtörténelemben mind a négy, az első világháború előtti időszakban végrehajtott nemzetközi válságreagáló művelet megszervezésében és eredményes végrehajtásában. Az is tény, hogy történetesen éppen egy magyar diplomata, Pintér Gyula, az Osztrák–Magyar Monarchia konzulja volt az első, aki úgy döntött az 1897-es véres krétai zavargások idején: a sziget Canea nevű városában a külképviselet biztosítására vezényelt osztrák–magyar matrózok egy részét a város török és görög negyedeinek a határára irányítja a békétlenkedő felek közötti kordon létrehozása és fenntartása érdekében azért, hogy így tartsa távol egymástól a szembenálló feleket, s akadályozza meg a vérontás kitörését és eszkalálódását.

Az elmúlt közel százötven esztendőben a magyar katonák, határőrök, rendőrök és civil diplomaták mintegy félszáz nemzetközi békemisszióban vettek részt. Szakmai hozzáértésüket, pontosságukat, lelkiismeretességüket és elkötelezettségüket a nemzetközi közösség tagjai eddig minden misszióban nagyra értékelték, s napjainkban is sokra becsülik a világ számos válságkörzetében. Ezek a missziók a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájában foglalt célkitűzéseknek megfelelően különböző nemzetközi, ill. regionális szervezetek – az ENSZ¹, EBESZ, EU, NATO – égisze alatt folynak.

A világban napjainkban négy földrészen 16 olyan ENSZ-békemisszió² van folyamatban, amelyekben összesen több, mint 124 000 fő katona, rendvédelmi és civil szakember vesz részt.³ A NATO válságreagáló műveleteiben jelenleg mintegy 70 000 fő vesz részt világszerte – a Balkántól (Koszovó) a közép-ázsiai (iraki, afganisztáni) hadszíntérig.⁴ Az EU 11 olyan missziót irányít, amelyben katonák és rendvédelmi szakemberek dolgoznak; az EBESZ elsősorban a Balkánon és a Kaukázusban igényli katonák és rendvédelmi szakemberek jelenlétét 19 misszióban.

A békemissziós tevékenység a Magyar Köztársaság nemzetközi megítélésének ma is fontos fokmérője. Ennek a ténynek a magyar katonák tudatában vannak és eszerint, felelősségteljesen tevékenykednek külföldi missziós szolgálati helyeiken.

¹ Isaszegi János vezérőrnagy a *Hadtudomány* hasábjain mutatott rá arra, hogy az ENSZ 1988 óta tanúsított szerepvállalása miként segítette elő számos esetben a konfliktusok rendezését, egyebek között a szovjet hadsereg Afganisztánból történő kivonását, Namibia Dél-Afrikától való függetlenségének kivívását, a mozambiki polgárháború békés lezárását, a közép-amerikai békefolyamatot és az iraki erők eltávolítását Kuvait területéről. Az ENSZ beavatkozásai ugyanakkor nem mindig voltak egyértelműen sikeresek – miként azt pl. Angola, Ruanda, Szomália, Zaire, Balkán, Irak, Grúzia, Ciprus, Nyugat-Szahara, vagy Koszovó példái is mutatják! Lásd ennek kapcsán: Isaszegi János (2005) A honvédség részvétele a nemzetközi békeműveletekben – Tények, lehetőségek, tapasztalatok. In: *Hadtudomány*, 2005/4. szám.

² Az *United Nations Department of Peacekeeping Operations (UN DPKO) Office of Operations (OO)* adatai szerint 2010. júliusában a fent említett 16 ENSZ-békemisszió részeként összesen 15 ENSZ-békefenntartó művelet és egy speciális politikai misszió volt folyamatban 8 ún. UN Integrated Operational Team (IOT) vezetése alatt. Forrás: Office of Operations. Online: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations.shtml>. Az egyes ENSZ-békeműveletek felsorolását és részletes leírását lásd: Current Operations. Online: <http://www.un.org/en/peacekeeping/currentops.shtml>.

³ Forrás: Responding to Haiti tragedy, UN peacekeepers exemplified dedication and professionalism. Online: <http://www.un.org/en/events/peacekeepersday/2010/>.

⁴ Lásd ennek kapcsán már lezárult és jelenleg is folyó NATO-műveletekre vonatkozó áttekintéseket, egyebek között: NATO Operations and Missions . Online: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm

A magyar katonák a világ számos pontján sikeresen tevékenykednek jelenleg is azért, hogy jelenlétükkel megakadályozzák a fegyveres konfliktusok kirobbanását és eszkalációját.

Katonáink jelenleg három földrészen, 13 országban, összesen 17 béketámogató műveletben teljesítenek szolgálatot, a kormány által előírt közel 1000 fős ambíciószintnek megfelelő létszámban (egyebek között Afganisztánban, Irakban, Koszovóban) – míg a magyar rendőrök, rendvédelmi szakemberek 16 országban, 18 helyen szolgálnak.⁵ Katonáink és rendvédelmi szakembereink⁶ tevékenységének külföldi megítélése kiváló, s ez elismerést és megbecsülést hoz az országnak.

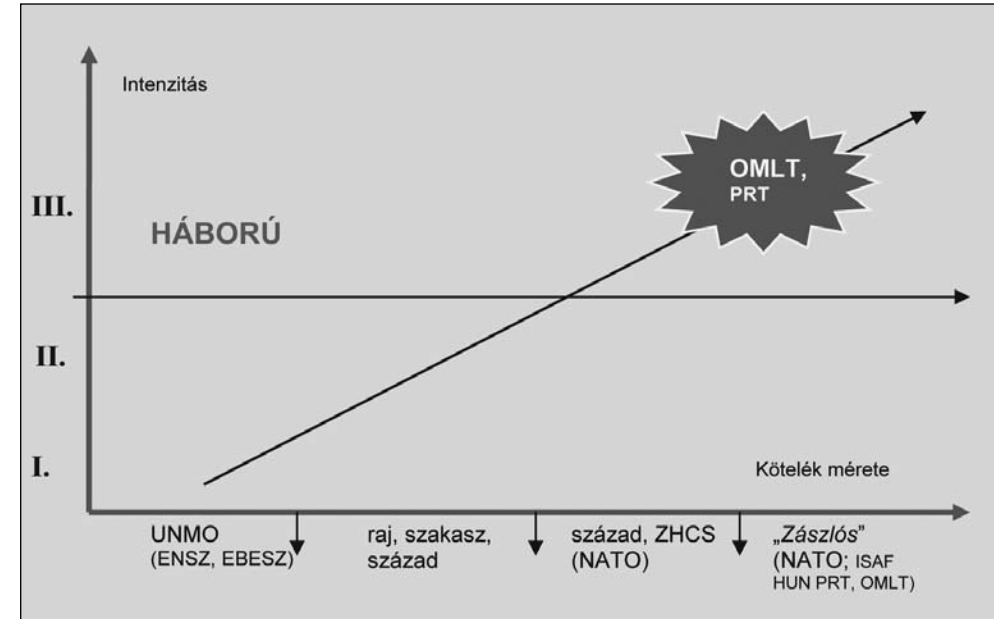
A Magyar Honvédség egyik legfontosabb tényleges és legtöbb nemzetközi szakmai elismerést hozó tevékenysége a nemzetközi válságreagáló műveletekben, s azokon belül is elsősorban a béketámogató műveletekben való részvétel.

Történeti fejlődését tekintve a magyar katonai részvétel a nemzetközi válságreagáló (s azokon belül is elsősorban a béketámogató) műveletekben *folymatosan fejlődő, bővülő* tendenciát mutatott.

Az adott időszakok domináns jellege alapján az eddigi magyar részvétel az ún. *I., a II. és a III. generációs békeműveletek*⁷ során alapvetően öt, szervesen egymásra épülő időszakra osztható fel:

1. *Korai béketámogató műveletekben* való részvétel, még az Osztrák–Magyar Monarchia részeként – Krétán (1897–1898); Kínában (1900–1914); a Balkánon (Macedóniában, Montenegróban és Koszovóban 1903–1909) és az albánok lakta Szkartariban is (1912–1914);
2. Az ENSZ és más nemzetközi szerződések alapján indított missziókban való *egyéni részvétel* (1973–1996, Vietnamtól az IFOR-misszió kezdetéig);
3. A NATO és más nemzetközi szervezetek által indított műveletekben *ideiglenesen összeállított kötelékekkel* megvalósított katonai részvétel (1996–1999, az IFOR-tól a KFOR-ig);
4. A műveletekben állandó egységek, alegységek bázisán létrehozott váltásokkal megvalósított, rutinná *vált békemissziós részvétel* a Balkánon (1999–2003, a KFOR-misszió kezdetétől az afganisztáni ISAF-művelet kezdetéig);
5. A NATO és koalíciós expedíciós békeműveletekben, *nagy távolságokon nagyobb létszámú kötelékekkel végrehajtott* békemissziós részvétel (2003-tól, az afganisztáni ISAF-műveletek kezdetétől napjainkig).

A magyar katonai szerepvállalás folyamatos fejlődést mutat. A Magyar Honvédség képességeinek fejlődése nyomán *egyre fontosabb és önállóbb feladatokat hajtunk végre – sőt van misszió, ahol már vezető nemzetként látjuk el feladatainkat*

1. ábra. A béketámogató műveletekben való magyar katonai szerepvállalás fejlődése

Forrás: Boldizsár Gábor (2008) *A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre*. PhD-értekezés, kézirat.

(pl. Afganisztánban: PRT-ben, Kabuli Nemzetközi Repülőtéren). A Magyar Köztársaság nemzetközi kapcsolatainak fejlődése, a NATO, majd EU-tagság egyre erősödő politikai igénnyel, a tapasztalatok folyamatos gyűjtése pedig megfelelő szakmai alappal szolgált az egymásra épülő, egyre bonyolultabb katonai békemissziós feladatok végrehajtására.

A Magyar Honvédség feladatrendszerében a békemissziós műveletek kiemelt prioritást élveznek mind a felkészítésben, mind a képesség kialakításában és a szükséges erőforrások biztosításában.

Korábbi empirikus katonaszociológiai kutatásaink adatai alapján bátran állíthatjuk, hogy a *külföldi missziós feladatok végrehajtásában való részvételnek kiemelt presztízse és értéke van a magyar katonák körében*.⁸ A katonák jelentős hányada *törekszik a missziókban való részvételre*, minthogy azokat egyrészt kihívást jelentő feladatoknak, másrészt pedig jobb anyagi-egzisztenciális viszonyok, feltételrendszer kialakítását, s a későbbi szervezeti karrierépítést, valamint rendfokozati és beosztási előmenetelt segítő lehetőségeknek tekintik.

5 Lásd ennek kapcsán, egyebek között: Hungary. Candidate to the United Nations Security Council, 2012–2013. Budapest: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary. Online: http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/991B8CE5-D2C3-4A50-B211-1CF793FD6A24/0/ensz_bt_tagsag_2012_2013.pdf

6 A világban napjainkban négy földrészen 14 olyan ENSZ-misszió van folyamatban, ahol rendvédelmi szakemberek jelenléte szükséges és ezekben több mint 11 000 rendvédelmi szakember vesz részt. Az EU 11 olyan missziót, irányít, amelyben rendvédelmi szakemberek dolgoznak. Az EBESZ elsősorban a Balkánon és a Kaukázusban igényli rendvédelmi szakemberek jelenlétét, 19 misszióban. NATO rendfenntartó missziók hat országban működnek. Magyar rendőrök, rendvédelmi szakemberek három földrészen, 16 országban, 18 helyen szolgálnak. Forrás: Boda József – Farkas István (2010) A rendőri békefenntartás tapasztalatai. In: *Társadalom és Honvédelem*, 2010/3–4.

7 Mark Malan (1998) Peacekeeping in the New Millennium: Towards 'Fourth Generation' Peace Operations? In: *African Security Review*, Vol 7, No. 3, 1998. Online: <http://www.iss.co.za/Pubs/ASR/7No3/Malan.html>

8 Lásd ennek kapcsán különösen az alábbi tanszékünk (a ZMNE KLHTK TTI Szociológia, Pszichológia és Pedagógia tanszékének) Szociológia szakcsoportja által korábban végrehajtott empirikus katonaszociológiai kutatások eredményeit bemutató kiadványaink tartalmát:

- Kiss Zoltán László (szerk.) (2008) *Teljesítményértékelés – A Magyar Honvédség teljesítményértékelési rendszerének fejlesztésével összefüggő szervezetszociológiai kérdések, dilemmák. Katonaszociológiai kutatások-sorozat*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ISBN 978-963-7060-94-6).
- Kiss Zoltán László et al. (2009) *Diplomás pályakövetés és beválás-kutatások a magyar katonai felsőoktatásban. Katonaszociológiai kutatások-sorozat*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) (ISBN 978-615-5057-05-2)

A külföldi missziós műveleti feladatokban való részvétel ösztönzőleg hat a Magyar Honvédség modernizációjára, fejlődésére, elsősorban az alábbi tényezők együttes, motiváló kölcsönhatásának eredményeként:

- A nemzetközi tapasztalatok praxis-orientált áttekintését igényli, s differenciált adaptálhatóságára vonatkozó együttgondolkodást és együttes cselekvést sürget.
- Magas szintű kiképzésre, felkészítésre kényszerít (jó értelemben vett szervezeti-intézményi és humán erőforrás-fejlesztési modernizációs kényszer).
- A nemzetközi együttműködés rendszerét valós helyzetben, aktuális kihívásokra reagálva „menet közben” ismerjük meg (teljesítménykényszer).
- A műveletek során előforduló veszélyhelyzetek megoldása alapján felkészülünk egyre magasabb szintű veszélyeztetettség szituációiban, ill. kontextusában a szakfeladatok végrehajtásra – az ország védelme feladataiban magasabb készenléteket eredményez.

Az amerikai haderő válságreakáló műveletek vezetésében legsikeresebbnek bizonyult parancsnokai egy közelmúltban megjelent elemzés szerint visszatekintve hangsúlyozták, hogy mind a külföldi misszióba történő felkészülés, mind pedig a műveletek végrehajtása során nagy hasznát látták a társadalomtudományi jellegű szakterületeken szerzett, M.A., - ill. Ph.D.-szintű végzettséggel is dokumentált ismereteiknek és hajdani „alma mater”-ükkel fenntartott jó kapcsolataiknak. Több magas rangú amerikai parancsnoknak azzal is sikerült még eredményesebbé tennie az általa vezetett katonai szervezet felkészítését és tevékenységét a műveleti területen gyakran aszimmetrikus hadviselést folytató ellenfelek ellen (pl. a megszállt, katonai közigazgatás alá vont Irakban), hogy állítólag „kötelező, ill. ajánlott irodalmat” adott meg beosztottainak, ezzel is segítve az érintettek „irányított önképzését”. Sőt, olyan is akadt, aki a multidiszciplináris megközelítés jegyében társadalomtudós egyetemi oktatót hívott területspecialista „funkcionális szakértőként” a parancsnoki törzsbe volt iskolájából, a West Point-ról, hogy ezzel is biztosítsa: a társadalmi jelenségek és folyamatok elemzése és értékelése relatív fontosságának megfelelő módon és kellő szakmai hozzáértéssel történhessen meg műveletek tervezése és végrehajtása fázisaiban.⁹ Az alkalmazott társadalomtudományi ismeretek (azon belül is elsősorban a szociológia, szociálpszichológia és a kommunikációelmélet) gyakorlati hasznára, s a műveleti területen, az ún. „hatás alapú műveletek” (EBO)¹⁰, illetve a műveletek hatásalapú megközelítése (EBAO)¹¹ és végrehajtása során tapasztalt nélkülözhetetlen voltára hívta fel a figyelmet egyebek között Mieczyslaw Bieniek altábornagy, hadtestparancsnok is, aki korábban a lengyel vezetésű többnemzetiségű dandár parancsnokaként szolgált Irakban.¹²

Ez a tény bennünk is felveti a kérdést, hogy vajon a társadalomtudományi kutatások adott területre vonatkozóan felhalmozott és szintetizált eredményei; magának a magyar katonai felsőoktatási rendszernek a meghatározó intézményei (közülük is elsősorban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, ZMNE), valamint a hazai oktatói-kutatói gárda tagjai milyen módon tudnak hozzájárulni napjaink átalakuló Magyar Honvédségében a kijelölt erők válságreakáló műveletekre történő felkészítéséhez.

A képességalapú, nemzeti és nemzetközi követelményeknek egyaránt megfelelő, önkéntes személyi kiegészítési rendszeren alapuló haderőre történő áttérés folyamatának a mielőbbi lezárása, valamint a hadsereg professzionális jellegének erősítése fogalmazódott meg egyik legfőbb célként a 2002–2003-ban végrehajtott védelmi felülvizsgálat döntései nyomán. A haderő-átalakítás 2004–2013 közötti időszakra vonatkozó tíz éves terve alapján megkezdett s napjainkban is folyó szervezeti-strukturális átalakítások a Magyar Honvédség feladat- és szervezetrendszerének a biztonsági környezetből érkező kihívásokra történő hatékony reagálást lehetővé tevő modernizációját, valamint a nemzetközi és nemzeti keretek közötti alkalmazás követelményeinek megfelelő katonai képességek megteremtését és megszilárdítását célozzák. Ennek érdekében elengedhetetlenné vált a haderőszerzés és -alkalmazás, valamint a hadkiegészítés rendszerével összefüggő feladatkörök és szervezeti elemek átalakítása, racionalizálása; a létszamarányok csökkentése és a szűkösön rendelkezésre álló anyagi erőforrások korábbanál hatékonyabb felhasználása. Fontos célként fogalmazódott meg a határainkon kívüli, nem háborús szintű konfliktusok, válságok lokalizálásában és kezelésében történő – nemzetközi szerződésekből eredő, képességeinknek megfelelő szintű és formájú – részvétel¹³, hogy ezzel is hozzájáruljunk hazánk biztonságának, szuverenitásának és területi integritásának a szövetséges erőkkel együtt történő védelméhez, valamint a terrorizmus elleni közös katonai fellépés sikeréhez.

A NATO válságkezelő kapacitásának növeléséhez történő nemzeti hozzájárulás egyebek között a szövetség által az ún. „haderőfejlesztési javaslatokban” meghatározott s általunk vállalt fejlesztési feladatok maradéktalan teljesítését, valamint a NATO válságreakáló műveleteiben (azon belül is különösen a béketámogató és a humanitárius műveletekben) történő, képességeinkkel arányban álló aktív és eredményes részvételt feltételezi. Az Európai Unió (EU) védelmi minisztereinek 2004. november 22-i ülésén született döntés értelmében pedig fel kell készülnünk az unió közös kül- és biztonságpolitikáját alátámasztó közös, többnemzetiségű

13 A Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól szóló 14/2004. (III. 24.) OGY-határozat egyértelműen rögzíti: „4. A Magyar Honvédségnek különösen az alábbi feladatok végrehajtására kell felkészülnie:

- a Magyar Köztársaság szuverenitásának és területi integritásának védelmére, reális visszatartó erő megjelenítésére a NATO kötelékében;
- az Észak-atlanti Szerződés alapján végrehajtott műveletekre, beleértve a más tagország megsegítését is;
- a Magyar Köztársaság területére érkező szövetségi erők részére nyújtandó Befogadó Nemzeti Támogatás katonai feladatainak végrehajtására;
- a nemzetközi válságkezelő és békeműveletekben való részvételre megfigyelők, békefenntartó és békekikényszerítő alegységek küldésével, valamint egyéb nemzetközi műveletekre;
- a terrorizmus elleni harc katonai feladatainak végrehajtására;
- a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához való hozzájárulás keretében a két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatokból eredő kötelezettségek teljesítésére; a nemzetközi szerződések által meghatározott fegyverzet-ellenőrzési feladatokban és humanitárius segítségnyújtási akciókban való részvételre.”

9 A fent említett tényre és tapasztalatokra Eliot A. Cohen, a John Hopkins University's School of Advanced International Studies professzora, a *Supreme Command: Soldiers, State, and Leadership in Wartime* című nagy sikerű mű szerzője hívta fel a figyelmet a *Wall Street Journal*-ban a közelmúltban megjelent írásában. Lásd: (Cohen, 2005:2)

10 Az ún. „hatás alapú műveletek” (Effect Based Operations, EBO) kategóriájába tartozik a polgári-katonai együttműködés (Civil-Military Relations, CIMIC), a lélektani műveletek (Psychological Operations, PSYOPS), az információs műveletek (Information Operations, INFOOPS), valamint a közkapcsolati tájékoztatás (Public Information, PI), ill. védelmi közkapcsolatok (Public Affairs, PA)

11 EBAO = Effect Based Approach to Operations

12 Forrás: Lt. Gen. Mieczyslaw Bieniek, POL A, Commanding General, 2nd Mechanized Corps (2005) *Information Operations (IO), Public Information (PI), Commander's View*. Az előadás a NATO SHAPE által 2005. máj.10–13. között Budapesten szervezett PSYOPS-konferencián hangzott el.

1. kép. Szolgálati előjárók látogatása az Afganisztánban szolgáló katonáinknál. (Balról jobbra: dr. habil Deák János ny. vezérezredes, miniszteri biztos; dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter; dr. Benkő Tibor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke – valamint a kép jobb szélén az előjárókat fogadó dr. Boldizsár Gábor ezredes, ISAF MH PRT 8. váltás parancsnoka)

gyorsreagálású erőkhöz (pl. EUROCORPS, olasz–szlovén–magyar gyorsreagálású zászlóalj harccsoport) való részvételre.

A jövőben kiemelt figyelmet kell fordítanunk továbbá a NATO és az EU gyorsreagáló, ill. expedíciós képességeinek fokozása érdekében kialakítandó kapacitásokhoz történő hozzájárulás keretében felajánlott erők felkészítésére, alkalmazásuk fenntartására, a módosított NATO-vállalások teljesítésére, s az EU harccsoportműveletekben való eredményes részvételre.¹⁴

Fontos cél továbbá a költségvetési lehetőségek keretein belül a NATO képeségcsomagokban szereplő beruházások és haditechnikai korszerűsítések végrehajtása; a szolgálati, élet- és munkakörülmények; szociális helyzet javítása mellett az oktatási-képzési rendszer megújítása nyomán egy új kiképzési rendszer bevezetése, illetve megszilárdítása, melyben rendkívül fontos szerepet kell, hogy kapjon a válságreagáló műveletekre történő gyakorlatorientált felkészítés.

¹⁴ Az EU harccsoportoknak korai „belépő erőként” (entry force) vagy „áthidaló erőként” (bridging force) rövid időtartamú, korlátozott békeműveleteket kell végrehajtaniuk a helyzet stabilizálása érdekében a nemzetközi (ENSZ, NATO, EU, Afrikai Unió) „követő erők” beérkezéséig. A harccsoportok alapvetően könnyű összefegyvernemi kötelékek; létszámuk mintegy 1500 fő, s 5–10 napos készenlétben, 120 napos fenntarthatósággal, távoli (expedíciós) műveletekre készen, a szükséges stratégiai szállítóképességgel kiegészítve hozzák őket létre. Hivatalosan a közös magyar–olasz–szlovén EU-harccsoport teljes műveleti készenlétének elérése 2007. január 1-jével történt meg.

A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEK KUTATÁSÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI

1. TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS, MAI FEJLŐDÉSI TRENDEK

A második világháború vége és az 1990-es évek eleje közötti időszak egyik alapvető jellemzője volt a két szuperhatalom, valamint a környezetükben kialakult szövetségi rendszerek „antagonisztikus” szembenállása, amely – paradox módon – mégis ennek a bipoláris rendszernek a relatíve nagyfokú stabilitását eredményezte globális szinten. Ez a politikai és katonai stabilitás tetten érhető volt a szövetségi rendszereken belül a tagállamok sokrétű együttműködésében is.

A hadügy szociológiájával foglalkozó kutatók¹⁵ vélekedése szerint a modern államok hadseregeire az a jellemző, hogy a „háborús készenléti” jellegű hadseregeket (melyeket döntően a korai hidegháború társadalmainak vizsgálata kapcsán figyelhetünk meg) az enyhülés korában mindinkább felváltotta a „háborús elrettenésre orientált” hadsereg-típus különböző altípusainak dominanciája. Talán nem csupán idealista illúzió szülte hipotézis ezeknek a kutatóknak az az állítása, mely szerint (alapvetően a globális fejlődés és az átfogó [európai] integrációs folyamat további eredményessége esetén) azzal lehet számolni, hogy az ezredvég és a XXI. század első felének legfejlettebb ún. „információs” ill. „poszt-indusztriális” társadalmaira majd egyfajta „háború nélkülség” lesz a jellemző, s e tényhez igazodik majd nem csupán a hadseregek társadalmi legitimitása; formális szervezeti struktúrája, vállalt cél- és feladatköreinek; valamint manifeszt és látens szervezeti szocializációs mechanizmusainak és belső szervezeti kultúrájuknak a rendszere, de a szervezeti tagok társadalmi presztízse, aktuális önképe; s a professzionális katonák domináns katonai szerepmintái, szerepfelfogása és jogtudata is.

Úgy tűnik, a XX. század végén és a XXI. század elején már nem annyira a háborúra készülés klasszikus értelemben vett viszony-, cél-, technológiai-technikai eszközrendszere, hanem egyre inkább a hagyományos háborúknak csupán a statisztikai valószínűsége; az új típusú biztonságpolitikai kihívásoknak való megfelelés; az új kockázati tényezők elhárításának, ill. kiküszöbölésének, valamint a gyakran ún. „negyedik generációs hadviselés”-t (4GW¹⁶) folytató ellenfelekkel szembeni küzdelemre való felkészülés sürgető parancsa; a válságreagáló műveletek (s azokon belül is különösen a békeműveletek¹⁷) tematikája és dinamikája formálja

¹⁵ Lásd ennek kapcsán egyebek között: (Cotton, 1988; Dandeker, 2000: 27–44, Moskos, 1993; Moskos – Williams – Segal, 2000: 1–13, Shaw, 2000: 13–26; Szabó, 1996, Williams, 2000: 279–282).

¹⁶ Lásd korunk aszimmetrikus hadviselésének szociológiai aspektusait kapcsolatban különösen: Fourth Generation Warfare. In: *Defense and the National Interest*. Available (Online): http://www.d-n-i.net/second_level/fourth_generation_warfare.htm

¹⁷ Az ún. „békeműveletek” a NATO-terminológia szerint a „nem háborús műveletek” kategóriájába tartoznak, melyeket a békefolyamat elősegítése érdekében folytatnak az ENSZ vagy más regionális biztonsági szervezet kezdeményezésére. (A nem háborús műveletek további típusai: a humanitárius műveletek, a nem harci kiűritő műveletek és egy adott kormány katonai megsegítése.) Különböző típusú békeműveleteket ismerünk, nevezetesen: béketámogató műveletek (azon belül konfliktus-, illetve válságmegelőző, békefenntartó, békeépítő és békekikényszerítő műveleteket). A béketámogató műveletekben belül az első három az ENSZ alapokmánya VI. fejezetének hatálya alá esik, míg az utolsó az ENSZ-alapokmánya VII. fejezetéhez köthető. Lásd: FM 100-5 Hadműveletek.

döntő mértékben a fegyveres erők és a polgári társadalom közötti viszonyok rendszerét, s a haderő funkcionális és strukturális átalakítását.¹⁸ A megváltozott biztonságpolitikai környezetből érkező kihívások hazánkat is érintették.

Ezeknek a tényeknek és trendeknek felismerése készítette egyebek között a nyugati fejlett polgári demokráciák katonai teoretikusait és politikusait arra, hogy elkezdjék kimunkálni a totális háborúktól mentes ún. „háborúmentes posztindusztriális” társadalmak megteremtéséhez szükséges elméleti alapokat. Amikor pedig ebből – a napjaink nyugati katonaszociológiai szakirodalmában meglehetősen gyakran használt aspektusokból – is számbavettük a vizsgálat során pl. egy-egy ország polgári-katonai kapcsolatainak történetét; geopolitikai pozíciójának változásait; a hadseregek fejlődésének sajátosságait; az egyes hadseregi struktúrák építő elemek alakulását, valamint a különböző korszakok katonai elitjein belül az egyes alcsoportok jellemző vonásait, akkor az árnyalt kép megrajzolásához nagy segítséget nyújtott az a hármastipológia, amely a fegyveres erők és a társadalom viszonyrendszerében három alaphelyzetet (a *háborús készség, a háborús elrettentés és a háború nélkülség* alaphelyzeteit) különböztet meg¹⁹ (1. táblázat).

Talán nem teljesen alaptalanok (habár alkalomadtán esetleg túlzottan is a lehetséges teoretikus végpontokra koncentrálok, s az esetleg csakugyan fennálló különbségek túlhangsúlyozására törekvők) azok a nyugati – elősorban amerikai és német – katonaszociológiai szakirodalomban hangoztatott elképzelések, melyek szerint:

- *Háborús készségű* hadseregekként jellemezhetjük annak idején a legtöbb NATO- és Varsói Szerződés-tagország haderejét az 1950-es és a 60-as évek folyamán. Az érintett országok anno többnyire relatíve nagy létszámú²⁰ haderőt tartottak fegyverben, melyek személyi állományának alapvető emberi és állampolgári jogait jelentősen korlátozhatták arra hivatkozva, hogy ez elengedhetetlenül szükséges a létfontosságú honvédelmi érdekek maradéktalan realizálása végett.
- A *háborús elrettentés* tipikus társadalmaként szokták említeni az USA, Kanada és Nagy-Britannia fegyveres erőit az 1970-es és 80-as években.²¹ A háborús elrettentés társadalmainak haderejére döntően az erők méretének zsugorítása, a tömeghadseregtől a jól fizetett professzionális és technikailag magasan ellátott erők irányába történő elmozdulás volt a jellemző, s az, hogy a fegyveres erők tagjainak alapvető emberi és állampolgári jogait már kevésbé korlátozták – bár a vonatkozó „sokréttű” szabályozás alkalmanként és helyenként jelentősen nehezíthette a megfelelő jogi normák megismerhetőségét, kiszámíthatóságát és egyértelműségét (így pl. gyakran törvényinél alacsonyabb szintű jogszabályok is korlátozhatták alapvető emberi és állampolgári jogokat).

¹⁸ Ez a tény pedig várhatóan rányomja majd a bélyegét a hadseregek tagjainak a hadseregben érvényesíthető emberi és állampolgári jogaira vonatkozó jogfilozófiai, illetve jogelméleti fejtegetésekre és a jogalkotói, illetve a jogállamiságból következő közhatalmi ellenőrzési gyakorlatra is.

¹⁹ Természetesen óvakodtunk attól, hogy mechanikusan alkalmazzuk az adott katonai teoretikusok által javasolt hármastipológiát és annak kiemelt kutatási dimenzióit a fegyveres erők s azok elitjeinek vizsgálatára, s igyekeztünk elkerülni azon eltérések túlhangsúlyozását is, melyek az egyes hipotetikus társadalom-, illetve hadseregmodellek között föllelhetők, azonban a konceptuális megértéshez meglehetősen nagy segítséget merítettünk a fenti tipizálásból.

²⁰ Többnyire sorozáson alapuló; gyors tempójú manőverező képességgel rendelkező, offenzív kiképzési elvekre építő.

²¹ Az is tény, hogy ezek a trendek, illetve vonások bizonyos párhuzamait nem csupán egyéb NATO-tagországban lelthetjük fel, hanem már a Szovjetunióban is.

1. táblázat. Változások a modern fegyveres erők és a társadalom viszonyrendszerében, valamint a katonai szervezetek meghatározó vonásaiban*

A társadalmi-szervezeti változások kitüntetett dimenziói	A hadseregek típusai		
	Korai hidegháború hadseregei	A hidegháború késői szakaszának és az enyhülés időszakának hadseregei	A hidegháború utáni korszak, illetve napjaink ún. „posztmodern” hadseregei
Deklaráltan legfőbb fenyegető tényezők:	<i>ellenséges invázió</i>	<i>nukleáris fenyegetés & úrhadviselés</i>	<i>regionális és szubregionális, nem állami szintű (nem csupán katonai) kockázatok, veszélyek, fenyegetések; konfliktusok; terrorizmus</i>
Adott időszak fegyveres erőinek „differentia specificái”	<i>háborús készség</i>	<i>háborús elrettentés</i>	<i>háború nélkülség</i>
Haderő formális szervezeti keretei, illetve struktúrája:	<i>tömeghadseregek; sorkötelezettség</i>	<i>nagy, egyre inkább hivatásos jellegűvé váló hadseregek; nagy létszámú tartalék erők</i>	<i>kis professzionális („rendészeti”) hadseregek; kis létszámú tartalék erők</i>
Hangsúlyozottan kiemelt feladat	<i>Honvédelem nemzeti erőforrásokra támaszkodva</i>	<i>Szövetségi keretekben folytatandó védelmi tevékenység primátusa & honvédelem</i>	<i>új típusú feladatok; NATO-n belül nem csupán ún. „5.cikkely szerinti”, hanem ún. „non-Article 5.” jellegű, válságreakáló (azon belül is elősorban béketámogató) műveletek végrehajtása (régijű, átfogóbbá váló) szervezeti keretek között</i>
A szervezeti tagság azonosulása a rájuk rótt katonai szerepekkel	<i>intézményi („institutional”)</i>	<i>foglalkozási („occupational”)</i>	<i>állampolgári** („Staatsbürger in Uniform”)</i>
Esetleges lelkiismereti kifogások a katonai szolgálat ellen	<i>korlátozott, vagy tiltott</i>	<i>rutin alapon engedélyezett (differenciált lehet!)</i>	<i>alternatív katonai szolgálati lehetőségek kiszélesítése</i>
A katonai szakember domináns típusai	<i>harcvezető („zöldgalléros katona”)</i>	<i>technokrata; technikus-menedzser („kékgalléros katona”)</i>	<i>„békevezető vs. válságkezelő menedzser” (békefenntartó, illetve katonatudós) („fehérgalléros katona”)</i>

* Ennek a mátrixnak a saját szempontrendszer szerinti összeállításánál nagyban hatottak rám az alábbi kutatók gondolatai: (Moskos, 1977: 41–54; 2000: 14–31; Moskos – Burk, 1994: 147; Szabó, 1996: 20; Jauhainen, 1998: 2–4; Steinkamm, 1998: 5–16; Callaghan – Dandeker – Kuhlmann, 2000: 1–10).

** Az I/O speciális eseteként fogható fel: nem annyira az adott politikai közösség öntudatos tagjaként, mint a modern állam speciális hivatást /a katonatiszti professziót őrző állampolgáraként.

1. táblázat. (folytatás) Változások a modern fegyveres erők és a társadalom viszonyrendszerében, valamint a katonai szervezetek meghatározó vonásaiban

A társadalmi-szervezeti változások kitüntetett dimenziói	A hadseregek típusai		
	Korai hidegháború hadseregei	A hidegháború késői szakaszának és az enyhülés időszakának hadseregei	A hidegháború utáni korszak, illetve napjaink ún. „posztmodern” hadseregei
Rekrutáció	fiatal férfiak (kizárólag katonák)	a munkaerőpiac speciális rétegéből (kizárólag katonák)	a fiatal felnőttek közül + munkaerőpiacról szerződéssel alkalmazott szakértők (középkorúak is) (katonák+civilek)
Jellegzetes szervezeti feszültségforrások	immanens szolgálati szerepek (pl. előljáró vs. beosztott; harcoló vs. kiszolgáló stb.)	költségvetési küzdelmek (szervezet határaitól!)	a misszió helyettesítése (szervezet határain kívülről); ellentmondások a katonai professzionalizmus különböző katonai feladatokhoz rendelt szerepkészletelemei között (fegyveres küzdelem eredményes megvívására kondicionált tradicionális „harcos” vs. békefenntartó); kapcsolat a műveleti területen a nemzetközi és kormányzati szervezetek, nem kormányzati szervezetek és „magán katonai vállalkozások” (PMC-k) képviselőivel
A katonák iránti nyilvános társadalmi attitűdök jellege	támogató	ambivalens	szkeptikus, illetve apatikus
Katonák domináns attitűdjei a fegyverzetcsökkentéssel, leszereléssel kapcsolatban	ellenséges	szkeptikus	apatikus
A költségvetés fegyverzet-technikai vonatkozású kiadásainak fő tételei	alacsony technológiai szintű fegyverrendszerek	magas technológiai szintű fegyverrendszerek	alacsony és magas technológiájú fegyverzet együtt (ill. kombináltan)
A költségvetés fegyverzet-technikai vonatkozású kiadásainak fő tételei	alacsony technológiai szintű fegyverrendszerek	magas technológiai szintű fegyverrendszerek	alacsony és magas technológiájú fegyverzet együtt (ill. kombináltan)

• A *háborúmentes* társadalmak azon fejlődési irány hipotetikus végpontjaiban található, mely felé a fejlett nyugat-európai NATO-tagországok fegyveres erői tartanak. Ennek kapcsán egyebek között Svédország, Svájc és Kanada haderőinek példájára utalhatunk – bár az Egyesült Államok hederejének fejlődési trendjeit vizsgálva is találunk némiképp szintén ebbe az irányba mutató jeleket. Gondoljunk csak pl. az olyan jellemvonások túlsúlyossá válására, amelyek azzal az egyre erőteljesebb elmozdulással mutatnak szignifikáns összefüggést, melynek nyomán a nagy létszámú haderőket egyre inkább felváltják a kisebb létszámú; keretjellegű, s a tartalékos erők alkalmazására intenzívebben építő modell szerint felépülő haderők! Ezekben a haderőkben a honvédelmi igazgatás minden részterületén érvényesül a szigorúan és egyértelműen meghatározott alkotmányos rend; s a fegyveres erők tagjainak jogai kizárólag az alkotmányban rögzített esetekben és célok elérése érdekében; parancsoló szükség esetén s csakis a feltétlenül szükséges mértékben korlátozhatók. Ezekben a hadseregekben a katonai szervezet határain belül hozott, nem törvényi szintű jogszabályok (pl. utasítások, intézkedések); valamint a parancsok nem érinthetik a fegyveres erők tagjainak alapvető jogait és kötelezettségeit, minthogy azokra vonatkozó szabályokat kizárólag törvényi szintű jogszabályok állapíthatnak meg.²²

• A hozzáférhető s publikussá is tehető nemzetközi és hazai adataink vizsgálati részeredményei szintén arra engedtek következtetni, hogy valóban megfigyelhető egyfajta különbség a második világháború utáni hidegháborús időszak hadseregei és tisztjei; a hidegháború késői korszakában, ill. az enyhülés időszakában szolgálatot teljesítő tiszték s hadseregek, valamint az új típusú biztonságpolitikai kihívásokra választ adni igyekvő fejlett nyugati társadalmak katonai szervezetei és katonatisztjei között, s hogy ezek a különbségek csakis jobbra a modern fegyveres erők és a társadalom viszonyrendszerében bekövetkezett változásokra vezethetők vissza.²³

A hidegháborús időszak lezárulását követően a hagyományos katonai fenyegetés szintjének csökkenése együtt járt a fenyegetés jellegének módosulásával. A bipoláris világrend megszűntével, az 1990-es évek első negyedének végétől mind Európában, mind más kontinenseken, illetve régiókban lecsökkent a nagy reguláris haderőkkel végrehajtott, hagyományos fegyveres összeütközések létrejöttének veszélye, s nőtt a nem állami szintű (elsősorban államon belüli) konfliktusok veszélye. A globális szembenállás megszűntével a régiók stabilitása lett az elsődleges feladat.

²² Hazánkban az ebben az irányban teendő lépések alapjául szolgálhatnak az Alkotmány 8. §. (2) bekezdésében foglaltak, melyek értelmében az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat kizárólag törvény állapíthatja meg; valamint egyebek között az Alkotmánybíróság 51/1991; 32/1991; 9/1992; 35/1994. sz. határozatai, s az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese által az alkotmányos jogok Magyar Honvédségen belüli érvényesülésének áttekintését célzó vizsgálat összegző jelentésében foglaltak (különösen: /OBH, 1997 74–77).

²³ Ugyanakkor a történelemből és napjaink közvetlen tapasztalataiból ismert példák elemzése arra hívja fel a figyelmet, hogy:

- a fent bemutatott elméleti modell hármas tipizálásának egyes elemei *vegyítiszta formában sohasem* valósulnak meg;
- összekapcsolódásaik is különböző *belső aránytelítődésekkel* ölthetnek testet a világ egyes (alkalomadtán eltérő társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális, illetve biztonságpolitikai) jellemzőkkel bíró régióiban;
- a hidegháború utáni korszakban az ún. „új típusú integráció társadalmainak” a „posztmodern” hadseregei napjainkban jobbra inkább csak mint virtuális alternatíva, semmint megállapodott, egyszerűen lemásolható modell jöhetnek szóba a potenciális modernizációs mintákat keresők számára, hiszen ezek a katonai szervezetek is folyamatosan változásokon mennek keresztül az újabb és újabb biztonságpolitikai kihívásoknak történő minél nagyobb fokú megfelelés jegyében folytatott szakadatlan, feszített ütemű átalakítások és átalakulások során.

A kockázati tényezők, illetve biztonsági kihívások spektruma szélesebbé vált; s új típusú fenyegetések jelentek meg, amelyek kezelésére addig csak részben, vagy egyáltalán nem voltak felkészülve az államok. Ezekre a meghatározó nemzetközi, illetve regionális intézményeknek (ENSZ, EBESZ, NATO, EU, WEU, Afrikai Unió) is reagálniuk kellett. Az új típusú kockázatok, veszélyek és fenyegetések közül pedig csupán néhány olyan volt, amelynek kezeléséhez kizárólag tradicionális katonai feladatokat végrehajtó „zöldgalléros” katonákra van szükség.

A megváltozott biztonságpolitikai helyzet világszerte előtérbe állította az úgynevezett „nem háborús szintű katonai műveletek” (MOOTW)²⁴; alacsony intenzitású helyi konfliktusok (LIC²⁵) katonai és nem katonai erőkkel történő integrált kezelésének fontosságát.²⁶ A változások hatására a haderők feladatrendszerén belül egyfajta súlyponteltolódás volt tapasztalható. Az elmúlt mintegy másfél évtizedben a haderő háborús feladatai mellett egyre nagyobb szerepet és nyilvánosságot kaptak a „nem háborús szintű katonai műveletek” (MOOTW). A háborús műveletek mellé a béke, a stabilitás fenntartása és a humanitárius segítségnyújtás érdekében végrehajtott katonai tevékenységek is bekerültek a hadművelati művészet fogalom, illetve eszköztárába.

Az ENSZ békeműveleteinek történeti áttekintése kapcsán érzékelhetjük: egyre inkább áthelyeződött a hangsúly a politikai célokra a fegyveres műveleteknél, s úgy alakult át a nemzetközi válságkezelés gyakorlata, hogy az elsődlegesen politikai céloknak a hatékonyság érdekében ki kellett egészülniük fegyveres jelenléttel, később beavatkozással is.

Az első békeműveletekben kis létszámú, fegyvertelen katonai megfigyelőkből álló kontingensek vettek részt, ilyen volt például a legelső békeművelet, az 1948-ban az első arab-izraeli háború után felállított UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization). A misszió feladata az arab-izraeli fegyverszünet betartásának megfigyelése volt.²⁷ A fegyvertelen megfigyelők jelenléte azonban nem gyakorolt elegendő elrettentő erőt a válság feloldására, 1956-ban újabb válsághelyzet, a szuezi válság alakult ki a térségben, amire az ENSZ egy új típusú válasszal reagált. A béke megőrzésére fegyveres csapatokat küldött, melyek csupán önvédelem esetén használhatták fegyvereiket, és még ebben az esetben is szigorú szabályokhoz kötve. Az UNEF I. (United Nations Emergency Force) feladata az volt, hogy felügyelje az ellenséges csapatok visszavonását, majd szétválasztva a csapatokat pufferzónaként működjenek az egyiptomi és izraeli erők között, emellett felügyelje a tűzszünet betartását.²⁸ A fegyveres erők funkciója tehát az elrettentés volt, gyakorlatilag politikai eszközként működtek, tulajdonképpen harci tevékenységet elvben nem is folytathattak az önvédelmen kívül. Ezt a módszert alkalmazta az ENSZ egészen 1992-ig a nemzetközi béke és biztonság fenntartására.

Az ENSZ 1992-es szómáliai missziója (UNOSOM) váratlan fordulatot vett, az ENSZ erői ugyanis látványos vereséget szenvedtek az UNOSOM I. műveletben, mely megfelelt az addig alkalmazott, ún. első generációs műveletek szabályainak.²⁹

A vereséget követően egy az Amerikai Egyesült Államok vezette többnemzeti misszió vetett véget a kiszolgáltatott helyzetnek, és győzelmeket ért el a helyi tartományurak csapataival szemben. A helyzet stabilizálódása után az ENSZ visszavette az irányítást, létrejött az UNOSOM II. E misszió létrehozásánál a Biztonsági Tanács azonban merőben újfajta mandátumot alkalmazott. Az UNOSOM II. a módosított BT-határozat értelmében azt kapta feladatul, hogy a romló biztonsági környezetben „minden lehetséges eszközzel” biztosítsa a humanitárius műveleteket, tehát, ha kell, fegyveres erővel is biztosítsa a humanitárius segítségnyújtó szervezeteket, az egyezmények betartását és a biztonság megteremtését.³⁰

Ez a fordulópont jelzi az ún. *második generációs műveletek* létrejöttét, melyek nemcsak a katonai szempontból kiemelkedő fontosságú fegyveres beavatkozás lehetőségével jelentenek többet a korábbi műveleteknél. Civil szempontból egyre több feladat és résztvevő jelenik meg, nő a regionális szervezetek szerepvállalása, a béke és a biztonság érdekében tevékenykedő szereplők száma. Emellett egyre több a civil-katonai együttműködést igénylő feladat, mint a szembenálló erők összpontosítási körletbe vonulása, leszerelése, új hadsereg felállítása, a törvény és közrend megteremtése, fenntartása, a rendőri és rendészeti erők megszervezése, a humanitárius segélyműveletek támogatása, sőt, a demokratikus választások előkészítése és lebonyolítása, a hatalom átadásának segítése is ebbe a körbe tartozik (bár egyes szakértők szerint ez már a harmadik generációs békeműveletek kezdetét jelzi).³¹

A békeműveletek történetében új szakasz kezdődött meg az 1990-es években, az ENSZ mellett a NATO és az EU is megjelent mint békeműveleteket kivitelező szereplő. A válságkezelés elvi feltételeinek megszabásában azonban ezen szervezetek is az ENSZ által megszabott irányvonalakat követik, műveleteik szerves részét képezik az ENSZ égisze alatt végbemenő, a nemzetközi béke és biztonság megőrzésére irányuló tevékenységnek.

A műveletek különbözőségéből adódó nemzetközi jogi problémák, a nemzetközi körülmények változása és a közvélemény nyomása arra indította az ENSZ-t, hogy kategóriákba sorolja a válságkezelő nem háborús műveleteket.³² Erre az első kísérlet Boutros Boutros-Ghali ENSZ-főtitkár 1992-es *Béketerve* volt, ennek kategorizálásán alapszik az ENSZ békeműveleteinek jelenlegi csoportosítása. A békeműveletek minden formájánál megfigyelhető a politikai döntések primátusa, illetve egy olyan fontos elem, melyről már esett szó dolgozatomban, de amire a következőkben fogok részletesen kitérni: a civil-katonai kapcsolatok szerepe. A békeműveletek tehát az ENSZ jelenlegi állásfoglalása szerint a következőképpen csoportosíthatóak:

- *Konfliktusmegelőzés (Conflict Prevention)*: A válságok megelőzése, a már jelenlévő válságok feloldása, illetve az esetleges eszkaláció megakadályozásának érdekében a diplomáciai erőfeszítésektől a katonai erő megelőző bevetéséig terjedhet. Eszközei lehetnek még tényfeltáró missziók, konzultációk, figyelmeztetés, ellenőrzés és megfigyelés. A politika primátusa egyértelmű, a feladatok nagy része civil feladat, katonai részvételt csupán a legvégső esetben igényel.

24 „Nem háborús katonai műveletek” (Military Operations Other Than War, MOOTW).

25 Field Circular „Low-Intensity Conflict”, U.S. Army's training manual FC 100-20, Fort Leavenworth/Kansas : U.S. Army Command and General Staff College, May 30, 1986, p.V.

26 Jochen Hippler (1988) Low Intensity Warfare and its Implications for NATO. Online: http://www.jochen-hippler.com/Aufsatz/low-intensity_conflict/low-intensity_conflict.html

27 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/background.shtml>

28 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1backgr1.html>

29 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>

30 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2.htm>

31 Boldizsár Gábor: A békétámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye katonai műveletek rendszerében. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények. 5. évfolyam 2. szám 17. old.

32 A terminológia a magyar nyelvben egyébként még mindig gyakran konfúz, de ez a válságkezelés/válságreakálás/konfliktuskezelés/békeműveletek tekintetében is tapasztalható.

- *Békefenntartás (Peace keeping)*: A válsághelyzet érintettjei közötti ellenségeskedés megfékezésére irányuló művelet. Célja, hogy a kialakult helyzetet stabilizálják, a válságot deeszkalálják, illetve felügyeljük a fegyverszünet betartását, szétválasszák az ellenséges csapatokat. Sajátossága, hogy valamennyi érintett fél hozzájárulásával valósul meg. A fegyveres erők általában csupán politikai eszközként jelennek meg, konkrét harci tevékenység elvben nem zajlik.
- *Béketeremtés (Peace making)*: Ezen műveletek akkor kezdődnek meg, amikor a már kirobbant konfliktushelyzetet kell kezelni diplomáciai és katonai lépésekkel, azok együttes alkalmazásával. A békéltetés diplomáciai eszköze lehet a közvetítés, tárgyalás, esetleges blokádok kialakítása. A katonai erők demonstratív felvonultatása, a konfliktusban részt vevők sakkban tartása (embargó, tenger- és légtérelőzítés), végső esetben kényszerintézkedések végrehajtása jellemző. A béketeremtés békés eszközökkel való elérése kizárólag civil-katonai együttműködésben képzelhető el.
- *Békekényszerítés (Peace enforcement)*: Szintén lehet diplomáciai és gazdasági jellegű tevékenység is, de legjellemzőbben katonai eszközökre épít, a békés eszközök alkalmazásának sikertelensége esetén fegyveres akciókat is magába foglaló kényszerítő eszközöket alkalmaz, akár a szembenálló felek akaratával ellentétesen is. Szükség esetén fegyverrel állítja vissza a békét. A civil szerep itt a leggyengébb a békeműveletek között, de elmondható, hogy ez sem valószínűsíthető meg sikeresen a politikai célok pontos katonai követése és a civil társadalommal való együttműködés nélkül.
- *Békeépítés (Peace building)*: Azon politikai, gazdasági, szociális és katonai intézkedések összessége, amelyekkel egy válság sújtotta térség társadalmi képessé válik arra, hogy visszatérjen a mindennapi élethez, illetve amelyek az állam működésének elősegítését, esetenként alapvető funkcióinak megteremtését/újratereemtését szolgálják. E tevékenység a polgári hatóságok támogatásától a fegyverzet-ellenőrzésig, a fegyveres erők ellenőrzéséig, kiképzéséig, sőt, akár demokratikus választások kiírásáig terjedhet. A békeépítés végrehajtásakor a nemzetközi szervezetek civil szakembereinek nagyobb szerepe van, mint a katonáknak, de természetesen a katonai jelenlét elkerülhetetlen annak érdekében, hogy hosszú távon megakadályozzák a konfliktus, a fegyveres cselekmények kiújulását.
- *Humanitárius művelet (Humanitarian Relief)*: A válságkezelés, a békeműveletek keretén belül végrehajtott tevékenység, amely az emberi szenvedés csökkentése érdekében végrehajtott feladatokra irányul, azon az esetekben és helyszíneken, ahol a helyi hatóságok nem, vagy csak korlátozottan képesek támogatást nyújtani a lakosságnak. A nemzetközi és helyi civil szerveződések kiemelt szerepet töltenek be.^{33, 34}

A válságkezelő békeműveletek kategorizálásából is egyértelműsíthető, hogy a politikai-civil elem már nem húzódik a háttérbe a katonai beavatkozások alatt, sőt, gyakran dominálja a műveleteket. A politika elsőbbsége mellett már többször esett szó a civil-katonai együttműködésről, mint fontos tényezőről. A válságkezelés so-

rán történetileg a civil komponens volt erősebb a kezdetektől fogva, ahogyan az az első békeműveleteknél megvalósult. A nemzetközi helyzet változása, a nem konvencionális háborúk és az ezeket megelőző válságok és konfliktusok azonban egyre erőteljesebb fegyveres jelenlétet, majd konkrét beavatkozást igényeltek, a civil elem mellett így vált jelentőssé a katonai jelenlét. A háború megváltozásának szempontjából egy másik folyamatról van szó: a konvencionális háborúk száma erősen lecsökkent, a jelenlegi háborúk nagy része olyan konfliktus, melyben a civilekkel való együttműködés hiányában nem várható siker.

1997. július 10-én, a madridi NATO-csúcsértekezleten meghívták az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagjainak sorába Csehországot, Lengyelországot és Magyarországot. A NATO-tagországok politikai és katonai döntéshozói egyetértettek abban, hogy a továbbiakban fokozottabban össze kell hangolni az egyes nemzeti haderők euro-atlanti csatlakozásával, s mielőbbi (egyebek között szellemi) „NATO-kompatibilitásának és -interoperativitásának” elérésével kapcsolatos lépéseket. A frissen megalakított felső szintű vezető szervek előtt számos további kihívás is tornyosul, hiszen úgy tűnik számunkra, hogy még napjainkban, évekkel a NATO-csatlakozás után sem igazán működik az a kétkörös visszacsatolási rendszer, melynek pedig egyidejűleg kellene építenie a célkitűzés és célmegvalósítás folyamatában az ellenőrző-figyelő (ún. „monitoring”-) és az eredetileg kitűzött célok „megfelelőségének” állandó újraértékelését végző alrendszerek által közvetített információkra, s ennek a rendszerváltásig visszavezető okai vannak.

A magyar honvédelem feladatai és lehetőségei teljesen új dimenziókba kerültek 1999 áprilisát követően, mikor hazánk, a másik két, közép-kelet-európai demokratikus átalakulásban „éllovas” posztkommunista országgal együtt tagja lett a NATO-nak. Ennek okát a NATO-tagságot támogató lakosság akkoriban egyebek között elsősorban abban látta, hogy a NATO-tagság alapvetően biztosítja az ország függetlenségét, s a washingtoni szerződés V. cikke szerint Magyarország bármikor számíthat a NATO hathatós közreműködésére, amennyiben hazánkat külső agresszió érné.

A hadügy szociológiájával foglalkozó kutatók³⁵ vélekedése szerint a modern államok hadseregeire egyebek között az a jellemző, hogy a „háborús készenléti” jellegű hadseregeket (melyeket döntően a korai hidegháború társadalmainak vizsgálata kapcsán figyelhetünk meg) az *enyhülés* korában mindinkább felváltotta a „háborús *elrettetésre orientált*” hadseregtípus különböző altípusainak dominanciája. Talán nem csupán idealista illúzió szülte hipotézis ezeknek a kutatóknak az az állítása, mely szerint (alapvetően a globális fejlődés és az átfogó [európai] integrációs folyamat további eredményessége esetén) azzal lehet számolni, hogy az ezredvég és a XXI. század első felének legfejlettebb ún. „*információs*”, illetve „*posztindusztriális*” társadalmaira majd egyfajta „*háború nélkülség*” lesz a jellemző, s e tényhez igazodik majd nem csupán pl. a hadseregek társadalmi legitimitása; formális szervezeti struktúrája, vállalt cél- és feladatköreik; manifeszt és látens szervezeti szocializációs mechanizmusai és belső szervezeti kultúrájuk rendszere, de a szervezeti tagok társadalmi presztízse, aktuális önképe; s a professzionális katonák domináns katonai szerepmintái, szerepfelfogása és jogtudata is.

33 Farkas Tibor (2008) Válságkezelés, válságkezelő műveletek. In: *Hadtudományi Szemle*, 2008/1.
34 www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/nato_cjtfbemutato.pdf

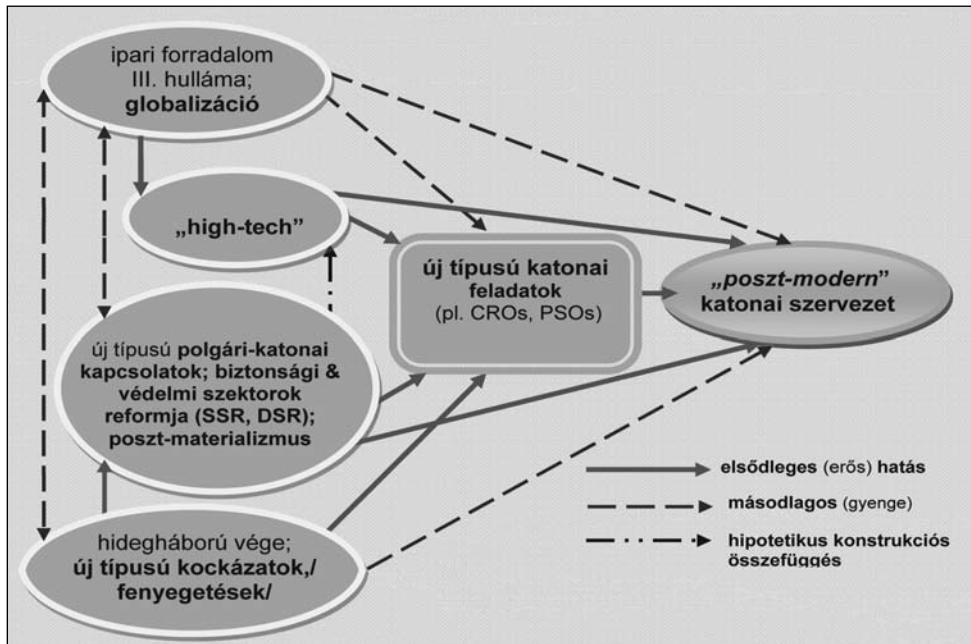
35 Lásd ennek kapcsán egyebek között: (Cotton, 1988; Dandeker, 2000: 27–44, Moskos, 1993; Moskos – Williams – Segal, 2000: 1–13, Shaw, 2000: 13–26; Szabó, 1996, Williams, 2000: 279–282).

Véleményünk szerint napjaink fejlett, alapvetően *információ- és tudásalapú ún. „szuperszimbolikus, posztmodern” társadalmainak* a hadseregei egy olyan komplex hatásrendszer metszéspontjában szerveződnek, melynek alakulásában egyebek között az alábbi tényezőknek tulajdoníthatunk kiemelt szerepet:

A XXI. század első évtizedében az élenjáró, ún. „szuperszimbolikus, posztmodern” társadalmak *relatív lapos hierarchikus szervezeti piramissal, decentralizált döntési mechanizmussal, határaiton meglehetősen nagy „áteresztőképességgel” s a másság minden formája iránt a mainál nagyobb fokú toleranciával rendelkező katonai szervezetei* egy olyan komplex hatásrendszer fókuszában szerveződnek, amelyben az alábbi tényezők játszanak kitüntetett szerepet:

- az *ipari forradalom* 1980-as évek végétől beinduló, s napjainkban felgyorsult *harmadik nagy hulláma* (s azzal összefüggésben, illetve annak folyományaként) a *globalizáció*; a *multi- és transznacionális szintű szervezetek* létrejöttének ténye s működési tapasztalatai;
- a biztonságpolitikai környezet változásai egyebek között a *hadseregeknek szánt feladatkörök bővülését, illetve a fegyveres erők alkotmányos alkalmazásának hangsúlyváltozásait; s új típusú médiakapcsolatok létrejöttét* eredményezik;
- felmerül az állami szintű *biztonság „privatizálásának”* kérdésköre, mint egyfajta új trend az állami szintű biztonság garantálásában. Napjainkban ugyanis a korábban kizárólag államokhoz rendelt, exkluzív állami biztonsági feladatokat már jelentős részben magán biztonsági vállalatok (*Private Security Companies / PSCs*) és magán katonai vállalatok (*Private Military Companies / PMCs*) végzik. Mind-

2. ábra. A „posztmodern” katonai szervezetek formáját és működését meghatározó kiemelt tényezők kölcsönhatásai

két alapvető szervezeti forma képviselőivel találkozhatunk a válságreakáló (s azokon belül a béketámogató műveletek) előkészítése és végrehajtása során³⁶:

- mind a *biztonsági magánvállalatokkal* (Private Security Company – PSC) – amelyek olyan cégek, amelyek a profitmaximalizálás céljából *eszközöket és szolgáltatásokat nyújtanak* személyek és objektumok felügyeletéhez³⁷,
- mind pedig a *katonai magánvállalatokkal* (Private Military Company – PMC), mint olyan cégekkel, amelyek nyereség elérése céljából alapvetően katonai (tanácsadói, logisztikai és harcászati) jellegű szolgáltatásokat nyújtanak. Ezeknek a PMC-knek napjainkban mindhárom alapvető fajtájával találkozunk a NATO-műveletek során: mind a katonai támogató vállalatokkal (*Military Support Firms*), amelyek nem fegyveres szolgálatot végeznek; mind a katonai tanácsadó vállalatokkal (*Military Consulting Firms*), amelyeknek fő feladata a tanácsadás, kiképzés honi területen és válság-övezetben; mind pedig katonai erőt biztosító vállalatokkal (*Military Provider Firms*), amelyek már tényleges fegyveres, harctéri tevékenységet fejtenek ki, valamennyi katonai feladat végrehajtására képesek.³⁸
- a polgári társadalmakban a *hidegháborús időszak lezárulását* követően megjelenő ún. „*posztmaterialista*” értékrendszerek; erőteljes *individualizáció*; a *kulturális diverzitás* és a *polgári-katonai kapcsolatok* rendszerén belül végbement változások; a *civil kontroll* működésének (alkalmanként és helyenként talán túlzottan is!) hangsúlyozott szerepe *szintúgy* új modernizációs kihívások elé állítják a hadseregek felső vezetői karát; s végül, de nem utolsósorban
- a *csúcstechnológia*, mely nem nem csupán *új generációs fegyverrendszerek* létrejöttét eredményezi, de új szervezeti működési formák (pl. az ún. „*divizionális*”, illetve makro- és mikro-mátrix struktúrákon alapuló szervezetek³⁹) alkalmazásának is teret nyit és kommunikációs illetve információs rendszerek paradigmatis átalakulásához vezethet (talán elég, ha itt most csupán az informatikai rendszerek robbanásszerű fejlődésének s az ún. „*információs szupersztráda*” katonai vonatkozásainak a rendszerére s a „*nano-univerzum*” jövőbeni fejlődési távlataira gondolunk).
- A NATO az új biztonságpolitikai környezetben felülvizsgálta a korábban konfliktusmegelőzésre, illetve válságkezelésre vonatkozó elméletét. A NATO *Stratégiai Konceptiója* egyértelművé tette, hogy: „A NATO alapvető és végső célja, miként azt a washingtoni szerződés is rögzíti, hogy politikai és katonai eszközökkel biztosítsa a szövetség tagjainak szabadságát és biztonságát. [...] A szövetség tehát nem csupán a tagjainak védelmét garantálja, de hozzájárul a béke és stabilitás biztosításához is a felelősségi körét alkotó régiókn belül.”⁴⁰

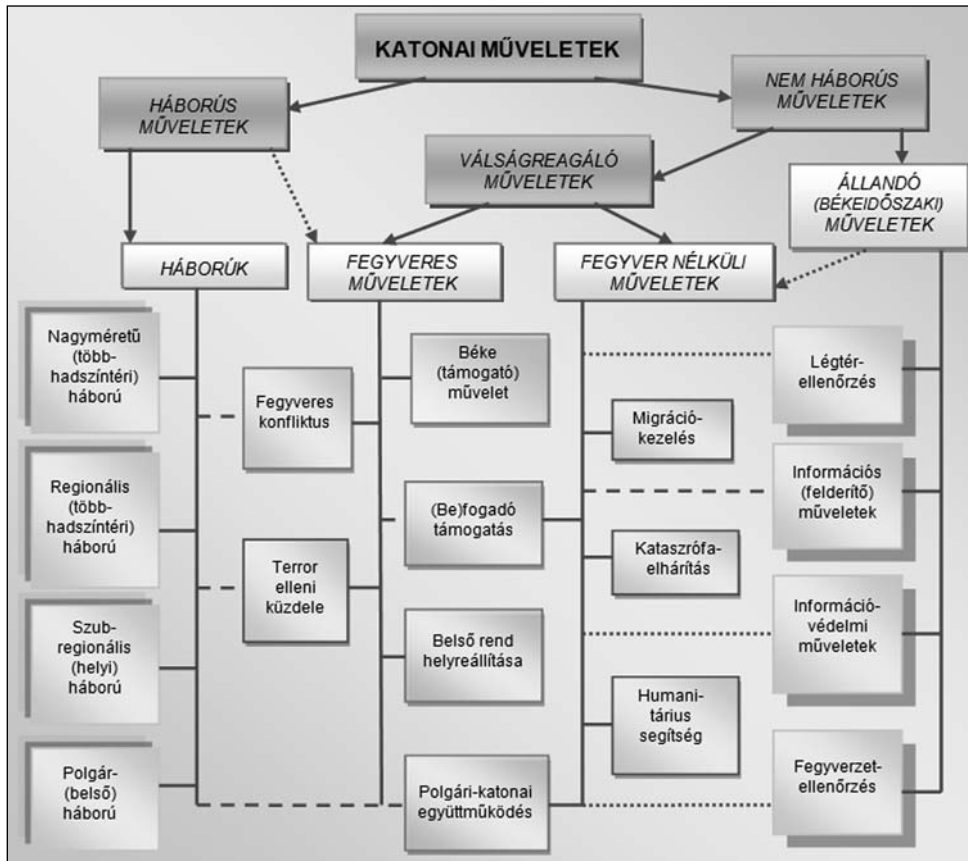
36 2005 decemberében a Svájci Szövetségi Tanács (jellemző, hogy Svájc milyen magas szinten foglalkozik a jelenséggel) egy beszámolót készített, melyben nagyon részletesen és szakszerűen meghatározzák a katonai magánvállalatok működésének körülményeit, különös tekintettel arra, hogy az állami erőszak magánkézbe adása milyen veszélyeket rejt magában. A Szövetségi Tanács a Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)-tól vette át katonai és a biztonsági magánvállalat fogalmát. Lásd ennek kapcsán részleteiben: Bericht des Bericht des Bundesrats zu den privaten Sicherheits- und Militärfirmen, 2005. december 2.

37 Ez különösen az alábbi területeken valósulhat meg: mozgó objektumok vagy ingatlanok felügyelete, ellenőrzése (például repülőterek, követségek); személyvédelem; rendőri egységek kiképzése az objektum- és a személyvédelem területén; tanácsadás a biztonság, a szervezet és a logisztika területén; logisztikai támogatás például menekülttábor, börtön vagy kórház építésénél; börtönök üzemeltetése; magánnyomozói tevékenység; aknamentesítés; kommunikációs és informatikai támogatás; tolmácsolás; hírszerzés.

38 Ily módon a háború, mely Clausewitz szerint kizárólag az állam feladata, privatizálásra kerül. Hangsúlyozni érdemes, hogy a felsorolt vállalat típusok soha nem jelennek meg profitizta formában.

39 Lásd erről részletesebben pl.: (Antal-Dobák, 1996: 74–88).

40 Forrás: NATO Stratégiai Konceptiója (1999) 1. rész, 6. cikk.

3. ábra. Napjaink katonai műveleteinek lehetséges típusai, fajtái és formái

Forrás: Deák János (2005) Napjaink és a jövő háborúja. In: Hadtudomány, 2005/1, 39. old. Online: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html

Az átalakuló NATO katonai feladatrendszere az alábbiakat foglalja magában:

- a Washingtoni Szerződés 5. cikkelye szerinti (ún. „Article 5”) *kollektív védelmi („Collective Defence”)* feladatok – melyekre vonatkozóan az alapküldetés alábbi kulcsmondata szolgál jellegadó magyarázattal: „A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többük ellen Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek [...]”;
- nem a Washingtoni Szerződés 5. cikkelye szerinti (ún. „Non-Article 5”) *válság-reagáló („Crisis Response”)* feladatok, melyek alapvető célja a béke megőrzése, a háború megelőzése, valamint a biztonság és stabilitás biztosítása a NATO felelősségi határain belül és kívül egyaránt;
- *konzultáció és együttműködés („Consultation and Co-operation”)*⁴¹ Lásd ezzel kapcsolatosan a biztonság Békepartnerségen (PfP) keresztül történő kiterjesztésére tett

4. ábra. A NATO katonai feladatai

kísérlet sikerét; az új kapcsolatok kialakítását Oroszországgal, a megkülönböztetett partnerséget Ukrajnával; az ún. „Mediterrán párbeszédet”; a Szövetség megnyitását az új tagok előtt a Washingtoni Szerződés 10. cikkelye alapján, s a MAP-et.⁴²

A válságreakáló műveletekhez kapcsolódó nézetrendszer alapját a NATO Stratégiai Konceptiója⁴³, a prágai⁴⁴, isztambuli⁴⁵ és lisszaboni⁴⁶ NATO-csúcstalálkozókon elfogadott dokumentumok és az Észak-atlanti Tanács által a polgári veszélyhelyzeti tervezésre⁴⁷ vonatkozóan megfogalmazott előírások teszik egyértelművé.

42 A MAP (Membership Action Plan, Tagsági Akcióterv) az 1999-ben elindított, s a hidegháború utáni első fordulójának tapasztalatain alapul, és segítséget nyújt a Szövetséghez csatlakozni kívánó országoknak a NATO-tagságra való felkészülésben.

43 The Alliance’s Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999. Press Release NAC-S(99)65, 24 Apr. 1999.

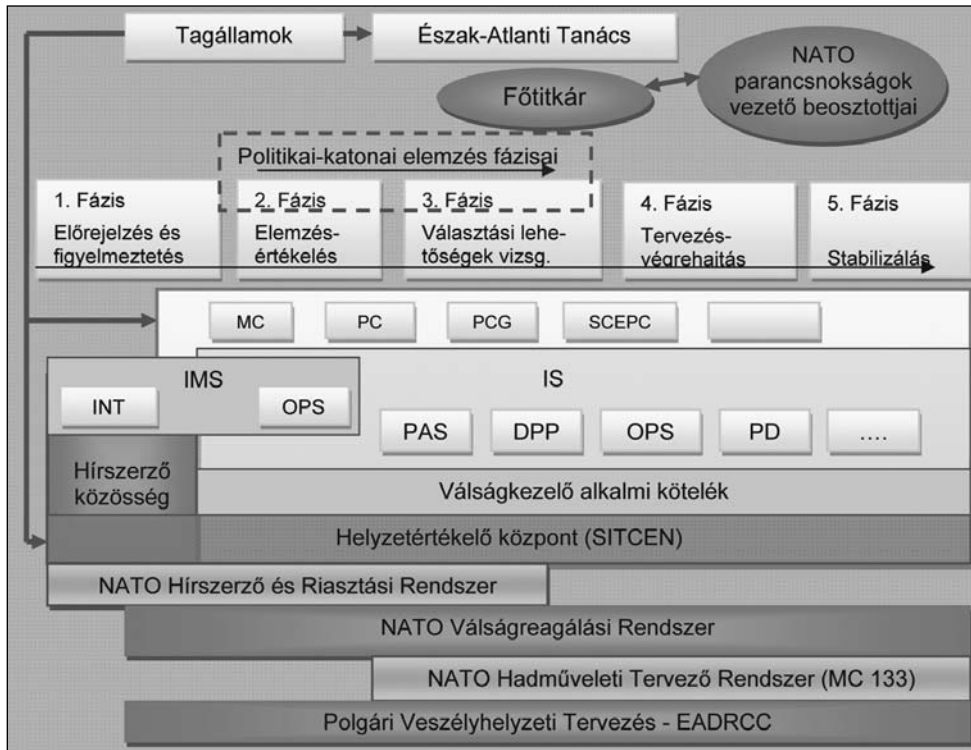
44 The Prague Summit and NATO’s Transformation. A Reader’s Guide. (2003) Bruxelles: NATO Public Diplomacy Division.

45 The Istanbul Summit. A Reader’s Guide. (2004) Bruxelles: NATO Public Diplomacy Division, esp. 5–62. Lásd még: (Kobieracki, 2004: 33–35).

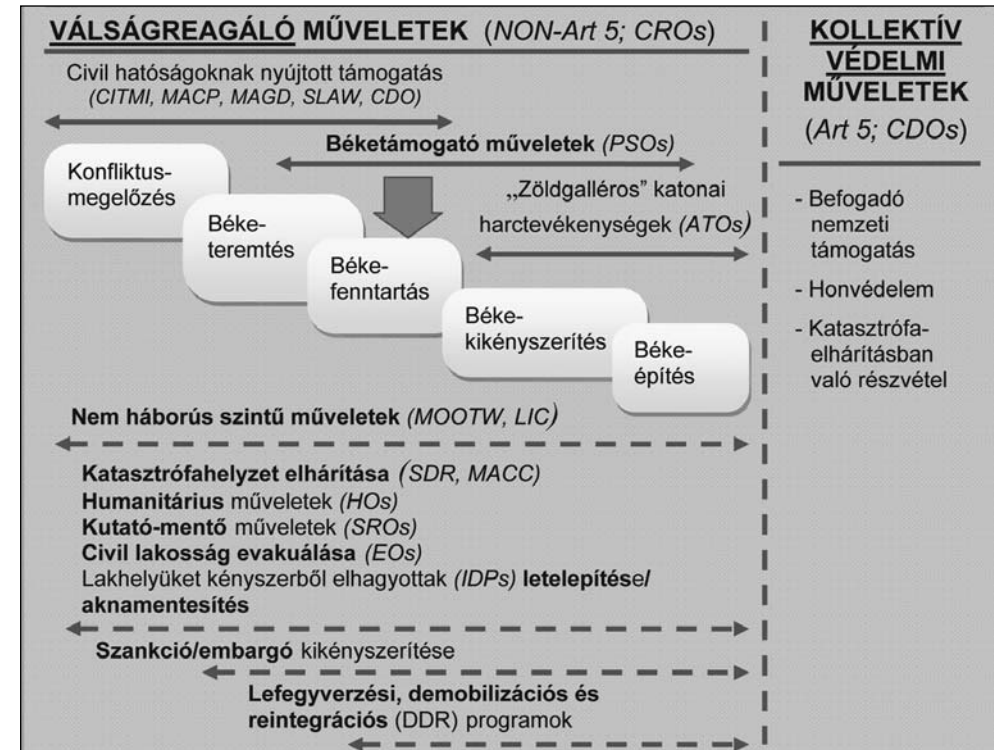
46 Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization. Adopted by the Heads of State and Government in Lisbon. (Lisszabon, 2010. november 19–20.) Online: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

47 A polgári veszélyhelyzeti tervezés, a katasztrófákra való reagálás és az erre való felkészülés elsődlegesen nemzeti feladat. Ezért a NATO és a partnerországok közötti információmegosztás fókuszpontjaként létrehozott; a két fél között az euro-atlanti térségben bekövetkező katasztrófák elleni válaszok összehangolását végző, s veszélyhelyzeti gyakorlatokat tervező Euro-atlanti Katasztrófa- és Veszélyhelyzeti Reagálás Koordináló Központ (EADRCC) segítségnyújtási, koordinációs feladatait is 46-os (26+20) körben végzi. A 2001. évi terrortámadásokat követően a szövetség elfogadta a CEP Akciótervet, ez tartalmazza azokat a konkrét feladatokat, tevékenységeket, amelyeket a szövetség tervezési bizottságainak és a tagállamoknak végre kell hajtaniuk a polgári lakosság védelme érdekében. Lásd még ennek kapcsán, egyebek között: MC 343/1. NATO Military Assistance to International Disaster Relief Operations (IDRO), 9 Apr. 2002.

41 Lásd erre vonatkozóan különösen: MC 400/2, No. 9.

5. ábra. A NATO válságkezelési folyamata

6. ábra. A NATO válságkezelő műveletek spektruma

Megjegyzés:

- CITMI:** a belső területek és tömeges migráció kontrollja (Control of Internal Territory and Mass Immigration)
- SALW:** könnyű kézfegyverek összegyűjtése (Collection of Small Arms and Light Weapons)
- CDRO:** szervezett nemzetközi drokkereskedelm-ellenes műveletek (Counterdrug Operations)
- MACP:** zavargás, felkelés esetén (fegyveres) karhatalom biztosítása, a törvényes rend fenntartása érdekében
- MAGD:** közszolgáltató üzemek, intézmények fegyveres működtetése a hadsereg fegyvertelen szakemberei által, rendőri biztosítás mellett
- SDR:** katasztrófaelhárítás (Support for Disaster Relief)
- MACC:** katasztrófaelhárítás speciálisan kiképzett, fegyvertelen szakemberek csoportos bevetésével
- HOs:** humanitárius műveletek (Humanitarian Operations)
- SROs:** kutató-mentő műveletek (Search and Rescue Operations)
- NEOs:** civil lakosság evakuálása (Non-Combatant Evacuation/Extraction Operations)
- IDPs:** lakhelyüket kényszerből elhagyottak letelepítése (Settlement of/ Internally Displaced Persons)
- HNS:** befogadó nemzeti támogatás (Host Nation Support)

A NATO válságkezelő műveleteiben a Szövetség erőin kívül a partnerországok és mindazok részt vehetnek, akik az elveket elfogadják.⁴⁸

A NATO válságkezelő rendszere a válságok teljes körű megelőzésére és kezelésére szolgál; s olyan koherens rendszerként funkcionál, mely magában foglalja a válságok által jelentett kihívásokra adandó politikai, diplomáciai, gazdasági és katonai válaszok, intézkedéseinek sorát.⁴⁹ A NATO kialakított, válságkezelési rendszere illeszkedik mind a globális, mind a regionális, mind pedig a nemzeti válságkezelési rendszerekhez.

- A globális válságkezelési rendszer az ENSZ alapokmányában foglalt felhatalmazásnak megfelelően működik. Regionális szinten egy meglehetősen kiterjedt (bi-, tri- és multilaterális) szerződéseken, illetve megállapodásokon nyugvó kapcsolatrendszer (pl. ENSZ – NATO; ENSZ – EU; NATO – EU; NATO/EU – tagállamok stb.).
- A nemzeti válságkezelési, illetve válságkezelési rendszerek.

A NATO Elővigyázatossági Rendszere (NATO Precautionary System) az ún. „5. cikkely szerinti” (Article 5.) helyzetekre; a közelmúltban létrehozott NATO Válságke-

⁴⁸ A NATO válságkezelő műveletekre vonatkozó elveket kézikönyvbe foglalták, amelynek több nyelvi változata készült el (MC 327/2) minősítésű változata készült el.

⁴⁹ Lásd: NATO Crisis Response System (IMSWM-155-3)

gálási Rendszer (NATO Crisis Response System – NCRS⁵⁰) pedig komplex módon, minden típusú válsághelyzetre kiterjedően; mind az ún. „5. cikkely szerinti”, mind pedig az ún. „nem-5. cikkely szerinti” műveletekre kiterjedő tevékenységet végez.

A válságreagáló műveletek tehát olyan integrált katonai műveleti rendszerként értelmezhetők, melyek magába foglalják nem csupán a korrekív jellegű lépéseket, ellentevékenységeket és a szükséges biztonsági lépések megtételét, de a megelőzést szolgáló preventív lépések sorát is. Az egész tevékenység az Észak-atlanti Tanács politikai kontrollja alatt kerül végrehajtásra.

A NATO politikai és katonai testületeinek tanácskozásain elfogadott döntések alapján létrehozott erőkre és képességekre alapozva kerül sor a válságkezelő műveletek széles spektrumára a béke és a biztonság megőrzése érdekében. Az elmúlt mintegy másfél évtizedben a haderő háborús feladatai mellett egyre nagyobb szerepet és nyilvánosságot kaptak az úgynevezett „nem háborús katonai műveletek” (MOOTW)⁵¹, amelyek a létszámot, politikai, gazdasági, katonai jelentőségét, összetettségét és veszélyességét tekintve egyik legfontosabb része a *béketámogató műveletek* (PSOs).⁵²

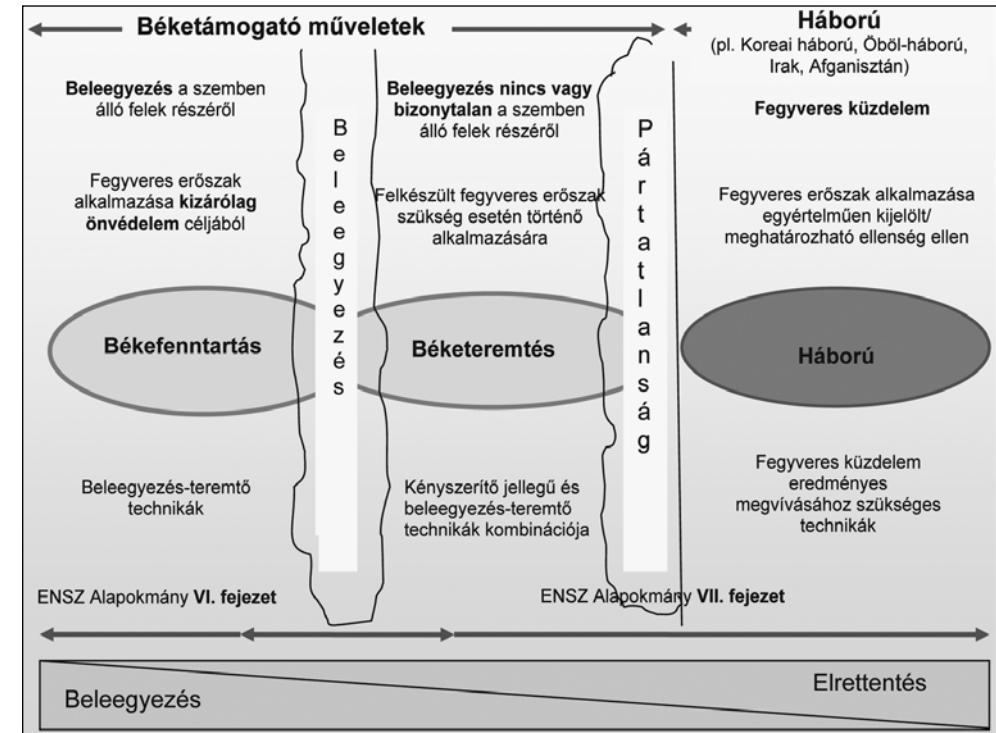
A válságreagáló műveletek legfőbb jellemzői között tartják számon, hogy: „A nem a Washingtoni szerződés 5. cikkelye szerinti válságreagáló műveletek olyan többfunkciós műveletekként írhatók le, amelyek azokat, a nemzetközi jog előírásainak figyelembevételével végrehajtott *politikai, katonai és civil* tevékenységeket foglalják magukba, amelyeknek célja, hogy *hozzájáruljanak a konfliktusok megelőzéséhez, kezeléséhez, illetve megoldásához*, a NATO hivatalosan kinyilvánított céljainak megfelelően.”⁵³

A béketámogató műveletek jogi alapjait és irányítását tekintve általában különböző tehető a kapott mandátum alapján az alábbiak között:

- ENSZ által vezetett műveletek;
- NATO által vezetett műveletek (mandátum delegálásával);
- EU által vezetett műveletek (mandátum delegálásával);
- EBESZ által vezetett műveletek (mandátum delegálásával);
- Camp David-i egyezmény alapján – vezetett műveletek.

A béketámogató műveletek nemzetközi jogi alapja az ENSZ alapokmánya. Az alapokmány VI. fejezete tartalmazza azokat az intézkedéseket és tevékenységeket, amelyek a világban kialakult viszályok békés rendezésére vonatkoznak. A VII. fejezet az ENSZ-nek a fegyveres erők alkalmazását, a kényszerítő intézkedések megtételét engedélyezi, illetve szabályozza. Itt vannak lefektetve azok az intézkedések, eljárások, amelyeket a BT alkalmazhat a békét veszélyeztetőkkel, megszegőkkel és támadó tevékenységet folytatókkal szemben. A béketámogató műveletek során ugyanakkor az egyik legfőbb jellegadó vonásnak azt tartja a szakirodalom, hogy nem határozzák meg a szembenálló felek közé állva, hogy kit tekintenek ellenségnek, s nem törekszenek mindenáron katonai győzelem kivívására.⁵⁴

Valóban, a béketámogató műveletek során a katonai erő jelenlétére és szükség szerinti alkalmazására (hivatalosan legalábbis) semmiképpen nem azért kerül sor, mert fegyveres küzdelmet akarnak vívni és katonai győzelmet akarnak elérni a nemzetközi

7. ábra. Béketámogató műveletek versus háború – hasonlóságok és eltérések a jellegadó vonásokban

közösségnek a szembenálló felek közötti, fegyveres konfliktussá terebélyesedett, illetve annak kitörésével és eskalációjával fenyegető helyzetben beavatkozó képviselői.⁵⁵ A béke fenntartását, megőrzését, illetve szükség szerinti visszaállítását kell, hogy célul tűzzék maguk elé a béketámogató műveletekben részt vevő katonai erők is, méghozzá a szembenálló felek lehetőség szerint minél nagyobb fokú bevonásával, illetve együttműködésre történő rászorításával a politikai rendezés mielőbbi elérése érdekében!⁵⁶

A béketámogató műveletek különböző altípusainak végrehajtása során eltérő mértékben kell számolnunk azzal, hogy a szembenálló felek beleegyzést mutatnak. A béketámogató műveletek végrehajtását tervező, szervező és irányító politikai és katonai szakértők számára örök dilemma: miként lehet megőrizni a pártatlanságot, részrehajlástól mentességet egy olyan helyzetben, amikor az egyik fél nyilvánvalóan megsérti a korábban közös megállapodások nyomán született status quót és a béke újbóli megteremtése érdekében fellépő katonákkal szemben is fegyveres ellenállást tanúsít.⁵⁷

55 Kuhne, W. (1995) Fragmenting States and the Need for Enlarged Peacekeeping. In: Ehrhart, H-G. & Haglund, D.G. (1995) The 'New Peacekeeping' and European Security: German and Canadian Interests and Issues. Hamburg: Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, p. 39.

56 Az ábra forrása: Institute for Security Studies (2000) Peace Support Operations: A Working Draft Manual for African Military Practitioners.

57 Lásd ennek kapcsán különösen: David M. Last (1997) Theory, Doctrine and Practice of Conflict De-escalation in Peacekeeping Operations. Cornwallis Park, Canada: The Canadian Peacekeeping Press, Lester B. Pearson Canadian International Peacekeeping Training Centre., page 50.

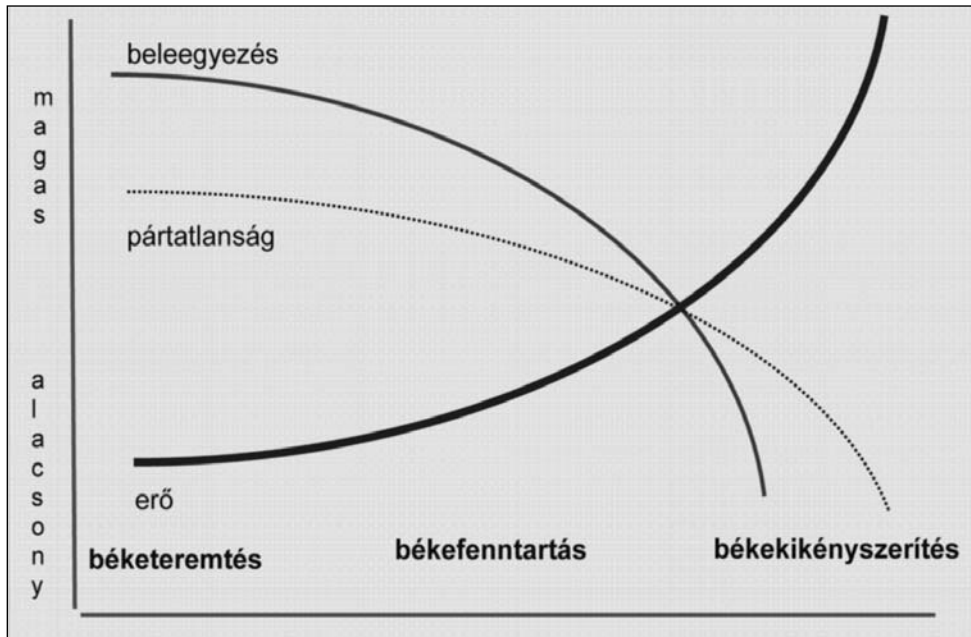
50 A 2004. márc 1-jétől létrehozott rendszer működtetésében érintettek: a NATO-tagállamok mellett az ENSZ, az ÉAPT, a NATO-Oroszország Tanács, és az EU.

51 MOOTW = „nem háborús katonai műveletek” (Military Operations Other Than War).

52 PSOs = „béketámogató műveletek” (Peace Support Operations).

53 Lásd ennek kapcsán különösen: MC 327/2.

54 Institute for Security Studies (2000) Peace Support Operations: A Working Draft Manual for African Military Practitioners.

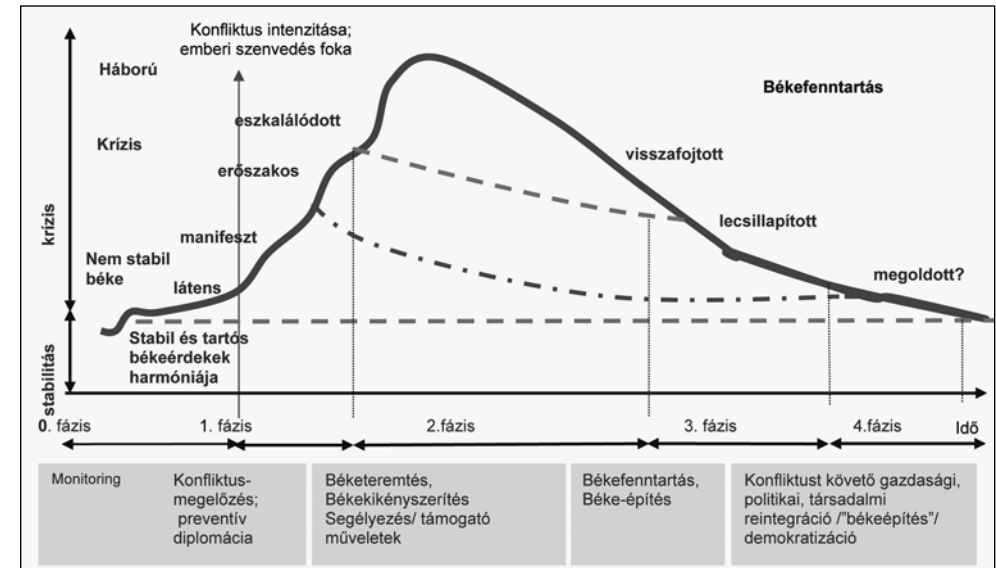
8. ábra. A béketámogató műveletek egyes altípusaiban a résztvevő katonáktól megkövetelt attitűdök

Forrás: FM.100-23. Peace Operations, Final Draft, page 1-6.

A válságreakáló műveletek meghatározó jellemvonása továbbá a katonai műveletek rendkívül magas *politikai érzékenysége*; a *haderő alkalmazási szintjeinek* (t. i. hadászati, hadműveleti és harcászati) *összeűszása, átfedése*, valamint a hadviselő felek közötti szilárd, jól látható *határvonalak hiánya*. További sajátosság, hogy a válságreakáló művelet szereplői (a szembenálló felek, s a nemzetközi közösség mandátumával bíró pl. békefenntartók, béketeremtők) gyakran ugyanazon területen (hadműveleti körzetben) helyezkednek el, a helyi lakossággal összevegyülve, ami a műveletek magas fokú „civil” *érzékenységét* eredményezi. A válságreakáló műveletek meghatározó hányadát többnemzetiségű erők hajtják végre, ami a nemzeti stratégiai kultúrák eltérései miatt bizonyos konfliktusokhoz vezethet.

A bipoláris világrend felbomlása után sajátos trendeket figyelhettünk meg a nemzetközi biztonságpolitikai helyzetkép alakulásában. Egyrésztől relatíve jelentősen lecsökkent a nagy reguláris haderőkkel végrehajtandó, háborús szintű államközi fegyveres összeütközések száma, másrészt viszont a létrejött új, bonyolult veszélyforrásrendszer hatásának eredményeként viszonylagos emelkedést tapasztalhattunk a bartletti konfliktusspektrum⁵⁸ alacsonyabb intenzitási fokú elemei

58 Holman Bartlett (1995) úgy véli, hogy a konfliktusok spektrumának intenzitási fokok alapján megkülönböztethető legfőbb elemei: a feszültség, a válság, a konfliktus és a háború. Szerinte a nemzetközi viszonyok ún. „konfliktusspektrum” szerinti vizsgálata segíthet leírni, elemezni, értékelni és előre jelezni egy adott ország vagy országcsoport más országhoz vagy csoportokhoz való viszonyának alakulását (a „hideg béke”-állapottól egészen a nukleáris háborúig). Úgy látjuk, hogy mind az ENSZ ún. „Békeprogramja”, mind pedig a NATO és a WEU/EU béketámogató műveleti felosztása lefedi ezt a konfliktusspektrumot. Az EBESZ esetében annyi a különbség, hogy nem alkalmaz erőszakot a viták és a válságok rendezésében.

9. ábra. Az alkalmazandó válságreakáló műveletek típusai – a konfliktusok életciklusának alakulása függvényében⁵⁹

(t. i.: feszültségek, válságok, konfliktusok) létrejöttében világszerte. A felmerült feszültségek, válságok, konfliktusok kezelésére változatos módszerek állnak rendelkezésre, melyeket célszerű differenciáltan alkalmazni – egyebek között annak figyelembe vételével, hogy miként alakul az adott konfliktusok életciklusa.

A NATO válságreakáló műveletekre kialakított elméletének kialakítása és folyamatos fejlesztése közben a szövetség döntött a katonai erő készenléti rendszerének optimalizálásáról is.⁶⁰

2. A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEK NÉHÁNY KATONASZOCIOLÓGIAI ASPEKTUSA

A nemzetközi szervezetek, intézmények döntéselőkészítőinek és döntéshozóiának, valamint a nemzetközi szakirodalom jeles képviselőinek szinte egyöntetű álláspontja, hogy a *hadügy szociológiája* (azon belül is elsősorban a katonaszociológia) gyakorlatorientált megközelítési módja és kutatási módszertana rendkívül jól alkalmazható a válságreakáló (s azokon belül is a béketámogató) műveletek előkészítése és végrehajtása során. Ennek okát elsősorban abban látjuk, hogy a katonaszociológia praxisorientáltan vizsgálja mind a fegyveres erőszakszervezetek, így egyebek között a fegyveres erők, illetve haderő, rendvédelmi szervek és

59 Források: MC 327/2. NATO Military Policy for Non-Article 5 Crisis Response Operations. (29 Aug. 2001); MC 343/1. (14 March 2002); AJP-3.4.1 (July, 2001); McCreary, J. (2001) Analysis of Political Instability. A Generic Outline of Theory and Indicators; US Defence Intelligence Agency, in EAPC (COEC)D(2001) 2. (30 Oct. 2001), Generic Early Warning Handbook.

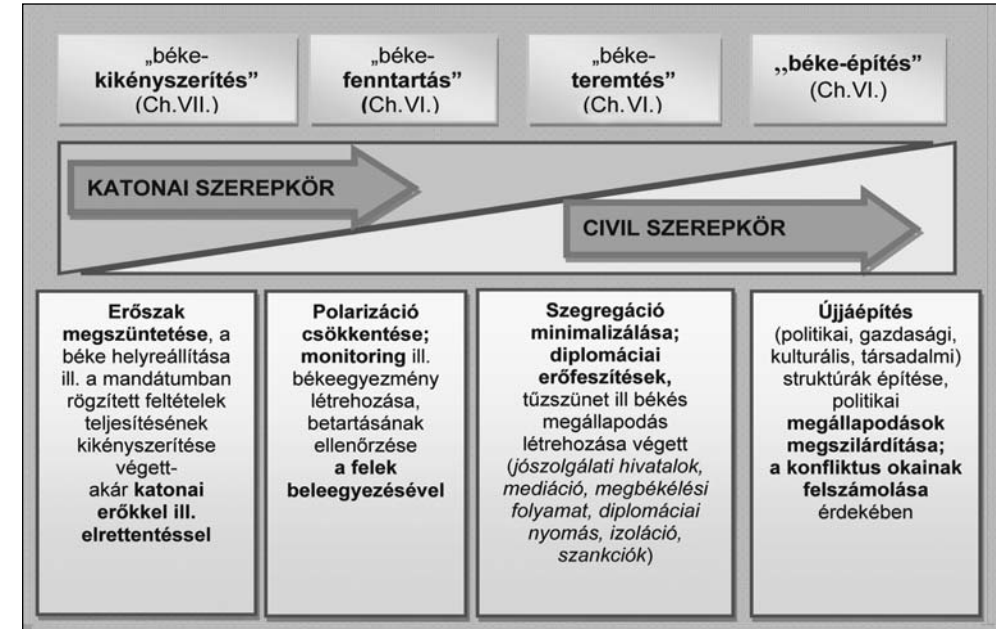
60 Lásd: Crisis Management Manual, NATO Defence Planning and Operation 2000.

nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint azok hazai és (külföldi alkalmazás esetén) nemzetközi társadalmi környezetének, mind pedig a fegyveres harcra történő felkészülésnek és a harc megvívásának a társadalomtudományi kérdéseit – különös tekintettel a hadszíntér, a harchelyzet és a harc vezetésének szociológiai vonatkozásaira.

A hadügy szociológiája mint alkalmazott társadalomtudományi szakdiszciplína, olyan ismereteket, tudáselemeket halmozott fel és „termel” folyamatosan empirikus kutatási eredményeire alapozva, amelyek remekül használhatók a válságreagáló műveletek hatás alapú megközelítése, megtervezése és végrehajtása során. Ennek egyik legfőbb oka az, hogy a hadügy szociológiája, amely alapvetően hármas belső tagoltságot követ, kiemelten vizsgálja egyebek között az alábbi kérdésköröket:

1. *A béke és biztonság* szociológiai kérdéseit, s ennek kapcsán:
 - a *békekondíciók* komplexitását;
 - a *versengés és erőszak humanizálási lehetőségeit* a különböző, meghatározó nemzetközi és hazai szereplők (szervezetek, intézmények, társadalmi csoportok) között nemzetközi, regionális, állami és lokális szinteken egyaránt;
 - a nemzetközi közösség, koalíciók, politikai-katonai szövetségek; egyes államok és nem állami szintű (pl. paramilitáris) szervezetek, intézmények *biztonság- és béketörekvéseit, valamint* a meglévő biztonság állami szintű biztosításával összefüggő *kondíciók* szociológiai összefüggéseit;
 - a *fegyveres erőszakszervezetek és társadalmi környezetük* közötti kapcsolatrendszer kölcsönhatásait (egyebek között a katonák társadalmi rekrutációjával, majd a szolgálati idő leteltét követően a civil munkaerőpiacra történő reintegrációjával összefüggő kérdések vizsgálatára).
2. *A konfliktus, erőszak és háború* szociológiai kérdéseit.
3. *katonaszociológiát*, amely magában foglalja:
 - 3.1. *A haderő-, illetve hadsereg szociológiát, amely vizsgálatának fókuszába alapvetően két vizsgálati kört állít:*
 - Az állami szintű *biztonság garantálásának intézményi szektorát* („*biztonsági szektort*”), s azon belül is elsősorban a *fegyveres erőket, rendvédelmi szerveket és nemzetbiztonsági szolgálatokat* (azok feladataival, célszerű felépítésével és működési rendjével);
 - a modern *katonai szervezetek* tevékenységének társadalmi vonatkozásait.
 - 3.2. *A fegyveres harc előkészítésének és megvívásának* szociológiai kérdéseivel foglalkozó kutatási részterületeket – különös tekintettel a *hadszíntér, a harchelyzet és a harcvezetés* alkalmazott társadalomtudományi kérdéseire empirikusan is megalapozott választ adni igyekvő elméleti és empirikus szociológiai kutatási irányzatokra.

A hadügy szociológiájának mint társadalomtudományi szakdiszciplínának a gyakorlati hasznát könyvünk tárgya szempontjából az adja, hogy ez a szaktudomány mind a három kiemelt vizsgálati kérdésköre kapcsán számos olyan elméleti és empirikus kutatási eredményt produkál, amelyek segítségével hatékonyabban tudunk felkészülni a válságreagáló műveletek (s azokon belül a béketámogató műveletek) eredményes végrehajtására.

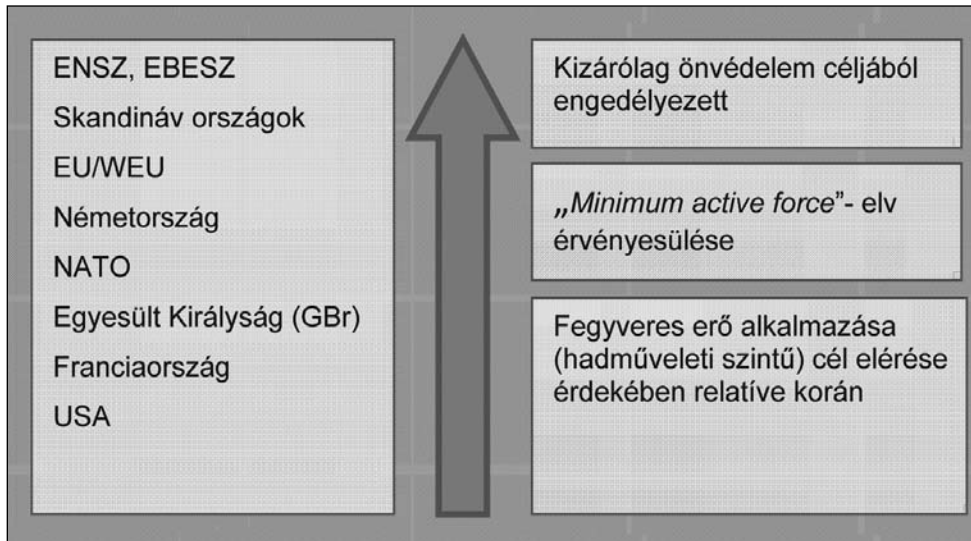

10. ábra. A konfliktuskezelés skálája béketámogató műveletek során, amennyiben a konfliktusmegelőzés kudarcot vallott

Napjaink válságreagáló műveletei közül az egyik legfontosabb alcsoport a béketámogató műveleteké. Ezek közül vannak olyan műveleti altípusok, melyek esetében elsősorban a katonai, mások esetében pedig inkább a civil szerepkör dominál. Mindenesetre a műveletekben részt vevő személyi állománynak tisztában kell lennie azzal, hogy mik az adott műveleti altípus végrehajtása során követendő prioritások.

Bizonyos eltérések figyelhetők meg ugyanakkor a katonai erő alkalmazása iránti hajlandóságban az egyes nemzetek, illetve regionális szerveződések között, ami egyebek között az az alábbi különbségekre vezethető, vissza:

- *a nemzeti stratégiai (hadi) kultúrák* közötti eltérések (lásd a nemzeti biztonsági stratégiák, nemzeti katonai stratégiák és nemzeti katonai doktrínák tartalmának eltérései, melyek az egyes nemzeti kontingensek felkészítésére, kiképzésére és műveleti területen folytatott tevékenységére is rányomják bélyegüket);
- az egyes nemzeti kontingensek *szervezeti kultúráinak* kiemelt elemei között esetleg meglévő eltérések okai és következményei;
- *a konfliktus-, illetve válságmenedzsment* nemzeti alapelveiben, technikáiban, illetve módszertanában fellelhető esetleges eltérések – melyek szintúgy hatást gyakorolhatnak a személyi állomány és egységek együttes felkészítése és kiképzése során;
- *a ROE* egységes értelmezésének nehézségei; különbségek az „ingerküszöb”-ben, illetve kihívások értelmezésében (pl. melyik haderőben milyen szabályok élnek arra vonatkozóan, hogy milyen típusú események, veszélyhelyzet

11. ábra. Nemzeti, illetve regionális eltérések a katonai erő alkalmazása iránti hajlandóságban a béketámogató műveletek során

esetén lehet, illetve kell fegyvert használni; hogyan lehet azt megtenni) – így például háborús válságövezetben végrehajtandó őrszolgálatban talán nem a jelenlegi magyar szabályozást kell mindenáron követni (lásd: Szolgálati Szabályzatunk adott pontját a fegyverhasználatot megelőzően kötelezően végrehajtandó tevékenységek rendjére vonatkozóan), mert mire a tényleges fegyverhasználatig jut az őr, már régen halott...

A válságreagáló műveletekben szerzett tapasztalatok több kérdést vetettek fel a katonai professzionalizmus további, várható fejlődésének meghatározó trendjei kapcsán. Egyrészt Morris Janowitz jóslata látszik beteljesülni, aki anno azt hangsúlyozta, hogy a II. világháború utáni világban a politikai és a katonai szektorok között egyre elmosódottabbá válik a határ (nem utolsósorban a változó társadalmi rétegződés, illetve osztály-struktúra; valamint a vezetésbe még több szakértelmet vivő új technológiák és ideológiák hatására).⁶¹ Ez a tény pedig Janowitz jóslata szerint a *katonai akciók nemzetközi politikai kontextusának mélyebb megértését* igényli napjaink válságreagáló műveletekben részt vevő hivatásos és szerződéses katonáitól!

Az is ebbe a fejlődési irányba kényszeríthet, hogy a különféle, nagy dinamikát, harci intenzitást mutató hadszíntereken szétszórta, jobbára elektronikus összeköttetési rendszert üzemeltetve, kikülönítetten is alkalmazható alegységek parancsnokaival, illetve békefenntartói vagy béketeremtői; avagy éppen megfigyelői szerep körben tevékenykedő katonákkal szemben egyaránt

nőtt az elvárás, hogy érzékenységet, alkalmazkodó- és önálló döntési képességet mutassanak a politikai, társadalmi, illetve diplomáciai dimenziókkal kapcsolatban is.⁶²

A vonatkozó empirikus kutatási adatok közül különösen érdekes adalékokkal szolgált az, amely vizsgálta: miként vélekedtek a megkérdezett katonák arról, hogy *miféle jellemvonásokkal kell rendelkeznie egy békefenntartónak és egy béketeremtő feladatkört ellátó katonának*.⁶³

A válságreagáló műveletek vizsgálata során nyert adatok elemzése és információk rendszerezése során egyre többekben merült fel annak gondolata, hogy maga a *katonai professzionalizmus* is olyan *új kihívások* elé került, melyek felvetették egyebek között annak szükségességét, hogy:

- újraértékeljék a társadalmi közvélekedés; valamint a politikai hatalom által a *hadseregeknek szánt régi és új szerepköröket*⁶⁴;
- modernizálják a hadseregen belül a *parancs, a kontrollgyakorlás és a szervezeti menedzsment szervezet- és intézményrendszerének működési elveit* és kialakítsák a legmegfelelőbb *szervezeti struktúrát*; valamint
- *újrafogalmazzák, hogy milyen emberi és állampolgári jogok illetik meg a fegyveres szervek tagjait* pl. az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948); a Genfi Egyezmények (1949, 1977)⁶⁵; az ENSZ Alapokmánya; a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok; valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)⁶⁶ és az Európai Szociális Charta különböző előírásai (1961, 1988) alapján, illetve annak figyelembevételével, amit a Helsinkii Záróokmány (1975)⁶⁷; a Párizsi Charta (1990)⁶⁸; az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet által elfogadott 1992. évi Helsinkii Dokumentum⁶⁹; valamint „*A biztonság politikai-katonai vonatkozásaival kapcsolatos magatartási kódex*” (1994)⁷⁰ s egyéb dokumentumok⁷¹ rögzítenek;
- ahogy azokra a dilemmákra is megfelelő választ kell találniuk mielőbb, melyek vissza-visszaköszönnek nem csupán *katonai információ* gyűjtése és védelme kapcsán; de akkor is, mikor a hazai és nemzetközi közvélemény nagyfokú befolyásolására való képességének kiterjesztésével szinte „*önálló hatalmi ágga*”

62 Ebben a témakörben ugyancsak hasznos információkkal szolgálhat a Giuseppe Caforio és Marina Nuciari szerzőpáros (Caforio – Nuciari, 1994: 45), akik nyolc európai országban végzett összehasonlító kutatásuk adataira támaszkodva egyebek között arra is rákérdeztek, hogy a válaszadó katonák szerint melyek azok a hasonló és eltérő jellemvonások, amelyek egy hagyományos fegyveres konfliktusban bevetett katonára és egy békefenntartási, ill. béketeremtési funkció ellátásába bevont katonára jellemzők kell, hogy legyenek.

63 Lásd ezzel összefüggésben: (Johansson, 1995:14); (Dobbie, 1993:117).

64 Lásd: (Kuhlmann, 1994: 98)

65 Lásd ezzel kapcsolatban részletesen:

1989. évi 20. tvr. (XI. 10.) In: *Honvédségi Közlöny*, 1989/32. 499–527.; ill. lásd még:

Az 1949. aug. 12-én kötött genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv. (1977/II. Jegyzőkönyv /részletek) In: (NJSZD, 1991: 561–580)

Az 1949. aug. 12-én kötött genfi egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv. (1977/II. Jegyzőkönyv /részletek) In: (NJSZD, 1991: 580–591)

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet katonai bízalom- és biztonságérvősítést szolgáló dokumentumai (1996) Budapest: HM NATO és Multilaterális Együttműködési Főosztály, 70–76.

66 Lásd: (HR, 1988)

67 Lásd: (Dunay – Gazdag, 1995: 181–187).

68 Lásd: (Dunay – Gazdag, 1995: 188–199).

69 Lásd: (Dunay – Gazdag, 1995: 200–217).

70 Az EBEÉ 1994-es budapesti ülésén elfogadott és 1995. jan. 1-jétől az összes tagállamban életbe léptetett ún. „Code of Conduct” tartalmi kérdéseivel kapcsolatban lásd: Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet katonai bízalom- és biztonságérvősítést szolgáló dokumentumai. (Szerk.: Domján István) (1996) Budapest: Honvédelmi Minisztérium NATO és Multilaterális Együttműködési Főosztály, 69–76.

71 Lásd még pl. az EBEÉ Tanácsának 1991. évi berlini; 1994. évi bécsi dokumentumait: (Dunay – Gazdag, 1995: 218–294), valamint vö. még: /HR, 1988; /Katona, 1995; / Fapál, 1996: 47–64; /Finszter – Horváth – Katona – Murányi, 1995; / Hildebrand, 1995; / Murányi – Sárosi, 1996/

61 Lásd ezzel kapcsolatban: (Janowitz, 1964: 11–38; 347–416) –, valamint Perrow kritikáját: (Perrow, 1994: 188).

váló *média* képviselőivel találkozhatnak⁷²; vagy amikor a hadsereg széles értelemben vett *társadalmi legitimitációja* a tét; illetve abban a szituációban, amikor – a fegyveres erők sokoldalú hasznosságának hangsúlyozásával – azért keresnek megfelelő argumentumokat, hogy lehetőség szerint minél nagyobb mérvű társadalmi és *költségvetési támogatottságra* tegyenek szert.⁷³

A polgári demokráciákban a társadalomnak a speciális hivatásrendi csoportok tagjaival szembeni elvárásait az Alkotmány és a törvényi szintű jogszabályok a korábban tapasztalhatónál hangsúlyosabban fogalmazzák meg. A hadsereg esetében különös hangsúlyt fektetnek arra is az alkotmányos szabályozás keretfeltételeinek; funkciómeghatározásának; valamint elvárás- és gondoskodásrendszerének alakítóit, hogy egyfajta *egyensúlyelv* érvényesüljön: tehát se az (indokolt, illetve indokolatlan) privilegizáltság, se pedig a (túlzott korlátozások és elvárások ellensúlyozásaként elvárt *kompenzáció* elmaradása miatti) depriváltság objektív helyzete, illetve szubjektív érzete ne álljon elő.⁷⁴

Megnőtt és intézményesült azok tábora, akik a *hivatásos katonát mint felelős, egyenruhás állampolgárt javasolják kezelni, akiben a nemzeti elkötelezettség, önkritikusság és önmérséklet mellett állampolgári tudatosság is munkál, s képes a viselkedés- és társadalomtudományok terén szerzett magas fokú ismereteit alkalmazni, amikor vezetőként, illetve „a fegyveres erőszak eszköztudományának menedzserként” tevékenykedik.*⁷⁵ Ez azzal is összefügg, hogy a parancsnoklás és katonai vezetés „közvetlen” formái kevésbé alapulnak már a kényszerítésen – viszont jóval erőteljesebben gyökereznek a *humán relációk megértésében*. A szükséges szaktudáselemeket élethosszigan tartó („*long-life*”) tanulási folyamat során sajátítják el a tiszteket, melynek része az alapképzés, a különféle tanfolyamok, továbbképzések sora – s intézményes bázisa a katonai felsőoktatás struktúrájába szervesen beépült civil („*oktatás+tudományos kutatás*”) egyetemi modellprofil.

Ugy vélem, napjainkban már egyre kevésbé elfogadható az a – leginkább Huntington⁷⁶ nevével fémjelzett – felfogás, mely ugyan a *szaktudást, felelősséget és a testületi jellegét* tartja a modern tiszti kar hivatásos jellege megkülönböztető vonásainak, viszont úgy tekint a katonatisztre, mint az *állami politika technikai képzettség dolgában mesteri fokú szaktudással bíró s a hűség, köteleességtudat, visszafogottság és odaadás legfőbb katonai értékeit követő olyan „eszközére”,* akit ugyanakkor

hidegen kell, hogy hagyjanak a társadalmi-politikai kontextusok, minthogy azok úgy mond *„kívül esnek”* a katonai hivatás technikai kompetenciájának körén.

Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy (a modern kor hadseregeinek kényszer szülte funkcióváltozásaival, illetve -bővülésével összhangban) a katonai képzési rendszerben is paradigmatisztikus jellegű változtatásokra van szükség egyebek között azért is, mert az új típusú feladatok nem csupán *más szakmai-technikai jellegű tudáselemeket; jártasságokat és készségeket* követelnek meg a katonáktól, de szükségessé vált az addigi „*hagyományos*” *professzionális katonai érték-, norma- és attitűdrendszer* bizonyos mérvű korrekciója is, hogy megfeleljenek az új feladatokból fakadó kihívásoknak.⁷⁷

Az 1990-es közepétől egyre markánsabban bontakozik ki ugyanis a *katonai felsőoktatási rendszerek* modernkori fejlődésének az a hosszú távú fejlődési alaptendenciája, hogy a katonatisztek *tisztán technikai szemléletű, szaktechnokrata képzését* egyre inkább felváltja a szélesebb értelemben vett (*szak*)*értelmiségivé* képzés. Ennek magyarázata az, hogy a katonai technika és technológia új típusú fejlődése; a hadviselés növekvő bonyolultságú technológiája; a civil – katonai relációk és a nemzetközi kapcsolatrendszer természetűe oly mértékben változott meg a közelmúltban, hogy az a politikai és katonai elit korpuszát, a szubeliteket és az elit alatti közvetítő rétegek döntési helyzetben lévő tagjait arra készítette, hogy módosítsák a katonai professzió természetéről vallott felfogásukat.

A katonai professzionalizmus válságreagáló műveletek tapasztalatainak figyelembevételével történő továbbfejlesztésre tett nemzeti kísérletek során több haderőben felvetődtek az alábbi, valóban továbbgondolásra érdemes kérdések – melyekre még sem a NATO-tagországokban, sem hazánkban nem igazán születtek egyértelmű, minden tekintetben megalapozottnak tekinthető válaszok:

- a válságreagáló műveletek *melyik típusát mikor lehet és kell alkalmazni* – s ez mindenkor megfelelő nemzetközi *legitimitációs* bázison történik-e (találkozik-e pl. az ENSZ BT egyetértésével; megfelelő *mandátumot* sikerült-e elnyerni);
- világosan tudják, illetve értik-e, hogy egy-egy *adott művelet*típus végrehajtása során milyen belső, *jellegadó* tartalmi kérdésekre kell különös hangsúlyt fektetni, milyen tipikus *buktatókat* érdemes elkerülni;
- az *egyes harcossal s a különböző szintű katonai szervezetekkel* szemben vannak-e (s ha igen, akkor miféle) speciális követelmények az egyes művelettípusokra történő felkészülés, illetve az adott típusú műveletek végrehajtása során;
- melyek azok a *jártasságok és készségek*, amelyeket az oktatóknak, kiképzőknek ki kell alakítaniuk, illetve fejleszteniük kell, hogy a katonáknak az egyes művelettípusokra történő felkészítése valóban hatékonyan és eredményesen minősüljön;
- lehetséges, illetve szükséges lehet-e, hogy egy adott művelettípusra *speciálisan felkészített katonai egység, illetve alegység az egyik művelettípusból a másikba történő átmenet végrehajtására* kapjon parancsot, illetve utasítást;
- hogyan valósítható meg a lehető legkisebb zökkenővel az *egyik művelettípusból a másikba történő átmenet* (illetve esetleges visszatérés az eredeti tevékenység végrehajtásához), ha elfogadjuk a spektrummodell érvényességét;

72 A „CNN-faktor” jelentőségéről lásd különösen: (Dandeker, 1995 4).

73 Tanulságos lehetne ilyen szempontból megvizsgálni pl. a Bundeswehr „*Wir sind da!*”-kampányának előzményeit, valamint látens és manifeszt céljainak rendszerét! A kérdéskörrel kapcsolatban lásd még: (Kuhlmann, 1994: 94–95)!

74 Mindkettőre ismerünk negatív példákat:

- tudunk olyan esetekről (elsősorban a katonai uralom különféle válfajaival jellemezhető „*harmadik világbeli*” országokban), ahol a fegyveres erők tagjai magas társadalmi presztizst és professzionális státuszhoz illő mértékű összeget igényelnek maguknak – miközben a különböző társadalmi alrendszerek elitpozícióinak *privilegiumokat* halmozó birtokosaiként is megjelennek;
- ugyanakkor létezik az a trend is (főleg a forrásszegénységből fakadó takarékosági kényszerek által amúgy is erősen sújtott egykori közép- és kelet-európai szocialista országokban), hogy a fegyveres erők tagjainak gyorsuló ütemű *proletarizálódása és negatív társadalmi szegregációja* figyelhető meg, melynek során ellentmondásos helyzet áll elő: a politikai és katonai felső vezetők a (többnyire alacsony társadalmi presztizsű) hivatásos katonákat ugyan foglalkozást íz, csupán munkaviszonyban álló személyekként kezelik s professzionális kvalifikációkat és teljesítményt követelnek meg tőlük – ámde nem fizetik meg őket kellőképpen szolgálatukért, nem nyújtanak számukra kellő kompenzációt szükségéből vállalt plusz terheikért, illetve hősies lemondásukért, hanem a szerződésüköt közzé tartva érdekeiket gyakran mellőzik, kollektív érdekkartikulációs és érdekkaggregációs (pl. „*szakszervezetesedés*”) törekvéseiket gátolják; s csupán igen alacsony szinten „*gondoskodnak*” róluk és családtagjaikról –, ami az érintettek körében erőteljes *deprivációtudatot* és önértékelési zavarokat okozhat.

75 Lásd ennek kapcsán pl.: a Bundeswehrben a nevelési és társadalomtudományi kurzusokat is szervező és lebonyolító *Innere Führung* rendszerének tapasztalatait! Az *Innere Führung* rendszerével és a „*katonai, mint egyenruhás állampolgár*” idea elméletével és a német hadseregben megvalósuló gyakorlatával kapcsolatban lásd: (Szabó, 1997 28–38).

76 Huntington (1994: 13–23, 453)

77 A békefenntartóknak a korábbi korszakok katonáitól eltérő általános értékrendjének és „ethosának” szükségességéről, s fontosabbnak tartott elemeiről lásd: (Dobbie, 1993: 117)

– minthogy a válságreakáló műveletek közül a béketámogató műveletek meglehetősen speciális attitűdöt, gondolkodás- és eljárásmodokat igényelnek a bennük részt vevő személyi állománytól, szükség van-e az ilyen (pl. békefenntartói) műveletben részt vevő, „fehérgalléros” jellegű tevékenységet ellátó személyi állomány „visszavadásztására” ahhoz, hogy újra hatékony „zöldgalléros”, illetve „kék-galléros” katonákká legyenek, akik számára már az a lényeg, hogy lehetőség szerint kerüljék a fegyveres erőszak alkalmazását a műveleti területen mindenkiel szemben, hanem éppen ellenkezőleg: újra az összes potenciális ellenfél mielőbbi, minél hatékonyabb fokú megsemmisítésére törekedjenek;

– lehet-e, érdemes-e, s ha igen, akkor milyen mértékig specializálódni a katonák kiképzése során az egyes művelet típusokra; melyek a katonai professzionalizmus megkülönböztető jegyei ún. tradicionális, „zöldgalléros” katonai tevékenység, s melyek az ún. új típusú, válságreakáló műveletek során végrehajtandó „fehérgalléros” tevékenység során elválnak, elválhat-e egymástól, s ha igen, akkor milyen mértékig a katonai professzionalizmus két lehetséges fő típusa: a *tradicionális („harcos”)* vs. a *„békefenntartó”*? Ez utóbbi kérdésre talán az alábbi választ tudnánk adni „békeperspektívából”, a katonaszociológia szemszögéből (2. táblázat).

A nemzeti kontingensek, illetve koalíciós erők válságreakáló műveletekben való részvételét tervező politikai és katonai szakértőknek számolniuk kell azzal, hogy konfliktusok jöhetnek létre, illetve nehezíthetik a műveletekben részt vevő tevékenységét. Ezek a konfliktusok különféle *politikai, katonai, gazdasági, nemzeti-etnikai, vallási, szociális, kulturális okokra* vezethetők vissza, s *különböző szinteken és formákban* jelentkezhetnek.

2. táblázat. A katonai professzionalizmus két eltérő típusa?*

	Tradicionális („harcos”)	„Békefenntartó”
Önmeghatározás	Végző lojalitás a (nemzet)államé	„Inter-, ill. transznacionalista” önmeghatározás (?);
Katonai kiképzés célja	A háborúra/harcra/küzdelemre történő (magas intenzitású, összhaderőnemi) felkészítés	Harcképesség fenntartása mellett „társadalmilag érzékeny” is tenni őket ún. „nem-elrettentő” jellegű tevékenységek ellátására
Katonai kiképzés tartalma	A modern harcmezőn a túléléshez; hatékony gyilkoláshoz, illetve megsemmisítéshez szükséges „harc reflexek” automatizmussá tétele drillszerű kiképzés útján	Béketámogató műveletekkel összefüggő, „tartalékos” készsége. Önvédelem, rugalmasság, ítéletalkotás, diplomatikai kapcsolatfelvételre, ill. – fenntartásra; meggyőzésre, kompromisszumalkotásra, tárgyalásra vonatkozó jártasságok és készségek elsajátítása
	Határozott eltökéltség az erőszak pusztító eszközeinek használatára „hazafiúi”, illetve sovinizta célok elérése érdekében (agresszív, maszkulin)	Feladat végrehajtása részrehajlás nélkül; függetlenség, pártatlanság és tolerancia fenntartása mellett

* A fenti modell összeállításakor különösen az alábbi szerzők írásai inspiráltak: (Moskos, 1976: 10–11, 130–139, 165; Caforio – Nuciar, 1994; Last, 1997: 38, Rösi, 2001).

2. táblázat. A katonai professzionalizmus két eltérő típusa? (folytatás)

	Tradicionális („harcos”)	„Békefenntartó”
Kiemelten alkalmazott készségek	Alapvető tradicionális (harc) katonai készségek; a pusztító erőszak eszköz(rendszer)ének szakértő kezelése	A kapcsolatfelvétel, illetve fenntartás sikerét biztosító ún. „kontakt” készségek (pl. tárgyalás, közvetítés, békítés, döntőbíráskodás, problémamegoldás, konzultáció)
Meghatározó vonások	Fegyelem, harckészség, döntési képesség, (harc)vezetői tulajdonságok, engedmesség, pszichikai terhelhetőség, hazaszeretet, önfeláldozás	Empátia, eltökéltség, kapcsolat-teremtési és együttműködési készség, lelkielő, általános értelmiségi képzettségi előélet, nyitottság, felelősségvállalás
Vezetés	A hősi, transzkontextuális küldetésstudattól áthatott vezetés tekintélyének alapjául szolgáló dominációstílusok meghatározó jellege	Új típusú menedzseri filozófia; hangsúly a meggyőzésen, interperszonális meggyőzőerőn és konszenzusteremtési képességen
Tekintély, autoritás alapja	(Hősi) vezetés (leadership) és parancsnoklás. Vezetés: harcmezőn, illetve hadműveleti területen az arcvonalban egyéni értékekből fakad Parancsnoklás – racionális költség-hatékonysági számításokon alapul; alapvetően a nem az arcvonalban szolgálók jellemzője	Parancsnoklás – Döntően racionális költség-hatékonysági számításokon alapul
Parancsnoki struktúra	Erősen centralizált, fenntarthatóságra és tradicionális katonai hatékonyságra koncentrált harcvezetői és menedzser struktúra	Decentralizált
Alacsonyabb szintű parancsnokok relatív függetlenségének foka	Kisfokú	Széles körű
Katonai szervezet	Az állam „részrehajló” és erőszak elrettentő alkalmazására használt eszköze	Hangsúly a pártatlanságon és az elrettentés elkerülésén
Alacsonyabb szintű parancsnokok relatív függetlenségének foka	Kisfokú	Széles körű
Katonai szervezet	Az állam „részrehajló” és erőszak elrettentő alkalmazására használt eszköze	Hangsúly a pártatlanságon és az elrettentés elkerülésén
Végcél	Katonai győzelem	Konfliktus alapvető okainak megoldásához történő hozzájárulás

2. táblázat. A katonai professzionalizmus két eltérő típusa? (folytatás)

	Tradicionális („harcos”)	„Békefenntartó”
Cél	Az ellenség akaratának és küzdőképességének megtörése, ill. ellenség teljes megsemmisítése	Szembenálló fegyveres erőkkal szemben a határozottság és alkukészség óvatos elegyével közelíteni
	Tradicionális („harcos”)	„Békefenntartó”
Ellenség	Többé-kevésbé egyértelműen meghatározott	Nincs egyértelműen meghatározott ellenség
Külső, politikai motivációból fakadó beavatkozás	Általában szinte csakis magas (szövetségi, illetve koalíciós stratégiai) szinten; hadműveleti, illetve harcászati szinten általában nem megengedett beavatkozni a harci hatékonyságot érintő kérdésekbe	Erős politikai érzékenység, akár a harcászati szinten is
Titkosszolgálatok, hírszerzés	Az ellenség harcrendjének felderítésére összpontosítás (magasan fejlett technika alkalmazása is)	Nagyszámú szereplő, illetve viselkedésük vizsgálata, elemzése („human intelligence” jelentősége megnő)
Fegyverrendszerek	Technikai rendszerek komplexitása nő	Tradicionális, nem túlzottan magas technikai fejlettségi fokú fegyverzet
Szerep	Ellenséges	(Főként) békés
Alkalmazott technikák	Kikényszerítő	(elsősorban) egyetértés-kereső/nyújtó
Az (a)egység építése során alkalmazott multinacionalitás	Általában dandárszinten, illetve felette (dd. szint alatt általában nemzetileg homogén egységek)	Alacsonyabb (szakasz-, század) szintű nemzeti kontingensek
Erő alkalmazása	Széleskörűen	Alkalmazásának meghatározó jelentősége (mind időtartam, harceljárások és alkalmazott eszközök, ill. módszerek tekintetében); „arányosság” elvének szigorú érvényesítése
Civil veszteségek	Tudomásul veszik (habár hivatalosan a cél: lehetőség szerint minél kevesebb civil életének kioltása)	Fokozott óvatosság a felesleges civil veszteségek okozásának elkerülésére
Kapcsolatok civilekkel	A műveleti terület lakosságával lehetőség szerint minél kevesebb érintkezés fenntartása; szükség esetén katonai közigazgatási rendszer kiépítése	Intenzív interakció a műveleti terület lakosságával; szoros együttműködés a misszióban részt vevő civil komponensek képviselőivel*

* Habár általában hivatalosan létezik egy relatíve jól rögzített munkamegosztás a katonák és a civil szereplők között, de a gyakorlat gyakran az, hogy a hadsereg képviselőinek át kell venniük bizonyos civil szerepköröket, s annak ellátásához a saját készleteikből kell anyagi-technikai hátteret is biztosítani.

Mi a továbbiakban katonaszociológusként alapvetően a *katonai szervezet szempontjából* vizsgálódunk, s arra összpontosítjuk figyelmünket, hogy felderítsük: a vonatkozó *nemzetközi és hazai szakirodalom, a gyakorlati tapasztalatok és a misszió(ka)t már megjárt katonáink saját személyes tapasztalataira alapozott véleménye alapján milyen kulcskompetenciákra van szüksége a béketámogató műveletekben részt vevő katonáknak és parancsnokaiknak; miféle tipikus szervezeti és szervezatközi konfliktushelyzetek létrejöttével, illetve hatásaival számolhatunk a válságreagáló műveletek előkészítése és végrehajtása során. Érdemesnek gondoljuk külön-külön górcső alá venni ezeknek a konfliktusoknak a *forrásait*; jellegzetes *megnyilvánulási formáit*; a bennük *részt vevők motivumait*, az általuk követett hosszú, rövid és középtávú *célokat*, s az általuk a célok elérése érdekében alkalmazott *eszközöket és módszereket*.*

Amikor első lépésben a szervezeti és szervezatközi konfliktusok lehetséges jellegzetes *forrásait* vizsgáljuk, különböző szempontoknak adhatunk prioritást. Egyrészt megvizsgálhatjuk, hogy az adott konfliktus *menyiben egyedülálló jellemzője* válságreagáló műveletekben részt vevő erőknél összetételük, illetve mandátumuk függvényében. Tehát a misszióra történő felkészítés során érdemes számot vetni azzal, hogy a vonatkozó nemzetközi tapasztalatok alapján lehetnek olyan konfliktusok, amelyek jóformán *csak az ENSZ-békefenntartó* erőkre jellemzőek; más konfliktusok a *legtöbb*,

2. kép. Bevetés közben

3. táblázat. Konfliktusok a válságreagáló műveletekben részt vevő katonai szervezetekben*

A konfliktus általános jellege	Konfliktusok forrásai	
	Polgári-katonai kapcsolatok területén	Katonai szervezeten belül ható faktorok
Az ENSZ békeműveletekben részt vevő erők speciális jellemzői	A fegyveres erő alkalmazására vonatkozó ún. „minimalista” definíció (t. i.: fegyverhasználat csak legvégső esetben, s csakis önvédelem céljából történhet), valamint egyéb, a civil politikusok oldaláról érkező korlátozó jellegű igények ill. utasítások erősen megköthetik a műveleti területen állomásozó ENSZ erők parancsnokainak kezét	A kinevezéssel és előléptetéssel összefüggő dilemmák (az ENSZ hivatalosan nem kínál határozatlan idejű kinevezést egyetlen katonai beosztásba sem); ENSZ-beosztás betöltésének időtartama alatt az érintettek otthoni beosztását valaki más töltheti be, s ők nem kapnak garanciát arra, hogy hazaérkezés után új beosztást tudnak nekik ajánlani (hanem pl. rendelkezési állományba kerülnek)
A legtöbb többnemzetiségű erő jellemzői (beleértve az ENSZ békeműveletekben részt vevő erők állományát is)	A műveleti területen tevékenykedő katonák negatív attitűdjei, ill. percepciói a szintén a műveleti területen tartózkodó és tevékenykedő civil ENSZ-, egyéb IO- és NGO-tisztviselők velük szembeni, néha leereszkedő, megvető viselkedésével ; relatíve sokkal jobb megfizettségével, életstílusával, élet- és szolgálati munkakörülményeivel kapcsolatosan	<ul style="list-style-type: none"> • A munka- és szolgálati érintkezés hivatalos nyelvének (ált. angol) megkövetelt használata a gyengébben kommunikálóknak relatív esélyhátrányt okozhat • Az egyes nemzeti kontingensek állományába tartozók között jelentős eltérések lehetségesek az illetményük szintje és „vásárlóereje” alapján • Más nemzetek polgáira, illetve katonáira vonatkozó negatív sztereotípiák (lehet már a műveletek előtt létező, hozott –, illetve a műveleti területen szerzett tapasztalatok alapján kialakult) • Munkamegosztás (pl. egyes nemzetek katonáinak negatív diszkriminációja)
Gyakorlatilag minden vagy majdnem minden katonai szervezet jellemzői (beleértve az ENSZ békeműveletekben részt vevő erők, a nemzetközi erők és az egyes nemzetek haderőinek állományát egyaránt)	A civilek által a katonai szervezetek fenntartása, ill. (műveleti területen történő) működtetése céljából megszavazott, jóváhagyott és rendelkezésre bocsátott anyagi-pénzügyi források elégtelen volta miatti panaszok katonák részéről	<ul style="list-style-type: none"> • Parancsnokság törzsállománya vs. végrehajtó csapatállomány • Hivatásos tisztek vs. tiszthelyettesek • Hivatásos katonák vs. tartalékos vs. szerződéses vs. sorállomány vs. civilek

* A fent említett áttekintés összeállításakor különösen ez az írás inspirált: (Moskos, 1976:79)

többnemzetiségű erővel végrehajtott válságreagáló műveletben részt vevő erő tevékenysége során felmerülhetnek (ide értve az ENSZ-erőket is).

Ugyanakkor előállhatnak olyan konfliktusok is, melyek általános jellegűek, tehát gyakorlatilag szinte minden haderőben megjelenhetnek, a katonai szervezet alapvető jellegadó vonásaival összefüggésben (legyen az akár nemzeti, többnemzetiségű, illetve ENSZ-békeműveletben részt vevő erő). Azt is vizsgálatunk tárgyává tehetjük ugyanakkor, hogy melyek a megjelenő konfliktusok jellegzetes forrásai, illetve fókuszpontjai (3. táblázat).

Amennyiben a konfliktusok tipikus megjelenési is szintjeit is görcső alá vesszük, akkor az összkép tovább differenciálódik (4. táblázat).

Ugyanakkor a magyar illetékes döntéshozóknak talán fontos adalékokkal szolgálhat az is, hogy a nemzetközi tapasztalatok szerint mely tényezők okoznak a relatíve leggyakrabban stresszt a válságreagáló műveletekben részt vevő személyi állomány körében. Az ERGOMAS nemzetközi összehasonlító kutatáson alapuló adatai szerint számos tényező hatásának kialakulására, illetve kezelésére érdemes felkészülni.⁷⁸ Az egymással szimultán, részben függetlenül ható, de együtt kumulatív hatást kiváltó fő stresszfaktorok annak alapján lettek csoportosítva, ahogy az adatok ún. „Varimax-rotációja” a főkomponens-elemzés eredményét kiadta:

1. tényezőcsoport elemei:
 - unalom; aktivitás hiánya;
 - szexuális partner hiánya;
 - támogató családi háttér hiánya;
 - külszolgálat időtartama;
2. tényezőcsoport elemei:
 - a műveleti területen végrehajtandó misszióból az illető személyre háruló feladatok nem lettek egyértelműen megfogalmazva;
 - bizonytalanság;
 - misszió tényleges értelmébe, illetve hatékonyságába vetett hit hiánya;
3. tényezőcsoport elemei:
 - média kezdeti érdeklődésének túlzottan gyors lanygulása;
 - az egyes nemzeti kontingensek tagjainak a megfizetettsége; anyagi és (harci)technikai ellátottsága és a kiküldő országok hivatalos döntéshozói részéről irányukban megnyilvánuló figyelem mértéke közötti különbség érzékelése nyomán előálló relatív depriváció érzete;
4. tényezőcsoport elemei:
 - életveszély;
 - a mozgás és utazás szabadságának korlátozása miatt érzett frusztráció;
 - adaptációs nehézségek a műveleti területen tapasztalt körülményekhez.

Az adaptációs nehézségek egyik forrása lehet persze hogy korábban kinél milyen mértékig bizonyult eredményesnek a szervezeti szocializáció, s kit milyen hajtóerők vezérelnek.⁷⁹

78 Vladimir Rukavishnikov (2002) *Stress Factors, Stress Management and Job Satisfaction in MOOTW*, In: Giuseppe Caforio (ed.) *The Flexible Soldier. Professional Education and Military Operation Other Than War: A Cross-National Analysis*. Roma: CeMISS, pp. 107–127.

79 Joseph L. Soeters – Donna Winslow – Alise Weibull (2003) *Military Culture*. In: Giuseppe Caforio (ed.) (2003) *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers. Page: 250.

4. táblázat. A válságreagáló műveletek során előforduló konfliktusok tipikus formái

Többszempzeti erők egységei és a küldő nemzetek katonai felső vezetői, illetve erőforrás-gazdálkodási gyakorlata között	<ul style="list-style-type: none"> • a válságreagáló műveletben, külföldön vállalt szolgálat hatása esetleges negatív hatása a beosztási és rendfokozati mobilitásra (tehát nem csupán pozitív hatása lehet azzal, hogy kiváló lehetőséget kínál az érintettek saját katonai-szakmai képességeinek a műveleti viszonyok közötti megmértésére – de): előfordulhat, hogy hazaérkezés után nem tudnak/akarnak (?) megfelelő beosztást kínálni nekik (pl. azért, mert időközben más töltötte be azt a beosztást, amelynek ellátására őket tervezték)
Többszempzeti erők egység-parancsnoksága és az egyes nemzeti kontingensek között	<ul style="list-style-type: none"> • nyelvi-kommunikációs korlátok; az angol, mint hivatalos szolgálati nyelv használata a nem angol anyanyelvű egység személyi állományát • az esetleges kommunikációs nehézségek, az önkifejezés korlátozott volta miatta relatív esélyhátrányba hozhatja • az egyes nemzeti kontingensek misszióban történő részvételének jogi alapjai, felhatalmazásuk, mandátumuk az egyes nemzeti kontingensek gyanakvása/felháborodása, hogy nemzeti érdekeiket nem veszi kellőképpen figyelembe az MCRF-parancsnokság • konfliktus az MCRF-parancsnokság és a nemzeti kontingensek között, a többszempzetiségű erőn belül esetleg váratlanul felmerülő szükségletek, igények miatt • a parancsnokságok és alárendelt egységek, illetve alegységek között általában minden katonai szervezetben fellelhető konfliktusok (pl. „a parancsnokság feleslegesen nagy létszámú, túlzottan bürokratikus eljárásrendet követ; nem igazán veszi figyelembe az egységek tényleges igényeit; nehézkes munkaszervezés”)
Többszempzeti erők egység egyes nemzeti kontingensei között	<ul style="list-style-type: none"> • az MCRF-egység szervezeti-strukturális jellemzőiből fakadó immanens feszültség a nemzeti kontingensek között, • közös, egységes szervezeti kultúra kialakításával kapcsolatos dilemmák, konfliktusok (lásd: az eltérő nemzeti stratégiai és szervezeti kultúrák súrlódásmentes „<i>összeillesztésének</i>“ problémái; <i>katonai rend, fegyelem</i>, függelmi viszonyok – s azok megsértésének esetén a retorziók súlyozására vonatkozó megközelítések – eltérései • munkamegosztás jellegéből adódó feszültség a nemzeti kontingensek között (pl. egyes nemzeti kontingensek képviselői úgy érzik, az ő kontingensüket relatíve gyakrabban küldik veszélyes helyekre, helyzetekbe), • az egyes nemzeti kontingensek személyi állományának (s azon belül az egyes állománycsoportok tagjainak) juttatandó illetmények közötti különbségek • egyes nemzeti kontingensek személyi állományának (azon belül is főleg a hivatásos tiszti, tiszthelyettesi, valamint a legénységi állományúak állománycsoportjába tartozóknak) a szociokulturális háttérben fellelhető különbségek • negatív sztereotípiák egyes nemzetek képviselőire vonatkozóan (melyek lehetnek akár „hozottak”, akár a műveleti területen rossz tapasztalatok révén „szerzettek”, s melyeknek humoros, ill. komoly formában is hangot adhatnak)

4. táblázat. A válságreagáló műveletek során előforduló konfliktusok tipikus formái (folytatás)

Többszempzeti erők egységein belül szolgáló nemzeti kontingenseken belül az egyes komponensek közötti	<ul style="list-style-type: none"> • a távozó és érkező egységek között pl. az átadás-átvétellel összefüggésben felmerülő dilemmák okán (pl. gyors távozás miatt rendtelenséget hagynak az elhelyezési körletekben, pontatlanul adnak át anyagokat, információkat stb.) • hivatásos műveletben részt vevő <i>hivatásos vs. szerződéses vs. tartalékos</i> állomány közötti konfliktusok (pl. szerződésesek, illetve tartalékosok szerint a hivatásos katonák feleslegesen sokat foglalkoznak a katonai formalitásokkal; hivatásosok szerint a „másik fél” csak „fizetett vakáción” van • <i>tisztek vs. egyéb</i> rendfokozati csoportok képviselői közötti konfliktusok • szenioritás, ill. protokoll dilemmái pl. amikor katonák rendőrökkel kell, hogy együttműködjenek • relatív depriváció érzése, ha az adott, nemzeti kontingensen belül különbség található a különböző kontingensek eltávozási jogosultságaiban, élet- és munkakörülményeiben, otthoniakkal történő kapcsolattartási lehetőségeiben)
Többszempzeti erők egységen belül a katonák és civilek között	<ul style="list-style-type: none"> • parancsnokoknak nyújtott civil támogatás inadekvát szintje miatti panaszok katonák részéről • társadalmi háttér, politikai attitűdök, szervezeti autoritás eltérései miatti szervezeti feszültségek • civilek (valóban létező, illetve csak gondolt) privilégiumai, életstílusa, morális deficitje, • arroganciája miatt érzett sértettség katonák részéről (úgy érzik, hogy a civilek csak afféle szükséges rosszként, másodosztályú állampolgárként tekintenek rájuk)

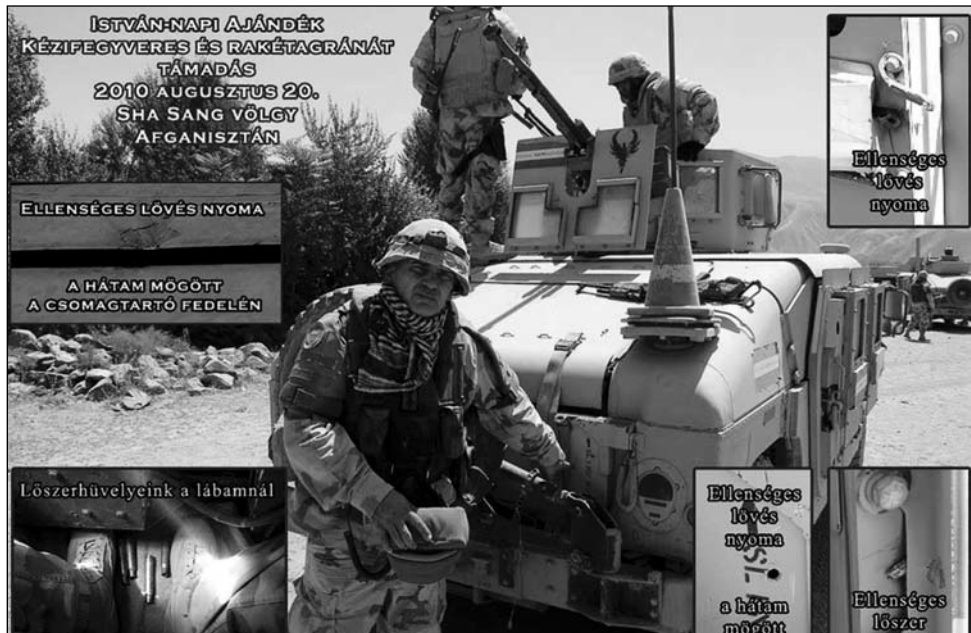
Lásd ennek kapcsán: (Moscós, 1976: 66–81, Gasperini – Colafranceschi, 2001; Vah, 2001; Kiss, 2001)

Nemzetközi kutatások azt is igazolták, hogy a békefenntartó katonák a *poszttraumás stresszszavar* (PTSD⁸⁰) által hasonlóan veszélyeztetettek, mint a háborús műveletekben részt vevő harcosok. Ezért fontos annak áttekintése is, hogy mik a nemzetközi tapasztalatok a prevenció és a gyógyítás területén. A PTSD kiváltója egy a személyt megrázó esemény, történés, ahol a személy: „...olyan eseményt élt át, vagy olyannak volt tanúja, vagy olyannal szembesült, amelyben valóságos vagy fenyegető haláleset, súlyos sérülés, vagy a saját vagy mások testi épségének veszélyeztetése valósult meg”, s „...a személy erre intenzív félelemmel, tehetetlenséggel vagy rémülettel reagál...”⁸¹ A PTSD leggyakrabban akut stresszszavar bázisán alakul ki, amely közvetlen kapcsolatban van a traumával.⁸² Tünetei rendszerint az ese-

80 Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) = poszttraumás /traumát követő/ stresszszavar, illetve terhelésszavar; (németül: Posttraumatische Belastungsstörung /PTBS/).

81 BNO-10 Zsebkönyv, 2004.

82 A továbbiakban a PTSD-vel összefüggő fejtegetéseinket alapvetően a Szombath Csaba ezredes úrral, tanszékünk egykori kollégájával, kedves egykori PhD-hallgatónkkal folytatott termékenyítő vitáink, beszélgetéseink, közös korábbi kutatásaink, valamint kollégánk ebben a témakörben a Szegedi Egyetemen a pszichológusdiploma megszerzéséért írt szakdolgozatában is kiemelt nemzetközi vizsgálati eredményekre támaszkodva foglaltuk össze.

3. kép. István-napi „ajándék”. Kézfegyveres és rakétatámadás, 2010. augusztus 20., Sha Sang völgy, Afganisztán

ményt követő néhány percen belül mutatkoznak, ahol a súlyos stressz hatására fáradtság, kábultság, a tudatosság és a figyelem beszűkülése figyelhető meg, melynek bázisán fuga vagy túlzott agitáltság is megjelenhet⁸³ – de akár részleges vagy teljes amnézia is előfordulhat a sokkoló esemény hatására.⁸⁴

A PTSD azonban megjelenhet olyan esetekben is, ahol akut stresszreakció nem diagnosztizálható (katonáknál jellemzően a harcokból történő kivonást követően); illetve kialakulhat jóval később is, pl. csak a háború/harcok teljes befejezését követően (ami szintén arra enged következtetni, hogy a PTSD a szervezet bizonyos szintű készenlétének fennmaradásáig nem jelentkezik).⁸⁵

A harci traumákat intenzív élettani események is kísérhetik. A katonák körében előfordulhat akaratlan vizelés és székelés, hányás, egyéb pszichoszomatikus válaszok (pl. eszméletvesztés, fejfájás, izzadás, remegés, hasmenés, gyomorgörcs, szívdobogás).⁸⁶ A háborús trauma a traumatikus események legszélsőségesebb változata, amelyet kutatási eredmények bizonyítanak.⁸⁷ Azonban még egy sikeres felgyógyulást követően,

akár több évtized múltán is lehetséges a zavar ismételt kiújulása.⁸⁸ A PTSD-t gyakran kíséri a pszichológiai immunkompetencia gyengeségét eredményező depresszió, táplálkozási zavarok, ill. szenvedélybetegségek (alkoholizmus és/vagy drogfogyasztás).⁸⁹

A PTSD négy fő reakcióban érhető tetten, amely „klinikailag jelentős szenvedést vagy szociális, munkahelyi és más fontos funkciók romlását okozza”.⁹⁰

1. A beteg a traumatikus eseményt ismétlési kényszer keretében újra és újra átéli – képzetek, gondolatok, perceptív élmények, villanófény elemek, álmok, illúziók, hallucinációk formájában –, ami magas fokú szenvedést eredményez. Mindezekhez félelem, szorongás és rettegésrohamok társulhatnak.
2. A traumával kapcsolatos ingerek kerülése, beleértve a traumára vonatkozó részleges vagy teljes amnéziát, továbbá kognitív, affektív vagy viselkedéses formában, mint beszélgetések kerülése.
3. Csökkent válaszreakció, „lelki némaság” vagy „érzelmi amnézia”, amelyet az elidegenedettség érzéséhez gyakran kapcsolódó önértékelési problémák, másoktól történő elszakadás, szexuális zavar kísérhet.
4. A betegséget egyben fokozott *arousal* kíséri, s a szorongás és a bűntudat mellett fennmaradó állandó készenléti állapot, ingerlékenység és az ehhez kapcsolódó antiszociális magatartásformák jellemzik.

A háborús tapasztalatok azt igazolják, hogy a katonák kiképzettsége, a csoportok összekovácsoltsága, a tágabb környezet morális támasza; továbbá a várható stresszhatások és a megküzdési módok fejlesztése nagymértékben csökkentette az akut stressz zavar és a PTSD kialakulásának esélyét. Továbbá azokban az esetekben, amikor a stresszhatást sikerült a lehető legrövidebb időre korlátozni, illetve az ennek kitett személyeket szinte azonnali pszichoterápiás támogatásban tudták részesíteni, a lélektani veszteséget akár 6% körüli szintre is sikerült leszorítani.⁹¹

A háborús kutatási adatok azt bizonyítják, hogy súlyos stresszhatás alatt az emberek 15–35%-a biztosan megbetegszik, de a betegként nem diagnosztizált személyek hasonló arányban hordozzák a zavar bizonyos tüneteit.⁹²

Az alacsonyabb intenzitású katonai műveletek esetében – ahol a stresszesemények súlya valamivel kisebb – a PTSD megjelenése kevésbé vizsgált. Utóbbiak jellege azonban nem zárja ki, hogy ha nem is az említett mértékben, de előfordulhat PTSD megjelenése a békeműveletekben részt vevő katonák körében is.

A nemzetközi kutatások fókuszába a jelenség a hidegháború után került.⁹³ Magyar nyelven jelenleg kutatási adatok lényegében (egy kivételével⁹⁴) pillanatnyilag nemigen olvashatóak. A fontosabb nemzetközi tapasztalatok a következőkben összegezhetők:

88 Komar Z., Koren B., Trlek M. (2007): A posztraumatikus stressz zavarok. In.: Pavlina Z., Komar Z. (szerk.): *Katonapszichológia I-III*. Budapest: Zrínyi; 317–348, különösen: 322. o.

89 A Pentagon adatai szerint a Vietnámban szolgáló katonák harmada a harctéren alkalmoszerűen vagy rendszeresen fogyasztott kábítószerrel (Makrai, 2001). A hazatérők mintegy 13%-a drogfüggővé vált, továbbá a háborút megjártak közel egynegyede került letartóztatásba a hazatérést követő két éven belül. A veteránok körében a válás kétszerese volt a normál populáció átlagának. A betegséggel együtt járó „szenvedésnyomás” olyan mértékű volt, hogy az öngyilkosok aránya a társadalmi átlagnál 25%-kal volt magasabb. Lásd: (Comer, 2005, 207).

90 BNO-10 Zsebkönyv, 2004, 76

91 Makrai Tibor István (2001): A harci stressz hatása a harcteljesítményre. In: *Humán Szemle 2001/1. szám*, 141–162., különösen: 148. o.

92 Lásd: (Komar – Koren – Trlek, 2007; Makrai 2001)

93 A témát tárgyaló legátfogóbb értekezés: Thomas W. Britt – Amy B. Adler (eds.) (2003): *The Psychology of the Peacekeeper: Lessons from the Field*. Westport: Praeger.

94 Szilágyi Zsuzsa – Svéd László – Kugler Gy. (2006): Missziós szolgálatot teljesítő katonák interjúval támogatott, összehasonlító tesztbatterias vizsgálata a missziós tünetekre, illetve stressz és coping jellemzőikre nézve. In: *Honvédtudomány* 58. 7–50.

83 A betegség okozta életréstést jól tükrözik a következők: „Az ember belefárad, hogy újból és újból lelővök. Hányszor kell még felrobbanom? Unom már a belém csapódó golyókat nézni, nem bírom látni, ahogy lelővök a barátaimat. Fáradt vagyok... Ott lettem felnőt, az ütközetben, és ott is haltam meg. Az elmúlt tíz év egy nagy semmi volt, csak foglaltam a helyet. Semmit sem csináltam. Semmit. Csak kitöltöttem az űrt.” Lásd: Comer, R. J. (2005): *A lélek betegségei*. Pszichopatológia. Budapest: Osiris, 206.

84 BNO-10 Zsebkönyv, 2004, 73

85 Ha a tünetek tartóssá válnak, a diagnózist meg kell változtatni, s a vonatkozó szakmai protokoll alapján 28 nap után a PTSD a helyes diagnózis. Lásd: (Comer, 2005, 205).

86 Cendrowski, Swebosci (1976): *Pszichológia a harcban és a katonai vezetésben*. Budapest: Zrínyi.

87 Amíg a katasztrófák vagy nemi erőszak áldozatainak 25–30%-a hordozza a tüneteket 4–5 év múlva is, addig a háborús veteránok körében még 15 év elteltével is 50% felett volt a zavart mutatók aránya. Lásd: Atkinson, R., Hilgard, E. (2005): *Pszichológia*. Budapest: Osiris, 205, 530.

- Az első amerikai vizsgálatokat a Szomáliában szolgáló békefenntartók körében végezték a '90-es évek végén. A kutatási adatok szerint a visszatérő békefenntartó katonák kb. 8%-a mutatta a PTSD tüneteit öt hónap elteltével.⁹⁵
 - Az iraki és afganisztáni missziókban szolgált katonáknál a PTSD tüneteket mutatók aránya 11–17% között volt.⁹⁶
 - Kanadai békefenntartó veteránokkal végzett kutatási adatok azonban azt mutatják, hogy a PTSD tüneteit mutatta az első misszióban részt vevő vizsgálati személyeknek 11%-a, ill. a már többedik missziójukban szolgálóknak 15%-a. Így, a békefenntartó műveletekben részt vett katonák PTSD esetinek aránya megközelítheti a háborús tapasztalatok átlagának alsó értékét, azaz a 15%-ot. Ezzel együtt – missziók számának növekedésén túl – a megbetegedés kockázata nőhet az egyedülállóknál és a fiatalabbaknál.⁹⁷
 - Korábbi kutatások szerint a súlyos stresszeseményeken átesett nők esetében a betegség kialakulása legalább kétszer gyakoribb, mint a férfiaknál⁹⁸, melyet a Michigani Egyetem későbbi vizsgálatai is megerősítettek.⁹⁹ Mindezek az eredmények azt mutatják, hogy a PTSD kialakulásával a békefenntartó műveletekben részt vevő katonák körében valóban számolni kell.¹⁰⁰
- Ugyanakkor a legmeglepőbb eredményekkel az utánkövetéses vizsgálatok szolgáltak, a következő tapasztalatok alapján:
- A veteránok egy részénél a pszichés rendellenességek a hazatérést követően néha csak egy évvel később kerültek felszínre.¹⁰¹
 - Más kutatások egy 6 hónapos utánkövetéses vizsgálatban azt mutatják, hogy a hazatérést követően a további aktív katonai szolgálatban maradók körében a PTSD aránya nőtt, s ez az arány a leszerelők körében is emelkedett.¹⁰²
 - További vizsgálatok azt igazolják, hogy a megkérdezettek közel 40%-a a hazaérkezést követően úgy érzi, hogy valamilyen pszichés problémával küzd, de ezeknek csak a fele tervezi, hogy ebben valóban segítséget kér, elsősorban azért, mert úgy gondolják, hogy ez negatívan befolyásolná katonai karrierjük alakulását.¹⁰³
- Mindezekkel összefüggésben egyrészt megállapítható, hogy a PTSD késleltetett kialakulási formájával a békefenntartók esetében komolyan számolni kell. Amíg a háborús megbetegedéseknél a késleltetés a háború lezárásához volt köthető, addig a békefenntartóknál ez leginkább a tényleges katonai szolgálat befeje-

zéséhez kapcsolható. A betegség gyakorisága az utánkövetéses vizsgálatok tapasztalata alapján tehát jóval nagyobb is lehet.

A katonák egy része ezzel együtt úgy tűnik, hogy abban érdekelt, hogy eltitkolja problémáit, disszimuláljon, ha lehet, kijátssza az alkalmasságvizsgálatokon használt tesztek és egyéb technikákat, nagymértékben megnövelve ezzel a betegség elmélyülését egy újabb misszió vállalásával.

A katonai szolgálat teljesítésének feltétele sajátos egészségügyi, pszichikai és fizikai alkalmasság, melyet a Magyar Honvédségben is rendszeresen ellenőriznek. A missziós feladatokra történő kiválasztásra, ezen felül, külön pszichológiai szűrést végeznek.¹⁰⁴ „A békefenntartásban részt vevők magas színvonalú pszichológiai tá-mogatását jól kidolgozott szakmai protokoll biztosítja, amely részletesen előírja a kiválasztás, a pszichológiai felkészítő tréning, a hazaérkezéskor elvégzett szűrő-vizsgálat és a visszailleszkedést segítő pszichológiai tréningek levezetésének me-netét, a pszichológiai alkalmasság kritériumait.”¹⁰⁵

A misszióba beosztott pszichológus feladata, hogy az említett hat hónap során gondot fordítson az állomány lelki egészségének megőrzésére, szakszerű egyéni és csoportmódszerek alkalmazásával.¹⁰⁶

A Magyar Honvédségben a visszaérkezést követő öt napon belül kötelezően el-végzik a katonák visszaszűrését tesztek és interjúk segítségével. Ezt követően visszailestést segítő tréningeket tartanak három alkalommal, egy hónapon belül, két hónapon belül, négy hónapon belül, amelyekben lehetőség nyílik a késleltetett PTSD és egyéb lelki megbetegedések feltárására. A betegetek a honvédségi egészségügyi ellátórendszeren belül orvosok és pszichoterapeuták kezelhetik.

A közelmúltban végrehajtott kutatások eredményei felhívták a figyelmet arra, hogy meglehetősen szoros kapcsolat mutatható ki a válságreagáló műveletekben részt vevő állomány készenléte és a hadseregen belül működő szociális ellátó rend-szerek (az ún. „humán erőforrás menedzsment”-támogató rendszerek) között.

A közelmúlt koalíciós műveletei egy dologban szinte teljesen megegyeztek, bár-hol és bárki is vezette azokat: ha nem a tervek szerinti ütemben haladtak, vagy esetleg nem az előzetes elvárásoknak megfelelően alakultak, akkor azonnal elő-kerültek a „Tevékenységünket nagyban hátráltatta, hogy az ...i néphez nem sike-rült eljuttatnunk az üzeneteinket” és a „Csak hatékonyabb kommunikációval növel-hetjük alakulataink biztonságát”-hoz hasonló mondatok. A tapasztalatok (Szomá-lia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Afganisztán, Irak) összegzése és feldolgozása

95 Litz, B.T. et al. (1997): Posttraumatic Stress Disorder Associated with Peacekeeping Duty in Somalia for U.S. Military Personnel. In: American Journal of Psychiatry, Feb; 154(2):178–84.

96 Hoge C. W., Castro C. A., Messer S. C., McGurk, D. Cotting, D. I. & Koffman, R. L. (2004). Combat Duty in Iraq and Afghanistan, Mental Health Problems, and Barriers to Care. In: *New England Journal of Medicine*, 351, 13–22.

97 Lásd: (Richardson, 2007)

98 Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M. (1995): Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Arch Gen Psychiatry*, 52, 1048–60.

99 Utóbbi vizsgálat esetében Irákból visszatérő nőket vizsgáltak 2003-ban – azaz nem kifejezetten békeművelet kapcsán –, körükben a PTSD gyakoriság 20% volt, amely valóban a férfiak körében mért értékek közel kétszerese (www.airforcetimes.com).

100 Amíg a betegség nemzetközi prevalenciája 3% körüli, addig – mint látható volt – béketeremtő katonák körében 6 és 15% között mozog, de a nők csoportjában elérheti akár a 20%-ot is a visszaérkezést követően.

101 Egy 600 fős mintán végzett vizsgálat alapján 1 hónappal a hazatérés után 4%, 4 hónappal a hazatérés után 12%, 7 hónappal a hazatérés után 19% a PTSD és major depresszió aránya. Grieger, Th. A., et al (2006): Posttraumatic Stress Disorder and Depression in Battle-Injured Soldiers. *Am J Psychiatry* 163: 1777–1783.

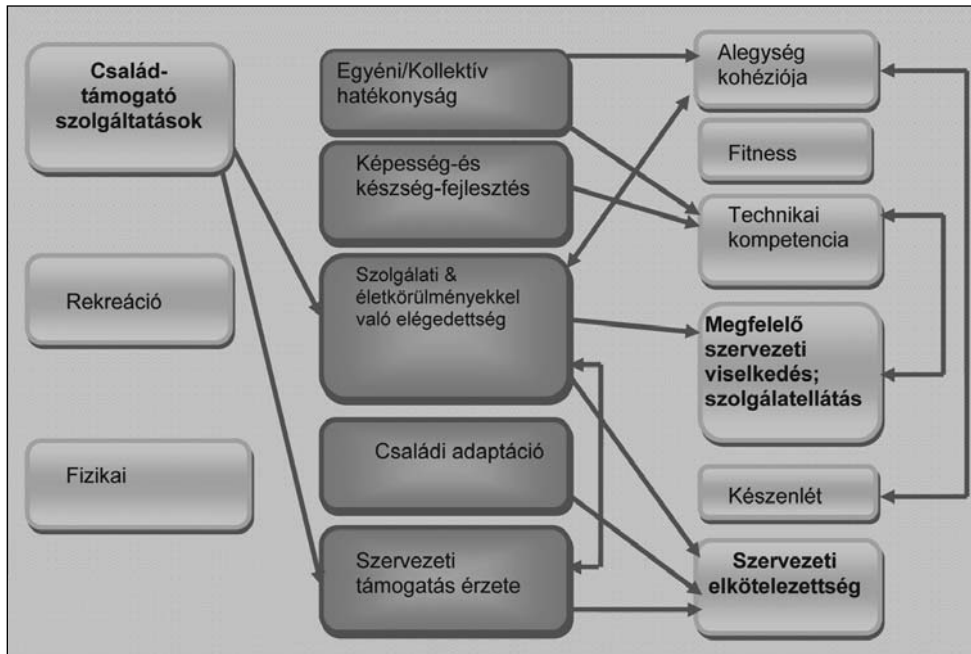
102 Milliken, Ch. S., Auchterlonie, J. L., Hoge Ch., W, MD (2007): Longitudinal Assessment of Mental Health Problems Among Active and Reserve Component Soldiers Returning From the Iraq War. *JAMA*, 298(18):2141–2148.

103 Hoge C. W., Castro C. A., Messer S. C., McGurk, D. Cotting, D. I. & Koffman, R. L. (2004). Combat Duty in Iraq and Afghanistan, Mental Health Problems, and Barriers to Care. In: *New England Journal of Medicine*, 351, 13–22.

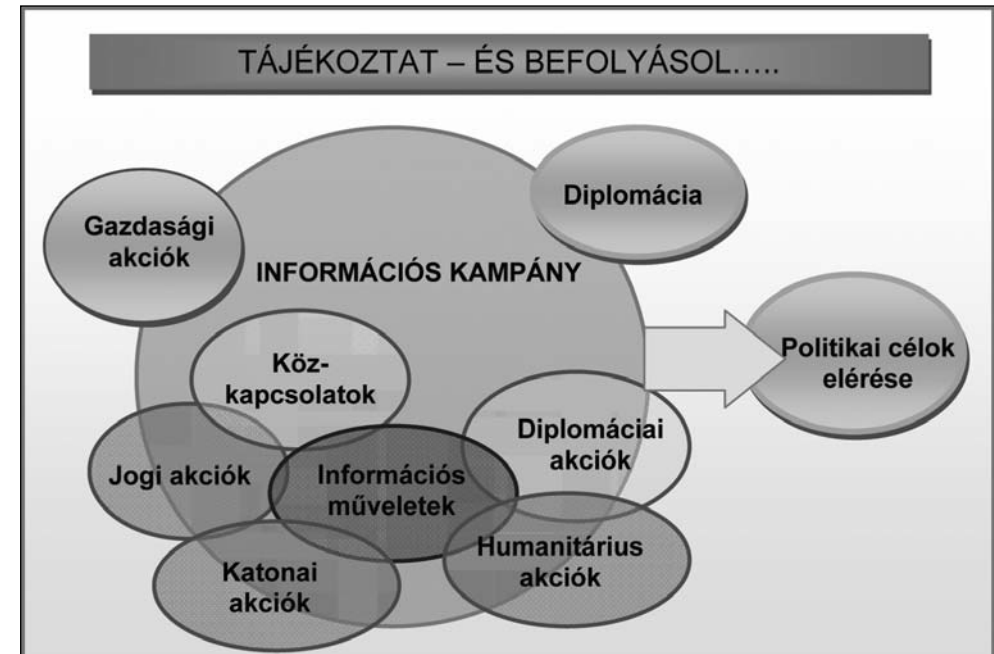
104 Ennek keretében a Magyar Honvédségben egy új tesztbattériát használnak. A missziós feladatokra alkalmasnak bizonyult személyek pszichológiai felkészítése két lépcsőben – 30 óra időtartamban – folyik. Az első blokk 20 óra általános lélektani felkészítés a missziós feladatokra. A második blokk 10 óra, speciális pszichológiai felkészítés az adott küldetés jellegének megfelelően. Ezt követően az állomány jellemzően fél év időtartamra kerül kihelyezésre.

105 Szilágyi Zsuzsanna: Missziós szolgálatot teljesítő katonák alkalmasságvizsgálati rendszere In: *Sereg Szemle: az MH Összfelderőnemi Parancsnokság szakmai-tudományos folyóirata*, VII. évfolyam, 3. szám, 2009. július (2009. 7. 2) 63.o.

106 A Magyar Honvédségben a közelmúltban egy kutatásra került sor, amelynek részeként igyekeztek beazonosítani a missziós feladatok ellátása során fellépő jellemző stressztényezőket, a stresszterhelés szintjét, továbbá különböző tesztek és interjúk alapján megvizsgálták azokat a pszichológiai háttértényezőket, amelyeknek kiemelt szerepe van a megküzdésben, és a lelki egészség megőrzésében. Ezek: „Az érzelmek és indulatok jobb kontrollálása és kezelése (p?0,007), a magasabb szintű együttműködési készség (p?0,030), az erősebben jelentkező támaszkéréső magatartás (p?0,027), a magas feszültség kontroll (p?0,032), az erősebb kompetenciaérzés (p?0,017), a teljesítménnyel való nagyobb fokú elégedettség (p?0,018), és a pozitív emberi kapcsolatok magasabbán megélt szintje (p?0,001)” (Szilágyi, Svéd, Kugler, 2006, 7). A kutatás alapján jelenleg számos tesztet használnak az alkalmasság megítélésére, melyek közül az afganisztáni misszióba vezényelt állománynál a „Pszichológiai Immrendszer Kérdőív” (PIK) került felvetésre. Kutatásom során magam is az említett teszt kiválasztáskor és visszaszűréskor felvett eredményeit, valamint exploráció céljából készített interjúk adatait használtam hipotéziseim ellenőrzéséhez.

12. ábra. A humán erőforrás menedzsment támogató rendszerek és a készenlét közötti kapcsolat meghatározó tényező¹⁰⁷

13. ábra. Információs műveletek és megvalósulásuk tipikus területei

után a NATO döntéshozói elhatározták a kommunikáció új alapokra helyezését és az ezzel járó szervezeti korszerűsítés végrehajtását.¹⁰⁸

A legújabb generációs béketámogató műveletekben a korábbi időszakban jellemző feladatokon túl olyan új elemek jelennek meg, mint pl. az egyetemes emberi jogok szavatolása, a közigazgatás és a jogrend kiépítése és működtetése az átmeneti időszakban. A más nemzetközi szervezetekkel (IOs), nem kormányzati szervezetekkel (NGOs) történő együttműködés is gyakoribbá és egyre fontosabbá válik.

A regionális szervezetek (EBESZ, EU, NATO) bevonása és aktív részvétele is elengedhetetlen a konfliktusok megoldása során, hiszen ezek a szervezetek jelentős ismeretekkel és kapcsolatokkal rendelkeznek a térség, a konfliktus természetéről és részeseiről. A válságreakáló műveletek során olyan feladatok megoldására is sor kerülhet, amiket addig elsősorban az ENSZ rendőri erők; valamint különféle humanitárius, emberi jogi és más civil szervezetek végeztek, de nem rendelkeznek elegendő kapacitással. A szociológiai és szociálpszichológiai ismeretek rendkívül hasznosak lehetnek a válságreakáló műveletek hatékonyságát növelő információs kampányok megszervezése idején!

A NATO-ban a 2008 óta működtetett új kommunikációs struktúra mára teljes egészében meghonosodott és elfogadottá vált. Vagyis ma már a NATO válságreakáló műveleteinek előkészítése és végrehajtása során fokozott hangsúlyt kap a *közkapcsolatok* (*Public Relations – PR*), s azokon belül elsősorban a *közügyek* (*Public Affairs – PA*), valamint a *társadalmi tájékoztató tevékenység* (*Public Information – PI*), kérdésköre. Ennek egyik legfőbb oka, hogy a globalizálódó információs környezetben mára már a sikeres működéshez nélkülözhetlenné vált a széles értelemben vett biztonsági szektor szervezetei, intézményei (köztük a haderő), valamint az otthon és a külföldi műveleti területen tevékenykedő intézmények, szervezetek és a társadalmi környezet képviselői közötti aktív, két-, illetve többoldalú, hatékony kommunikáción alapuló kapcsolat.

A katonai szervezetek számára fontos és elengedhetetlen annak elérése, hogy az állampolgárok otthon és a külföldi műveletek során a katonai közigazgatás alá vont területeken egyaránt elfogadják, támogassák (vagy legalábbis tudomásul vegyék, illetve ne akadályozzák) főbb célkitűzéseik elérését. Az otthoni környezetben elérjék az állampolgárok tevőleges részvételét és azt, hogy a társadalom és a közvélemény elfogadja a honvédelemhez, illetve katonai feladatok ellátásához nélkülözhetetlen anyagi ráfordítások és teendők szükségességét. Ezért a kommunikációs tevékenység a globális információs és védelmi információs környezetben komplex feladatként jelentkezik.¹⁰⁹

109 Forrás: Joint Doctrine for Information Operations, Joint Pub 3-13, Joint Chiefs of Staff, 9 October 1998, page 1.

107 Forrás: McGonigle, Timothy P. – Casper, Wendy J. – Meinam, Edward P. – Gronin, Candace Blair – Cronin, Brian E. – Harris, Rebecca R. (2005) The Relationship between Personnel Support Programs and Readiness: a Model to Guide Future Research. In: *Military Psychology*, 2005., 17. (1), pp. 25–39.

108 Forrás: Kiss Zoltán László – Kiss Dezső (2009) Erősödő NATO-közkapcsolatok (Új hangsúly a NATO-ban, avagy PA a gyakorlatban). In: Budapest: *CEO-Magazin (Chief Executive Officer, a gazdasági intelligencia magazinja)*, X. évf., 2009/3. szám, pp. 33–36.

14. ábra. A béketámogató műveletek védelmi információs környezete és a globális információs környezet kölcsönhatása

A NATO Public Relations (PR)

A katonai szervezet és a társadalmi környezete által képezett közönség közötti viszonyról foglalkozó tevékenységrendszer tervszerű, tartós és tudatos kialakítását és fejlesztését célozza, hogy ezzel is hozzájáruljon a NATO és a szövetség nemzeti haderőinek közvetlen társadalmi környezetében a megértés, bizalom, támogatás elnyeréséhez. Ezért – csakúgy, mint bármely más szakterületen – a PR feltételezi a kétoldalú, információ-visszacsatoláson alapuló kapcsolatépítést; alkalmazkodik a társadalom érdekeihez, és formálja, vagy ha szükséges, akkor módosítja a katonai szervezet és tagjainak magatartását.

A katonai feladatok szempontjából a PR a vezetés azon feladata és funkciója, hogy elemezze a szervezeti és közösségi érdekeket; meghatározza a közösségi magatartásokat, meghatározza és értelmezza a szervezet politikáját és programját, s végrehajtsa azt a cselekvési programot, amelynek eredményeként a katonai szervezet kiérdemelheti az otthoni környezetben a társadalmi elfogadottságot, presztízst, jóváhagyást és jóakaratot. A katonai PR tehát olyan szemléleti elv, amely elsősorban a katonai szervezetek kommunikációs feladataiban érvényesül.

A PR irányítási funkció, célja az egyének és a katonai szervezet, valamint a társadalmi környezet képviselői közötti – kölcsönös előnyökön alapuló – kommunikációs kapcsolatok kialakítása. A PR feladatai magukban foglalják a szervezet és

környezete közötti kommunikációs kapcsolatok elemzését, a tevékenységükkel kapcsolatos programok szervezését, tervezését és kivitelezését, valamint a programok kiértékelését.

A PR tevékenységeknek alapvetően két fontos területét különítjük el a hadseregben is: a belső és a külső PR-t¹¹⁰. Mindkét területen belül jól behatárolható célcsoportokat igyekszünk elkülöníteni a meddőszórás elkerülése miatt. A szervezet és annak alkalmazottai között kialakult kapcsolat és viszony képezi a belső PR-t, melynek kiemelt részterületei a vezetői tanácsadás; a kutatás, képzés, továbbképzés; a belső kommunikáció és a személyes kapcsolatok (Human Relations).

Közügyek (Public Affairs, PA)

A NATO katonai közügyek (PA) alaprendeltetése a parancsnokok támogatása a pontos információk megfelelő időben és célcsoportok irányában történő eredményes kommunikációja érdekében – azért, hogy növeljék és fejlesszék a közvéleménynek a NATO szerepe, céljai; tevékenységei, műveletei, missziói; valamint a szervezet tevékenységével összefüggő egyéb kiemelt témakörök iránti figyelmét, érdeklődését és megértését. Ilyen módon a közügyek közvetlenül hozzájárulnak a Szövetség tevékenységének szervezeti hitelességéről alkotott kép javításához, az összbenyomások fokozásához.

A NATO katonai közügyek (PA) rendszere három alapvető funkció ellátását célozza:

1. **A médiakapcsolatok célja információ szolgáltatása** a NATO kiemelt kommunikációs célcsoportjai és célközönsége részére a különféle tömegkommunikációs eszközök felhasználása révén. A parancsnokok és a törzsek erre felhatalmazott személyi állománya ezért szükség esetén készen kell, hogy álljon arra, hogy megfelelő felkészítést követően s a szükséges felhatalmazások birtokában válaszoljon a média munkatársai által feltett kérdésekre, állást foglaljon, tájékoztatókat tartson, interjút adjon, vagy hozzásegítse a média megfelelő engedéllyel rendelkező munkatársait az alakulatok meglátogatásához, a hiteles, megfelelő felvételek elkészítéséhez.

110 A külső közvélemény irányába folytatott PR részterületei a teljesség igénye nélkül a következők: vezetői tanácsadás; a vezetői tevékenység támogatása a stratégiai és taktikai döntések előkészítésében, a döntések végrehajtásának véleményezésében, kommunikációs kapcsolatok építésében és kommunikációs problémák megoldásában.

- **Non-profit PR** – E terület aránya rohamosan nő. Azoknak az intézményeknek, amelyek eddig pusztán létükkel fogadtatták el magukat a társadalmi nyilvánossággal, tudomásul kell venniük, hogy a választópolgárok többet akarnak tudni működésükről. Saját létezésüket, esetleg növekvő költségvetési igényeiket alá kell támasztani valamivel. Ehhez szükséges a profi PR tevékenység.
- **For-profit PR** – Kiseb arányban, de szintén szükséges, hiszen vannak a Honvédelmi Minisztériumok felügyelete alatt profitorientált, például haditechnikai termelést végző vállalatok is.
- **Corporate PR** – a honvédség arculatának egységesnek kell lennie, a hagyományok megőrzése, azok továbbvitele hangsúlyos a szervezeti kohézió szempontjából is. Ennek építése és a szervezeti „image” ápolása fontos a haderőről, mint szervezetről kialakuló összkép kialakításához, az identitás erősítéséhez.
- **Szakmai kapcsolatok** – a szövetségesek és a hazai testvéralakulatok – testületek felé irányuló összehangolt tevékenység. A honvédségnek, úgy a hazai biztonságpolitikai szféra és közelet, mint az európai szövetségesek körében megfelelő gyakorisággal és minőségben kell(ene) megjelennie a számára kedvező image érdekében. Ennek különböző formája lehet (nyitott napok, tudományos konferenciák, gyakorlatok, sportrendezvények, parlamenti vagy miniszteriális látogatások stb.).
- **Pénzügyi kapcsolatok** – kormányzati, önkormányzati testületekkel és a hadigazdasági csoportokkal való együttműködés.
- **Támogató tevékenységek** – a szervezet kedvező megítélésének erősítését szolgálja más szervezet, egyén, vagy tevékenység presztízisének felhasználásával.
- **Közügyek (Public Affairs)** és a társadalmi tájékoztató tevékenységek. E két részterületet a későbbiekben részletesen bemutatjuk.

15. ábra. A NATO katonai közügyek, védelmi közkapcsolatok rendszere

2. A belső kommunikáció hatékonysága érdekében a NATO katonai közügyek (PA) rendszere kommunikációt kezdeményez a NATO-tagországok hivatásos és szerződéses katonáinak, valamint civil munkavállalói státusú képviselőivel és családtagjaikkal. A belső kommunikáció célja tájékoztatni az érintett kollégákat és családtagjaikat mindarról, ami a katonai szervezeten belül történik, különös tekintettel a parancsnokságuk tevékenységére, vagyis mindarra, ami közvetlenül őket érinti. Ennek eredményeként nőhet a katonai szervezet céljai és tevékenysége iránti figyelem és empátia, s javulhat a szolgálatellátás minősége, csökkenhet a konfliktusok kialakulásának veszélye és növekedhet a hatékony szervezeti célelérés, valamint a parancsnoki tevékenység eredményességének esélye.
3. A közösségi kapcsolatok építését célzó programok alapvetően az egyes NATO-tagországokban a különféle katonai alakulatok és a laktanyák közelében élő, lakó civil közösségek közötti kapcsolatrendszer konfliktusmentes kiépítését és működtetését célozzák.

A katonai PA azon külső és belső tájékoztató, valamint a környező civil közösséggel, lakossággal történő kapcsolattartással összefüggő tevékenységeket

öleli fel, amelyeket mind a külső, mind a belső nyilvánosság felé folytatnak a szervezet érdekében. A külső tájékoztatás a nyilvánossággal való kapcsolattartást jelenti.

A belső tájékoztatás az a kommunikáció a katonai szervezet és katonai állománya, polgári alkalmazottai, nyugdíjasai és családtagjai között, amelyet azzal a szándékkal folytatnak, hogy ezen személyek jobban megismerjék a szervezet céljait, tájékoztassák őket azokról a jelentősebb fejleményekről, amelyek rájuk és a szervezetre hatással vannak.

A környező civil közösséggel, lakossággal történő kapcsolattartás a hadsereg és a környezete közötti kapcsolatok ápolására irányul. A PA azon programjai ezek, amelyek a nyilvánossággal, üzleti körökkel, oktatási intézményekkel, veteránokkal, különböző szolgáltatókkal és hadsereggel kapcsolatos közös érdekeken alapuló kérdésekkel foglalkoznak. A PA célja a külső és belső nyilvánosság informálása a szervezet tevékenységeiről, valamint az intézmény környezetében levő helyi közösségekkel történő jó kapcsolat kialakítása. A PA feladata, hogy meggyorsítsa a szervezet tevékenységeiről a pontos és időbeni információ áramlását a külső és belső nyilvánosság irányában.

Társadalmi tájékoztató tevékenység (Public Information – PI)

A katonai társadalmi tájékoztató tevékenységek (PI) a szervezettel kapcsolatos híreket és más információkat juttatnak el a nyilvánosság számára a (nyilvános és közéleti) média csatornákon és a civil közösséggel kialakított kapcsolataikon keresztül. Ezt katonai nyelvre lefordítva: a PI a parancsnok kezében levő olyan eszköz, amely segítségével üzeneteit kommunikálja, eljuttatja a különböző célcsoportok (általános nyilvánosság, helyi közösségek, a szervezeten belül dolgozók) részére a tömegtájékoztató médiumokon keresztül. A PI célja a belső és külső nyilvánosság megfelelő tájékoztatása a szervezettel kapcsolatos tevékenységekről.

A PI feladata, hogy megbizonyosodjon az információ teljes, pontos és időbeni rendelkezésre állásáról. A PI munka tervszerű és tartós kapcsolatteremtési funkciója végső célként a színvonalas tájékoztatói kultúra elsajátítását és kiterjesztését szolgálja. A tudatos kapcsolatszervezési tevékenységek tapasztalatainak egyike az, hogy ott a legjobbak az eredmények, ahol jól megtervezett, sokoldalú kapcsolat alakul ki. A PA és a PI elsődleges szerepe a nyilvánosság objektív informálása. Azaz olyan kommunikációs rendszerek, amelyek a nyilvánossággal való kapcsolatát a kölcsönösség jellemzi. Egy ideálisan működő vevőszolgálat hasonlatával lehet érzékeltetni a kétirányú kommunikáció fontosságát.

Napjaink konfliktusainak újabb fontos szociológiai ismerve a központi államigazgatási vezetési-irányítási rendszer, valamint a kis közösségek szintjén egyszerre megjelenő bénultság. A széteső állam-, jog- és kormányzati rendszer; a nem létező vagy nem kialakult központi akarat és irányítás, a közösségek és a család széthullása, valamint a bűnözés fokozódása, amelyek számos új feladatot állítanak a megoldásra törekvő szervezetek elé.

3. DILEMMÁK – HAZAI SZINTEN

Hazánk már évtizedek óta aktívan részt vesz az ENSZ¹¹¹ és az EBESZ¹¹² béketámogató misszióiban. Az 1990-es évek elejétől fogva a magyar békefenntartók már nem csupán az ENSZ és az EBESZ, hanem a NATO¹¹³ és EU¹¹⁴, valamint más nemzetközi szervezetek különböző béketámogató misszióiban is szolgáltak.¹¹⁵ Az elmúlt közel másfél évtized alatt *több mint kéttucatnyi misszióban* vállaltak aktív szerepet a világ fegyveres konfliktusainak rendezésében a magyar békefenntartó katonák, akiknek összesített létszáma napjainkra több ezer főt tesz ki.

Kutatási tapasztalataink azt a hipotézist látszanak alátámasztani, hogy a nemzetközi békeműveletekben való részvétel az elmúlt másfél évtizedben növelte, s napjainkban is fokozza a Magyar Köztársaság és a Magyar Honvédség (MH) *nemzetközi és hazai elismertségét*. Ez közvetetten elősegíthette országunknak a *NATO-tagok* sorába történő felvételét és a jövőben hozzájárulhat ahhoz, hogy hazánk eredményesen hozzájárulhasson az *Európai Unió* (EU) második pillére, a *közös kül- és biztonságpolitika* sikeresebbé tételéhez.¹¹⁶ Ennek kapcsán különös figyelmet célszerű fordítanunk az *EU válságkezelő gyorsreagálású erőinek, az ún. harccsoportoknak (battle groups)* a tevékenységében való részvételre.¹¹⁷

A nemzetközi békeműveletekben való eredményes részvétel jól demonstrálhatja elkötelezettségünket a válságok nemzetközi normák szerinti megoldása iránt; javíthatja a Magyar Honvédség társadalmi megítélését; elősegítheti a *civil-katonai kapcsolatok* erősítését; gyarapíthatja az MH hazai tevékenységében felhasználható ismereteket; és elmélyítheti a többnemzetiségű, összhaderőnemi, illetve összefegyvernemi jellegű törzsekben, illetve egységekben folyó tervezői és végrehajtói tevékenységbe bevont, részt vevő szakállomány *idegen nyelvi, interkulturális kommunikációs készségeit* is.

111 A Magyar Köztársaság jelenleg az alábbi ENSZ katonai megfigyelő missziókban képviselteti magát: UNIKOM (Kuvait); UNOMIG (Grúzia); MINURSO (Nyugat-Szahara); UNFICYP (Ciprus); UNMIK (Koszovó); UNIFIL (Libanon).

112 A Magyar Honvédség állományából jelenleg az alábbi EBESZ katonai megfigyelő missziókban vesznek részt: OSCE BOSNIA; OSCE N-K; OSCE Grúzia; ill. határmegfigyelés (Grúziában, Macedóniában).

113 Világszerte számos NATO-műveletben részt vettek és vesznek magyar katonák – a balkáni hadszíntérről (Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Koszovó) a közép-ázsiai (afganisztáni, iraki) hadszíntérig. A magyarok egyes külföldi válságkezelő missziókban való részvételével összefüggő részleteket a könyv további fejezeteiben közlünk.

114 A Magyar Honvédség állományából a kézirat lezárásának időpontjában összesen 115 fő vett részt Szarajevóban az alábbi EU-missziókban: EUFOR (6 fő), EUFOR IPU (MH KRK, 107 fő), EUFOR HUMINT CC (2 fő).

115 Itt kell megemlítenünk az *MFO („Multinational Forces and Observers”)* tevékenységét, amely ellenőrzi a Camp David-i Békészerződés betartását az aláíró államok (USA, Izrael, Egyiptom) között. Az első magyar katonai-rendőr csoport 1995 szeptemberében érkezett a Sínai-félszigetre. Jelenleg összesen 42 fegyveres békefenntartó (27 katona és 15 rendőr) teljesít szolgálatot ebben a misszióban, akik *katonai-rendészeti és rendőri* feladatokat hajtanak végre.

116 Az EU részére a haderő-felajánlásunkat a 2005-ös Követelmény Katalógus (RC 05) útmutatásai alapján, a NATO NDPASS rendszeren alapuló Haderőfelajánlási Kérdőíven (*Headline Goal Questionnaire, HGQ*) kell megtennünk.

117 Az *EU válságkezelő gyorsreagálású erőinek, a harccsoportoknak (battle groups)* kialakítására az Unió képességfejlesztési tevékenységének a főerő-kifejtési irányát tartalmilag meghatározó, 2010-re meghirdetett, válságkezelésre vonatkozó *Haderőfejlesztési Célkitűzés (Headline Goal)* adja. Az elgondolás mintegy 10–12, egy tagállam által kiállított, vagy multilaterális alapon létrehozott harccsoport létrehozását és megfelelő rotációs rendszerű készenlétét célozza meg. A harccsoportoknak *korai „belépő erőként” (entry force)* vagy *„áthidaló erőként” (bridging force)* rövid időtartamú, korlátozott békeműveleteket kell végrehajtaniuk a helyzet stabilizálása érdekében a nemzetközi (ENSZ, NATO, EU, afrikai unió) „követő erők” beérkezéséig. A harccsoportok alapvetően könnyű összefegyvernemi kötelékek; létszámuk mintegy 1500 fő, s 5–10 napos készenlétben, 120 napos fenntarthatósággal, távoli (expedíciós) műveletekre készen (kiindulási alapként 6000 km-rel számolnak), a szükséges stratégiai szállítókapaacitással kiegészítve hozzák őket létre.

A nemzetközi válságkezelő műveletekre (s azokon belül a béketámogató műveletekben való eredményes helytállásra) történő, minden képzési szinten, természetesen differenciáltan végrehajtandó felkészítés, képzés, illetve továbbképzés rendszerének átfogó áttekintését, pontosítását, illetve továbbfejlesztését sürgetik a külső körülmények, kihívások rendszerének változásai, s igénylik (a korábbi időszakokban végrehajtott empirikus szociológiai kutatásaink adatai alapján) maguk az érintett hivatásos és szerződéses katonák is, akiknek a „bőrére megy”, akár az életébe is kerülhet, ha az illetők nem eléggé felkészültek, nem megfelelően kiképzettek.

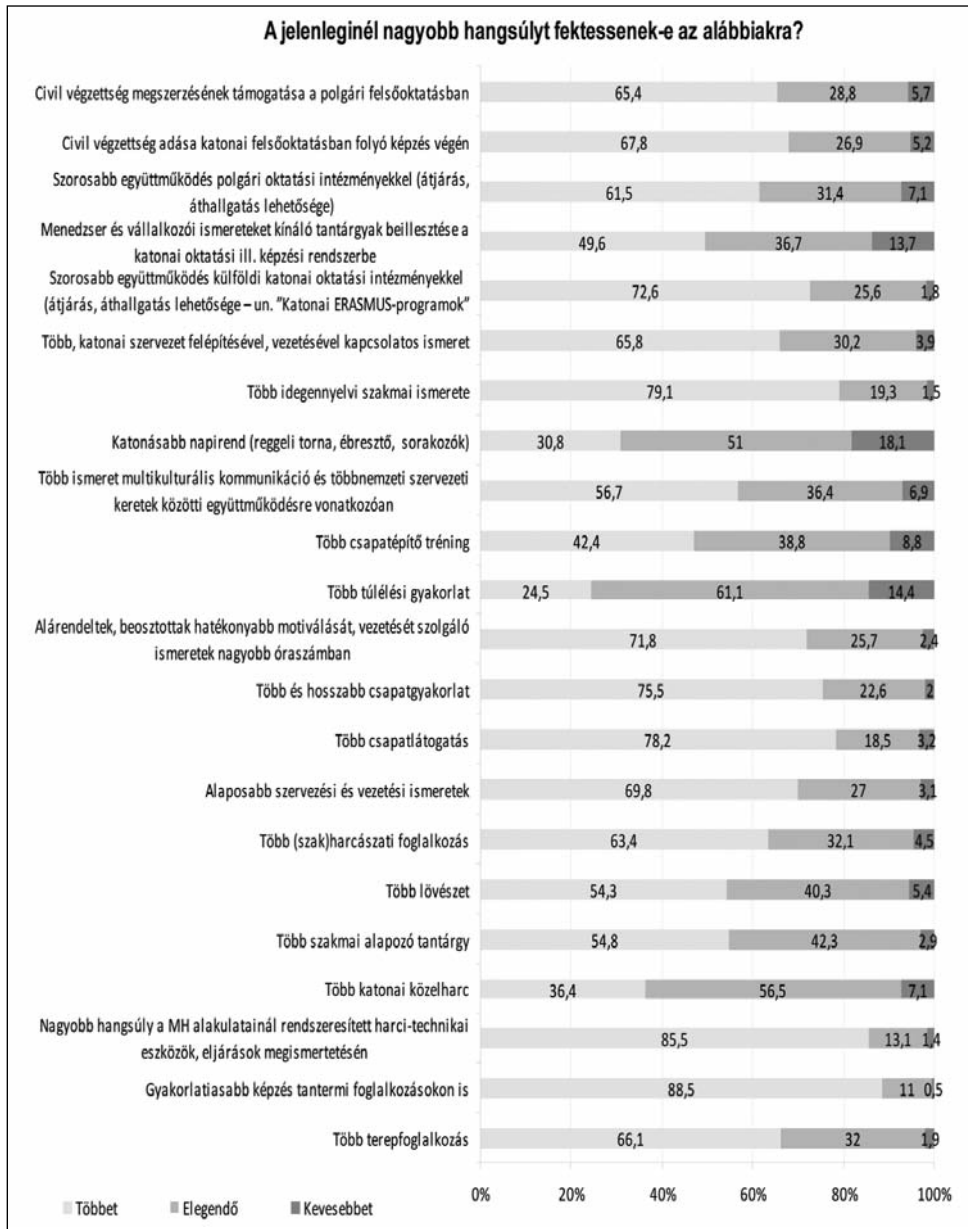
Álljon itt csak néhány kiragadott példa arra, hogy ezt valóban mennyire fontosnak ítélik meg a lehetséges érintettek. Első példánk a közelmúltban lezárult „Beválás, *diplomás pályakövetés, 2008–2009*” kutatásunk adatain alapul, amelynek részeként (egyebek között) *survey-jellegű adatfelvételt* hajtottunk végre *önkitöltős kérdőívvel* a ZMNE-n 1996–2007 között alap- és egyetemi kiegészítő szakokon végzett olyan egykori hallgatóink teljes körű lekérdezésével, akik jelenleg is aktív hivatásos állományú katonatisztek.¹¹⁸ A HM/MH összes alakulatához kiküldött, felcímkézett válaszborítékkal ellátott kérdőíveket végül mindösszesen 641 fő aktív hivatásos tiszt, illetve főtiszt töltötte ki értékelhető módon.

Válaszadóink szerint a magyar katonai felsőoktatásban (melynek megtestesítője hazánkban maga a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem /ZMNE/), az alábbi tényezők erősítésére kellene a jelenleginél mindenképpen nagyobb hangsúlyt fektetni.

Amikor azt tudakoltuk a ZMNE-n 1996–2007 között alap- és egyetemi kiegészítő szakokon végzett egykori hallgatóinktól, akik jelenleg is aktív hivatásos állományú katonatisztek, hogy véleményük szerint mennyire fontos része kell, hogy legyen a ZMNE-n az Ön egykori szakjukon az oktatott tananyag, egyebek között a nemzetközi válságkezelő műveletekre (s azokon belül a béketámogató műveletekben való eredményes helytállásra) történő felkészítésnek az alábbi ismereti elemeknek.

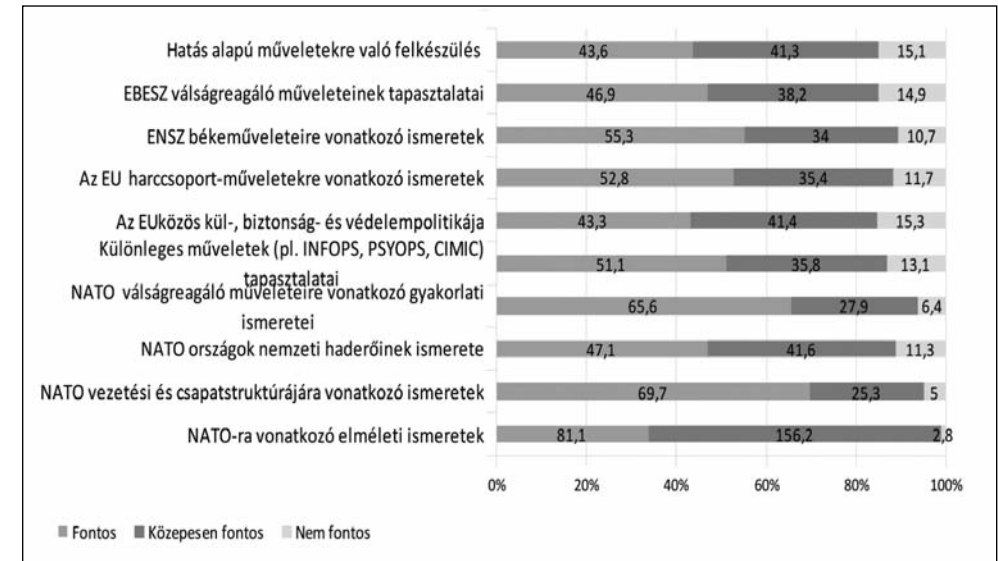
Egyebek között a fenti információk ismerete indította az MH ÖHP Parancsnokát, hogy megrendelje empirikus katonaszociológiai kutatásunkat a külföldi válságkezelő (s azon belül is elsősorban a béketámogató) műveletekben történő szolgálatra kiválasztott és felkészülő; aktuálisan külföldi misszióban szolgáló, valamint *misszióból visszaérkezett* hivatásos és szerződéses katonák és hozzátartozóik körében, hogy átfogó képet nyerhessünk a potenciális válaszadók jellegadó vonásairól, az őket foglalkoztató dilemmákról, s megtudakoljuk a válaszadók saját, egyéni tapasztalataikra alapozott véleményét, javaslatait.

118 Beválás-, illetve pályakövetés-vizsgálatunk kiemelt célja volt, hogy az új *Felsőoktatási Törvényben* foglalt kötelezettségünknek, valamint saját *Minőségirányítási Programunkban* megcélzott *minőségbiztosítási* törekvéseinknek megfelelően megvizsgáljuk: *mi történt a főiskolai szintű alap-,* valamint az egyetemi szintű *kiegészítő alapképzésben* részt vevő *egykori hallgatóinkkal; hogyan tudták hasznosítani azon elméleti és gyakorlati szakmai tudáselemeket, jártasságokat, készségeket, amelyeket a ZMNE-n elsajátítottak.* Arra is kíváncsiak voltunk az egykori hallgatóinktól és az érintettek előljáról, munkahelyi vezetőitől érkezett *visszajelzések alapján,* hogy *miféle változtatásokra van szükség* a ZMNE egyes karain, szakjain és szakirányain azért, hogy az egyetemen folyó katonatisztképzés rendszere gyakorlatorientáltabb; a valós életre, s a HM-, MH- és csapatigényeknek, valamint az ambíciószintekhez rendelt központi és honvédelmi kormányzati követelményeknek, s az aktuális missziós kihívásoknak még inkább megfelelővé tehető legyen. Ezért a kutatásunk a ZMNE BSc-, illetve MSc-szintű képzésén 1996–2007 között végzett, katona státusú egykori hallgatóink elhelyezkedési, beilleszkedési tapasztalatait vizsgálta, s munkahelyi vezetőik, illetve parancsnokaik véleményét kérdezte a beilleszkedés sikeres voltát illetően.

16. ábra. Mire fektessenek a jelenleginél nagyobb hangsúlyt a ZMNE-n folyó képzésben?¹¹⁹

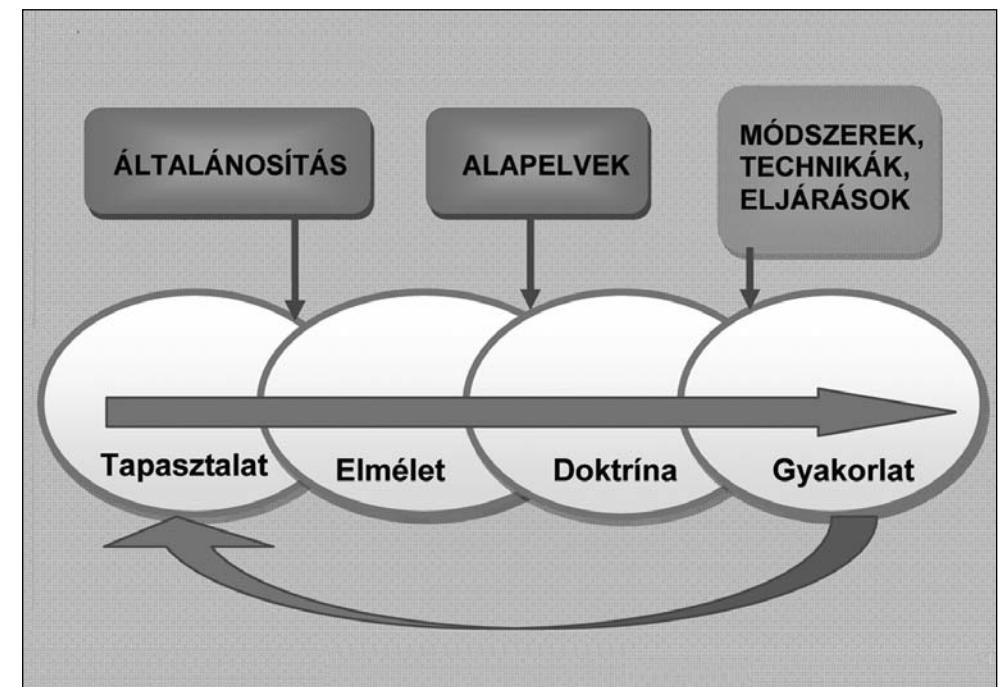
119 „Beválás, diplomás pályakövetés, 2008–2009”-kutatás. Empirikus szociológiai kutatás a ZMNE-n alapképzésben, illetve egyetemi kiegészítő képzésben végzett, hivatásos tiszttá stá tusú egykori hallgatók elhelyezkedési esélyeiről; jelenlegi helyzetéről; szakmai pályán való beválásának sikerességéről – az érintettek és parancsnokaik nézőpontjából. Végrehajtotta: ZMNE KLHTK TTI Szociológia-Pszichológia és Pedagógia tanszék szociológia szakcsoportja. (Kutatásvezető: Dr.habil Kiss Zoltán László alez., tanszékvezető egyetemi docens).

17. ábra. Az oktatott tananyagnak mennyire fontos része kell, hogy legyen a ZMNE-n...?

Forrás: „Beválás, diplomás pályakövetés, 2008-2009”-kutatás.

18. ábra. A hadtudományokra vonatkozó elméleti és gyakorlati ismeretek fejlődése

Ilyen módon is hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a „tudomány kerekének” működtetésével, alapvetően induktív úton, a tények, tapasztalatok oldaláról közelítve tekintsük át, hogy milyen típusú szervezeti-strukturális, intézményi és oktatási-képzési, át- és továbbképzési rendszeren belül is nyomot hagyó, hatékonyságot fokozó pontosításokra, változásokra lehet esetleg igény, szükséglet.

A nemzetközi békeműveletekben való eredményes részvétel jól demonstrálhatja elkötelezettségünket a válságok nemzetközi normák szerinti megoldása iránt; javíthatja a Magyar Honvédség társadalmi megítélését; elősegítheti a *civil-katonai kapcsolatok* erősítését; gyarapíthatja az MH hazai tevékenységében felhasználható ismereteket; és elmélyítheti a többnemzetiségű, összhaderőnemi, illetve összefegyvernemi jellegű törzsekben, illetve egységekben folyó tervezői és végrehajtói tevékenységbe bevont, részt vevő szakállomány *idegen nyelvi, interkulturális kommunikációs készségeit* is.

Ezért tartottuk fontosnak előbb áttekinteni a *magyar részvétel fejlődéstörténetét a válságreagáló műveletekben* (különös tekintettel a *békétámogató műveletekben* való részvételünk tapasztalataira), majd pedig egy empirikus katonaszociológiai vizsgálat előkészítését és végrehajtását az MH Összhaderőnemi Parancsnok megrendelése alapján.

ADALÉKOK NEMZETKÖZI SZEREPVÁLLALÁSUNK TÖRTÉNETÉHEZ¹²⁰

1. NEMZETKÖZI SZEREPVÁLLALÁSUNK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

A magyar békefenntartói szerepvállalás a XIX. század végéig nyúlik vissza. Magyar katonák az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregének részeként a világ számos pontján igyekeztek megakadályozni a konfliktusok eszkalációját az első világháború előtti időszakban. Békefenntartói, illetve béketeremtői feladatokat láttak el Kréta szigetén (1897–1898); részt vettek Kínában a bokszerláadás utáni helyzet normalizálásában (1900–1914), s óvták a békét a Balkánon (Macedóniában, Montenegróban és Koszovóban) is (1903–1909) és az albánok lakta Szkutariában is (1912–1914).

A vizsgált műveletek közül egy kivételével (Kína) csupán az európai nagyhatalmak vettek részt. Ennek oka egyrészt az, hogy a konfliktusok ezen a kontinensen zajlottak le, másrészt pedig az európai nagyhatalmak a Török Birodalom terjesztésében keletkező „balkáni vákuumban” saját érdekövezetüket kívánták kialakítani a többiek rovására. A kínai tűzoltási művelet is összefügg az európai hatalmi egyensúly megingásával, a nagyhatalmak itt próbálták erejüket bizonyítani, befolyásukat növelni.

Az első világháborút megelőző időszakban a hat legjelentősebb európai nagyhatalom még együtt igyekezett „rendet teremteni” a hatalmi szempontból önmaguk számára periférikusnak tekintett területeken. Már az első béketeremtő, illetve békefenntartó kooperációs kísérletek alkalmával meglepődve tapasztalták a diplomaták azt a tény, ami később még számos alkalommal beigazolódott: a különböző nemzetek katonái kiváló bajtársi szellemben, egymást kölcsönösen megértve és támogatva, egymásért akár a közvetlen életveszélyt is vállalva képesek együtt dolgozni a béke megteremtéséért, illetve fenntartásáért a műveleti területen – még akkor is, ha az általuk képviselt országok között esetleg aktuálisan akár külpolitikai vita, szembenállás; akár fegyverkezési verseny áll fenn.

*Kréta – béketeremtő, „tűzoltási hadművelet”
(Kréta, 1897–1898)*

1896 májusában fegyveres konfliktusba torkollott az ellentét az Oszmán Birodalom fennhatósága alá tartozó Kréta szigetén a túlnyomó többséget alkotó görög lakosság és a megszálló török hatalom képviselői; a keresztény és a mohamedán val-

¹²⁰ Ennek a fejezetnek a kezdetektől 2001-ig történetekre vonatkozó megírása során nagyban támaszkodtunk az alábbi, forrásértékű munkára: Bitera Lajos – Papp Dezső – Ravasz István – Vastagh László (2002) Budapest: HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kft. Ezúton is köszönöm Vastagh László úr segítségét, aki számos kiegészítő információval, személyes tapasztalatainak felidézésével és remek fotókkal is segítette munkánkat.

lás képviselői között. 1897 januárjában a török Porta fennhatósága elleni törökellenes felkelés átcsapott tömegmészárlásba.¹²¹

1897. február 4-én a krétai Canea városában felkelés robbant ki a görög lakosság körében; amelynek támogatására február 7-én görög flottakötelék érkezett a caneai öbölbe, amelyből egy héttel később 1800 görög tengerészgyalogost tettek partra. A tengerészgyalogosokhoz napokon belül kb. 30 000 fő görög felkelő csatlakozott, hogy elsöpörjék a közel 10 800 fős török helyőrséget.

Az európai nagyhatalmak nagykövetei Konstantinápolyban ülészeve a katonai beavatkozás mellett döntöttek a béke és biztonság visszaállítása érdekében. A döntést követően Nagy Britannia 21, Franciaország 8, Olaszország 13, Oroszország 5, Németország 5 és az Osztrák–Magyar Monarchia¹²² 6 hadihajót küldött a térségbe.¹²³

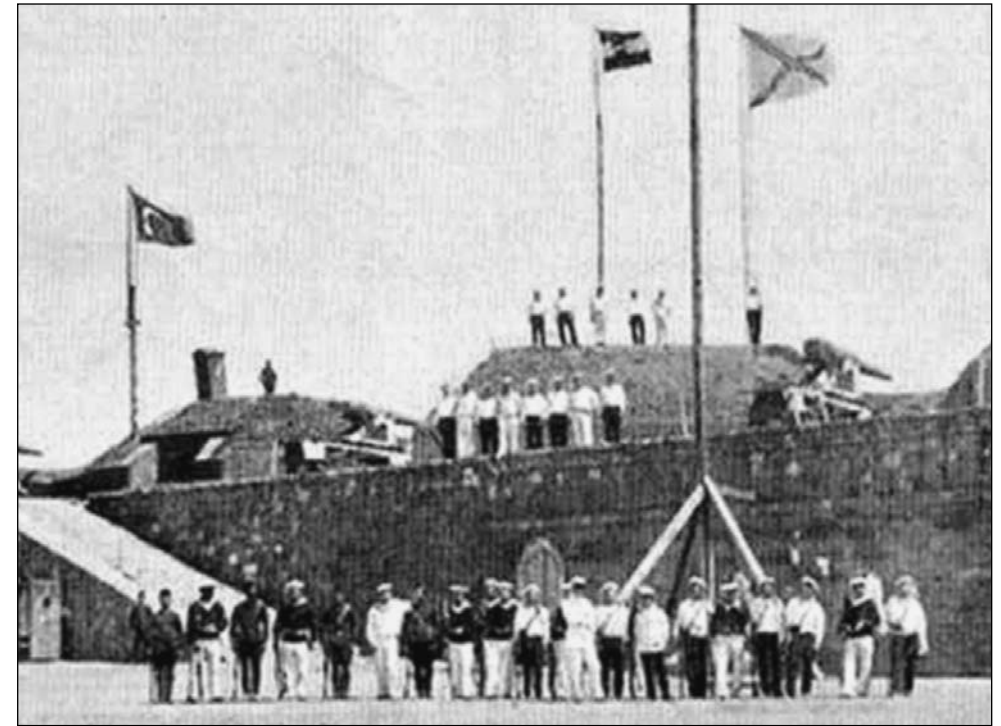
A Monarchia haditengerészetéből elsőként a *Kaiserin und Königin (K.u.K.) Maria Theresia* cirkáló és a *Sebenico* torpedóromboló érkezett a térségbe. A Canea előtt lehorgonyzott hajók feladata az osztrák, magyar és német alattvalók védelme, valamint a tengerzár biztosítása volt.

A városban dúló öldöklés és a kialakult tűzvész megfékezésére egy tiszt, két hadapród és 30 matróz szállt partra. A „partra szállított csapat” egy részét Pintér Gyula, az Osztrák–Magyar Monarchia magyar származású konzulja (egykori katoná és a későbbi nemzetközi közigazgatás vezetője) kordonszolgálatra vezényelte azzal a feladattal, hogy válasszák szét, illetve tartsák távol egymástól az utcai harcokban egymást gyilkoló két etnikum képviselőit, s így járuljanak hozzá a helyzet mielőbbi normalizálásához.¹²⁴

1897. február 12-én Berovics pasa, Kréta török kormányzója a török mellé felhívta Caneában a hat európai nagyhatalom zászlait; hivatalosan is felkérte a nagyhatalmakat a béketeremtésre, s elfogadta és támogatásáról biztosította a nemzetközi beavatkozó erőket. A nemzetközi erők főhadiszállását a krétai Izzeddin-erődben rendezték be.

Görögország továbbra sem hagyott fel a felkelők támogatásával és egy 3000 fős expedíciós erőt rakott partra Krétán. A nemzetközi haderő legfelső döntéshozó szerve, a Tengernagyok Tanácsa ultimátumot hirdetett a görög erők kivonására. A biztonság fokozása érdekében a török lakosságot a megerősített, védett tengerparti városokba vonták össze.

1897. február végére Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Oroszország és Németország 100–100 fős tengerészgyalogos századot tett partra Caneában, míg az Osztrák–Magyar Monarchia alattvalóiból álló tengerészgyalogos kontingens továbbra is 30 fős maradt. A hat európai nagyhatalom flottademonstrációt kezdett az Akrotiri-félsziget előtt, hogy így kényszerítsék a görögöket csapataik leállítására és visszavonására, valamint Agia idő közben bevett erődjének feladására. (Agia erődjét utóbb a görög katonák megátalkodott ellenállása miatt a nemzetközi flotta hadihajóinak tüzérsége kénytelen volt szétlőni). Márciusra a

4. kép. A nemzetközi békefenntartó kontingens tisztjei Krétán, az Izzeddin-erődben, 1896

nemzetközi flotta hajóinak száma 68-ra emelkedett (ebből 23 olasz, 19 brit, 9 orosz, 7 francia, 1 német nemzeti lobogók alatt, 9 hadihajó pedig az Osztrák–Magyar Monarchia zászlaja alatt hajózott). Az osztrák–magyar hajókötélék parancsnoka¹²⁵ 100 főre egészítette ki a szigeten partra tett osztrák–magyar tengerészgyalogos kontingens létszámát.

1897. március 1-jén, tekintettel a kialakult helyzetre, a krétai helyzet rendezését felvállaló hat nagyhatalom képviselői közös proklamációt adtak ki a sziget közigazgatásának átvételéről. A bevezetett ideiglenes nemzetközi közigazgatás vezetésével Pintér Gyulát, az Osztrák–Magyar Monarchia magyar származású konzulját bízták meg. Március 2-án hivatalosan is, újfent felszólították a görög kormányt szárazföldi erői és hadiflottája visszavonására, a törököket pedig hivatalos jegyzékben tájékoztatták, hogy a török fennhatóság visszaállításának ára a szigeten az, ha a törökök autonómiát adnak a szigetnek. Március 8-án mind a görög, mind a török kormány pozitív választ adott. A fegyverszünetet mindkét fél reguláris erői betartották, habár a görögök végül mégsem hajtották végre a csapataik ígért kivonását március 19-ig. Ezért 48 órás ultimátumot kaptak, amelynek lejártával március 21-től nemzetközi blokád lépett életbe Kréta körül.

¹²⁵ Az osztrák–magyar hajókötélék parancsnokságával Johann Edler von Hinke altengernagyot bízták meg, aki mind a Kíssamoban létesített osztrák–magyar állomásparancsnokságnak, mind a Monarchia utóbb megérkezett és a béketeremtésben a szigeten bevett szárazföldi kontingensének a szolgálati előljárója lett.

¹²¹ Pándi Lajos: Kóztés-Európa 1763–1993 (Térképgyűjtemény), p. 141., 142.

¹²² Itthon nem kapott osztatlan támogatást a krétai műveletben való magyar részvétel; a Parlamentben interpellációk hangoztak el az ún. „keleti kérdéstről” és arról, hogy a nemzetközi akcióban való részvétel előre nem látható, s nem magyar érdekeket szolgáló háborúba kergetheti az országot.

¹²³ Csonkaréti Károly: Horthy, a tengerész (Zrínyi, Budapest, 1993.), p. 47.

¹²⁴ Ravasz István: Krétai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az első világháborúban, p. 395.

5. kép. Békefenntartó járőr Krétán

Mint ahogy a forrongó görög irreguláris erők és a lázongó görög lakosság nem volt hajlandó betartani a fegyverszünetet, 1897. március 7-től újabb 570 fős nemzetközi különítményt tettek partra – közöttük 100 osztrák–magyar tengerészgyalogost. A nemzetközi különítmény az osztrák–magyar alattvaló Franz Martinak (Martinek Ferenc) sorhajóhadnagy vezetésével kezdte meg a sziget átfésülését, s bizony nemegyszer arra kényszerült, hogy fegyverrel adjon nyomatékot szándékainak.¹²⁶ Honfitársunk, Martinek Ferenc sorhajóhadnagy utóbb, 1897. március 10-én, a modernkori „békeműveletekben” részt vevő magyar katonák közül elsőként életét vesztette.¹²⁷

A polgári főkormányzóság (osztrák–magyar irányítás alatt), valamint a katonai főparancsnokság (olasz vezetés alatt) egyaránt Caneába települt. A nemzetközi katonai közigazgatás alá vont Kréta szigetét hat szektorra osztották. Mind egyik szektorért egy-egy, a konfliktus rendezésében részt vállaló európai nagyhatalom vállalta a felelősséget.¹²⁸ A szektorok közül a Monarchia kapta a legvesélyesebb nyugati szektort, ami legközelebb feküdt Görögországhoz, s ahol a legtöbb egyezményesértési kísérlet is történt. Az osztrák–magyar szektor központja Kissamo lett.

¹²⁶ Így pl. a nemzetközi tengerészgyalogos különítménynek 1897. március 27-én a *Kaiserin und Königin (K.u.K.) Maria Theresia* cirkáló 150 mm-es lövegeinek támogatását kellett kérniük, hogy szétválasszák az egymással változatlanul harcban álló feleket a krétai Malaxánál.

¹²⁷ Ravasz István: Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióiban In: Béketemelés-Békefenntartás (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005) p. 42.

¹²⁸ A brit szektor központja Candia, a franciáé Sitia, az oroszé Rhetyimo, az olaszé Hierapetra, a németé a Suda-sziget, az osztrák–magyar szektor központja pedig Kissamo lett. Az osztrák–magyar szektor irányításával Leodogar Kneissler von Maixdorf sorhajókapitányt bízták meg, akinek a szárazföldi erők megérkezéséig 360 tengerészgyalogost utaltak az alárendeltségébe.

Áprilistól a béketemelésben részt vevő európai nagyhatalmak visszavonták a tengerészgyalogosokat, amelynek a helyére egy mindösszesen 2400 fős szárazföldi erőt vezényeltek. A nemzetközi erők a kidolgozott hosszú távú rendezési terv értelmében végrehajtották a *sziget lakosságának etnikai alapú szétválasztását és a felkelők lefegyverzését; visszavonulásra kényszerítették a görög erőket; s érvényt szereztek a fegyverembargó rendelkezéseinek.*

Az Osztrák–Magyar Monarchia közel hétszáz fős szárazföldi kontingensét a közös hadsereg Császári és Királyi 87. Gyalogezredének (trieszti) II. Zászlóaljja alkotta.¹²⁹ A Leo Guzek ezredes által vezetett osztrák–magyar zászlóalj már 1897. március 29-én megérkezett Krétára, állományában 18 tiszttel, 656 fős légénységgel és egy tábori egészségügyi osztaggal – s április 15-ére már be is fejezte *állásainak kiépítését és ellenőrző-átesztő pontjainak berendezését.* Közben a személyi állomány egy része két osztrák–magyar század erőben részt vett (két olasz századdal, valamint a britek és franciák egy-egy tengerészgyalogos szakaszával együttműködésben) a Suda-erőd török *helyőrségének lefegyverzésében is.*

A nemzetközi erők közötti hatékony együttműködésre törekvés sikerét példázza az is, hogy Guzek ezredes parancsnoksága alatt *felállítottak egy olyan gyorsreagálású osztagot is,* amelybe másfél századnyi erővel az osztrák–magyar kontingens, 70–70 fővel a németek és oroszok, 50–50 fővel a britek, franciák és az olaszok is képviseltették magukat. Amikor pedig a Török Birodalom csapatai Thesszáliában átlépték a görög határt április 16-án, akkor ezt a gyorsreagálású osztagot járőrözési feladattal a török és görög *csapatokat elválasztó 1 km széles biztonsági sávba vezényelték,* hogy megakadályozzák Kréta hadszíntérré válását. A nemzetközi flotta 1897. április 26–május 16. között blokádnak alá vette Szalonikit.

6. kép. A krétai békefenntartó műveletben részt vevő osztrák–magyar tengerészgyalogosok, Suda, 1896

¹²⁹ Ravasz István: Krétai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az első világháborúban, p. 395.

1897. május 20-án Görögország és Törökország fegyverszünetet kötött, ami nek nyomán a görög csapatokat elszállították a szigetről, a krétai török haderő pedig visszatért a laktanyáiba. A hathatalmi kontingens *megszállta* a görögök által *kiűritett területeket*; a Guzek ezredes parancsnoksága alatt álló gyorsreagálású osztag pedig elkezdte a szigeten maradt görög *felkelők* és török *szabadcsapatok fegyvereinek begyűjtését* – ami sok esetben csak nagy nehézségek árán, nem ritkán fegyveres erő alkalmazásával történhetett, hiszen pl. a görög felkelők vezére, Nikeforosz görög érsek további ellenállásra tüzelte híveit az *'Annexio vagy halál'* jelszavával.

1897 júniusában malária tört ki a szigeten, amelyben a polgári lakosság tömegei mellett a nemzetközi erők állományának közel fele is megbetegedett. A dr. Pavleka ezredorvos által vezetett osztrák–magyar *tábori egészségügyi állomás* rendkívül jelentős szerepet játszott a járvány leküzdésében.

1897. augusztus 3-án a török flotta kifutott a Dardenellákból és Kréta szigete felé vette az irányt. Ennek hírére nemzetközi kötelék indult a törökök ellen a brit Harris ellentengernagy vezetésével és *visszafordulásra kényszerítette a törököket*.

1897. augusztus 12-én Caneában *nemzetközi bíróság* alakult¹³⁰, amelynek alárendeltségében *katonai rendőrséget* hoztak létre. Az osztrák–magyar részleg két *katonai rendőri bizottságot* (*Commission militaire de police*) állított fel.¹³¹

1897 őszére normalizálódott a biztonsági helyzet Krétán, ezért a nemzetközi erőket elkezdték fokozatosan kivonni a térségből. 1898. március 27-én Hinke altengernagy parancsot kapott Kréta elhagyására. A nemzetközi erők főhadiszállásán, az Izzeddin-erődben 1898. április 4-én levonták az Osztrák–Magyar Monarchia hadilobogóját, majd az április 12-i díszszemlét követően (a többi nagyhatalom katonáihoz hasonlóan) behajózták az osztrák–magyar kontingens gyalogos állományát is. Pintér Gyula átadta Kréta polgári közigazgatásának irányítását a sziget újonnan kinevezett új török kormányzónak, Dzsevad pasának¹³² – s ezzel véget ért az első, modern értelemben vett nemzetközi békefenntartó misszió, amely számos tanulsággal szolgált a későbbi korok hasonló, válságreakáló célzatú műveleteinek tervezői, szervezői és végrehajtói számára is.

A krétai „tűzoltási hadművelet” mind a nemzetközi vonatkozásokat, mind az osztrák–magyar sikereket és nemzetközi elismerést tekintve több tekintetben számos tanulsággal szolgált számunkra, hiszen már ebben a műveletben a mai értelemben vett nemzetközi békefenntartó tevékenység számos ismérve megtalálható volt:

- a konfliktus kiterjedésének és elmélyülésének megakadályozása érdekében a *nagyhatalmak* döntöttek arról, hogy a helyzet mielőbbi, átfogó rendezése érdekében összehangolják erőfeszítéseiket, s *együttműködnek*;
- a nagyhatalmak a konfliktus lokalizálása és kezelése; a tűzszünet betartatása, az erők visszavonásának kikényszerítése és a békés rendezés érdekében

¹³⁰ A nemzetközi bíróság vezetője a francia Froissard-Broissia őrnagy volt.

¹³¹ Az osztrák–magyar részleg két *katonai rendőri bizottságának* a vezetői Kissamóban Alfons Wilfan sorhajózási, Apokornóban pedig Ernst Bumel főhadnagy volt.

¹³² A cs. és kir. hadi tengerészet évi jelentése az 1897. évről (A Cs. és Kir. Udvari és Államnyomda, Bécs, 1898.), pp. 36–44. (Idézi: Boldizsár Gábor: im. 27.o.)

hosszú távú rendezési tervet dolgoztak ki; komplex *politikai, közigazgatási és katonai irányítási rendszert* hoztak létre; s bevezették az ideiglenes nemzetközi közigazgatást a katonai igazgatás alá vont, szektorokra osztott műveleti területeken,

- humanitárius okokból és halasztást nem tűrő esetben külön felkérés nélkül, szükség esetén akár erő alkalmazásával is beavatkoztak,
- rendelkeztek a fogadó ország (Török Birodalom) beleegyezésével, felkérésével,
- alkalmaztak számos ma is használt béketámogató technikát.

A műveletekben való eredményes részvételükkel az Osztrák–Magyar Monarchia katonái nagy nemzetközi elismerést vívtak ki, hiszen szükség esetén rendkívül hatékonyan és rugalmasan hajtották végre a felmerült problémák kezelését, s a különböző békekikényszerítő intézkedéseket; visszafoglaltak két erődöt a görög felkelőktől; részt vettek egy török helyőrség védőinek s görög felkelőknek a lefegyverzésében; távol tartották, illetve szükség esetén feltartóztatták vagy elfogták a blokádát áttörni igyekvő görög hajókat; védelmezték a török kisebbséghez tartozó polgári lakosság képviselőit, s elérték a saját felelősségi szektorban a szemben álló felek között a tűzszünet elfogadását és betartatását.

Kína – „tűzoltási hadművelet” (1900–1914)

A XX. század legelején az Osztrák–Magyar Monarchia katonái is ott voltak Ázsiában az első, modern béketámogató művelet keretében. *A Pekinget, Tiencsint és Takut is érintő béketeremtő, majd békefenntartó műveletekben az Osztrák–Magyar Monarchia tengerészgyalogságának három különítménye vett részt az ún. „bokszerlázadás” leverése (1901. szeptember 7.) után.*

A XIX. század végén Kínában egyre erősödött a külföldi gazdasági, politikai és katonai befolyást ellenzők mozgalma.¹³³ A hagyományos titkos társaságok egyike, az *Igazságot és Békét Teremtő Ökök Társasága*¹³⁴ (amelynek tagjait Európában bokszernek nevezték el) az idegen behatolás és „kártételek”¹³⁵ elleni tömegmozgalmak egyik legfőbb szervezőjévé vált. A 1895-ben létrehozott mozgalom vezetőinek sikerült ügyük mellé állítaniuk a külföldi képviselők segédszolgálatában álló kínai katonákat (az ún. „bokszerket”) is.

A külföldi nagyhatalmak a mozgalom felszámolását követelték a mandzsu kormányzattól, azonban az udvarnak kapóra jött a bokszerket idegenellenes tevékenysége – ezért gyakorlatilag semmit sem tett a megfékezésük érdekében,

¹³³ Minthogy a mandzsu dinasztia képtelennek bizonyult a külföldi hatalmak gazdasági, politikai és katonai behatolásával szemben felülről megszervezni és győzelemre vinni az ellenállást; az ún. „száznapos reform” kudarca pedig megmutatta, hogy az elavult államgépezet megújítására sem képesek – ezért az egyre elégedetlenebb tömegek nem vártak tovább arra, hogy felülről történjen végre valami változás, hanem alulról indított, néha bizony meglehetősen brutálisan végrehajtott (alkalmanként vasútvonalak lerombolásában, misszionáriusok meggyilkolásában is tetest öltő) kezdeményezésekkel próbálták nemtetszésüknek hangot adni s érdekeiket kiharcolni.

¹³⁴ A szervezet megnevezését többféleképpen fordítják a magyar szakirodalomban. A magunk részéről az elismert Kína-kutató, Polonyi Péter fent említett fordítását vesszük alapul – habár tudjuk, hogy van, aki a szervezetet (*Ji-ho-tuan*) nevét az alábbi módon próbálja magyarra fordítani: *Béke és Igazságosság Ökleinek Csoportja*.

Lásd ennek kapcsán különösen: Polonyi Péter (1988) Kína története. Budapest: Kozmosz Könyvek, 118. o.

¹³⁵ Különösen Németország santungi beavatkozása, valamint a nyugati kezdeményezésre elindult észak-kínai vasútépítések fokozták az idegengyűlöletet az ország északi részén, elsősorban Santungban, Peking és Tiencsin környékén, hiszen a vasútépítések a Nagycsatorna csónakosainak és a teherhordó kuliknak a tömegeit tették nincstelen földönfutókká.

7. kép. Osztrák–magyar tengerészgyalogos a Kínai Nagy Falnál, 1901

sőt Ce-hszi anyacsászárné¹³⁶ hallgatólagosan még ahhoz is hozzájárult, hogy a Peking környékén állomásozó bokszer csapatok 1900. június 13-án ellenállás nélkül bevonulhassanak a fővárosba; s ott idegen üzleteket gyűjtsanak fel, keresztény kínaiakat gyilkoljanak le, illetve két hónapig tartó blokád alá vonják a külföldi követségeknek otthont adó Peitang negyedét. Miután a hatalom a fővárosban rövid időn belül gyakorlatilag kicsúszott Ce-hszi anyacsászárné kezéből, 1900. június 15-én utasítást adott csapatainak, hogy mégis forduljanak szembe a bokszerekkel.

1900. június 17-én (hivatalosan a bokszeresek által ostrom alá vett diplomáciai negyedben rekedt honfitársaik védelmében, ténylegesen elsősorban a kínai politi-

136 A századforduló Kínájában a hatalmat ténylegesen Ce-hszi anyacsászárné (az 1861-ben elhunyt Hszi-feng császár egykori kedvenc ágyasa, utóbb fiatalon meghalt fiának anyja) gyakorolta – a mandzsu arisztokratákra, a palotabeli eunuchokra, valamint a vezető kínai bürokratákból szerveződött konzervatív hatalmi elitre támaszkodva. Fia, Tuang-cse császár halálát követően Ce-hszi anyacsászárné egy ötéves kislányt, a császári család egyik tagját ültette a trónra, azzal a szándékkal, hogy a hatalmat régensként továbbra is ő maga gyakorolja. 1886-ban, amikor Kuang-hszü császár 16 éves lett, Ce-hszi kénytelen volt ugyan lemondani a régensségről, de elérte, hogy a császár minden döntését neki terjesztették fel utólagos felülvizsgálatára, s ilyen módon végső jóváhagyásra. A fiatal Kuang-hszü császár 1898. június 11-én ediktumot adott ki az erős és független Kína megteremtését célzó reformok beindításáról – azonban erőfeszítései a konzervatív erők ellenállásába ütköztek. A fiatal császár az ellenálló konzervatív körök (közöttük a pekingi helyőrség parancsnoka és az anyacsászárné klikkjének) több vezető személyisége elleni letartóztatási parancsot adott ki – azonban tervét elárulták, s végül az anyacsászárné éppen őt magát (valamint az őt támogató reformmozgalom vezetőit) tartóztatta le 1898. szept. 20-án. A császár tíz évvel később bekövetkezett haláláig házi őrizetben maradt; a reformmozgalom elfogott vezetőit pedig kivégezték. A hatalmat 1898. szeptember 21-től, 1908-ban bekövetkezett haláláig, a császár felett „politikai gyámkodást” folytatott Ce-hszi gyakorolta.

kai és gazdasági érdekeik biztosítása végett) elindult nyolc nagyhatalom összehangolt katonai beavatkozása. Az USA, Nagy-Britannia, Németország, Franciaország, Oroszország, Olaszország, valamint Hollandia, Belgium, Japán és az Osztrák–Magyar Monarchia egyesített fegyveres erői előbb flottatüntetését hajtottak végre¹³⁷ Taku kikötőváros előtt, majd expedíciós csapatokat tettek partra Takunál¹³⁸, amelyek megverték Li Huang-csang tábornok császári seregét. Ebben a helyzetben úgy döntött az anyacsászárné, hogy 1900. június 20-án hadat üzen az intervenciót végrehajtó nagyhatalmaknak.

Utóbb a 40 ezer főre duzzasztott nemzetközi intervenciók erő a német Waldersee tábornok vezetése alatt előbb 1900. július 14-én elfoglalta Tiencsin kínai városnegyedét, majd Peking felé indult, ahol augusztus 8-án felszabadították a bokszeresek által blokád alá vont, külföldi követségeknek otthont adó Peitang negyedét. Végül a fővárost, ahonnan a császári udvar elmenekült¹³⁹, augusztus 15-ére sikerült teljesen elfoglalniuk. Az 55 napos felmentő ostromban az Osztrák–Magyar Monarchiának összesen 12 tengerésze (közöttük 7 magyar illetőségű tengerész) halt hősi halált, őket Pekingben temették el.¹⁴⁰

A nemzetközi intervenciók erő a megszállt Pekinget és Tiencsint szektorokra osztották, s az egyes katonai közigazgatás alá vont szektorokban a rend fenntartásáról az adott „szektorfelelős” nagyhatalmaknak kellett gondoskodniuk.¹⁴¹ A „békekikényszerítés” nemegyszer katonai erővel, véres eszközökkel történt: egyes források szerint 1900 vége – 1901 áprilisa között 46 büntetőakcióra¹⁴² került sor a nemzetközi erők által ellenőrzés alá vont területeken, amelyek túlnyomó többségét (35 büntetőakciót) a német csapatok szerveztek meg és hajtottak végre – s azok több ezer polgári lakos halálát okozták!¹⁴³

Az Osztrák–Magyar Monarchia által felügyelt szektorokban a tengerészgyalogság 3 különítménye vett részt (összesen 162 fő: 7 tiszt és 155 legénységi állományú matróz) az alábbi összetételben és feladatokkal:

- Pekingben, a követségek környékén foglalt állást egy osztag 4 tiszttel és 80 matrózzal (az általuk ellenőrzött területen települt a japán tüzérség is);
- Tiencsinben, a város közepén húzódó osztrák–magyar zónában 2 tiszt és 45 matróz, valamint a melléjük rendelt 80 kínai rendőr feladata a rend fenntartása és a körzetben az összes közigazgatási feladat ellátása volt¹⁴⁴;
- Takuban 1 tiszt és 30 matróz a vasútállomás biztosítását kapta feladatul.

137 A nemzetközi hadműveletben 82 hadihajó vett részt, egyebek között az Osztrák–Magyar Monarchia Kaiserin Elisabeth, Aspern és Zenta nevű cirkálói. A közelék parancsnoka gróf Rudolf Montecuccoli tengernagy volt. A Kaiserin Elisabeth és az Aspern cirkálók július 18-án indultak el Poládból, míg a Zenta cirkáló már a kínai vizeken tartózkodott.

138 A nyolc nagyhatalom hadihajói Takunál egy 438 főből álló különítményt tettek partra, amely 75 francia, 75 orosz, 75 brit, 60 amerikai, 50 német, 40 olasz, 33 osztrák–magyar és 30 japán tengerészből állt. A különítményt aztán Takuból vonattal a fővárosba irányították.

139 Ce-hszi anyacsászárné az udvarral és a továbbra is házi őrizetben tartott uralkodóval előbb Tajjüanba, majd Hsziánba menekült.

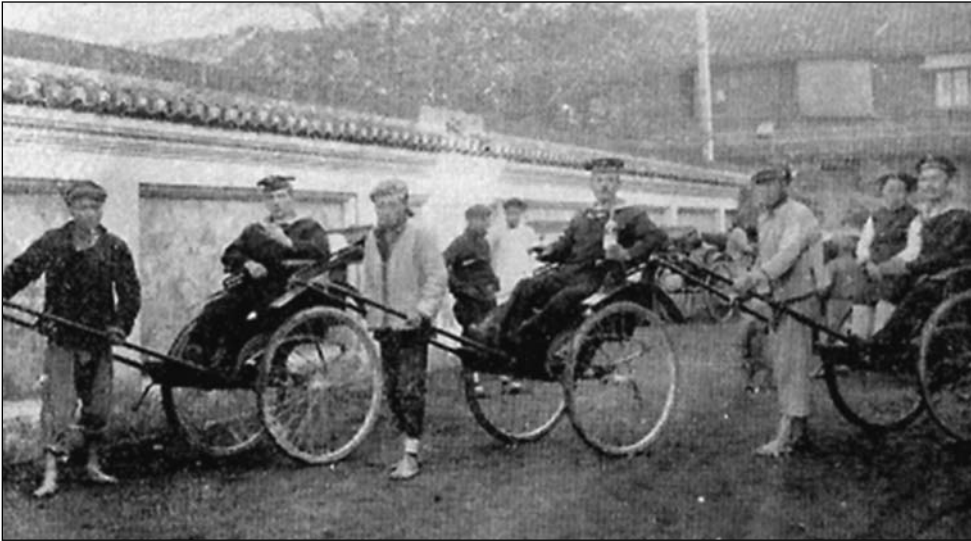
140 Ravasz István (2005) Tüzelési hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióban In: Béketeremtés-Békefenntartás. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, p. 42.

141 Ravasz István: Kínai tüzelési hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.) p. 364.

142 Ketteler bárót, Németország Kínába akkreditált követét lelötte egy kínai őrkatonája 1900. június 17-én, amiért az a fegyveresek által őrzött tiltott övezeten haladt keresztül. Ennek ürügyén mondta el Vilmos német császár az ún. „második hun beszédét”, amelyben az alábbi parancsokkal, illetve „útravalóval” küldte Waldersee tábornokot és a német csapatokat Kínába: „Kegyelmet ne adjatok, foglyot ne ejtsetek! Éppúgy, amint ezer évvel ezelőtt Attila király hunjai emlékeztetéssel tették hatalmukat, amely ma is él a mondákban, a ti tetteiteknek a német nevet Kínában ezer évre emlékeztetéssel kell tenniük, hogy a kínaiak sose merjenek tiszteletlenül nézni egy németre.” (Idézi: Polonyi, 1988, im. 119. o.)

143 Polonyi Péter (1988) Kína története. Budapest: Kozmosz Könyvek, 120. o.

144 Győri Lajos (1935) A császári és királyi haditengerészet békében és háborúban. Debrecen: Nagy Károly és Társai grafikai műintézet, p. 137. (Idézi: Boldizsár, 2009.)

8. kép. Osztrák–magyar tengerészgyalogosok Pekingben, 1901

Az 1901. szeptember 7-én Pekingben Kínára kényszerített ún. „bokszer jegyzőkönyv”-ben hatalmas összegű jóvátétel fizetésére kötelezték Kínát, s egyúttal megpecsételték az ország félgyarmati helyzetét. A jegyzőkönyv megszerző jogokat biztosított Kínában valamennyi, az akcióban részt vállaló nagyhatalomnak.

Miután a helyzet normalizálódott, a béketeremtő célú „tűzoltási hadművelet” átalakult békefenntartássá. Az osztrák–magyar tengerészgyalogos századokba szervezett állományt két évente, októberben váltották. A nemzetközi hadműveletben az Osztrák–Magyar Monarchia részéről részt vett *Kaiserin Elisabeth*, *Aspern* és *Zenta* nevű cirkálói 1902-ben hazatértek, s helyükre a *Szigetvár* nevű cirkálót küldték.¹⁴⁵ A *Kaiserin Elisabeth* cirkáló még többször (1904-ben, 1908-ban és 1912-ben) visszatért Kínába. Ott érte őket az első világháború kitörése is.

Az első világháború kitörésekor egykor a közös ellenfél ellen küzdő „békefenntartók” hirtelen ellenségekkel váltak, így az Osztrák–Magyar Monarchia tengerészeinek civil ruhába bújva kellett elmenekülniük az országból. A hadba lépés hírére a *Kaiserin Elisabeth* cirkáló kapitánya, Richard Makoviz sorhajókapitány felvette annak a tengerészgyalogos századnak a nagyobb részét Tiencsinben, amely Arthur von Rosthorn pekingi osztrák–magyar nagykövét engedélye alapján, Pansperl Wladyk von Drachenthal korvettkapitány vezetésével, 1914. aug. 30–szept. 13. között polgári ruhában, több csoportban vergődött el a kikötővárosba egykori szolgálati helyéről. A cirkáló (fedélzetén 42 magyar tengerészgyalogossal) a német gyarmati kikötő, Csing-Tau felé vette az irányt, ahol a németekkel közösen védték az erődöt, annak

¹⁴⁵ A *Kaiserin Elisabeth* cirkáló még többször (1904-ben, 1908-ban és 1912-ben) visszatért Kínába. Ott érte őket az első világháború kitörése is. A hadba lépés hírére a *Kaiserin Elisabeth* cirkáló kapitánya, Richard Makoviz sorhajókapitány felvette annak a tengerészgyalogos századnak a nagyobb részét Tiencsinben, amely Arthur von Rosthorn pekingi osztrák–magyar nagykövét engedélye alapján, Pansperl Wladyk von Drachenthal korvettkapitány vezetésével, 1914. aug. 30–szept. 13. között polgári ruhában, több csoportban vergődött el a kikötővárosba egykori szolgálati helyéről.

kényszerű feladásáig – s amikor elkerülhetlenné vált a kapituláció, elsüllyesztették a cirkálót. Ezek a magyar tengerészgyalogosok, valamint a Gayer sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt Tiencsinben rekedt tengerészgyalogosok egyaránt japán hadifogságba kerültek, ahonnan csak 1919-ben térhettek haza.¹⁴⁶

Balkán (1903–1909)

Rendfenntartó és humanitárius feladatok ellátása az 1902-ben Macedóniából Montenegróra és Koszovóra áterjedt etnikai és vallási viszályok, valamint fegyveres zavargások megfékezésére és eszkalálódásuk megakadályozására; s a koszovói közigazgatás működtetése érdekében.

1902 őszén nemzeti-etnikai és vallási viszály robbant ki Macedóniában, amely utóbb áterjedt Montenegróra és Koszovóra is. 1903. február 21-én az Osztrák–Magyar Monarchia, Oroszország, Anglia és Franciaország Konstantinápolyba akkreditált nagykövetei összehangolt rendezési tervet adtak át Ferid pasa török nagyzvezírnek a Szaloniki, Monastir és Koszovó tartományokban (vilajetekben) fellángolt nemzeti-etnikai és vallási viszályok felszámolására.

A konfliktus megoldására Huszein Hilmi pasa, ruméliai helytartó vezetése alatt kijelölt török erők azonban számos esetben atrocitásokat követtek el a nem török etnikumhoz tartozó, illetve keresztény lakosok ellen, ezért törökellenes felkelés bontakozott ki a térségben. A felkelés leverésére Omer Ruschdi pasa 68 zászlóaljából álló III. hadtestét rendelte ki a Porta – akikkel szemben 1903 júliusára széles

9. kép. Az osztrák–magyar békemisszió parancsnoksága Üskübben, 1903

¹⁴⁶ Lásd ennek kapcsán elsősorban:

Ravasz István (2000) *Kínai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az első világháborúban*, Lexikon A–Zs, Budapest: Petit Real, p. 364. Bitera Lajos – Papp Dezső – Ravasz István – Vastagh László: *Misszió*. Budapest: HM Sajtó- és Tájékoztatási Főosztály, HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht., p. 8.

körü, a térségben élő összes nemzeti-etnikai csoportot (a görög, bolgár, szerb, montenegrói, albán, crnagorác és macedón lakosságot egyaránt) érintő, nemzeti-etnikai és vallási alapú polgárháború bontakozott ki a térségben. A kiszélesedő és elmélyülő konfliktusra válaszként a török kormány elrendelte 1903. szeptember 23-án a mozgósítást. Válaszul a bolgár oldalon mozgósították a hadsereget és lezárták a határokat.

A fegyveres konfliktus regionális, majd globális eszkalációjával fenyegető helyzetben a régióban hatalmi törekvésekkel és befolyásuk kiterjesztésének a szándékával korábban egymással szemben álló két nagyhatalom, az Osztrák–Magyar Monarchia és a cári Oroszország uralkodói úgy döntöttek: időlegesen felfüggesztik a térségben a nagyhatalmi vetélkedést, s megegyeznek a balkáni konfliktus mielőbbi lokalizálására érdekében. A két uralkodó (II. Miklós orosz cár és I. Ferenc József osztrák császár és magyar király) 1903. október 3-án, Müritzstegben tető alá hozott megállapodása nyomán egy diplomáciai jegyzék született, amelyet 1903. október 22-én adtak át a két nagyhatalom képviselői a török nagyvezírnek. A jegyzékben Oroszország és az Osztrák–Magyar Monarchia hivatalosan is felszólította a török kormányt, hogy rendelje vissza csapatait – ugyanakkor vállalták, hogy lefegyverzik a felkelőket, átszervezik a helyi polgári adminisztrációt és a helyi török csendőrséget. A török Porta 1903. november 6-án elfogadta a dokumentumban foglaltakat, s decembertől elkezdődtek az előkészületek a polgári adminisztráció átadására.¹⁴⁷

1904 elején más európai nagyhatalmak is jelezték csatlakozási szándékukat a válságreagáló akcióhoz: előbb Olaszország, majd Németország, Nagy-Britannia és Franciaország is csatlakozott. Ilyen módon mind a hat európai vezető hatalom szerepet vállalt a Balkánon kialakult tűzfészek lokalizálásában, illetve eloltásában. 1904. február 8-án az Osztrák–Magyar Monarchia, Oroszország, Olaszország, Németország, Franciaország és Nagy-Britannia képviselői aláírták a közös békefenntartásról szóló megállapodást, amely utóbb az alapját képezte a felkelők lefegyverzését, a helyi polgári adminisztráció átalakítását és a helyi török csendőrség átszervezését célzó erőfeszítéseknek.

Az egymással mellérendeltségi viszonyban lévő nemzeti katonai misszióvezetők¹⁴⁸ névlegesen a török Degiorgis pasa főparancsnoksága alá tartoztak. A három forrongó tartományt (Szaloniki, Monastir és Koszovó vilajeteket) csendőrkörzetekre osztották a hat hatalom 1903. március 2-től formailag török szolgálatba lépő képviselői – összesen 25 tiszt.

Az Osztrák–Magyar Monarchia képviselőiben szolgáló 6 tisztből álló „nemzeti” misszióknak Koszovó jutott, ahol „huszonhárom szárny nyolcvankét őrségében kétszázhetvenhét török csendőr tevékenységét irányították”.¹⁴⁹ Habár a török reguláris erők visszavonását követően csökkent a szemben álló felek között a fegyveres küzdelem hevessége, a művelti területen maradt irreguláris erők közötti „bandaharcok” folyta-

10. kép. Nemzetközi békefenntartó erők tisztjei Szalonikiben, 1904

tódtak. A nagyhatalmak segítségével megreformált török csendőrség akciói elsősorban ezek megelőzésére, elfojtására, illetve kivizsgálására irányultak. Ehhez a külföldi tanácsadók is erősítést is kaptak: 1904. szeptember 26-án további 23 fővel megnövelték a nemzetközi tiszti kontingens létszámát (az újonnan érkezettek között 6 osztrák–magyar tiszt volt, akiket szintén Koszovóba vezényeltek). 1905. február 9-én, amikor sor került az osztrák–magyar kontingens részleges váltására¹⁵⁰, már 30 török tiszt és 650 török csendőr állt az osztrák–magyar tiszti kontingens vezetése alatt.

1905 őszén a török kormány kísérletet tett az egyezmény felbontására és a misszió felszámolására, de a nagyhatalmak november 26-án tartott flottademonstrációja visszakoztára kényszerítette.¹⁵¹ Az elkövetkező időben a részt vevő államok tisztjeinek és az alárendelt török csendőröknek folyamatosan nőtt a száma. Amikor 1906. őszén sor került az osztrák–magyar kontingens második váltá-

147 1903. december 12-én nevezték ki a polgári adminisztráció és a török csendőrség megbízott vezetőit:

a polgári adminisztráció élére (konzuli rangban) Heinrich Ritter Müller von Roghoj császári és királyi udvari tanácsos; a török csendőrség parancsnokának pedig gróf Johann Salis-Seewis császári és királyi vezérkari alezredest.

148 Az osztrák–magyar kontingens parancsnoka a fent említett gróf Johann Salis-Seewis császári és királyi vezérkari alezredest lett – míg az orosz kontingenst Sosztak vezérőrnagy, az olasz kontingenst Signorile ezredest, a brit kontingenst Fairholme ezredest, a francia kontingenst Vérand ezredest, a német kontingenst pedig von Alten őrnagy vezette.

149 Bitera Lajos – Papp Dezső – Ravasz István – Vastagh László: Misszió. Budapest: HM Sajtó- és Tájékoztatási Főosztály, HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht., p. 9.

150 Az osztrák–magyar kontingens első váltása ténylegesen 1904. márc.–1906. október között, a második váltás 1906. november – 1908. tavasz között szolgált a művelti területen.

151 A polgári adminisztráció élén konzuli rangban álló Heinrich Ritter Müller von Roghoj császári és királyi udvari tanácsos 1905. szeptemberében meghalt, s helyét Oppenheimer főkonzul vette át. A török kormány ezt követően döntött úgy, hogy felbontja a szerződést és felszámolja a missziót. A nagyhatalmak nemzetközi flottája demonstrációt hajtott végre Mytiléné előtt, hogy a törököket visszakoztásra kényszerítsék. A flottademonstrációban az Osztrák–Magyar Monarchia Sankt Georg páncélos cirkálójával és a Szigetvár cirkálójával képviseltette magát.

sára, a kontingens parancsnoki posztját átvevő Ludwig Goinger ezredes alárendeltségébe már 25 török tiszt, 91 lovas csendőr és 902 fő gyalogos török csendőr tartozott.

1907-től fokozódott mindhárom vilajetben a szerb szabadcsapatok tevékenysége. Minthogy a szabadcsapatok különösen Koszovóban aktivizálták magukat, ezért az Osztrák–Magyar Monarchia belgrádi követe tiltakozó jegyzéket nyújtott át a szerb miniszterelnöknek. Ennek a diplomáciai lépésének a nyomán csökkent ugyan a szerb szabadcsapatok aktivitása, azonban a konfliktusban érintett másik oldal szabadcsapatokba szerveződött erői változatlanul aktívak maradtak, ami az atrocitások előtt menekülők áradatát indította el. Az osztrák–magyar irányítás alatt álló török csendőrséggel a kényszermigránsok fogadására menekülttáborokat és egészségügyi állomásokat állítottak fel és működtettek.

1908. folyamán a polgárháború új fordulatot vett, minthogy mindhárom tartományban megjelentek az ún. „ifjútörök” mozgalom képviselői, aminek eredményeként a törökök már nem csupán az uralmuk alatt lévő területen lévő nemzeti-etnikai és vallási csoportokhoz tartozó felkelőkkel álltak szemben, de Semszi pasa meggyilkolása után (akit egy „ifjútörök” lőtt le) a különböző politikai táborokhoz tartozó törökök között is fegyveres küzdelembe torkolló konfliktusok alakultak ki. A török–török ellenségeskedés végül csak a II. Abdülhamid szultán által 1908. július 24-én aláírt új alkotmány bevezetése után csitult el.

1908. július 25-én több ezer albán fegyveres fogta körül a török főparancsnokság és az osztrák–magyar parancsnokság székhelyéül szolgáló Üsküb nevű települést. Az albánok két nappal később távoztak, miután a török főparancsnok, Sefket pasa demonstratív módon tüzérseget állítottatott fel velük szemben. 1908 augusztusától aztán újra felerősödött a szabadcsapatok tevékenysége, s a parancsnokságok székhelyéül szolgáló Üskübbe előbb a szerbek, majd a bolgárok, végül az albánok nyomultak be. Az osztrák–magyar parancsnokság, élén August Urbaski von Ostrymiecz vezérkari alezredessel¹⁵², 1908. augusztus 26-án, a lakosság szimpátiatüntetésétől kísérve, elhagyta a várost, amelyet aztán katonáink távozása után nem sokkal teljesen le is romboltak a felkelők.

1908. október 5-én I. Ferdinánd, immár cár, bejelentette Bulgária függetlenségét, ezzel ismét fellángolt a „mindenki mindenki ellen”-i polgárháború. Minthogy féltő volt, hogy a kiújult harcok áttérjednek az Osztrák–Magyar Monarchia által megszállt, de névlegesen a török Porta fennhatósága alatt álló Bosznia-Hercegovinára, ezért I. Ferenc József osztrák császár és magyar király 1908. október 6-án kiáltványt adott ki, amelyben bejelentette a kettős tartomány annektálását. A bécsi udvar a konstantinápolyi követségen keresztül már a bejelentést megelőzően visszarendelte a Koszovó vilajetben szolgáló osztrák–magyar kontingenst, amelynek a tisztjei a császári és királyi proklamáció napján fejezték be a kiűrését – habár a katonai misszió és a polgári közigazgatás ténylegesen 1909 márciusában ért véget, s az Osztrák–Magyar Monarchia hazatért tisztjei formailag csak 1909 március 31-én léptek ki a török hadseregből.

¹⁵² August Urbaski von Ostrymiecz vezérkari alezredes 1908. június 10-én vette át az osztrák–magyar parancsnokság kontingens-parancsnoki teendőit.

Erre a műveletre az érintett fél beleegyezésével került sor. A nemzetközi erők hozzájárultak a polgári közigazgatás és a csendőrség szervezeti-strukturális átalakításához, modernizációjához.¹⁵³ Az osztrák–magyar vezetés alatt álló török csendőrség a közös tevékenység időszakában összességében 25, helyi viszonylatban relatíve nagyobb összecsapást és számtalan kisebb konfliktust lokalizált, illetve vizsgált ki.¹⁵⁴ A pacifizálást szolgáló hosszú távú rendezési terv eredményes megvalósítását segítette a török erők visszavonulásának az ellenőrzése és a felkelők lefegyverzése. A nemzeti-etnikai és vallási konfliktusok nyomán lakhelyüket elhagyni kényszerült polgári lakosság szenvedésének enyhítésére az osztrák–magyar irányítás alatt álló, erre kijelölt csendőri erők eredményesen hoztak létre és működtettek menekülttáborokat és egészségügyi állomásokat.

Szkutari

Rendfenntartó feladatok ellátása a nemzetközi megszállás alá vont, döntően albánok által lakott Szkutari városban (Skhodrában) az ún. „1. Balkáni háború” 1912. őszi összecsapásait követően (1912–13).

1912. március 13-án Bulgária, Görögország, Montenegró és Szerbia megkötötte az ún. „Balkán Szövetséget”. 1912 októberében a „Balkán Szövetség” négy tagországának egyesített hadereje törökellenes nemzeti felszabadító harcot hirdetett és megtámadták az olasz–török háborúban meggyengült Török Birodalmat.

A „Balkán Szövetség” tagországainak egyesített hadereje részeként mintegy 500 ezer katona, 1100 löveg, 26 hadihajó vonult fel a törökökkel szemben, akiknek haderejében kb. 300 ezer katona, 1100 löveg és 17 hadihajó szolgált. A számbeli fölényben lévő támadók gyors és átütő sikereket értek el a legyengült török haderővel szemben.

1912 novemberének elején egy kb. 45 ezer fős egyesített montenegrói–szerb haderő fogta körül a főként albánok által lakott Szkutari városát, benne egy kb. 26 ezer fős török helyőrséggel.¹⁵⁵ A török Porta 1912. december 3-án fegyverszünetet kötött.

1912. december 16-án Londonban nagykövetségi konferenciát tartottak a hat európai nagyhatalom (Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország, Németország, Olaszország és az Osztrák–Magyar Monarchia) képviselői a kialakult, eszkalációval fenyegető nemzetközi válsághelyzet megvitatása és a megnyugtató megoldások megtalálása érdekében. Ezen a konferencián született döntés a hat európai nagyhatalom képviselői részéről az önálló Albánia létrehozásáról¹⁵⁶ – majd pedig később, 1913. március 22-én, szintén Londonban arról is, Szkutarit is hozzácsatolják az újonnan létrejött Albániához.¹⁵⁷

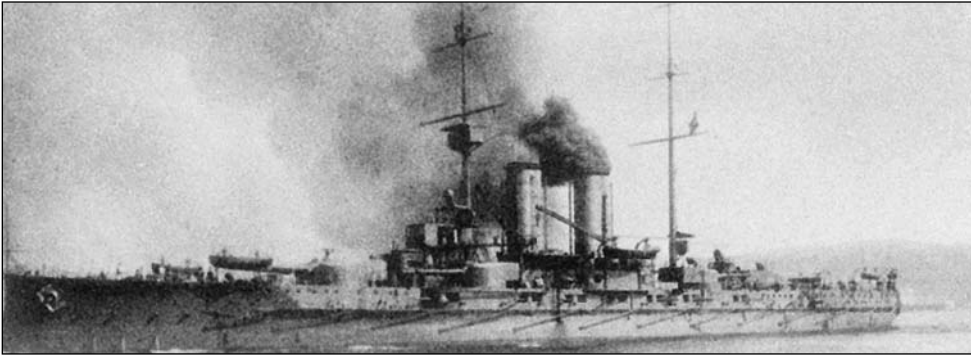
¹⁵³ Ravasz István: Balkáni tűzoltási hadművelet In: Magyarország az első világháborúban, Lexikon A-Zs. (Petit Real, Budapest, 2000.), pp. 55–57.

¹⁵⁴ Az osztrák–magyar kontingens császári és királyi tisztjei által kiképzett török csendőrök utóbb másutt is hallattak magukról: részt vettek abban az akcióban is, amelynek nyomán az ifjútörökök befolyása alá került török haderő Konstantinápoly ellen vonult; ahol lemondatta II. Abdülhamid szultánt, s helyére a trónra segítette a későbbi V. Mohamedet.

¹⁵⁵ Az 1912. november elején Szkutari városát gyűrűbe záró kb. 45 ezer fős támadó erőkhöz kb. 30 ezer fő montenegrói, s kb. 15 ezer fő szerb katona szolgált – akikkel szemben egy kb. 26 ezer fős török helyőrség vette fel a harcot, előbb Hasszan Riza bej, majd 1913. február 1-jétől Essad Toptani pasa irányítása alatt.

¹⁵⁶ Ez azért volt fontos az Osztrák–Magyar Monarchia számára, mert így meg tudta akadályozni az Oroszország által támogatott Szerbiát abban, hogy kijuthasson az Adriai-tengerre.

¹⁵⁷ Közben, 1913. február 3. után a törökellenes hadműveletek kiújultak, sőt március 26-án a bolgárok és a szerbek már Drinápolyt, az Isztambul előtti utolsó nagyvárost is elfoglalták.

11. kép. Az Osztrák–Magyar Monarchia Zrínyi csatahajója a nemzetközi erődemonstráció részeként, Balkán 1913

A Szkutarit körbezáró montenegrói–szerb erők azonban hallani sem akartak a második londoni konferencián elfogadott határozatban foglaltakról, hanem folytatták a város ostromát. Ezért az Osztrák–Magyar Monarchia képviselőinek kezdeményezésére a londoni nagyköveti konferencia egy Montenegró és Észak-Albánia ellen *tengeri blokád és nemzetközi flottademonstráció* végrehajtása mellett döntött. Az 1913. április 10–május 14. között indított nemzetközi akcióban meghatározó szerepe volt az osztrák–magyar erőknek.¹⁵⁸

A összehangolt nemzetközi akció nyomán a szerb kormány a nemzetközi nyomásnak engedve április 12-től kivonta a csapatait az ostromgyűrűből. A montenegrói haderő azonban egyedül is vállalta a küzdelmet, s április 23-án térdre kényszerítette a védőket, akik végül átadták a várost a Janko Vukoti vajda parancsnoksága alatt álló montenegrói haderőnek, amely bevonult a városba.

A város bevételének hírére április 26-án a német, olasz, francia, monarchiabeli és brit erők parancsnokaiból alakított Tengernagyok Tanácsa elhatározta Szkutari nemzetközi megszállását, amit a nagyhatalmak nagyköveteinek londoni konferenciája is jóváhagyott. A feladat végrehajtására egy összesen 1000 fős tengerészgyalogos köteléket állítottak össze. Az esemény hírére Oroszország és Görögország is csatlakozott a nemzetközi flottához egy-egy fegyvertelen hajóval; s az Osztrák–Magyar Monarchia megerősítette kontingensét¹⁵⁹, valamint mozgósította bosznia-hercegovinai csapatait, a montenegrói király bejelentette, átadja a várost a nemzetközi erőknek és annak a tíz km-es körzetéből is visszavonul.

A Monarchia a *Radetzky és a Zrínyi csatahajók legénységéből* 300 főt vezényelt a város elfoglalására és a rendfenntartásra, s ezzel a legnagyobb létszámot biztosította a művelethez. Júliusban a tengerészeket a közös hadsereg 87. Gyalogrezdének IV. Zászlóalja váltotta fel. Továbbra is feladat maradt a város ellen-

158 A brit Cecil Burney altengernagy parancsnoksága alatt létrehozott nemzetközi hajóhad bázisául az osztrák–magyar haditengerészet cattarói támaszpontja szolgált. A flottakötelékben a brit, német, olasz, francia és az osztrák–magyar haditengerészet erői vettek részt, minthogy az oroszok támogatták Szerbiát, tehát nem kívánták hadihajókat küldeni ellenük. Az Osztrák–Magyar Monarchia Maximilian Njegovan ellentengemagy parancsnoksága alatt vett részt a tengeri blokád és nemzetközi flottademonstráció végrehajtásában az Erzherzog Franz Ferdinand, a Radetzky és a Zrínyi csatahajókkal; az Aspern cirkálóval, valamint a Dinara, a Scharfschütze és az Ulan torpedórombolókkal.

159 Az Osztrák–Magyar Monarchia a Sankt Georg páncélos cirkálóval erősítette meg a korábban említett három csatahajóból, egy cirkálóból és három torpedórombolóból álló, nemzetközi flottademonstrációban és tengeri blokádban részt vevő flottáját.

őrzése, de szeptembertől a nemzetközi erők részt vettek az albán csendőrség megszervezésében és felállításában. Októberben a nagyhatalmak Tengernagyok Tanácsa átalakult Ellenőrző Bizottsággá, a parancsnokát kinevezték a város kormányzójává és a békeerők parancsnokává. A Monarchia műszaki csapatai még útépitést is végeztek mielőtt 1914. augusztus 1-jén elhagyták a várost.¹⁶⁰

Nyáron a tengerészgyalogosokat szárazföldi csapatok váltották fel. Az 1600 fős nemzetközi erőből az – ismét a legnagyobb létszámú – osztrák–magyar kontingens feladata lett a rendfenntartás Szkutariban. Október 15-én a tengernagyok tanács helyét Nemzetközi Ellenőrző Bizottság vette át, levonták az öt hatalom zászlaját és felvonták az albán lobogót. 1914. január 7-én osztrák–magyar és olasz árkászok megkezdték a Szkutari-San Giovanni di Medua (Shngjini) út építését. A misszió az első világháború kitöréséig működött.

A nemzetközi erők által elvégzett feladatok rendkívül sokrétűek voltak. A katonai biztonság megteremtése mellett fontos feladat volt a belbiztonság, a közrendvédelem feladatainak ellátása, a helyi csendőrség kiképzése, esetenként vezetése. Az OMM katonái mellett más nemzetek csendőreivel együtt a Magyar Királyi Csendőrség állománya is jelentős szerepet töltött be a konfliktusok rendezésében, az élet normalizálásában.¹⁶¹ A Balkánon végrehajtott e két műveletben négy alkalommal az OMM-ből összesen hat katona vesztette életét, közülük Schindler Károly huszárszázados.¹⁶²

12. kép. Osztrák–magyar ellenőrző pont Szkutari határán

160 Ravasz István: Szkutari tűzoltási hadművelet In: Magyarország az első világháborúban, Lexikon A–Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.), pp. 638–639.

161 Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században doktori (PhD) értekezés (ZMNE, Budapest, 2006) pp. 13–14.

162 Ravasz István: Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióban In: Béketeremtés-Békefenntartás (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005) p. 42.

2. A MAGYAR KATONAI SZEREPVÁLLALÁS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐEN, A HIDEGHÁBORÚ ALATT

Az első világháború kitörését követően közel hat évtizednek kellett eltelnie, amikor ismét sor került nemzetközi haderő bevonásával nagyszabású béketeremtő akciókra.

A magyar katonák ezen időszakban két különböző típusú békeműveletben vettek részt:

- *egy ad hoc nemzetközi „békeműveletben”* (a vietnami háborút lezáró Párizsi Egyezmény végrehajtására létrehozott *Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság*¹⁶³ részeként, amelynek rendeltetése az egyezményben foglaltak betartásának az ellenőrzése és garantálása volt);
- az *ENSZ által vezetett és irányított missziókban* (az ENSZ Irán–Irak Katonai Megfigyelő Csoport, valamint az ENSZ Namíbiai Átmenetet Segítő Csoportja részeként).

Dél-Vietnam (1973. január–1975. április)

A második világháború után a nagyhatalmak szembenállása jelentősen korlátozta az ENSZ mozgásterét. Ebben a feszült külpolitikai helyzetben Magyarország is részt vett a Dél-Vietnamban 1973-ban felállított nemzetközi felügyelő bizottságban, ahol több száz magyar katona teljesített szolgálatot.

A magyarok az USA és Vietnam 1973. január 24-én megfogalmazott felkérésére 32 dél-vietnami ellenőrző ponton, valamint a saigoni központban szolgáltak a vietnami háborút 1973 januárjában lezáró Párizsi Egyezmény végrehajtására létrehozott Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (ICCS) erőinek részeként – indonéziai, lengyel, kanadai, majd az őket váltó iráni katonákkal közösen.

13. kép. Magyarok Dél-Vietnamban

¹⁶³ International Commission of Control and Supervision (ICCS).

14. kép. Prof. emeritus Kőszegvári Tibor ny. altábornagy képe, aki ezredesi rendfokozatban szolgált Dél-Vietnamban

A Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságba delegált magyarok missziójának hivatalosan deklarált célja a tűzszünet betartásának felügyelete, a tűzszünet-sértések kivizsgálása, a fogolycserék ellenőrzése és a leszerelés felügyelete volt.

Egyesek szerint a magyar kontingensnek titkos feladatokat is végre kellett hajtania (ti.: a kommunista Észak-Vietnam és a dél-vietnami forradalmi erők segítségét és információkkal való ellátását is).

1973 januárja és 1975 áprilisa között három magyar kontingens vett részt a bizottság munkájában: az első kontingens 1973 januárjában, a második 1973 decemberében, a harmadik kontingens pedig 1974 nyarán utazott ki Vietnamba.

A magyar kontingensek állományában a hivatásos katonák mellett tartalékos katonák; civilek, diplomaták, valamint különféle rendvédelmi (s nemzetbiztonsági) szervek tagjai is teljesítettek szolgálatot. Hazánk a misszió időtartama alatt mindösszesen mintegy 750 fős létszámmal képviseltette magát ebben a nemzetközi megfigyelői misszióban.

A műveletben való részvétel magyar áldozatokat is követelt. A misszió során két magyar is életét veszítette, amikor a helikoptert, amelyen utaztak, támadás érte. 1973. április 7-én Khe Sanh térségében egy nemzetközi megfigyelőket szállító UH-1-es helikoptert rakétatalálat ért, amelyben a helikopteren utazó mind a tíz személy elhunyt. A rakétatámadás áldozatai között volt a helikopteren utazó két vietnami, egy kanadai és egy indonéz katona; a vietnami tolmács és a helikopter háromtagú amerikai személyzete mellett két magyar is: Dylski Aurél határőr őrnagy és Cziboly Csaba tartalékos százados.

15. kép. Dr. Oroszi Antal ny. ezredes személyes emlékeiből: egy fotó a partnerekkel való tanácskozásról, Dél-Vietnam

16. kép. Kőszegvári Tibor ezredes és kanadai kollégája, Dél-Vietnam

17. kép. Dél-Vietnam

18. kép. Kőszegvári Tibor ezredes és kollégái, illetve tárgyalópartnerei, Dél-Vietnam

19. kép. Oroszi Antal szolgálati helyén, Dél-Vietnam

A Dél-Vietnamban a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság részeként nagy nemzetközi elismerést arató tevékenységet, valamint azt követően relatíve hosszú időnek kellett eltelnie, amíg a hidegháború vége felé, 1988-ban küldött újra katonai megfigyelőket hazánk a nemzetközi béke és biztonság stabilizálása, fenntartása, illetve megteremtése érdekében. Az első ilyen jellegű műveletre az iraki–iráni határon került sor.

*ENSZ Irán–Irak Katonai Megfigyelő Csoport az iraki–iráni határon
(UN Iran–Iraq Military Observer Group [UNIIMOG])
1988. augusztus 10–1991. február 28.*

Az ENSZ első, 26 tagállam kizárólag fegyvertelen katonáiból álló megfigyelő missziója az Irán és Irak közötti 8 esztendőn át tartó háborút lezáró tűzszünet helyszíni ellenőrzésére.

Magyar katonák a hidegháború utáni időszakban ebben a misszióban vettek részt először (fegyvertelen katonai megfigyelőként) egy nemzetközi ENSZ-misszióban. Az ENSZ felkérése az iraki–iráni háborút lezáró tűzszüneti megállapodás betartásának a nemzetközi ellenőrzésében való részvételre 1988. augusztus 10-én érkezett meg – s az első 15 tisztből álló magyar kontingens már 1988. augusztus 16-án el is foglalta a helyét a kijelölt ellenőrző pontokon Irakban.

Az ENSZ-zászló alatt tevékenykedő megfigyelők feladata volt az irak–iráni háború után a felek katonai ereje visszavonásának ellenőrzése. Az első csoport tíz, a második csoport 12, a harmadik csoport hét hónapig látta el a megfigyelői feladatokat. A békefenntartó misszióknak az 1991 januárjában Irak ellen ENSZ-felhatalmazással végrehajtott katonai akció vetett véget.

Összesen 46 magyar honvédtiszt teljesített szolgálatot Irakban, akik közül hárman körzetparancsnoki, ketten körzetparancsnok-helyettesi beosztást töltöttek be. A missziót 1991 februárjában azért szüntették meg, mert a megelőző év augusztusában Irak lerohanta Kuvaitot.

20. kép. ENSZ-járőrök indulás előtt

21. kép. Az egykori harcterület átvizsgálása, UNIIMOG

*ENSZ Namíbiai Átmenetet Segítő Csoportja
(UN Transition Assistance Group in Namibia [UNTAG])
1989. április 1–1990. március 30.*

A választásokat és a törvényes rendet elősegítő, első nagyszabású és teljesen ENSZ rendvédelmi békefenntartó misszió, amely 1989. április és 1990. március között működött mintegy 4500 katonával, 1500 rendésszel és 2000 civilvel. A namíbiai ENSZ rendőri misszió sajátossága – azon túl, hogy az első rendőri békefenntartó misszió volt a magyar rendőr kollégák számára – az volt, hogy pontosan a rendszerváltás időszakára (1989–90) esett.

A mai modern rendőri békeműveletek kezdetét jelentő misszióban hazánk 22 fő rendőrrel képviseltette magát. A misszióban való részvétel alapfeltétele a tárgyalóképes angol nyelvtudás volt. „Az ez irányú felmérés azonban lehangoló képet mutatott, hiszen a Rendőrség akkori állományából összesen három fő rendelkezett a megkövetelt nyelvi képességgel. Ezért a kontingensben az akkori politikai helyzetnek megfelelően nemcsak rendőrök, hanem diplomaták és hírszerző tisztek is helyet kaptak. A misszió közel egy évig tartott és összesen 24 ország 1750 rendvédelmi szakembere, úgynevezett „polgári rendőre” vett benne részt.”¹⁶⁴

3. A MAGYAR KATONÁK KÜLFÖLDI SZEREPVÁLLALÁSA A HIDEGHÁBORÚ VÉGÉTŐL NAPJAINKIG

A bipoláris világrend fellazulásával és bomlásával a Föld bármely pontján kialakuló konfliktus már nem vált automatikusan a két szuperhatalom „érdek ütköztetésének” színterévé. A fejlődő világban, a távoli országokban kialakult válságok megoldása nem azonnali és sürgető, nem nagyhatalmi kérdés továbbá.

A hidegháború lezárásával, az 1990-es évek elejétől felerősödött az ENSZ szerepe. Ezen időszakban kezdődött a Magyar Köztársaság aktív szerepvállalása a különböző nemzetközi szervezetek által vezetett béketámogató műveletekben. A Magyar Köztársaság egyetlen államot sem tekint ellenségének, vitás kérdéseit a nemzetközi jog keretein belül, a diplomácia eszközeivel rendezi és oldja meg.

A korszakváltás „kishatára” az 1989–92-es időszakra tehető, amikor olyan típusú békeműveletekre kerül sor, amelyek jellegadó vonásaikat tekintve már eltérnek az első generációs ismérvektől.¹⁶⁵ A nemzetközi közösség hatékony segítséget nyújtott a függetlenség kivívásában és az élet normalizálásában 1989–90 között Namíbiában (UNTAG) és 1992–93 között Kambodzsaiban (UNTAC). A „kishatár” másik fontos ismérve a polgárháborúk feloldására tett kísérlet:

- 1989-től Angolában az UNAVEM/MONUA,
- 1989–1992. Nicaraguában az ONUCA,
- 1991-től Nyugat-Szaharában a MINSURO.

A korszak „nagyhatára” 1992–93 közötti időszakra datálható. Az ekkor induló műveleteknek már a tömeges gyilkosságokkal (népirtás) humanitárius katasztrófákkal központi kormányzat (akarat) hiányával kellett szembesülniük.

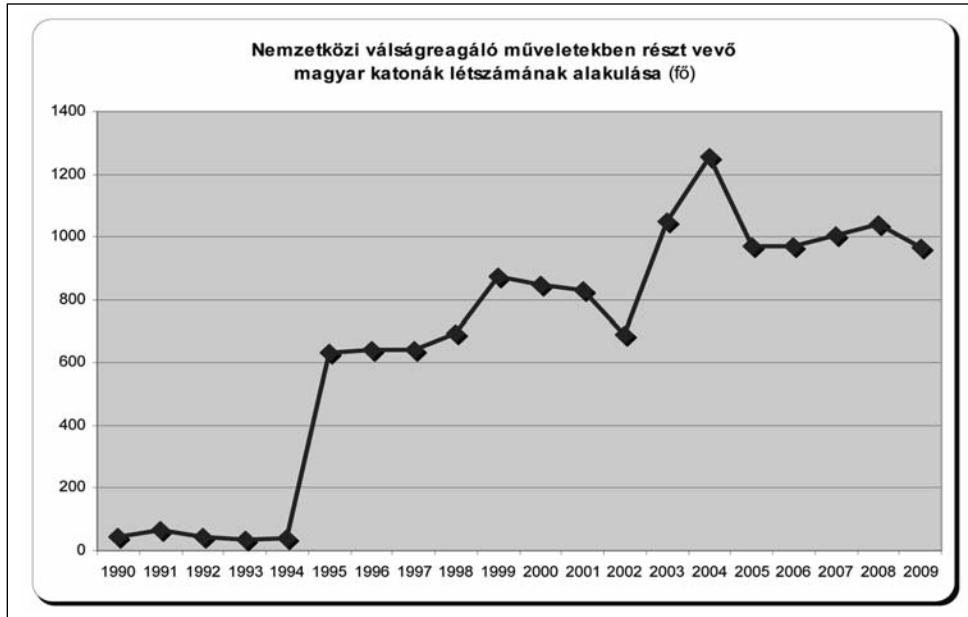
- 1992–95 Szomália UNSOM/UNITAF,
- 1992–95 Jugoszlávia UNPROFOR,
- 1993–96 Ruanda UNAMIR.

A Magyar Honvédség a hidegháború befejeződése óta egyre növekvő létszámú katonával vesz részt a nemzetközi válságreakáló (s azokon belül is elsősorban a béketámogató) műveletekben. Hazánk jelenleg is egyidejűleg közel ezer katonát állomásoztat külföldön különböző missziós tevékenységekben. A Magyar Köztársaság katonái részt vesznek egyebek között minden, a NATO számára kiemelkedően fontos műveletben (így 2002 óta folyamatosan jelen vagyunk a három legfontosabb nemzetközi misszióban: a Balkánon, Afganisztánban és Irakban) is.

Változatlanul szükség van arra, hogy a nemzetközi válságkezelő műveletekben katonáinkkal is aktívan szerepet vállaljunk, mert sajnos, úgy tűnik: a katonai erő napjainkban is relatíve fontos eleme maradt a nemzetközi politikának – így katonáink eredményes külföldi szolgálata is egyik alkalmas eszköze lehet a magyar érdekek külföldi érvényesítésének, s megbízható partneri, illetve szövetségesi mivoltunk bizonyításának.

¹⁶⁴ Boda-Farkas (2010) A rendőri békefenntartás tapasztalatai. In: *Társadalom és Honvédelem*, 2010. 3–4.

¹⁶⁵ Lásd erről részletesebben: (Boldizsár, 2008; Szenes, 2006; Isaszegi: 2010)

19. ábra. Nemzetközi válságreagáló műveletekben részt vevő magyar katonák létszámának alakulása, 1990–2009

Az évek során missziók szűntek meg, de új műveletek is indultak, amelyekben a magyar katonák jelenleg is nagyfokú nemzetközi elismertségnek örvendő szolgálnak. Az alábbiakban tekintsük át röviden, hogy a hidegháború végétől napjainkig terjedő időszakban milyen missziókban, s miféle feladatköröket ellátva szolgáltak, illetve szolgálnak katonáink!¹⁶⁶

3.1. Békefenntartás a rendszerváltás időszakában, 1990–1994¹⁶⁷

Magyar Katonai Egészségügyi Kontingens (Hungarian Medical Team [HMT]), Szaúd-Arábia 1991. január 14–1991. május. 29.

Szaúd-Arábiában magyar katonáorvosok is szolgáltak a Kuvait felszabadításáért folytatott koalíciós háborúban. Az orvoscsoport Szaúd-Arábia kormányának felkérésére, humanitárius küldetéssel érkezett dr. Svéd László orvos ezredes vezetésével 1991. január 14-én Dahránba. Hazánk így vett részt az Irak által 1990. augusztus 2-án lerohant Kuvait megsegítésére szerveződött nemzetközi koalícióban. Az orvoscsoport a King Abdul Aziz Kórházban biztosította az ag-

¹⁶⁶ Az áttekintés a Honvédelmi Minisztérium hivatalos kiadványaiban („A honvédelem négy éve, 1990–1994, 1994–1998, 1998–2002, 2002–2006”, valamint „A nemzeti konszenzus négy éve, 2006–2010” c. kiadványokban) hivatalosan közzétett (néha bizony nem igazán koherens, sőt belső ellentmondásokat is sejtető) adatok alapján készült. Az említett kiadványokban közzétett konkrét adatokat „A nemzetközi válságreagáló műveletekben részt vevő magyar katonák létszámának alakulása, 1990–2009” címet viselő függelék tartalmazza. Hangsúlyozzuk, hogy katonák létszáma hónapról hónapra változott.

¹⁶⁷ Forrás: A honvédelem négy éve 1990–1994 / [szerk. Bombay László] (1994) 29. oldal

22. kép. A magyar katonai egészségügyi kontingens Szaúd-Arábiában, 1991

ressziót elkövető Irak ellen 1991. január 17–február 28. között a „Sivatagi Vihar” névvel végrehajtott hadműveletben megsérült személyek szakorvosi ellátását és a háborús sérültek utókezelését, majd pedig a harcok megszűntével, 1991. május 29-i hazaérkezésükig bekapcsolódtak a polgári betegellátásba is.

ENSZ Főtitkárának Különleges Iraki Irodája (UN Office of the Secretary General in Iran [UNOSGI]) 1991. február–1992. december¹⁶⁸

Az ENSZ főtitkárának Bagdadban, az UNIIMOG-missziót követően létrehozott Különleges Iraki Irodájának is volt magyar tagja.

ENSZ Irak–Kuvait Megfigyelő Misszió (UN Iraq–Kuwait Observation Mission [UNIKOM]) 1991. április 1–2003. október¹⁶⁹

Az iraki–iráni missziót követően az ENSZ BT 1991. április 3-án egy katonai megfigyelőkből álló békefenntartó erő felállításáról hozott döntést, amelynek célja az Irak–Kuvait határnál a fegyvermentes övezet fenntartása és a Khwar Abd Allah vízi út biztosítása volt Irak és Kuvait között.

Az Irak és Kuvait közötti határ ellenőrzésére és a tűzszüneti megállapodás betartatására 1991. április 5-én hét magyar honvédtiszt utazott Kuvaitba. Az első

¹⁶⁸ Magyar részvétel: 1991. február–július

¹⁶⁹ Magyar részvétel: 1991. április 8–2003.március

kontingens váltására 1992 áprilisában, míg a másodikára 1993 áprilisában került sor. A misszióban harminckét nemzet képviselteti magát katonai erővel, de a különböző civil stábokkal együtt több mint hatvan ország vesz részt a béketámogatásban. A magyar állomány nagyobbik része vezetői vagy törzsbeosztást látott el.

*ENSZ Különleges Bizottság Hivatala
(UN Office of the Special Commission [UNSCOM])
1991. április 3–1999. december¹⁷⁰*

Két honvéd szaktiszt vett részt az ENSZ Különleges Bizottság Irodájának munkájában.

*ENSZ Angolai Igazolási, illetve Felügyelő Misszió
(UN Angola Verification Mission [UNAVEM]),
utóbb ENSZ Megfigyelő Misszió (UN Observer Mission in Angola [MONUA])
1991. június–1999. február*

Az angolai békefenntartó misszió 16 évig tartó polgárháború után jött létre.¹⁷¹ 1991. július 15-én 15 fős magyar kontingens kezdte meg a szolgálatot a nemzetközi katonai kontingens keretében.¹⁷² Feladatuk a tűzszünet ellenőrzése, a szemben álló fegyveres csoportok lefegyverzése, a választások megszervezése és a demokratikus hadsereg felállítása volt. Az 1992 szeptemberében lezajlott választások után kiújultak a harcok az UNITA és az MPLA fegyveresei között. Az így kialakult helyzetben az ENSZ csökkentette a megfigyelők számát, így a magyar kontingens is öt főre fogyatkozott.

Az UNAVEM-I. misszió csak a dél-afrikai és az (626/1988. ENSZ BT-határozat alapján elkezdett) kubai csapatkivonások után kezdődhetett meg, s célja a kubai csapatkivonás ellenőrzése volt. Az UNAVEM-II. a kormány és az UNITA között létrejött tűzszüneti egyezmény betartásának felügyeletét végezte, valamint a demobilizációt és a közös hadsereg felépítését, valamint a választások előkészítését és lebonyolítását segítette. Az UNAVEM-III. misszió 1994 októbere után egyebek között a helyzet normalizálásában, az állami adminisztráció és a rendőrség újjászervezésében vett részt. A MONUA-misszió feladata az állami adminisztráció kiterjesztése, az ország újjáépítése és a közös haderő megalakításának befejezése volt.

*ENSZ Kambodzsai Átmeneti Hatóság
(UN Transition Authority in Cambodia [UNITAC]) 1992. március–1993. szeptember¹⁷³*

Szihanuk kambodzsai király 1990-ben kért segítséget az ENSZ-től a demokratikus választások lebonyolításához. A segítség azért kellett, mert az 1975-től négy éven át hatalmon lévő, és a lakosság felét, három és fél millió embert ki-

¹⁷⁰ Magyar részvétel: 1993 április–1994 március.

¹⁷¹ A misszió fejlődéstörténete a következő főbb állomásokat tartalmazta: UNAVEM-I (1989 január–1991 június); UNAVEM-II (1991 június–1995 február); UNAVEM-III (1995 február–1997 június); MONUA (1997 július–1999 február).

¹⁷² Magyar részvétel: UNAVEM-II.: 1991 június–1995 február; MONUA: 1997 július–1999 február

¹⁷³ Magyar részvétel: 1992. május–1993. július.

23. kép. Angolában

írtó Pol Pot és társai, a vörös khmerek 1979 óta gerillaharcot folytattak a törvényes uralkodó ellen, és minden igyekezetükkel a választások megghiúsítására törekedtek.

Az ENSZ története során a legnagyobb létszámú, 26 ezer fős misszióval érkezett Kambodzsába. A 3600 fős nemzetközi fegyveres testületben 129 magyar rendőr vett részt, köztük a bűnügyi helyszínelő Magyar Tamás is. Társaitól eltérően – akik főként járőrözésben, a helyi rendőrök kiképzésében, a kampánygyűlések és a választások biztosításában vettek részt – Magyar Kambodzsában is többnyire bűnügyi helyszínelést végzett. „Mivel a vörös khmerek sem az ENSZ-alkalmazottakat, sem saját honfitársaikat nem kímélték, nagyon gyakran kellett gyilkosságok áldozataihoz kivonulnunk” – emlékszik vissza Magyar. Előfordult, hogy az ENSZ-erők jelenléte ellenére a vörös khmerek egy teljes falu lakosságát kiirtották, de nem járt jobban az a nyolc bolgár ENSZ-katona sem, akit egy étteremben lőttek agyon minden kérdés nélkül.

A szabad és tiszta kambodzsai választások megszervezésének és lebonyolításának elősegítése; a törvényes rend fenntartása, a menekültek és a kitelepítettek hazatérésének biztosítása; a polgári közigazgatás és a haderő megszervezése, valamint a létfontosságú infrastruktúra kiépítése céljából létrehozott nemzetközi misszióban magyar rendőrök is részt vettek. 1992. március 15-én érte el a műveleti készenlétet az UNTAC. A mandátumuk 1993 szeptemberében járt le.

24. kép. Aknaszedés; Kambodzsa, 1992 – UNITAC

A magyar rendőrök feladatai közé tartozott a lakosság fegyvereinek begyűjtése is, ami nem volt egyszerű feladat: a másfél évtizede polgárháborúban álló országban minden emberre három fegyver jutott, ráadásul az ENSZ-rendőrök csak gumibottal és gázspray-vel „operálhattak” abból a megfontolásból, hogy a vörös khmerek a fegyveresekre lőnek.

A kambodzsai ENSZ-misszióban – 117 ország katonái mellett – 21 állam vett részt rendőrei közreműködésével. Ebben a mezőnyben a magyar rendőrök munkáját a harmadik helyen értékelték. Ez volt a Magyar Köztársaság eddigi legkomolyabb békemissziója, és a Kambodzsában nyújtott magyar teljesítmény alapozta meg a későbbi küldetésekbe történt meghívásokat is.

*ENSZ Mozambiki Missziója (UN Operation in Mozambique [UNOMOZ])
1992. december–1994. december*

Az országban majdnem húsz éven át polgárháború dúlt, egymillió volt az áldozatok száma és mintegy kétmillióan menekültek a szomszédos országokba. Mozambik területének hetven százalékát elaknásították. A leszerelt katonák és gerillák rablóbandákba tömörülve fosztogattak. A bűnüldözés hatékonysága a rendőrség hiányos felszerelése, alacsony bérezése és a burjánzó korrupció miatt kritikán aluli volt. A rendőri vezetők passzív ellenállása miatt nagyon nehézkes volt a helyi rendőrséggel való együttműködés. A helyi rendőrség demokratikus átalakításában, az emberi jogok biztosításában, a technikai felszereltség és a munkavégzés minőségének javításában komoly szerepe volt az ENSZ-rendőröknek.

A nemzetközileg is sikeresnek ítélt ENSZ-béketámogató műveletben Magyarország 23 fő katonai és 20 fő rendőri megfigyelővel vett részt. A küldetések célja alapvetően ugyanaz volt, mint Angolában, azonban a katonai megfigyelők mellett már 4 teljes zászlóalj is segédkezett a műveletekben. Ezek a zászlóaljak nagyobb erőt képviseltek és védelmezték a megfigyelők biztonságát.

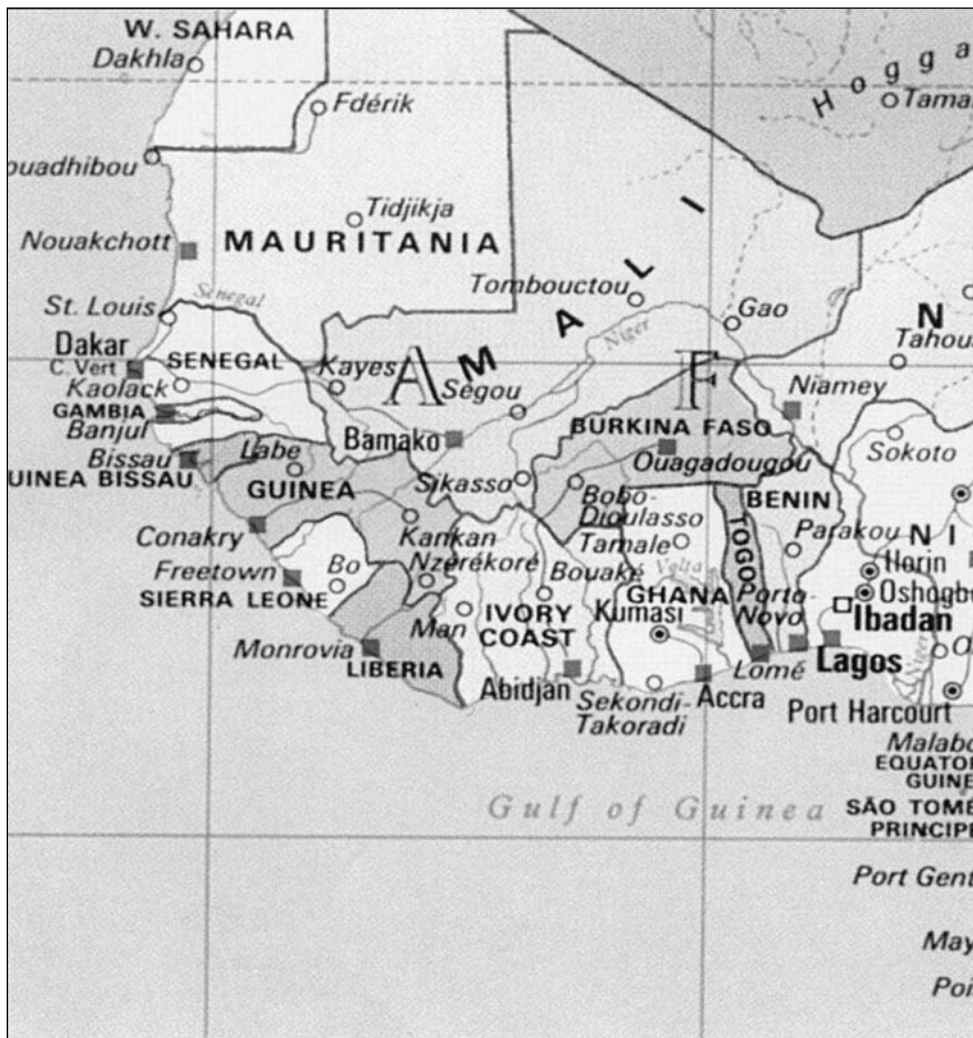
25. kép. UNOMOZ-sajtókonferencia – Mozambik, 1992

*ENSZ Libériai Megfigyelő Misszió (UN Observer Mission in Liberia [UNOMIL])
1993. szeptember–1997. szeptember¹⁷⁴*

Egy fő, aki az UNOMIL-ban vezető katonai tanácsadóként szolgált (azt megelőzően pedig az angolai UNAVEM-II. misszióban szektorparancsnoki beosztásban tevékenykedett) Az ENSZ Biztonsági tanácsa szeptember 22-én hozott 866. számú határozatával életre hívta Libériai Megfigyelő Misszióját, az UNOMIL-t.

20. ábra. Libéria, 1993 – UNOMIL-térkép

174 Magyar részvétel: 1993. szeptember 22–1994. február.

ENSZ Libanoni Nemzetközi Támogató Erők (UNIFIL) 2006 – Folyamatban

Négy fő térképész szakember segíti a nemzetközi törzs és a libanoni hadsereg rendfenntartó misszióját.

*EBESZ Grúziai Tényfeltáró Csoport (OSCE Mission to Georgia [OSCE MTG]);
EU Grúziai Megfigyelő Misszió ([MMG]) 1992. november 6–2008. december*

Az Abházia/Grúzia/Oszétia határvidékek konfliktusainak megelőzése érdekében indította a két nemzetközi szervezet a misszióit.

Az EBESZ (OSCE) MTG Misszió (Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet grúziai tényfeltáró csoportja)

Az EBESZ grúziai missziója 1992 decemberétől kezdte meg működését. A misszió fő célkitűzései a grúz–dél-osztét, valamint a grúz–abház konfliktusok békés rendezésében való segítségnyújtás. A misszió központja Tbiliszi, létszáma 18 fő, amely főképpen diplomatákból és katonákból állt. A többnemzetiségű állományból két-három fő állandóan a konfliktuszóna középpontjában, a dél-osztét fővárosban, Tskhinvaliban tartózkodott. A hazai részvétel a misszió megalakulásától kezdve folyamatos volt.

ENSZ Ugandai és Ruandai Megfigyelő Misszió (UN Observer Mission Uganda–Rwanda [UNOMUR]) 1993. június–1994. szeptember.¹⁷⁵

Az ENSZ BT 846/1993. határozata alapján a misszió az Uganda és Ruanda közötti határ ellenőrzésére, a Ruanda felől induló katonai akciók és határcsúszások megakadályozására, a határon átkelő gépjárművek átvizsgálására irányult. Utóbb, 1993 októberétől a 872/1993. ENSZ-határozat alapján a misszió feladata kibővült a főváros biztonságának szavatolásával, a tűzszünet felügyeletével, a fegyvermentes övezet létrehozásával, a lefegyverzés, aknamentesítés végrehajtásával, valamint a menekültek visszatérésének felügyeletével és az illegális akciók kivizsgálásával.

A misszióban a tervezett 331 megfigyelő helyett csupán 81 katona vett részt, akik Hollandiából, Braziliából, Bangladesből, Botswanából, Zimbabwéből, Szenezálgából és Magyarországról érkeztek. 1994 áprilisában a Burundi és a ruandai elnök repülőgépének lelövését követően a felek a tűzszünetet megsértették, a háború újra kitört. Az UNOMUR irányítói előbb az ellenőrző pontok számának fokozatos csökkentésére és a járőrözési tevékenység minimalizálására kényszerültek.

*ENSZ Ciprusi Békefenntartó (Erők UN Peacekeeping Force in Cyprus [UNFICYP])
1964. márc.–folyamatosan¹⁷⁶*

Ciprus 1960-ban vált függetlenné, azzal a kikötéssel, hogy területén továbbra is állomásozhatnak a brit hadsereg katonái. Az új állam alkotmányában rögzítették a szigeten élő két nép (a többségi társadalmat alkotó görögök, valamint a

175 Magyar részvétel: 1993. október–1994. szeptember.

176 Magyar részvétel: 1993 augusztus – folyamatosan.

26. kép. UNFICYP, 4. szektor parancsnoksága, Famagusta – a többnemzeti erők képviselőinek címereivel

kisebbségben lévő törökök) hatalomból való részesedésének mértékét (70%–30%), s megtiltották a szigetország Görögországhoz csatolását. Ez utóbbi paragrafus miatt a görög ciprióták hevesen tiltakoztak, ami egyebek között jobboldali nacionalista terrorszervezetük, az EOKA-B erőszakos akcióiban is megnyilvánult (Ethniki Organosis Kyriakou Aganos [EOKA] = Ciprus Harcosok Nemzeti Szervezete. Az EOKA eredetileg anti-kolonialista mozgalom volt 1955–59 között; az 1971–74 között működő EOKA-B alapítója pedig George Grivas tábornok volt, aki a Görögországgal való unió létrehozását sürgette.). A Makariosz érsek által vezetett görög ciprióták 1963-ban felszámolták az ország kettős felépítését és jelentősen korlátozták a török kisebbség jogait, s 1963 decemberétől a konfliktus eszkalálódott, s az alkotmányos válságot követően a nemzetiségek között erőszakos cselekmények vették kezdetüket. Amikor egyértelművé vált, hogy a brit katonák már nem képesek fenntartani a rendet, a béke visszaállítására tett erőfeszítések hiábavalóságát tapasztalva az ENSZ Biztonsági Tanácsa felajánlotta saját békefenntartóit.

Az ENSZ Ciprusi Békefenntartó misszióját 1964-ben az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozata alapján hozták létre. 1963 decemberében, az alkotmányos válság-sorozatot követően a nemzetiségek között erőszakos cselekmények vették kezdetüket. A béke visszaállítására tett erőfeszítések hiábavalósága után az ENSZ szorgalmazta a békefenntartó erők (UNFICYP) alkalmazását. Az erre vonatkozó határozat a következőket írta elő az UNFICYP számára: a harcok kiújulásának megakadályozása, a törvényes rend helyreállítása és fenntartása és a normális viszonyok újjáépítésének elősegítése.

Magyarország 12 nemzet 1230 katonájával, 35 civil rendőrrel és 245 helyi, valamint nemzetközi civil alkalmazottal együtt vett részt. A Magyar Honvédség egy 123 fős kontingenst állomásoztatott Cipruson.

A magyar szerepvállalás az UNFICYP-misszióban 1993 augusztusában kezdődött 4 katonai megfigyelővel. A Magyar Köztársaság 1995 novemberé-

ben 29 fős szakasszal növelte a magyar kontingens létszámát. A szakasz az első század első szakaszának feladatait egy közös magyar–osztrák századon belül látta el. Központi tábora az Észak-ciprusi Török Köztársaság területén Louroujina/Akingilar faluban helyezkedett el. 1997 szeptemberében a magyar kontingens századerővé bővült, 107 fős összlétszámmal átvette a 4-es szektor 1. századának teljes felelősségi körzetét. A kontingens a következő városok és táborok körzetében teljesített szolgálatot: UNFICYP-főparancsnokság, Nicosia; Zászlóalj (4. szektor) parancsnokság, Famagusta; 1. szakasz parancsnoksága, Louroujina.

A magyar kontingens tagjainak napi feladatai:

- járőrözés, megfigyelés;
- a tüzszüneti egyezmény bármely fél részéről történő megsértésének jelentése, megszüntetése;
- a tömegdemonstrációk kezelése, a szemben álló felek közvetlen harcérintkezésének megakadályozása, közvetítés a felek között;
- az ütközőzónában lakó kisebbségek védelme krízishelyzetben;
- napi munkakapcsolat fenntartása a szemben álló felek, illetve a helyi lakosság képviselőivel;
- az ENSZ fennhatóságának érvényre juttatása az ütköző övezetben;
- humanitárius, jogi, egészségügyi, adminisztratív segélynyújtás az elszigetelt kisebbségi csoportoknak
- interkommunális kapcsolatok ápolásában való támogatás (zarándokutak, bikommunális rendezvények)

27. kép. Járőrben, Ciprus, UNFICYP, 1997

28. kép. UNFICYP-járőr – Ciprus, 1997

A magyar békefenntartók elismerését jól tükrözi, hogy az eredeti 107 fős kontingens létszám néhány év alatt 120 főre bővült, a bővítések kivétel nélkül törzstiszti helyek, valamint kulcsbeosztású vagy különleges képzettséget igénylő tiszthelyettesi beosztások voltak. Később 2004. 10. 22-én az ENSZ BT határozatában egy mobilabb műveleti eljárás bevezetését rendelte el, az infrastruktúra és vezetés-irányítási rend ésszerűsítésével, a katonalétszám mintegy 30%-os csökkentésével (84 fő).

Magyarország 1995 óta vesz részt a ciprusi fegyveres békefenntartó misszióban, jelenleg 116 fővel. „Járőröző katonáink azon örködnék, hogy a görög–török fegyvermentes zónába egyik szemben álló fél se vonulhasson be katonai egységekkel” – tájékoztatott még a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Hadműveleti Központ parancsnokaként Isaszegi János dandártábornok.¹⁷⁷ Szerencsére katonát nem veszítettünk Cipruson, azonban kisebb atrocitások, például kődobálás rendszeresen érik a békefenntartókat.

*Grúz–csecsen határmegfigyelő misszió (SCE AGTC)
1999. december 15–2002. december*

Az EBESZ Állandó Tanácsának csecsenföldi határmegfigyelő misszióját grúz kérésre 1999. december 15-én hozták létre grúz területen, 20 fővel, az EBESZ grúzai tényfeltáró missziójának részeként, az egyik magyar békefenntartó katonai irányításával. A határmegfigyelők létszámát 2000 márciusától 22 fővel emelték a csecsen területen, ezáltal 42 fő 23 nemzet bevonásával látta el a határ-ellenőrzési feladatait. A misszió munkájában két magyar tiszt vett részt. A katonai megfigyelő misszióban való részvételünk 2002. 11. 27-én befejeződött.

Grúziában a nemzetközi katonai megfigyelők túszul ejtése is több esetben megtörtént. Ha szerencsénk volt, hetekkel később bántatlanul visszakérültek, persze nem ingyen: néhány ezer német márka, USA-dollár vagy euró fejében. A katonai megfigyelők elsősorban az adott térségre vonatkozó ENSZ-határozatok betartását ellenőrzik: nem telepített-e engedély nélküli ellenőrző pontot bármelyik fél, nem mozdultak-e ki a lakta nyáikból tiltott területre. Figyel és jelent: a katonai megfigyelő munkaköre tömörítve.

*ENSZ Grúziai Megfigyelő Misszió (UN Observer Mission to Georgia [UNOMIG])
1993. augusztus–2009. június¹⁷⁸*

Az UNOMIG ENSZ katonai megfigyelő misszióját Grúziában az 1992. augusztus 12-én kirobbant grúz–abház polgárháború békés rendezésének céljából alapították. A szemben álló felek 1993. július 27-én aláírták a fegyverszüneti és csapatkivonási egyezményt, továbbá 1994. május 14-én a moszkvai egyezményt. Utóbbi alapján létrehoztak egy 12 km hosszú biztonsági zónát, valamint egy 12 km-es fegyvermentes övezetet az Inguri folyó partján.

Az ENSZ és az EBESZ megállapodása alapján indított katonai megfigyelői misszió során kiemelt feladat volt a grúzok és abházok között megkötött fegyvernyugvási egyezmény betartásának felügyelete, valamint az emberi jogok megsér-

¹⁷⁷ Magyar békefenntartók. Akik élesben szeretik. In: Hetek, országos közéleti napilap. (2003. 05. 16.) Online: http://www.hetek.hu/hatter/200305/akik_elesben_szeretik.

¹⁷⁸ Magyar részvétel: 1994. január 24–2009. június.

29. kép. Orosz és magyar katonai megfigyelők Grúziában, 1993 – UNOMIG

30. kép. EBESZ-járőr – Hegyi-Karabah, 1995

tésének a jelentése. Az ENSZ-megfigyelők mindkét zónát felügyelték és teljesítették a következő feladatokat:

- a tűzszüneti egyezmény betartásának ellenőrzését;
- fegyvermentes övezetre és a nehézfegyverekre vonatkozó korlátozó rendszabályok betartásának ellenőrzését;
- a fegyveres csapatmozgások megfigyelését és jelentését a biztonsági zónában;
- részt vettek a különböző egyezmények megsértésének kivizsgálásában, az egyéb humanitárius szervezetek (Vöröskereszt, Orvosok Határok Nélkül) működésének segítésében és a menekültek repatriálásában;
- rendszeres őjáratozással ellenőrizték a Kodori-völgyben a katonák átvonulását.

A misszióban 23 ország vett részt, amelyben 102 fő katonai megfigyelő teljesített szolgálatot. A magyar kontingens létszáma hét fő volt.

2003. december. 1-jétől az ENSZ rendőri tanácsadói missziót is létesített az országban. A feladat az alábbi volt: a helyi rendőrség számára szakértők és tanácsadók, kiképzők biztosítása a rendvédelmi szakfeladatok demokratikus és szakszerű végrehajtása érdekében. A tanácsadói csoport 20 fős volt, s 2004 és 2006 között három fő magyar rendőr szolgált a misszióban.

A misszió során meghalt egy magyar katonatiszt: dr. Török László ezredes (posztumusz dandártábornok, a misszió magyar parancsnokhelyettese), amikor 2001. október 8-án lelőtték a Kodori-völgyben járőröző ENSZ-helikoptert, amelyen kilencedmagával utazott.¹⁷⁹

ENSZ Megfigyelők Tádzsikisztáni Missziója
UN Mission of Observers in Tajikistan (UNMOT) 1994. december–2000. május¹⁸⁰

Az ENSZ katonai megfigyelőkkel már 1994 óta jelen van a tádzsikisztáni UNTOP-misszióban, ahol az EBESZ-szel együttműködve felügyelték a tádzsik–afgán határon a tűzszünet betartását. A tíz ország részvételével zajló misszió rendeltetése az volt, hogy a megfigyelők az EBESZ képviselőivel együttműködésben felügyeljék a tádzsik–afgán határon a tűzszünet betartását. A Biztonsági Tanács 1994 decem-

¹⁷⁹ 2001. október 8-án a Kodori-völgyben járőrözött egy ENSZ-helikopteren dr. Török László ezredes (posztumusz dandártábornok, a misszió magyar parancsnokhelyettese) is, amikor gépüket lelőtték, s a helikopteren tartózkodó összes személy (Török Lászlón kívül a három fős személyzet, három fő katonai megfigyelő, egy tolmács, egy rádiós) életét veszítette.

¹⁸⁰ Magyar részvétel: 1995. január 15–1995. július 18.

berében hozta létre a tíz ország negyven katonai megfigyelőjével végrehajtandó misszióját. Feladatuk volt, hogy az EBESZ-erőkkel együttműködve felügyeljék a tádzsik–afgán határon az ellenségeskedés megszüntetésére irányuló ideiglenes tűzszünet betartását.

Az ENSZ-rendőrséget egy főtanácsadó képviselte, akinek a feladata a helyi belügyminisztérium segítségére terjed ki. 2002. december és 2004. február között ENSZ-felkérésre egy oroszul és angolul egyaránt jól beszélő, missziós tapasztalattal rendelkező magyar rendőrtiszt szolgált Tádzsikisztánban, a belügyminiszter főtanácsadójaként.

3.2. Magyar katonák a nemzetközi missziókban, 1995–2002¹⁸¹

EBESZ Hegyi-karabahi Missziója (OSCE Nagorno-Karabakh Mission [OSCE NKM]) 1995. szeptember–2003. december 31.

1995. március 23-án Bécsben megalakult a békefenntartó erők telepítési tervével foglalkozó katonai tervező csoport. Az eredetileg magyar kezdeményezésre létrejött *EBESZ Hegyi-karabahi Misszió* fő célja a háborús konfliktus megállapodással történő lezárásának elősegítése tárgyalás útján és a békefenntartó erők telepítéséhez szükséges politikai feltételek megteremtése volt. A hat fős misszióból egy magyar vett részt.

A misszió kiemelt feladatai voltak:

- katonadiplomáciai, illetve civil diplomáciai tárgyalások lebonyolítása az érintett védelmi minisztériumok és külügyminisztériumok illetékeseivel;
- kapcsolattartás a régióban tevékenykedő nem kormányzati szervezetekkel (ICEC, ONHCR, UNICEF);
- ellenőrző megfigyelések szervezése a frontvonalon a fegyverszüneti megállapodás betartásának érdekében. (A misszióban részt vevők Hegyi-karabahi térségen túl rendszeresen megfigyelték az örmény–azeri határvidéket is.);
- a misszió vezetőjének első beosztottjaként Tbilisziben folyamatos kapcsolattartás az EBESZ bécsi titkárságával;
- a misszió pénzügyeinek, adminisztrációs, kommunikációs és logisztikai ügyeinek intézése, a misszió mindennapi életének koordinálása.

Az EBESZ Hegyi-karabahi missziója 2004 januárjában végleg befejeződött.

Többnemzeti Erők és Megfigyelők (Multinational Force of Observers [MFO]) 1995. szeptember 1 – folyamatosan

Részvétel a Sínai-félszigeten állomásozó Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők békefenntartó misszió (MFO) kötelékében

Az 1978. szeptember 17-én Anvar Szadat és Menahem Begin izraeli miniszterelnök által Jimmy Carter bábáskodása mellett Camp Davidben aláírt békeszerződésben foglaltak betartásának ellenőrzésére a három aláíró fél – azaz Egyiptom,

Izrael és az Amerikai Egyesült Államok – 1981. augusztus 23-án független nemzetközi békefenntartó erőt hozott létre Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők (MFO) néven. Az MFO 1982. április 25-én kezdte meg működését a Sínai-félszigeten létrehozott három és az Izraelben, a határ mentén létrehozott egy biztonsági zónában, 13 ellenőrző- és 19 megfigyelő pont folyamatos működtetésével, valamint számos ideiglenes megfigyelő pont, felderítő járőrszolgálat és egy parti haditengerészeti egység alkalmazásával. Létszáma 11 ország katonai kontingenséből és két ország kiszolgáló személyzetéből tevődött össze; főigazgatósága Rómában volt. Feladatai közé tartozott a békeszerződésben létrehozott négy biztonsági zónára meghatározott katonai létszám- és technikai eszköz- korlátozások folyamatos ellenőrzése, a csapatmozgások megfigyelése és jelentése.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 1995-ben első ízben adta hozzájárulását ahhoz, hogy egy (katonai rendészeti funkciókat ellátó) *fegyveres* magyar kontingens teljesítsen szolgálatot a *Sínai-félszigeten a Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők (MFO – Multinational Force and Observers)* misszió keretein belül.

Hazánk 1995 szeptemberétől vett részt a Camp David-i békeszerződés betartását ellenőrző MFO-misszióban összesen 41 fővel (a holland kontingenst váltó magyar katonai rendészeti kontingenst, amelyben nők is szolgáltak, 26 katona és 15 rendőr alkotta). Az alegység volt felelős a katonai rend és fegyelem fenntartásáért az MFO teljes felelősségi körzetében. Feladataik közé tartozott a bűnügyi nyomozati munka, baleseti helyszínelés, járőrözés, fegyver-lőszerszállító gépjárműoszlopok biztosítása, közlekedésbiztonsági és sebességellenőrzés végrehajtása. 27 fő a misszió Északi Táborában, el-Gorahban, 14 fő a Déli Táborban, Sharmel-Sheikhben teljesített három váltásban szolgálatot a hét minden napján 24 órában. A misszióban két magyar katona (Molnár Lőrinc törzsőrmester és Hidvégi Attila őrmester) 1998. febr. 18-án szolgálatteljesítés közben közúti balesetben életét veszítette.

ENSZ Indiai és Pakisztáni Katonai Megfigyelő Csoportja (UN Military Observer Group in India and Pakistan [UNMOGIP]) 1999. március–folyamatosan¹⁸²

Ez volt az első ENSZ-misszió, amelyben magyar katonát (Bali József vezérőrnagyot) kértek fel a békemisszió vezetésére (a második ilyen eset a MINURSO-ban történt)! India és Pakisztán között Jammu és Kasmír tartomány státusa miatt kitört konfliktussal. 1949. január 1-jétől a két ország között fegyverszünet lépett életbe. Július 18-án aláírták a Karachi Egyezményt, mely lehetővé tette a tűzszüneti vonal felügyeletét az UNCIP helyébe lépő ENSZ Indiai és Pakisztáni Katonai Megfigyelő Csoportja számára.

A megfigyelő csoport feladatai a tűzszüneti vonal felügyelete a tűzszünet megsértésének kivizsgálása, ismertetése. 1965 augusztusában harcok a Biztonsági Tanács a csapatok visszavonására szólította fel a szembenállókat. 1972. júliusban egyezményt írt alá egy kasmíri ellenőrző vonal kijelölésére.

¹⁸² Magyar részvétel: 1999. március–2000. február

¹⁸¹ Az alfejezetben közölt adatok forrásai: A Honvédelmi Minisztérium által kiadott „A honvédelem négy éve, 1998–2002” [szerk. biz. elnöke Holló József], 61–71. o.; valamint „A honvédelem négy éve, 2002–2006”, valamint „A nemzeti konszenzus négy éve, 2006–2010” c. kiadványokban közölt adatok.

31. kép. Bali József vezérőrnagy – India–Pakisztán, 1999

Az EBESZ tádzsikisztáni missziója

A Magyar Köztársaság egy pénzügyi tiszttel vett részt 2004 februárjától.

*ENSZ Nyugat-Szaharai Választási Misszió (UN Mission for the Referendum in West Sahara [MINURSO]) 1991. április–folyamatosan*¹⁸³

A Nyugat-Szaharában folyt többfrontos háború 1991-ig tartott. Az ENSZ bevonásával tárgyalások kezdődtek a békekötésről, majd 1988. augusztus 30-án az ENSZ BT határozata alapján megalapították a MINURSO-missziót a Marokkó és a Frente POLISARIO által elfogadott rendezési javaslattal összhangban.

Az ENSZ-missziót a népszavazásért azzal a mandátummal hozták létre, hogy megfigyeljék a tűzszünet betartását, ellenőrizzék a marokkói csapatcsökkentést, figyelemmel kísérik a marokkói és POLISARIO-csapatok kijelölt bázisokra történő összevonását; felügyelik a nyugat-szaharai politikai foglyok szabadon bocsátását és a hadifoglyok cseréjét, s a hazatelepülési program és a szabad népszavazás megszervezésének és lebonyolításának eredményességét. A misszió elé kitűzött céloknak gyakorlatilag egyikét sem sikerült maradéktalanul elérni.

A MINURSO misszióba a Magyar Honvédség 2000-től delegált katonai megfigyelőket. Magyarország katonai megfigyelőkkel vett részt a misszióban.

¹⁸³ Magyar részvétel: 1995. február–1996. június

32. kép. Nyugat-Szahara, MINURSO 1988

33. kép. Nyugat-Szahara, MINURSO

Amerikai Egyesült Államok Középső Parancsnoksága (US CENTCOM)

Az Amerikai Egyesült Államok Középső Parancsnokságán (US CENTCOM) működő „koalíció” olyan kezdeményezés, amely a terrorizmus ellen nemzetközi hálózat kialakítására és működtetésére irányul.¹⁸⁴ A „koalíció” a CENTCOM területén helyezkedik el, a floridai MacDill légi bázison, Tampában egy konténerparkban, ahol az összekötő csoportok között egy háromfős magyar törzs is megtalálható. Munkáját 2002 szeptemberében kezdte meg.

Az Európai Unió AMIS-támogató művelete Darfúban (EU Support to the African Union Mission in Darfur,) (EU-AU Misszió Szudán; AMIS CFC-misszió, Darfur) (2004. augusztus 10 – 2005. augusztus 1.)

A művelet az Afrikai Unió felkérésére válaszul indult. Feladata afrikai katonák kiképzése, taktikai-stratégiai szállítások lebonyolítása, rendőri segítség és képzés nyújtása volt. Az Európai Unió és az Afrika Unió közös missziójában hazánk két szakértővel vett részt. Az EU AMIS missziójában 2004 októberétől 2005 júniusig egy fő katonai megfigyelőnk szolgált, majd az AMIS II bővített műveletben, 2005 júniustól december végéig, ugyancsak egy fővel a logisztikai tanácsadó testület tagjaként vettünk részt.

Az EU rendőri missziója Kinshasában (EU Police Mission in Kinshasa [EUPOL Kinshasa]) (2005. április – 2007. június 30.)

Az első EBVP polgári misszió volt Afrikában 2005–2007 között, amelyhez hazánk eszközfelajánlást nyújtott. 2007. július 1-je óta az EUPOL RD Congo keretében folytatja tevékenységét.

Az EU a biztonsági szektor átalakítását és reformját segítő missziója a Kongói Demokratikus Köztársaságban (EU Security Sector Reform Mission in the Democratic Republic of the Congo, [EU SEC DR CONGO]) (2005. június 8 – folyamatban)

2005. április 12-én az ET jóváhagyta a Kongói Demokratikus Köztársaságban egy segítségnyújtó misszió felállításának általános koncepcióját. Az EU Kongói Misszió küldetése konkrét segítségnyújtás a kongói hadsereg egyesítéséhez, illetve a biztonsági kérdések megfelelő kezeléséhez az általános koncepcióban meghatározottak értelmében, beleértve különböző projektek és lehetőségek meghatározását, amelyek támogatásáról az említett területen az EU vagy tagállamai döntést hozhatnak. A Kongói Demokratikus Köztársaságban végül 2005. június 8-án felállított misszió célja a kongói hadsereg reformjának segítése közel 60 fő uniós, köztük 2 magyar szakértővel. A misszió mandátumát 2012. szeptember 30-ig meghosszabbították.

¹⁸⁴ A CENTCOM egy az USA regionális parancsnokságai közül, melynek tevékenységi közege Pakisztántól Kenyáig terjed és összesen 25 országot foglal magába.

ENSZ Libanoni Nemzetközi Támogató Erők (UNIFIL) (2006 – folyamatban)

4 fő térképész szakember segíti a nemzetközi törzs és a libanoni hadsereg rendfenntartó misszióját.

Az EU Csádban/Közép-Afrikai Köztársaságban működő katonai missziója (EU Military Operation in Tchad/RCA, EUFOR Tchad/RCA) (2008. március 15–2009. március 15.)

A 2008. március 15-én egy éves mandátummal indított misszió célja a csádi menekülttáborok lakói biztonságának, a humanitárius segítségnyújtások célba juttatásának, valamint a nemzetközi polgári személyek biztonságának garantálása volt. Az EU eddigi legnagyobb, mintegy 3.700 fős afrikai missziójának munkáját Magyarország 3 fő törzstiszttel segítette a művelet párizsi parancsnokságán. A művelet ENSZ részére történő „átadására” 2009. március 15-én került sor.

Az EU grúziai civil megfigyelő missziója (EU Monitoring Mission in Georgia, [EUMM Georgia]) (2008. október 1. óta)

Az EU grúziai civil megfigyelő missziójának legfőbb feladatai:

- stabilizálás: a béke-megállapodás teljes körű betartásán alapuló stabilizációs folyamat megfigyelése;
- normalizálás: a jogállamiságon és a megfelelő közrenden alapuló polgári kormányzás helyreállításával kapcsolatos helyzet megfigyelése;
- bizalomépítés: a feszültségek csökkentéséhez hozzájáruló összekötő tevékenység, a felek közötti kapcsolatfelvétel megkönnyítése;
- az európai politikai döntéshozók tájékoztatásához, valamint az EU jövőbeni feladatvállalásaihoz való hozzájárulás.

Az EUMM az ENSZ (UNOMIG) és az EBESZ grúziai missziójának kivonását követően gyakorlatilag egyedüli nemzetközi szereplőként maradt a térségben. Hivatalosan az egész országra kiterjed a mandátuma – azonban a gyakorlatban akadályokba ütközik a szakadár területekre való bejutás. Az EUMM mandátuma 2011. szeptember 15-ig szól. A mintegy 340 fős misszióban jelenleg öt magyar szakértő teljesít szolgálatot.

Az EU szomáliai katonai tengeri művelete (EU Naval Operation in the Somali Republic, [EUNAVFOR Somalia]) (2008. decembertől – folyamatban)

Az EU történetének első haditengerészeti művelete, amely 2008. december 8-án indult el, és jelenleg mintegy 1200 fővel, 13 hadihajóval és három felderítő repülőgéppel működik. A katonai művelet célja az ENSZ Élelmezési Világprogramban részt vevő hajók, valamint a Szomália partjainál hajózó, kalóztámadások által veszélyeztetett (kereskedelmi) hajók védelméhez történő hozzájárulás. A műveletet eredetileg egy évre indították, de a Tanács 2012 decemberéig meghosszabbította mandátumát. Magyar részről egy fő tiszthelyettes teljesít szolgálatot a northwood-i műveleti parancsnokságon.

Az ENSZ (Afrikai Unióval közös) Szudáni UNAMID missziója Darfúrban (2009 tavasza)

2009 tavaszától egy fő egykori katona dolgozott Lefegyverzési, Leszerelési és Integrációs (DDR) tisztként az ENSZ és az Afrikai Unió közös, eddigi legnagyobb létszámú (elvileg 26.000 fős keretlétszámmal létrehozott) missziójában.

EU Szomáliai Kiképző Misszió, Uganda (European Union Training Mission in Somalia [EUTM Somalia]) (2010. április 20 – folyamatban)

A nemzetközi fellépést a szomáliai hadsereg kiképzésének erősítésére a Szomália partjainál folyó kalóz akciók növekvő száma, valamint az ország belső biztonsági helyzetének instabilitása indokolta. Az EU úgy ítélte meg: a válság megoldásához átfogó megközelítés, s nemzetközi összefogás szükséges. A szomáliai biztonsági erők kiképzésére irányuló misszió 2010. április 7-én indult, a tényleges kiképző tevékenység május elején megkezdődött. Az EU biztonsági okokból döntött az ugandai kiképző-helyszín mellett. A kiképző misszió keretében egy év (2x6 hónap) alatt 2x1000 fős szomáliai csoport alapképzését az ugandaiak végzik, az EU ehhez járul hozzá modul rendszerű, speciális képzéssel. Magyarország négy fővel vesz részt a misszióban.

3.3. Ismételt részvétel egy újabb délszláv válság békés rendezésében, 1995–2010¹⁸⁵

Vannak, akik történelmi szükségszerűségként kezelik s a közeljövőre nézve baljós előjelként értékelik, mások „csupán” a sors különös fintorának tartják, hogy közel egy évszázaddal később újra arra kényszerülünk, hogy magyar katonákat és rendőröket küldjünk nemzetközi válságreakáló műveletek keretében hazánk határaitól nem is túl messzire, számos balkáni országba (Bosznia-Hercegovinába, Albániába, Koszovóba, Macedóniába, Montenegróba).

3.3.1. BOSZNIA-HERCEGOVINA

Az 1990-es években a többnemzetiségű Jugoszláviát alkotó tagköztársaságok függetlenné válási törekvései, a szövetségből való kiválás fegyveres konfliktusokhoz vezetett. Jugoszlávia felbomlását, a több évig tartó harcokat a daytoni békemegállapodás zárta le 1995 végén, ezáltal felgyorsultak a délszláv válság békés rendezésére irányuló események.

Az ENSZ BT jóváhagyta a boszniai béketeremtő/békefenntartó akciót, továbbá gondoskodott a nemzetközi erő létrehozásáról, melynek célja a béke megőrzése és a megállapodásban rögzített feladatok megvalósítása volt. Nemzetközi felkérésre Magyarország is csatlakozott a „Közös Törekvés” művelet végrehajtásához, amely a Jugoszláviában folyó háborút követő megállapodás betartására irányult.

Boszniai Béketeremtő/Békefenntartó Erők

Implementation Force (IFOR)/ Stabilization Force (SFOR)

IFOR: 1996. január 31–december 21., SFOR: 1996. december 21–2004. december 2.

A bosznia-hercegovinai béketeremtő és békefenntartó akciót eredetileg az ENSZ BT 1031. sz. határozatában hagyta jóvá, majd a BT 1033. sz. határozata alapján a NATO vezetésével többnemzetiségű Békemegvalósító Erőket (Implementation Force, IFOR) hoztak létre, amelyek 1995. december 16-án kezdték meg tevékenységüket a daytoni megállapodás katonai intézkedéseinek foganatosítása, s ezáltal a délszláv (boszniai) válság békés rendezésének biztosítása érdekében. Az IFOR létszáma utóbb 60 ezer főre duzzadt, s a balkáni konfliktus békés rendezése érdekében a misszióban végül a NATO-tagországok többsége mellett összesen 18 nem NATO-tagország (többségükben NATO PfP-országok) is részt vett.

A biztonsági helyzet normalizálódásával az ENSZ BT 1996. dec. 12-én elfogadta a 1088. sz. határozatot, amely az IFOR jogutódjaként Stabilizációs Erőket (Stabilization Forces, SFOR) hozott létre a béke megszilárdítása, a konfliktus utáni békeépítést célzó polgári közigazgatás mielőbbi visszaállítása érdekében. Az SFOR létszámát eredetileg 31 ezer főben határozták meg. Az SFOR-csapatok állományát a NATO-tagországokon túl 20 nem-NATO-tagállam katonái alkották, s a misszió létszáma 2002 végén kb. 12 000 fő, majd 2004-ben már csak 7000 volt.

Az SFOR-műveletet alapvetően sikeresnek minősítették a 2004. isztambuli NATO-csúcsértekezleten, ahol egyúttal hivatalosan bejelentették a misszió befejezését is 2004. december elejétől. (Utódszervezete az EU által irányított EUFOR lett, amely 2004. december 2-től indította az *EUFOR Althea*-műveletet.¹⁸⁶) Hazánk 1995. december 2-től kapcsolódott be az IFOR-műveletbe, s aktívan részt vállalt az SFOR-műveletek sikerre vitelében is.¹⁸⁷

IFOR-szerepvállalás

A Magyar Köztársaság a délszláv válság kezdetétől a konfliktus békés megoldását szorgalmazta. A megállapodásban rögzített katonai feladatok megvalósításában három alapvető területen működött közre: az átvonulás biztosításával, befogadó nemzeti támogatás nyújtásával a részt vevő erőknek, valamint műszaki csapatkontingens rendelkezése bocsátásával az IFOR-nak. Hazánk hozzájárult ahhoz, hogy IFOR-erőkhöz tartozó csapatok a Magyar Köztársaság területén átvonulhassanak, átmenetileg állomásozhassanak, légterünket, különböző objektumainkat és szolgáltatásainkat igénybe vegyék. Ebben az időszakban 11 nemzet vette igénybe Magyarország légterét, vasúti és közútjait átvonulás céljából. Hazánkban a befogadó támogatás terén az amerikai erők jelenléte töltött be meghatározó szerepet. Az amerikai csapatok logisztikai és mindenoldalú támogatására hazánkba települt

¹⁸⁶ Az EUFOR ALTHEA béketeremtő műveletben csapat-hozzájárulásunk: MH katonai rendfenntartó kontingens, Szarajevó (KRK) (max. 107 fő, az olasz vezetésű integrált rendőri egység mobil csoportban veszünk részt egyszázadnyi erővel); 7 fő törzsiszt volt az EUFOR-parancsnokságon.

¹⁸⁷ Hazánk 1995. december 2-től kapcsolódott be az IFOR-műveletbe az Országgyűlés (OGY) NATO-erők magyarországi átvonulásáról és átmeneti állomásoztatásáról szóló 112/1995. (XII. 2.) határozata, valamint az IFOR-erők kötelékében korlátozott létszámú magyar műszaki kontingens részvételéről szóló 114/1995. (XII. 12.) OGY-határozata alapján. Az SFOR-műveletben a 109/1996 (XII. 17.); 61/1998. (X. 30.) és a 75/2000. (IX. 29.) OGY-határozatok alapján vettünk részt.

¹⁸⁵ A honvédelem négy éve 1994–1998 /Gróf Ferenc (1998) 43–47. oldal.

US Európai Szárazföldi Csapatai Parancsnokának előretolt vezetési pontja (Taszár) és a 21. Hadszintéri Támogató Parancsnokság előretolt vezetési pontja (Kaposvár). Ezen két amerikai vezető szerv létszáma négy- és ötezer fő között változott. A befogadó nemzeti támogatás keretében a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség a hazánkban tartózkodó és átvonuló szervezetek feladatainak végrehajtásához különböző katonai objektumokkal, anyagi szolgáltatásokkal járult hozzá, ezen kívül biztosították a közlekedési koordinációt a légtér-igénybevételt és az összekötő tisztek cseréjét.

A Magyar Honvédség számára az eddigi legnagyobb békeművelet a NATO IFOR/SFOR missziója, amelyben a NATO felkérésére 1995. november 24-én megkezdődött a boszniai békefenntartó műveletek előtervezési folyamata. Ennek következtében egyeztetési tárgyalásokra került sor a magyar katonai részvétel kérdésében a parlamenti pártok között. A Magyar Köztársaságnak az ENSZ alapokmányából adódó kötelezettségeire tekintettel az Országgyűlés hozzájárulását adta, hogy a délszláv válság békés rendezésének végrehajtását biztosító erők (IFOR) keretében korlátozott létszámú (nem több mint 500 fő) magyar önálló műszaki alegység legfeljebb 1996. december 31-ig tartó időtartamra kerülhetett kiküldetésre.

A magyar közreműködés elvi alapjául a délszláv válság békés rendezése, a menekültek hazatérésének elősegítése, továbbá az ENSZ BT határozatainak betartása szolgált. Az Országgyűlés meghatározta, hogy a felállításra kerülő műszaki alegység legyen képes út- és hídépítési, helyreállítási feladatok végzésére, továbbá az út- és műszaki létesítmények használatának műszaki-technikai biztosítására. Intézkedett, hogy a műszaki alegység személyi állománya hivatalos és szerződéses katona lehetett, a kiválasztást önkéntes jelentkezés alapján kellett végrehajtani. A személyi állomány védelméről és mindenoldalú biztosításáról az IFOR gondoskodott. A jelentkezők közül mintegy 550 fő összevonása és felkészítése vette kezdetét. A kiképzés során, 1996. január 31-ig kialakult a végleges állomány. A felkészítés folyamata, a NATO-követelményeknek megfelelően záró szakharcászati gyakorlat végrehajtásával zárult le. A kontingens az IFOR alárendeltségébe került, majd 1995 elejétől 462 fővel megkezdte munkáját.

Az első időszakban leginkább a műszaki felderítési feladatokat kellett végrehajtani. A mozgás- és a manőverszabadság megteremtése érdekében a műszaki alakulat főképpen a hidak felújítására koncentrált. Másik fontos támpont a pontonhidak építése és folyamatos üzemeltetése volt. A kontingens által képviselt küldetések multinacionális jellegűek voltak. A misszióban szolgáló katonák létszáma a megváltozott hadszíntéri körülményeknek megfelelően 1998-ban 205 főre, 2001. december 1-jétől 155 főre csökkent.

SFOR-szerepvállalás

Az SFOR-tevékenységben való magyar részvételt az Országgyűlés határozatának megfelelően 1998. szeptember 1-jéig kellett biztosítani. Magyarország aktív támogatást nyújtott mind az IFOR-, mind az SFOR-műveletekhez, amelyek a délszláv konfliktus rendezését célzó daytoni békemegállapodás katonai feltételeinek biztosítására irányultak. Az SFOR-ban szerepvállalás az IFOR-nál em-

lített három területen folytatódott. A Magyar Köztársaság biztosította a részt vevő erők részére az ország területén, légtérben, közös vasútjain történő átvonulást. A Magyar Honvédség az SFOR-erők számára is lehetővé tette az átmeneti magyarországi tartózkodást. Az Amerikai Erők Európai Parancsnokságát és az Északi Dandár Logisztikai Parancsnokságát Taszár és Pécs helyőrségben helyezték el.

A Magyar Műszaki Kontingens különböző jelentőségű és volumenű feladatot hajtott végre Horvátország és Bosznia-Hercegovina területén. Az SFOR-missziót illetően módosult a részt vevő erők létszáma, a délszláv térségben 310 fő teljesített szolgálatot a LANDCENT alárendeltségében. A kontingens állományából a LANDCENT Támogató Parancsnokságán összekötő tisztek és tiszthelyettesek szolgáltak: Zágrábban hat fő, Szarajevóban két fő és Slavonski Brodban egy fő. A csapat nemzeti biztosítása a Szárazföldi Vezérkar által valósult meg. A kontingens anyagi készleteinek utánpótlását a Nemzeti Logisztikai Biztosító Század végezte.

1998 első negyedévében az Országgyűlés meghosszabbította az SFOR-tevékenységre vonatkozó határozatát. Ennek értelmében Magyarország három alapvető területen működött közre az IFOR-, illetve SFOR-misszióban:

- az átvonulás biztosítása;
- befogadó nemzeti támogatás;
- csapat-hozzájárulás.

Magyar Műszaki Kontingens 1995. december 2–2002. április 30.

A Magyar Műszaki Kontingens 1996 januárjában települt ki a horvátországi Száva folyó közelében lévő Okucani település melletti táborba, s 1996. februártól kezdte meg feladatainak végrehajtását a Szövetséges Fegyveres Erők Gyorsreagálási Hadtestjének alárendeltségében.

A kontingens az IFOR/SFOR-ban végzett tevékenysége során:

- megépített és üzemeltetett 22 darab különböző típusú és nagyságú hidat – közöttük a mostari, kőből készült Öreg-hidat, s számos fahidat is (a hidak együttes hossza kb. 1600 m volt);
- helyreállított 65 km vasút- és 27 km hosszúságú közutat;
- tereprendezést, hó- és jégmentesítési munkálatokat végzett;
- akna- és vízkutatási, víz alatti felderítést is folytatott, melynek során 1700 bűvármerülésre került sor és 102 ezer m² terület tűzszerész-átvizsgálása is megtörtént.

Az IFOR/SFOR keretén belül Magyarország bebizonyította, hogy már a NATO-tagság elérése előtt készen áll és képes a szövetség céljainak eléréséhez aktívan hozzájárulni, vállalni a feladatok végrehajtásával járó terheket és felelőségeket, egyenlő mértékben osztozni a kockázatokban.

Magyar Katonai Szállító Szakasz 2002. szeptember 15–2004. november

A szakasz a 2002-ben felszámolt Magyar Műszaki Kontingens bázisán jött létre, s a kanadai kontingenshez csatolva végezte feladatait. 2004. szeptemberében egy magyar katona gépjárműbalesetben életét veszítette a misszióban.

34. kép. Zsuzsanna-híd, Bosznia-Hercegovina

35. kép. Jelenlét egy faluban, Bosznia-Hercegovina 2005

Bosznia-Hercegovinai Béketámogató Kiképző Központ (PSOTC), Szarajevó

A Bosznia-Hercegovinai Béketámogató Kiképző Központ (PSOTC) Szarajevóban 12 nemzet (köztük hazánk) pénzügyi és személyi támogatásával lett létrehozva 2004-ben az időközben megszűnt SFOR-parancsnokság területén. Célja, hogy elősegítse a balkáni államok hadseregeinek integrációját, önálló részvételét béketámogató műveletekben. A Magyar Honvédség 2004. szeptember óta folyamatosan egy kiképző főtiszt képviseli a központban.

EBESZ Bosznia-Hercegovinai Misszió (OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina) (1996. január 1 – folyamatosan)

A missziót az EBESZ Állandó Tanácsa hozta létre. Fő feladata az 1997-es törvényhatósági választások előkészítése és lebonyolítása, valamint segítségnyújtás a megszállás időszakát lezáró állandó választási bizottság létrehozásában. További feladatai voltak: a demokrácia építése és a többnemzetiségű szerb és föderációs hadsereg demokratikus átalakítását. A misszió munkájában 1996. december 4-től két magyar tiszt teljesített szolgálatot, jogi és pénzügyi tiszt beosztásokban. Számuk a 2002-től 2006-ig tartó időszakban egy főre csökkent.

ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítmény (UN International Police Task Forces, UNIPTF) (1995. december 21 – 2002. december¹⁸⁸)

A jugoszláviai polgárháború fontos szakasza zárult le 1995 decemberében, a Daytoni Békeegyezmény aláírásával. Alig egy hónappal az aláírás után a magyar rendőrök már Szarajevóban voltak az új misszió előkészítése érdekében. Az ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítményébe 1996. március elején érkezett meg az első, 35 fős kontingens. „A helyzet nagyon bonyolult volt, hiszen három közigazgatás, három rendőrség működött és három hadsereg nézett egymással farkasszemet. Valamennyi lakott település bejáratát erősen felfegyverzett rendőrök és katonák védték, géppuskákkal, páncélozott harcjárművekkel és harckocsikkal megerősítve.”¹⁸⁹ 1996–2002. között mintegy 150 magyar rendőr és határőr szolgált az ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítményében. A szolgálat nagyon sokat változott, a kezdeti közvetlen megfigyelői és nyomozói feladatok helyett, a misszió utolsó évében már tanácsadással és kiképzéssel foglalkoztak. Az Európai Unió vette át ezt a feladatot az ENSZ-től 2003 elejétől.

¹⁸⁸ Magyar részvétel 1996.január1 - 2002.december

¹⁸⁹ Boda József: Jelentés a boszniai ENSZ Magyar Rendőri Kontingens munkájáról, Budapest, 1997. október, BM. Levéltár. Idézi: Farkas István – Boda József (2010) A rendőri békefenntartás tapasztalatai. In: Társadalom és Honvédelem, 2010/3-4.

36. kép. Bosznia-Hercegovina, katonai rendészeti gyakorlat, 2002

EUPM (EU Police Mission in Bosnia and Herzegovina, az EU rendőri missziója Bosznia-Hercegovinában) (2003-tól folyamatosan)

Az Európai Unió első, a közösség közös kül- és biztonságpolitikai fellépésének hatékonyságát demonstrálni hivatott missziója¹⁹⁰, amely 2003-ban indult. Elsődleges célja a boszniai rendőrségi reform előmozdítása és a helyi rendőri erők fejlesztése a szervezett bűnözés elleni harc hatékonyságának növelése érdekében. Az EUPM a bosznia-hercegovinai komplex nemzetközi és EU jelenlét integráns eleme, a misszió jövőjét – a 2011. végi bezárásra vonatkozó tervektől függetlenül – erősen meghatározza a politikai helyzet, a nemzetközi és EU-s szerepvállalás alakulása. Magyarország három szakértővel járul hozzá a mintegy 150 fős misszióhoz.

MH Katonai Rendfenntartó Kontingens (2002. május 15–2007.)

Az MH Katonai Rendfenntartó Kontingens (MH KRK) kezdetben (2002. május 15 – 2004. november 31. között) az SFOR Többnemzetiségű Speciális Egységének (SFOR Multinational Special Unit, MSU) alárendeltségében, majd pedig az EU-ALTHEA művelet indulásától (2004. december 2-től) fogva az olasz vezetésű EUFOR Integrated Police Unit (IPU) DELTA századként hajtotta végre alárendelésben meghatározott feladatait.

¹⁹⁰ Forrás: KBVP-műveletek szerte a világban. Budapest: Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. Online: http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/kbvp/ebvp_muveletek.htm

A század erejű MH KRK 2004. decemberében került át az olasz vezetésű integrált rendőri egység (IPU) alárendeltségébe, de feladatrendszere nem változott a kontingens 2007-ben bekövetkezett felszámolásáig: az olasz *Carabinieri*-kel együtt a rendfenntartást végezte Boszniában. A MH KRK tábora a szarajevói Camp Butmirban volt.

NATO Szarajevói Parancsnokság, NATO HQ SA (Szarajevó)

2004. december 2-től az egykori SFOR-parancsnokság átalakult NATO Szarajevói Parancsnoksággá, és a katonai műveletek vezetését átadta az EU-nak. A NATO-parancsnokság a SFOR-művelet befejezését követően még (tanácsadói-felügyeleti jogkörrel) működik Szarajevóban, hogy a fenntartsa a NATO folyamatos jelenlétét Bosznia-Hercegovinában.

A NATO HQ SA állományába a Magyar Honvédség öt törzstisztet delegált: 2006. november 9-től egy felderítő és egy tervező főtiszt beosztást magyarok töltenek be a NATO HQ SA tanácsadó csoportban; s magyar tiszt a parancsnokság törzsfőnökének támogató helyettese és két segítője is.

37. kép. Bosznia-Hercegovina, katonai rendészeti járó

EUFOR-ALTHEA Misszió (European Union Military Operation in Bosnia and Herzegovina, az Európai Unió katonai művelete Bosznia-Hercegovinában) (Szarajevó) (2004. december 2. óta – folyamatosan).

A biztonságpolitikai helyzet kedvező változásait követően az Európai Unió átvette az ENSZ Biztonsági Tanács 1551/2004. (VII. 09.) számú határozata szerinti mandátummal a bosznia-hercegovinai békefenntartás irányítását az SFOR-tól.

Az *Európai Unió katonai műveletét Bosznia-Hercegovinában (az EUFOR-ALTHEA elnevezésű katonai műveletet)* az Európai Unió Tanácsa az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1575. sz. határozata alapján, 2004. december 2-től indította meg. Az EU az EUFOR-ALTHEA művelethez (az EU és a NATO közötti megállapodások alapján) igénybe vette a NATO bizonyos eszközeit és képességeit is. A művelet kezdeti fő célkitűzése a biztonságos környezet szavatolása, fenntartása volt, valamint az, hogy támogassák Bosznia-Hercegovinát egy biztonságos, önállóságra, önfenntartásra képes és demokratikus állam megteremtésében. A szervezett bűnözés elleni harcot az EUFOR az egyik fő feladatának tekintette (*Key Military Task*), amelyben a magyar kontingens is ellátta feladatát.

Az EUFOR-ban Integrált Rendőri Erő (*Integrated Police Unit, IPU*), s Nemzetközi Manőver Zászlóalj (MNBN) található. Az *Integrált Rendőri Erőben (IPU)*, az EUFOR Bosznia-Hercegovinában működő missziójának rendszeti alegységén belül szolgált korábban a fent említett kb. 120 fős *MH Katonai Rendfenntartó Kontingens (MH KRK)*. A 2007 márciusa óta működő *Nemzetközi Manőver Zászlóalj* a Bosznia-Hercegovinában állomásozó nemzetközi haderő részét képezi. A 2007-től a magyar hozzájárulás keretében egy rendőrökből álló nyomozó csoport is tevékenykedik az IPU alárendeltségében.

A MH EUFOR-kontingens jelenlegi, 7. váltásának létszáma relatíve jelentős: hazánk egy nagy mozgékonyaságú, *könnyű lövész századdal és kb. 20 fő, egyéni beosztásban szolgáló* törzstiszttel (együttesen több, mintegy 160 katonával) vesz részt a misszióban.¹⁹¹

A magyar kontingens egy *könnyű lövész századból és a nemzeti támogató elemből épül fel. A műveleti század a spanyol vezetés alatt álló, gyorsreagálású Nemzetközi Manőver Zászlóalj részeként osztrák, lengyel és török alegységekkel közösen hajtja végre feladatait – egyebek között jelenlétfenntartó és információgyűjtő járőrözést, tömegkezelő és speciális műveleteket, VIP-kísérést, előretolt műveleti bázisok elfoglalását és biztosítását, KFOR harcászati tartalék biztosítását.*¹⁹²

További kb. 20 fő magyar katona szolgál az EUFOR szarajevói parancsnokságán¹⁹³ is, amelynek főparancsnok-helyettese 2010. január 20-tól szintén magyar (Nagy Tibor dandártábornok), aki a közelmúltban kapott felkérést arra,

hogy további fél évet szolgáljon a EUFOR-parancsnokhelyettesi beosztásban. A MH EUFOR kontingens 8. váltása előreláthatóan 2011. január 31-én kezdi meg szolgálatát.¹⁹⁴

A bosznia-hercegovinai rendezési folyamat eredményei, a biztonsági helyzet 2007 első felében történt pozitív irányú változása és a viszonylagos politikai konszolidáció eredményeként utóbb az EUFOR-ALTHEA-művelet eredeti, katonai elrettentő jellege helyett egyre inkább a katonai segítségnyújtó, támogató funkciók váltak dominánssá. Ennek eredményeként lehetővé vált az EUFOR-ALTHEA-misszió átalakítása, s a résztvevő katonai erők létszámának jelentős csökkentése. Napjainkban az eredetileg több mint 2000 fős művelet lassan, fokozatosan egy kb. 200 fős, alapvetően képzési-képességfejlesztési feladatokat ellátó, végrehajtói mandátummal már nem rendelkező műveletté¹⁹⁵ alakul át, amelyben Magyarország is részt venne kb. 20 fővel.¹⁹⁶

3.3.2. Koszovó

Az UNMIK, az ENSZ ideiglenes közigazgatási missziója Koszovóban

Az UNMIK-missziót 1999-ben hozták létre a háború sújtotta Koszovóban, hogy lehetővé tegyék valódi önrendelkezésének megvalósulását. A misszió céljai az alábbiak voltak:

- megteremteni az alapvető polgári közigazgatás működését,
- biztosítani a valódi önrendelkezés és önkormányzás megvalósítását Koszovóban,
- előmozdítani a politikai folyamatokat Koszovó státuszának meghatározásához,
- koordinálni a humanitárius tevékenység és katasztrófa-elhárítás nemzetközi szervezeteinek munkáját,
- támogatni az infrastruktúra fontosabb elemeinek újjáépítését,
- helyreállítani a rendet és a törvényességet,
- biztosítani az emberi jogokat,
- elősegíteni a kitelepített személyek és menekültek szabad és biztonságos visszatérését koszovói otthonukba.

A Magyar Honvédség hadműveleti tiszt beosztásba delegált képviselőt a 36 fős Katonai Összekötő Csoport (MLC) Főparancsnokságára.

Koszovói Nemzetközi Biztonsági Erők (Kosovo International Security Force, KFOR)

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1244. számú határozata nyomán jött létre a KFOR. A tartományból 1999. június 20-án történt szerb kivonulást követően megindított Operation Joint Guardian műveletben 39 ország kb. 50 000 katonája vett részt.

191 Forrás: Részvétel a békeműveletekben, 2010. január 11. Budapest: MH Műveleti Központ. Online: http://www.hm.gov.hu/container/files/attachments/12844/mh_reszvetel_bekemuveletekben_201001.11.pdf

192 A MH EUFOR-kontingens jelenlegi, 7. váltásában szolgáló katonák döntő hányada a tatai MH 25. Klapka György Lovászdandártól érkezett parancsnokkal, Gulyás Géza alezredessel együtt (aki otthon is a Tatáról érkezett katonák zászlóaljparancsnoka). A kontingens kulcsbeosztásait betöltő katonák a dandár harci támogató zászlóaljától érkeztek. Szabó Béla (2011) Az EU felé felúton? In: Magyar Honvéd, 2011. január, 28-31.o.

193 Az EUFOR misszió tábori parancsnoksága a szarajevói nemzetközi repülőtér szomszédságában található Butmir táborban települ, ahol kb. 1600 katona szolgál. Lásd: Kálmánfi Gábor – Szűcs László (2011) Folytassa tábornok! Sarajevóban, az EUFOR-ban. In: Magyar Honvéd, 2011. január, 32-33.o.

194 Szabó Béla (2011) Az EU felé felúton? In: Magyar Honvéd, 2011. január, 28-31.o. Lásd még: Juhász József – Mislai Sándor (2010) A koszovói függetlenség kikiáltásának politikai és gazdasági következményei.

195 2010. szeptembere óta két kiképző tisztünk segíti a helyi erők kiképzését a mobil kiképző csoportok (Mobile Training Team, MTT) tagjaként a bosznia-hercegovinai haderő travnikai kiképzőbázisán.

196 Az EU-tagországok vezérkari főnökeinek legutóbbi, brüsszeli tanácskozásán megállapodtak az érintettek, hogy 2011. év végéig 1600 főre csökken a műveletben részt vevő személyi állomány létszáma, amelyből kb. 170 fő változatlanul magyar katona lesz.

38. kép. KFOR-szolgálat BTR-en, Koszovó

39. kép. Magyar őrkaton a KFOR Parancsnokság előtt, Koszovó

A KFOR-műveletben való részvételünk kezdetét jelentette, amikor a Magyar Köztársaság Országgyűlése határozatokban döntött arról: befogadó nemzeti támogatással és a csapatok biztosításával járulunk hozzá a koszovói válság rendezéséhez.¹⁹⁷ A befogadó nemzeti támogatás során a Magyar Köztársaság szövetségesek rendelkezésére bocsátotta a magyar légteret a műveletek előkészítéséhez és végrehajtásához, engedélyezte a szükséges repülőterek használatát (Taszár, Ferihegy-1, Kecskemét, Pápa), a közúti, vasúti mozgásokat, a nemzetgazdasági erőforrások szabad kapacitásait és a Magyar Honvédség alárendeltségébe tartozó egészségügyi létesítményeket.

A Magyar Honvédség a NATO KFOR béketámogató, illetve béketeremtő műveleteihez összesen több mint 500 fővel járult hozzá. A KFOR béketámogató műveletben a csapat-hozzájárulás az alábbi volt:

- MH KFOR Őr- és Biztosító Zászlóalj (MH KFOR ÖBZ), Pristina (max. 283 fő, KFOR fő harcálláspont, Vrelo tábor őrzés-védelme, kísérő-biztosító erő, saját tábor őrzés-védelme, KFOR főparancsnoki szektor tartalék szakasz készenlétben tartása)¹⁹⁸;

¹⁹⁷ Lásd ezzel kapcsolatban, egyebek között ezen sorok írójának az egyik korábbi, angol nyelvű könyvében megfogalmazott konklúziókat: Zoltan Laszlo Kiss (2001) *Lessons of the Kosovo War. Dilemmas Regarding Abilities of NATO and the EU to Manage National and Ethnic Conflicts in Central and South-Eastern Europe*. Budapest: PXP Printing House.

¹⁹⁸ A KFOR ÖBZ jelenlegi létszáma: 240 fő.

- MH Megelőző Egységügyi Laboratórium (MH MEL), Pristina (MEL) (9 fő, katonai tiszti orvosi feladatok);
- KFOR-parancsnokság (öt fő törzstiszt, tiszthelyettes);
- NATO belgrádi összekötő iroda (egy fő katona).

MH Őr- és Biztosító Zászlóalj, Pristina (1999. július 16–2005. december)

A NATO KFOR-erőkhöz való magyar csapat-hozzájárulást illetően az MH ideiglenes katonai szervezeteként létrehozták a Magyar Honvédség Őr- és Biztosító Zászlóalját (MH ÖBZ), amelynek létszáma 324 főt tett ki. A kontingens az MH 62. Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár bázisán, az önkéntesség elve alapján alakult meg.

Az MH ÖBZ hadműveleti irányítás alárendelése a NATO KFOR-főparancsnokságához 1999. július 27-én 00.00-kor történt meg. Az MH KFOR ÖBZ feladata a KFOR-erők főparancsnokságának, illetve harcálláspontjának (KFOR HQ /MAIN/) közvetlen biztosítása, és azonnali reagálású erőként bármilyen békefenntartó feladat végrehajtására kirendelhető a Központi Nemzetközi Dandár (MNB C¹⁹⁹) felelősségi körzetében. Így lehetséges teendői közé tartozott egyebek között őrzés-védelmi feladatok ellátása, járőrözés, személyek, illetve szállítmányok kísérése, ellenőrző-áteresztő pontok felállítása és működtetése volt.

¹⁹⁹ Multinational Brigade - Central = Központi Nemzetközi Dandár (MNB C)

A KFOR HQ állományában öt törzsbeosztásban szolgált magyar katonák, és 2006 májusától még egy új beosztást töltöttek fel. A pristinai és a Peci nemzetközi parancsnokságokon összességében eddig közel 30 fő magyar katona szolgált.

2010. november közepén megtörtént annak a 11 fő, egyéni törzstiszti és tiszthelyettesi beosztásban lévő katonának a váltása, akik Koszovóban a Nyugati Többnemzeti Harccsoport (*Multinational Battle Group – West, MNBG-W*) törzsében teljesítenek szolgálatot a Pec/Pejë-ben települt olasz vezetésű Villaggio Italia nemzetközi katonai táborban.

MH Megelőző Egészségügyi Laboratórium (MH MEL), Pristina (2001. január 26– 2010 tavasza)

A MH MEL 10 fős részlege a KFOR pristinai Főparancsnokságán települve a KFOR teljes személyi állománya közegészségügyi-járványügyi ellátását végezte. 2008. július 1-jétől a 2010 tavaszán történt kivonásáig új névvel, mint a MH KFOR Megelőző Egészségügyi Laboratórium folytatta működését. Jelenleg két magyar szakember a prizreni német vezetésű tábori kórházban szolgál laboránsként.

MH Repülőtéri Üzemeltető és Biztosító Részleg, Pristina (2002. augusztus 1 – 2004. augusztus 1.)

A részleg az orosz békefenntartók misszióból történt távozása után vette át a pristinai repülőtér működtetését.

MH KFOR Kontingens, Pec/Pejë/Prizren (2006 óta folyamatosan)

2006 januárjától a KFOR *Többnemzeti Alkalmi Harci Kötelék – Nyugat* (KFOR MNTF-W²⁰⁰) többnemzeti zászlóaljának egyik századaként kerül sor a 150 fős MH KFOR-század alkalmazására.²⁰¹

2008 augusztusától minőségi változás történt a *koszovói KFOR-részvétel területén*, mivel lényegesen összetettebb és felelősségteljesebb feladatot vállaltunk a KFOR műveletekben: megkezdte működését az MH KFOR-zászlóalj, s egyúttal kivonták az egyesített balkáni hadszíntérről az MH Őr- és Biztosító Zászlóaljat (MH ŐBZ) és az MH KFOR-századot. A közel kétszázadnyi erő a nyugat-koszovói rend fenntartásában vesz részt a *KFOR Többnemzeti Harccsoport – Nyugat* (KFOR MNBG – W²⁰²) elemeként. Ez volt az első alkalom, hogy a Magyar Honvédség vette át egy többnemzetiségű alakulat vezetését a KFOR misszióban.

Jelenleg az MH KFOR kontingens Kanyó László alezredes vezénylete alatt a Pec/Pejë-ben található olasz vezetésű Villaggio Italia nemzetközi katonai bázison szolgál. A 211 fős kontingensnek a *műveleti eleme a szlovén vezetésű többnemzeti*

40. kép. KFOR-őrség ellenőrzési feladatokat lát el, Koszovó

manőverzászlóalj részeként (1. század, CIMIC-csoport, HUMINT-csoport, törzselemek) hajtja végre az alaprendeltetésben meghatározott feladatait (a biztonságos környezet fenntartását, a szabad mozgás biztosítását a felelősségi körzetben, a visszatelepített szerb enklávék védelmét és közvetlen biztosítását 24 órás jelenléttel, járőrözést, ellenőrző-áteresztő pontok (EÁP-ok) üzemeltetését, a Többnemzeti Harccsoport – Nyugat (KFOR MNBG – W) részére század-, valamint a KFOR-parancsnokság részére zászlóaljerejű harcászati tartalékok biztosítása négyórás készenléti idővel, valamint szükség esetén a táborőrség megerősítése.²⁰³

3.3.3. Albánia

Albániai Béketámogató Erők (AFOR) NATO Misszió (Általános Higiéniai és Epidemiológiai Felderítő és Elemző Csoport) (1999. április – 1999. szeptember)

AFOR béketámogató műveletekben való részvétel

Az AFOR a koszovói menekültek ellátására és védelmére létrehozott erő volt. A menekültek számára elengedhetetlen humanitárius-egészségügyi segítségnyújtás érdekében a NATO Makedóniába telepítette ezen feladat ellátására szolgáló erőit, amelyből a Magyar Honvédség is részt vállalt.

²⁰³ Szabó Béla (2011) Államépítők. Koszovói kérdőjelek. In: Magyar Honvéd, 2011. január, 34-37.o.

²⁰⁰ Kosovo International Security Force (KFOR) Multinational Task Force – West (MNTF-W) = Koszovói Nemzetközi Biztonsági Erők (KFOR) Többnemzeti Alkalmi Harci Kötelék – Nyugat

²⁰¹ Az alegység a Többnemzetiségű Szárazföldi Kötelék (Multinational Land Force, MLF) részeként teljesített szolgálatot a KFOR Délnyugati Dandár alárendeltségben, Pecben/Pejë-ben/Prizrenben.

²⁰² Multinational Battle Group - West = KFOR Többnemzeti Harccsoport - Nyugat

41. kép. A magyar közegészségügyi, járványügyi felderítő és elemző csoport (KJFECS) tábora, 1999. május

A 35 fős magyar közegészségügyi, járványügyi felderítő és elemző csoportot (KJFECS) 1999. április 27-én küldték ki. A Durres-i Nemzetközi Parancsnokságtól északra kiépített hamalaji menekülttáborban szolgáltak, spanyol táborvezetés mellett. Az orvosi csoport feladatai közé tartozott a fertőtlenítés, az ivóvíz és élelmiszerek ellenőrzése, járványügyi megelőzés és különböző laboratóriumi vizsgálatok elvégzése. A misszió 1999. szeptember 2-án ért véget.

NATO Tirnai Parancsnokság (NATO HQ, NHQT)

A NATO 2002. június 17-én hozta létre a NATO HQ Tirana szervezetet. Az NHQT állományában a Magyar Honvédség két fővel (egy tiszttel és egy tiszthelyettessel) segítette az albán hadsereg átalakítását. A tiszttel a NATO Advisory Team-ben összekötő tiszti beosztást látott el, feladata az NHQT és az albán védelmi minisztérium, valamint a vezérkar közötti kapcsolattartás volt. A tiszthelyettes a HQ műveleti központjában látott el ügyeleti szolgálatot. 2005. január 1-jétől az HQ átalakult NATO Tanácsadó Csoporttá, melynek feladatát kizárólagosan a katonai tanácsadás képezi. Az új szervezetben a Magyar Honvédség a műszaki tanácsadó posztot töltötte be, egy tiszttel. Egy tiszthelyettes törzs segítőként (*staff assistant*-ként) dolgozott.

3.3.4. Macedónia

Fegyverbegyűjtés Macedóniában

A macedón–albán fegyverszünet megkötése után a NATO 3500 fős nemzetközi köteléket hozott létre az albán felkelők fegyvereinek begyűjtésére. A Hatékony begyűjtés ellenőrzésű NATO-hadműveletben Magyarország is részt vett: 2001. szeptember elején 34 fős polgári csoport utazott ki. Feladatuk a szövetséges erőknek önkéntesen beszolgáltató fegyveres megsemmisítése volt. A csoport őrzés-védelméről brit és görög alegységek gondoskodtak. A fegyverek begyűjtése 15 ponton ment végbe Macedónia északi részén, majd átszállították azokat a megsemmisítés helyére, Krivolakba.

A NATO macedóniai műveletei

2002. december 16-tól a NATO új misszió indításával támogatta Macedóniát. A katonai erők feladata a nemzetközi megfigyelők munkájának támogatása és biztonságuk szavatolása és a kormány munkáját segítette a biztonságos környezet fenntartásában.

KFOR Macedóniai Béketámogató Erők, MH Felderítő Szakasz (2001. augusztus – 2002. december)

A 60 fős kötelék macedóniai táborhellyel a viszályok kiújulása megakadályozása érdekében végezte, német alárendeltségben, a felderítési és biztosító feladatait.

42. kép. Indulás Macedóniába, 2001

43. kép. Fegyverzet-megsemmisítés: a CURRUS munkatársai BTR-t bontanak, Macedónia, 2001

KFOR Macedóniai Béketámogató Erők, MH Őr- és Biztosító Szakasz (2003–2005)

A macedóniai műveletben a csapat-hozzájárulásunk az MH Őr- és Biztosító Szakasz (ÖBSZ) volt (40 fő), akik a skopjei NATO-parancsnokság őrzés-védelmét látták el; gyorsreagálású erőt képeztek és kísérési feladatokat is végrehajtottak 2003–2005 között.²⁰⁴

A NATO macedóniai műveletében a magyar szakasz orvosa látta el a misszió személyi állományának orvosi feladatait. A NATO skopjei parancsnokságán (NHQS) egy magyar katonatiszt teljesített szolgálatot.

Az EU szerepvállalása Macedóniában

2003. március 31-ével vette kezdetét az EU katonai jelenléte Macedóniában. A művelet NATO–EU-együttműködésen alapult, 13 EU-tag és 14 nem EU-tag nemzet közreműködésével. Feladata egy olyan demokratikus, önállóan működő ország kialakítása volt, ahol a nemzetközi jelenlét nem szükséges a biztonság fenntartásához. A misszió 2003. december 15-én befejezte tevékenységét a térségben, 2004. január 31-ével felszámolták. A Magyar Honvédség a műveletben 40 fős MH felderítőszakasszal vett részt, valamint két főt delegált az EU-parancsnokság (EU FHQ) törzsébe.

3.4. Szerepvállalásunk Irakban és Afganisztánban, 2003–2010

3.4.1. Irak

Irak, Koalíciós Stabilizációs Erők, Iraki Szabadság Művelet (Operation Iraqi Freedom [OIF]) 2003. augusztus 3 – 2004. december 31.

Magyarország egyidejűleg 300 fővel vett részt a misszióban; 2004. június 17-én egy konvojmozgás során, útszélen elhelyezett bomba felrobbanásakor életét veszítette egy magyar katona.

Irak – MH szállítózászlóalj (MH SZZ)

Az USA és Nagy-Britannia koalíciója által 2003-ban Irak ellen indított katonai művelet a Szaddam Huszein vezette rezsim bukásával járt együtt. Az ENSZ BT határozatában különös hangsúlyt fektetett az iraki nép megsegítésére, az ország stabilizációjára és újjáépítésére, illetve a humanitárius segélyek eljuttatására. A koalíciós erők felkérték a partner országokat a stabilizációs műveletekben való részvételre. Ennek a felkérésnek Magyarország eleget téve az Országgyűlés jóváhagyta, hogy a Magyar Honvédség szállítózászlóaljakat és törzstiszteket küldjön a nemzetközi hadosztály irányítása alatt álló szektorba.

A kontingens fő feladatai az alábbiak voltak: a kontingens állományának mindenoldalú biztosítása; a hadosztály érdekében katonai szállítások végrehajtása és humanitárius szállítási feladatok végzése.

44. kép. A magyar szállítózászlóalj katonái a bagdadi repülőtéren, Irak

Az MH Szállítózászlóalj rendszeresített létszáma eredetileg 289 fő²⁰⁵, majd 2003. augusztusától 300 fő volt, amelyből 289 fő az MH Szállító Zászlóalj, tíz fő a MND C-S HQ, egy fő (Isaszegi János tábornok) a bagdadi Főparancsnokságon, a CJTF HQ-n szolgált.

Az Országgyűlés a 2004. december 31-én lejáró mandátumot nem hosszabbította meg. A Magyar Honvédség Szállító Zászlóalj 2004. december 1-jén végrehajtotta utolsó szállítási feladatát és megkezdődött az eszközök kivonása. A magyar állomány 2004. december 23-án hagyta el a hadszínteret. A misszió során elhunyt egy fő, Nagy Richárd szerződéses szakaszvezető (posztumusz hadnagy), amikor konvojukat támadás érte.

NATO Iraki Kiképző és Tanácsadói Misszió (Military Advisor and Liaison Team, katonai tanácsadó és összekötő csoport, MALT)

Az isztambuli csúcstalálkozón a NATO-tagállamok megállapodtak abban, hogy az iraki kormány kérésével az ENSZ BT határozatával összhangban segítik Irakot biztonsági erők kiképzésében. A NATO Tanácsának 2004. július 30-án hozott döntése alapján létrehozták a *NATO Kiképzést Előkészítő Misszióját*, amelynek neve, a 2004. december 16-i *Activation Order* kiadásával, *NATO Iraki Kiképzési Misszióra* változott.

A magyar parlament által jóváhagyott kormánydöntés értelmében a Magyar Honvédség 2007-ben vette át az amerikaiak által elkezdett, majd olasz és lengyel

²⁰⁴ Szkopjében a NATO-főhadiszállás védelmét ellátó NATO HQ ÖBSZ létszáma a kézirat lezárásának időszakában 52 fő volt.

²⁰⁵ A hadosztályi törzstiszti csoportban 4 fő, a bagdadi parancsnokságon 4 fő, tehát a kontingensen összesen 297 fő szolgált.

45. kép. A magyar szállítózászlóalj katonái Al-Hillahban, Irak

katonák által folytatott MALT-missziót (*Military Advisor and Liaison Team, katonai tanácsadó és összekötő csoport, MALT*). A 15 fő magyar (törzsbeosztású és kiképző) tiszt a bagdadi AL Rustamiyah egykori légibázison kapcsolódott be a NATO Iraki Kiképzési Missziója (*NATO Training Mission Iraq, NTM - NATO iraki kiképző küldetés*) programjába, amelynek fő célja az iraki katonai felsőoktatás újraindítása volt a NATO-tanácsadók segítségével a bázison található Iraki Katonai Akadémián és az Iraki Vezérkari Akadémián. A kiképző misszió átalakításának következtében utóbb csökkentették a magyar katonák létszámát, a Magyar Köztársaság jelenleg három fővel van jelen a bagdadi kiképző-parancsnokságon.²⁰⁶ A Magyar Köztársaság az NTM-I misszióban tehát összesen 18 törzsbeosztású és kiképzőtisztrel vett részt, akik nem csupán tanácsokat adtak a katonai felsőoktatás újraindításához, oktattak és kiképzést szerveztek, de szükség esetén vezették is a két részre osztott bázis déli felén található, a bázis biztonságáért felelős iraki zászlóalj tevékenységét.²⁰⁷

A kormány a magyar katonai részvételt illetően utóbb határozatban járult hozzá ahhoz, hogy a Magyar Honvédség 150 fővel (ebből 30 törzstiszt és kiképző) lásson el őrzés-védelmi, járőrözési, kiképzési ezekkel kapcsolatos feladatokat.

Az EU Irakra irányuló jogállamisági missziója (EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq, EUJUST LEX).

A 2005. július 1-jén felállított, Irakra irányuló (Brüsszelben és a tagállami fővárosokban működő) misszió a jogállamiság megerősítésével foglalkozik, ezen belül magas beosztású igazságügyi tisztviselők, rendőrtisztek, büntetés-végrehajtási szakemberek képzését végzi. Magyar részről két szakértő segíti a jelenleg 53 fős misszió brüsszeli koordinációs irodájának munkáját, ezen felül pénzügyi felajánlással és tanfolyamok szervezésével járultunk hozzá a misszió eddigi tevékenységéhez.²⁰⁸

3.4.2. Afganisztán

Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (International Security Assistance Force, ISAF) (NATO-által vezetett nemzetközi misszió)

Az ENSZ 2001. szeptember 12-én kelt 1368. számú határozatban kimondta, hogy az USA ellen 2001. szeptember 11-én végrehajtott támadásokat a nemzetközi béke és biztonság elleni fenyegetésnek értékeli. A terrorcselekményeket elszenvedő Amerikai Egyesült Államok 2001 októberében elindította az „*Operation Enduring Freedom*” nevű hadműveletet Afganisztánban, amelynek célja az ázsiai ország területén működő terrorista kiképzőbázisok felszámolása, valamint a terroristákat támogató tálib kormányzat hatalomból való elűzése volt. Ezzel egyidejűleg az ENSZ megkezdte a tálib rezsim uralma alól majdan felszabadítandó új, demokratikus alapokon álló afgán állam létrehozására irányuló tevékenységét is: 2001. november 14-én az ENSZ Biztonsági Tanács (BT) ülésén döntöttek az ideiglenes afgán kormány felállításáról, amelyet hat hónappal később a nemzetközileg hivatalosan is megerősített átmeneti kormány váltott fel.

Az ISAF-missziót (*International Security Assistance Forces*) az ENSZ BT 1386. számú határozatában 2001. december 20-án hozta létre az ENSZ alapokmányának VII. fejezete alapján, s a misszió hivatalosan 2002. február 10-én kezdte meg működését. Az ISAF-misszió mandátumát az ENSZ BT 1386. 1413. és 1444. határozatai jelentik.

A NATO az ISAF-misszió irányítását 2003. augusztus 11-től vette át. Ez a NATO történetében az első olyan misszió, amely az euroatlanti térségen kívül esik. A nemzetközi erők elsődleges feladata az afgán kormányzat részére segítségnyújtás Afganisztán újjáépítésében, valamint a béke és biztonság megteremtésében.

Kezdetben a nemzetközi erők tevékenysége csak Kabulra és térségére korlátozódott, de 2003-tól fokozatosan vette át a vezető szerepet előbb északon, majd nyugaton, délen és végül 2006 októberére keleten. Az ISAF-I,-II misszióban 36 állam vett részt, több mint 9000 katonával különböző szervezeti elemekben, eltérő állomáshelyeken.

²⁰⁶ Az USA hadseregének NTM-I és ISAF műveleteket is koordináló központi parancsnokságán (Tampa, Florida) további három összekötő tisztünk tevékenykedik.

²⁰⁷ Szabó Béla (2011) Járatlan úton. Különleges misszió. In: Magyar Honvéd, 2011. január, 50-51.o.

²⁰⁸ Forrás: KBVP-műveletek szerte a világban. Budapest: Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. Online: http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/kbvp/ebvp_muveletek.htm

46. kép. Kabuli „csendélet”

47. kép. VL-Eü csoport-5 – ISAF, Kabul

Az ISAF politikai irányítását a NATO Észak-Atlanti Tanács (NAC²⁰⁹) látja el. A NATO NAC irányelvei alapján a stratégiai szintű irányításért a NATO Műveleti Parancsnoksága (*Allied Command Operations – Mons*), míg a közvetlen műveleti vezetésért a brunssumi Összhaderőnemi Parancsnokság (*JFC B*) a felelős.

2010 júniusától David Petraeus vezérezredes (USA) az ISAF parancsnoka. Jelenleg az ISAF-misszióban 47 állam több, mint 150 ezer katonája szolgál. Az ISAF parancsnoksága Kabulban található, alárendeltségébe 2010 júliusáig öt, majd napjainkban már hat regionális parancsnokság tartozik.²¹⁰

A NATO afganisztáni missziója alapvetően öt fázisra osztható. Az első és második fázis, amely a feladat végrehajtására történő felkészülést az erők kitelepítését, az erők műveleti területen történt széttagolását jelentette, 2006 októberére a keleti szektor átvételekor befejeződött. Jelenleg a harmadik az úgynevezett stabilizációs fázis zajlik, amely a jelenlegi előrejelzések alapján még hosszú évekig elhúzódik. A NATO stratégiai céljainak elérése után következhet a negyedik, az úgynevezett átmeneti fázis majd a feladat befejezéseként az erők visszatelepítése. Az ISAF műveletekben jelenleg 48 állam, több mint 130 000 katonával vesz részt.

²⁰⁹ NATO North-Atlantic Council = NATO NAC

²¹⁰ A 2010. júliusáig létező öt regionális parancsnokságok az alábbiak voltak: a fővárosban Fővárosi Régió (RCC) olasz vezetéssel (Rotáló nemzetek: Franciaország, Törökország) Kabul főváros és Kabul tartomány és négy vidéki városban – Északi Régió (RCN) Német vezetéssel Mazar-e Sharif, Nyugati Régió (RCW) Olasz vezetéssel Herat, Déli Régió (RCS) Kanadai vezetéssel (Rotáló nemzetek: Nagy-Britannia, Hollandia) Kandahar, Keleti Régió (RCE) Egyesült Államok vezetésével Bagran - helyezkednek el. A regionális parancsnokságok szervezeti felépítése, valamint az alárendeltségükbe tartozó erők nagysága és összetétele területenként eltérő. 2010. júliusától már hat regionális parancsnokság létezik (RC-N, RC-W, RC-SE, RC-SW, RC-E, RC-C)

Részvételünk az ISAF-műveletben²¹¹

Hazánk 2003 januárjában, az ISAF-III időszakában kapcsolódott be az ISAF-misszió tevékenységébe. Az Országgyűlés 2002 decemberében kiadott határozatában engedélyezte egy kisebb (max. 50 fős létszámú) magyar katonai kontingens részvételét az ISAF-III misszióban, legfeljebb hat hónap időtartamra. A két magyar törzstiszt, egy hadműveleti tiszt, egy sajtótiszt, s egy kisebb létszámú (kb. 15 fős) egészségügyi csoport mandátuma hivatalosan 2003. december 31-ig szólt.

A törzstisztek 2003. január 26-tól 2003. július 25-ig kerültek ki a hadműveleti területre az MH MKEK állományának részeként. A kontingens többi résztvevője 2003. március 5. és május 15. között érkezett meg Afganisztánba. Az ISAF-IV keretében tevékenykedő MH MKEK 2003. december 15-én felszámolt Kabulban, majd 2003. december 17-én hazaérkezett. Az Országgyűlés 2003. decemberi határozatában NATO-vezetésű ISAF-misszióban történő magyar részvételre adott felhatalmazást (legfeljebb 50 fő) Afganisztán területén. A parlament a misszió befejezésével kapcsolatban konkrét határidőt nem határozott meg.

2003 januárja óta már sok száz magyar katona szolgált Afganisztánban, akár valamely, alábbiakban részletezendő magyar nemzeti kontingensben, akár az ISAF különböző parancsnokságain, egyéni beosztásokban. Az egyéni beosztá-

²¹¹ ISAF – Misszió: A Magyar Honvédség Afganisztánban [szerk. Varga Krisztián]; [közread. a Honvédelmi Minisztérium Kommunikációs és Töborzó Főosztály] (2009) 7-10. oldal

sokban relatíve legnagyobb létszámban a német vezetésű Északi Regionális Parancsnokságon, Mazar-e Sharifban képviseltettük illetve képviseltetjük magunkat, de jelen voltunk és vagyunk Kabulban, az ISAF parancsnokságon, valamint a Kabuli Nemzetközi Repülőtéren (KAIA) is. Konduzban, a szintén német vezetésű tartományi újjáépítési csoportban és Heratban, a nyugat-afganisztáni régió központjában, az olasz vezetésű PRT-ben is szolgáltak magyar katonák.

Jelenleg közel 500 fős az Afganisztánban szolgáló magyar katonai kontingens összlétszáma. Magyar katonák szolgálnak Mazar-e Sharifban, Pol-e Khomriban, Khilagayban, Kabulban és az ország központi régiójában egyaránt. Napjainkban mintegy 70 magyar katonatiszt és tiszthelyettes szolgál Afganisztánban az ISAF különböző parancsnokságain, egyéni beosztásokban.

MH Egészségügyi Kontingens, Kabul (2003. január – 2004. július)

A magyar katonáorvosokból és egészségügyi szakszemélyzetből álló, végül 30 főre duzzadt *MH Egészségügyi Kontingens* Kabulban, a német tábori kórház állományában települve végezte feladatát, s kivívtá mind a helyi lakosság, mind a szövetségesek elismerését.²¹²

Kabuli Nemzetközi Repülőtér (Kabul International Airport, KAIA) biztosítása (MH KAIA, 2008, 2010.)

A NATO 2004 óta látja el az egy kifutópályával rendelkező, 2000 méteres tengerszint feletti magasságon található Kabuli Nemzetközi Repülőtér üzemeltetését, amely létfontosságú szerepet tölt be a NATO katonai műveletében. A fenti feladatot NATO-tagállamok hat hónapos rotációban látják el.

A repülőtér jelenleg polgári és katonai repülőgépek is használják. A parancsnoki és a törzsfőnöki beosztáson túl 2008. október 1-jétől a logisztika, a biztonság, a híradás, a légi műveletek és a légi forgalmi irányítás, a tűzszerész-biztosítás, a meteorológiai biztosítás, valamint a személyügy vezető beosztásaiban is magyar katonák dolgoztak a repülőtéren. Magyarország Belgiumot váltotta ebben a magas presztízsű tevékenységben.

A Magyar Honvédség Kabul Nemzetközi Repülőtér Törzstiszti Csoportja 2008. október elsején megkezdte a NATO ISAF Kabul Nemzetközi Repülőtér (KAIA) vezető nemzeti feladatainak ellátását Afganisztánban.

A 66 fős magyar kontingens 2009. március 31-ig látta el a kabuli repülőtér kulcsbeosztásait. A tevékenység összetett, a felelősség pedig óriási volt, hiszen Afganisztán legjelentősebb utas és teherforgalmát lebonyolító kettős hasznosítású nemzetközi légikikötőjének katonai irányítását és működtetését végzik a magyar katonák.

A repülőtér folyamatos fogadókészségének biztosítása mellett a magyar katonáknak jelentős szerepük volt abban, hogy tanácsaikkal, szakértelmükkel segítették az illetékes afgán minisztériumok és hatóságok munkáját a repülőtér civil oldalának nemzetközi követelmények szerinti működtetésének kialakításában.

48. kép. Kabuli utcakép

2010 szeptemberétől immár második alkalommal, újabb hat hónapra, ezúttal Kilián Nándor dandártábornok vezetésével, különböző szakbeosztásokban összesen 80 magyar katona látja el a kabuli nemzetközi repülőtér működtetésének vezető nemzeti feladatait, műveleti irányítását.

Az EU Rendőri Missziója Afganisztánban (EU Police Mission in Afghanistan, EU POL Afghanistan), Pol-e Khomri (PeK) (2008-tól folyamatosan)

Az EU mintegy 300 fő részvételével hároméves időtartamra indított *rendőri missziója Afganisztánban* 2007. június 15-én indult, s fő feladata egy hatékonyan működő afgán rendőrség felállításának támogatása, a közigazgatás-építés és ezáltal a jogállamiság erősítése. Hazánk jelenleg nyolc nemzeti kiküldött és négy szerződéses munkatárssal vesz részt a misszióban, emellett kétoldalú alapon különböző szakmai tanfolyamok megtartásával is hozzájárulunk az afgán rendőrség képzéséhez.²¹³ A magyar rendőröket korábban az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumtól, majd a jogutód Belügyminisztériumtól vezényelték, illetve vezénylik az EUPOL állományába. Az afgán rendfenntartó erők képzése Pol-e-Khomriban történik. A *Tartományi Műveleti Koordinációs Központ (OCC-P)* vezetőinek képzését a magyar rendőrök az Amerikai Egyesült Államok Igazságügyi Támogató Programjának keretében hajtják végre.²¹⁴

213 Forrás: KBVP-műveletek szerte a világban. Budapest: Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. Online: http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/kbvp/ebvp_muveletek.htm

214 Forrás: Folytatódik a rendőrök kiképzése Afganisztánban (2010-08-11) Honvédelmi Minisztérium. Online: http://www.hm.gov.hu/honvedseg/missziok/afganisztan_prt/cikk/13926/folytatodik-a-rendorok-kikepzese-afganisztanban

212 A kontingenssel egyidőben érkezett az ISAF főparancsnokságra 3 fő magyar törzstiszt is.

MH Könnyűgyalog-század (HDF Light Infantry Company), Kabul (2004. augusztus 4–2006. szeptember 5.)

A 2191/2004 kormányhatározat értelmében a kormány jelentősen növelte a magyar katonák szerepvállalását az afganisztáni hadszíntéren. Ennek következtében egy összesen 132 fős (125+7 fős) könnyűgyalog-század kezdte meg szolgálatát a Kabuli Többnemzeti Dandár (*Kabul Multinational Brigade, KMB*) norvég vezetésű 3. zászlóalj-harcsoport alárendeltségében. A század a kabuli nemzetközi táborban települt.

A század alaprendeltetése a biztonsági feladatok ellátása volt Kabulban és a kapcsolódó felelősségi területen belül: járőröztek, ellenőrző-áteresztő pontokat hoztak létre és működtettek, konvoj- és VIP-kíséréseket hajtottak végre önállóan és az afgán biztonsági erőkkel együttműködésben; információgyűjtést és CIMIC²¹⁵- (civil-katonai együttműködési, kooperációs és koordinációs) feladatokat hajtottak végre.

A században szolgálók első váltása (MH KGYSZD-I.) a kitelepülést 2004. július 23–30. között hajtotta végre; a második váltás (az MH KGYSZD-II.) 2005. február 7–18. között; a harmadik váltás (az MH KGYSZD-III.) pedig 2005. augusztus 8–17. között érkezett a művelési területre. Katonáink kevéske szabadidejükben felkutatták és saját költségükön helyreállították Kabulban egykori neves honfitársunk, Stein Aurél, Belső-Ázsia nemzetközi hírű kutatója sírját.

A könnyűgyalog-század 2006. szeptember 05-ig tevékenykedett Kabulban, majd kijelölt erőit és eszközeit átcsoportosították az észak-afganisztáni Pol-e Khomriba, a holland féltől átvétel alatt álló tartományi újjáépítési csoport (Provincial Reconstruction Team, PRT-) táborba. A század végleges kivonására az afganisztáni művelési területről 2006. október elején került sor. Velük együtt vonták ki azt a három magyar törzstisztet is, akik addig nyugat-afganisztáni régió központjában, Heratban, az olasz vezetésű PRT-ban látták el szolgálatukat.

MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT), (Provincial Reconstruction Team, PRT), Pol-e Khomri /PeK/, Baghlan tartomány) (2006.szeptember 15 – folyamatosan)

A Magyar Köztársaság Kormányának döntése alapján 2006. október 1-jén megalakult az MH Tartományi Újjáépítési Csoport, amely Afganisztánban az ISAF Északi Regionális Parancsnokság művelési alárendeltségében teljesít szolgálatot. Az MH PRT rendeltetése a régióban tevékenykedő kormányzati és nem kormányzati, valamint nemzetközi szervezetekkel történő együttműködés, valamint az újjáépítéshez szükséges biztonsági környezet létrehozásának elősegítése. Jelenleg a tartományi újjáépítési csoport kilencedik váltása teljesít szolgálatot Baghlan tartományban.²¹⁶

²¹⁵ CIMIC = Civil-Military Cooperation (civil-katonai együttműködés)

²¹⁶ Baghlan tartomány etnikai megoszlását tekintve tadzsik, pastu (pastun), hazara, üzbec, illetve kisebb létszámba kirgiz, türkmén. Nagyobb iszlám vallási csoportok a szunnita, siita és az iszmaelita. A lakosság leginkább falusias jellegű körülmények között él. A tadzsikok letelepedett, itt honos szunnita vallású népesség, akiket az általuk benépesített völgyek alapján különböztetnek meg (pl az andarabok). Az iszmaeliták letelepedett itt honos, tadzsik, illetve részben hazara eredetű népesség, akiket a tadzsikoktól és a hazaráktól hétimásos siita vallásuk, illetve lakóhelyük különböztet meg. A hazarák – eredetük szerint mongol/török népesség, akiknek első hulláma a XIII. sz. környékén vándorolt be, a második hulláma pedig a közép-ázsiai bolsevik hatalomátvétel elől menekült - szunnita vallásúak. A pastuk a XIX. század s a XX. század elején erőszakos letelepítés révén kerültek ide Dél- és Kelet-Afganisztánból, többségük a tartomány északi részén, Baghlani Jadid és Dahan-i Ghori körzetében él. Baghlan tartomány etnikai összetételéből adódóan a lakosság 85%-a szunnita muszlim vallású (üzbec, tadzsik, pastun) de jelentős, kb. 15%-os a siita irányzatot követők (hazara, iszmaelita tadzsik) száma is. A nem muszlim vallású helyi lakosság aránya rendkívül alacsony a térségben. A tartományban három nyelvet használnak a lakosság nagy része: a darit, pastut és türkmént (ezek közül a dari a leginkább elterjedt, általában mindenki által használt és beszélt). Az országra és azon belül Baghlan tartományra vonatkozó értékelések közül figyelemre méltó az alábbi, forrásértékű munka: Afganisztán CIMIC kézikönyve. (3., átdolgozott kiadás) Budapest: MH CKELMK.

Online: http://www.hm.gov.hu/files/9/5960/afganisztan_cimic_kezikonyve__3__kiadas_.pdf

49. kép. Magyar katonai vezetők és afgán partnereik, munkatársaik az MH PRT-ban (középen Tömböl László vezérezredes, HVK főnök; bal szélén Szabó László ezredes, MH PRT parancsnok, valamint afgán partnereik)

A kontingens alapító okirata alapján az MH PRT alapfeladatai a következők:

- a PRT tábor üzemeltetése, fenntartása, őrzés-védelme;
- civil szakértők, tanácsadók elhelyezése, ellátása és védelme;
- a civil környezet, helyi lakosság bizalmának erősítése;
- a művelési területen általános és katonai információk gyűjtése;
- személyek, szállítmányok kísérése, biztosítása;
- a NATO, és ezen belül a magyar katonai jelenlét demonstrálása;
- PRT tevékenység akadályozásakor szükség esetén rendfenntartás;
- átvonuló szövetséges erőknek, személyeknek segítségnyújtás;
- az Afgán Nemzeti Hadsereg (ANA) kiképzésének, felkészítésének segítése;
- az Afgán Nemzeti Rendőrség (ANP) tanácsadással történő segítése.

A magyar vezetésű afganisztáni Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT) létesítéséről és működésének előkészítéséről a 2006. szeptember 29-én kiadott kormányhatározat rendelkezett. A Tartományi Újjáépítési Csoport kezdeti 150 fős létszáma az utóbbi időben hozzávetőlegesen 300 főre emelkedett, amelybe a Külügyminisztérium és az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium néhány főnyi delegáltjai is beletartoztak. A PRT fő feladata Baghlan tartomány fejlesztésének, újjáépítésének elősegítése. Ebbe beletartozik az anyagi hozzájárulás, a szakértői, illetve a tanácsadói tevékenység.²¹⁷

²¹⁷ Az afganisztáni parlamenti és tartományi választások biztosítására egy közel 40 fős választást biztosító szakaszunk is Afganisztánba utazott.

50. kép. MH PRT 8. váltás parancsnoka, Boldizsár Gábor ezredes és partnerei

Az MH PRT-k szolgálati ideje alatt az általános biztonsági helyzet a korábbiakhoz képest egyre rosszabb lett. Ezt több megfigyelés támasztotta alá:

- A támadások az eddigiektől eltérően a téli időszakban is folytak, csupán az intenzitásuk és a helyük változott.
- A támadások területe eleinte csak a déli és a keleti régiókra korlátozódott, de egyre rosszabb lett a helyzet a nyugati régióban is.
- Az IED támadások eljárásaiban mind jobban nyomon lehetett követni az iraki fejlesztéseket.

Mindezek a változások igazából a PRT életét nem, illetve csak minimálisan változtatták meg. Ennek folyamányaként került szóba a PRT egyes elemeinek esetleges elvezénylése, de végül erre nem került sor. Az egyre romló biztonsági

51. kép. Rajtaütés nyomai az Uranus-úton, Afganisztán

feltételrendszer, a gyarapodó támadások miatt felmerült, hogy a PRT egyre kevésbé tudja betölteni eredeti szerepkörét, az újjáépítés segítségét, s ezért várhatóan a szerepük a helyi fegyveres erők, rendvédelmi szervek kiképzése, felkészítése terén növekszik majd.²¹⁸

A 2010 decemberében kinn szolgáló MH PRT 9. váltás létszáma 271 fő. A Lippai Péter ezredes, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár törzsfőnöke által vezetett PRT-ben a magyar katonákon kívül 33 fő montenegrói, öt horvát és két albán katona is szolgál. A tartományban tevékenykedik az amerikai–magyar összetételű *Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport (OMLT)*, valamint az *MH Különleges Műveleti Csoport (MH KMCS)* is.

A misszióban négy magyar katona vesztette életét, s több magyar katona sérült meg szolgálatteljesítés közben. Két magyar tűzszerész katona 2008-ban robbanóeszközök hatástalanításakor vesztette életét. Két magyar katona meghalt, s több katona megsérült, amikor 2010 augusztusában menetoszloput támadás érte.

²¹⁸ A PRT felelősségi területén zajló műveletek során netán megsérülő katonák ellátására a PRT Egészségügyi Központja és a műveletek támogatására a Pol-e Khomri melletti táborba telepített, amerikai előretolt sebészeti csoport (Forward Surgical Team, FST) volt hivatott. A PRT Egészségügyi Központ parancsnoka volt 2010-ben, a PRT 8. váltása során a kiadványunkban szereplő afganisztáni fotók zömét önzetlenül rendelkezésünkre bocsátó Dr. Toperczer István alezredes úr, a MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis egészségügyi központjának vezető orvosa, aki kollégáival csak 2010. április-májusa során több, mint 30 műtétet kellett, hogy elvégezzen háborús sérülések miatt!

Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport (Operational Mentoring and Liason Team, OMLT), Khilagay

Az afgán biztonsági erők – az *Afgán Nemzeti Hadsereg (Afghan National Army, ANA)* és az *Afgán Nemzeti Rendőrség (Afghan National Police, ANP)* – jelenleg még nem igazán képes arra, hogy eredményesen vívjon meg az ellenállókkal szemben önálló katonai műveleteket, illetve önállóan garantálja az ország biztonságát a szövetséges erők esetleges kivonását követően. A probléma orvoslására az ISAF-műveletben részt vállaló NATO-országok szakembereiből úgynevezett *Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoportokat (OMLT)* hoztak létre és alkalmaznak az afgán haderő és rendőrség erőinek kiképzése, s kezdetekben a műveleteik vezetésének segítése céljából.

Az OMLT-k tehát egy-egy adott nemzet által felajánlott 20-40 főből álló harcoló alegységek, amelyek a kijelölt ANA-alakulat, illetve ANP-alegység kiképzését követően szükség esetén azok harci bevetéseiben is részt vesznek. A közös munka első szakaszában a kiképzés, a harci feladatok végrehajtására való felkészítés történik meg; a második szakaszban az alegység harci alkalmazására kerül sor, a harmadik pedig az alkalmazási körzetből való kivonást és az állomány pihentetését foglalja magában. Jelenleg számos NATO-ország működtet OMLT-eket, amelyekre az afgán haderő gyenge harccéltéke miatt igen nagy szüksége van mind az ANA parancsnokságának, mind az ISAF-nek.

Az ISAF örömmel vette Magyarország vállalását, melynek keretében hazánk 2007-ben felajánlotta, hogy részt vesz a feladatban. Napjainkban már az ötödik váltás látja el szolgálatát az északi Baghlan tartományban, a Pol-e Khomritól mintegy 20 km-re található Khilagay-bázison. A magyar katonák már a kezdetektől fogva az amerikai Ohioi Szárazföldi Nemzeti Gárdával együttműködve segítik az Afgán Nemzeti Hadsereg Baghlan tartományba települt zászlóaljának műveleti felkészítését. 2009. februártól az OMLT váltásainak magyar katonái már nem csupán az ANA-zászlóalj tiszti és tiszhelyettesi állományának kiképzésében, mentorálásában vesznek részt (a „kiképzők kiképzését” folytatva), de műveleti tanácsokat is adnak, sőt aktívan részt vesznek az ellenállókat felszámoló műveletekben, összecsapásokban is (volt már olyan akció is, amikor amerikai A-10-es repülőgépek tűzcsapását kellett kérniük a heves tűzpárbajban).

Jelenleg a Baghlan tartományban szolgáló OMLT összlétszáma 60 fő, amelynek felét magyarok, felét pedig amerikai katonák adják. A magyar vezetés alatt álló, magas intenzitású és operatív műveletekben is részt vállaló kontingens hat hónapos váltásokban, egyhuzamban látja el feladatát, a pihenést a külszolgálat végén biztosítják számukra.

A közelmúltban a további afganisztáni szerepvállalásunkról hozott kormányhatározat módosítása értelmében a jövőben Afganisztánban, az OMLT-ben szolgáló magyar katonák létszámát 30-ról 60 főre emelkedik. Erre az amerikai létszámcsökkentés miatt van szükség, ahogyan arra is, hogy a közeljövőben egy második új kiképző csoportot (OMLT II.) is a térségbe küldjünk legfeljebb ötvenhat fős létszámmal.

MH Különleges Műveleti Csoport (MH KMCS) (Special Operations Task Unit, SOTU)

2009-től a Magyar Honvédség egyik további afganisztáni szerepvállalása az *MH Különleges Műveleti Csoport (MH KMCS)* kitelepítése és alkalmazása volt. Összhangban az MH különleges műveleti képességeinek fejlesztésére, illetve az ISAF nem hagyományos hadviselést folytató erőinek a növelésére irányuló törekvésekkel egy 12 fős csoportot küldtünk Afganisztán központi régiójába, melynek fő feladata az afgán különleges műveleti erők felkészítése, kiképzése, illetve tevékenységének mentorálása (*Military Assistance, MA*) volt a NATO különleges műveleti doktrína alapelveinek figyelembe vételével. A műveleti területen az amerikai különleges erők képviselőivel együttműködve, a különleges műveletek teljes spektrumán négyhónapos váltási rendszerben, pihentetés nélkül folyamatosan szolgáló magyar katonák tevékenységének támogatására hírszerző elemet, illetve a magasabb parancsnokságba törzstiszteket telepítünk. Az OMLT szerepvállalásaink mellett ezen szerepvállalás is a magas intenzitású, és operatív jellegű műveletekbe történő bekapcsolódásra vonatkozó szándékunk egyik jelentős eleme.

A későbbiekben várhatóan kibővítésre kerül az MH KMCS alkalmazása. A tervek szerint 2011-től olyan századszintű *Különleges Műveleti Harccsoport-törzset (Special Operations Task Group, SOTG)*, illetve további képességeket (ISTAR elemek) telepítünk ki, mely akár öt-hat különleges műveleti csoport tevékenységét képes irányítani nemzetközi együttműködésben. Ennek érdekében Magyarországon különleges műveleti alapképzést, illetve törzstiszti képzéseket folytatunk, külföldi képzéseken, illetve nemzetközi különleges műveleti gyakorlatokon veszünk részt.

Logisztikai, műszaki és légikiképzés-támogató mentori teendők ellátása (2010 áprilisától folyamatosan)

Az Országgyűlés hozzájárult, hogy 2010 áprilisától, illetve májusától magyar katonák vegyenek részt az afgán haderő kiképzésének elősegítését célzó feladatok végrehajtását irányító NATO Afganisztáni Kiképző Missziójában (NTM-A).

2010 áprilisában kezdte meg tevékenységét Kabulban a 17 fős logisztikai mentorcsoport, amely az alakuló Afgán Nemzeti Hadsereg (Afghan National Army, ANA) kiképzésében vesz részt: az ANA logisztikai szakiskolájának munkáját segítik, német és horvát kollégáikkal közösen. Ugyancsak 2010-ben utazott a térségbe az ANA műszaki szakiskoláját segítő mentorcsoport is.

Az ANA légi hadtest Mi-35 harci helikopterei hajózó állományának elméleti és gyakorlati felkészítésében tíz magyar katona vesz részt 2010 májusától a kabuli repülőtéren, a *MH Légikiképzés-támogató Csoport (HDF Mi-35 Air Mentor Team)* részeként.

MH Nemzeti Támogató Elem, Mazar-e Sharif (2010. júniustól folyamatosan)

Minthogy jelenleg már közel 500 főre duzzadt az Afganisztánban szolgáló magyar katonai kontingens összlétszáma, s katonáink térben széttagoltan, egymástól fizikailag is nagy távolságra hajtják végre feladataikat (egyebek között Mazar-e Sharifban, Pol-e Khomriban, Khilagayban, Kabulban és az ország központi

52. kép. Magyar tűzszerész katona, Afganisztán, 2010

régiójában), ezért szükségessé vált a hatékonyabb nemzeti logisztikai háttér megteremtése és a megfelelő logisztikai támogatás biztosítása érdekében egy *nemzeti támogató elem* műveleti területre telepítése. Az utánpótlások, ki- és hazaszállítások, országon belüli szállítások napi tervezése, szervezése, irányítása igényli a 35 fős nemzeti támogató elem aktív tevékenységét.

ÖSSZEZGÉS

A Magyar Honvédség számos béketámogató műveletben vett részt az elmúlt két évtizedben: 20 év alatt közel félszáz misszióban voltunk jelen a világban! Hasonló adottságokkal rendelkező államokhoz viszonyítva láthatjuk ez a szám igencsak figyelemre méltó – különösen akkor, ha figyelembe vesszük országunk területét, gazdasági erejét; lakosságának és haderejének létszámát, gazdasági erejét, s a külföldi missziós szolgálatban szolgáló katonák relatíve rendkívül magas részarányát a haderő teljes létszámán belül!

A Honvédelmi Minisztérium által közzétett, hivatalos adatok alapján nyomon kísértük a magyar katonák létszámának alakulását az 1990-es évektől, s megállapíthattuk: hazánk egyre nagyobb és aktívabb szerepet vállalt a nemzetközi porondon. Láthatóan 1990-től 1994-ig nem igazán volt jelentősebb változás a külföldön szolgáló katonáink létszámában, ellenben 1995-től jelentős növekedés következett be. Ez azzal is magyarázható, hogy hazánk ki akarta venni a részét a délszláv kérdés békés rendezésében, így az IFOR misszió keretében egy 462 fős kontingent küldött ki az érintett területre. A következő három évben újabb stagnálás volt megfigyelhető a létszámokat illetően, s jelentősebb változásra nem is igazán került sor egészen 1999-ig. Ebben az évben vette kezdetét két újabb misszió (KFOR és AFOR), amelyek összességében újabb 200 fővel emelték meg a külföldön szolgáló katonáink létszámát. Természetesen ez a közel plusz 200 katona nem pusztán ebből a két műveletből adódott össze, mivel a kettő együttes létszáma közel 500 fő, hanem figyelembe kellett venni azt is, hogy ebben az időszakban néhány művelet létszámát lecsökkentették vagy teljesen meg is szüntették.

A 2001-ben az Amerikai Egyesült Államokban történt terrortámadásokat követően több művelet is egyszerre vette kezdetét 2003-tól (ISAF, Afganisztán; MH Szállító Zászlóalj, Irak) amelyek újabb komoly emelkedést eredményeztek a külföldön szolgáló magyar katonák létszámában. 2005 és 2009 között jelentős fordulat nem következett be a számok alakulásában, mindvégig 1000 fő körül mozgott a béketámogató műveletekben szolgáló magyarok száma.²¹⁹ 2010-ben ugyanakkor további 200 fővel növeltük jelenlétünket Afganisztánban – így napjainkban közel 500 fő, az összes külföldi missziós létszám mintegy fele szolgál Afganisztánban!

Azt egyértelműen láthatjuk számok nélkül is, hogy hazánk külföldi szerepvállalásának típusa idővel miként változott. Míg kezdetben csak megfigyelői, ellenőrző funkciókat láttunk el a különböző missziókban, idővel ez kibővült és

²¹⁹ Sajnos, az ebben a témakörben közzétett kiadványok nem mindig szolgálnak pontos adatokkal, néhol túlzó számokat közölnek az olvasóval (ld. 2004-es évben). Emellett a missziókban résztvevő magyarok száma hónapról hónapra is változott, amit éves bontásban szintén nem lehet kimutatni. Összességében tehát ezeket az adatokat nem szabad tényként kezelni, csupán a tájékoztatást segítik ebben a témában.

béketámogató, békefenntartó műveletekbe is bekapcsolódtunk. Ezek a megbízásaink érzékelhetően egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a nemzetközi szinten, mára már a Magyar Köztársaság minden jelentősebb misszióból kiveszi a részét, sőt több misszióban *vezető nemzet* szerepet is betöltünk (pl. Afganisztánban, a Bahlan tartományban tevékenykedő PRT-ben, valamint a Kabuli Nemzetközi Repülőtérén). Az is a magyar katonák eddigi tevékenységének széleskörű nemzetközi szakmai elismerését jelzi, hogy egyre több szövetséges parancsnokságon kéri fel katonáinkat *magas szintű katonai parancsnoki beosztások* betöltésére. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy hazánk a szövetségi kötelezettségeinek folyamatosan eleget tesz, másrészt egyre nagyobb a nemzetközi nyomás, elvárva hogy még több külföldi tevékenységbe kapcsolódjunk be és növeljük a kint állomásoztatott katonáink létszámát.

Ma már jól érzékelhető a hangsúlyeltolódás az egyesített balkáni hadszíntéren végrehajtott missziókról az ISAF-műveletben való részvétel irányába. A balkáni régió stabilitása továbbra is nemzeti érdek maradt. Koszovó függetlenségének kiáltása után a KFOR jelenléte a mai napig létfontosságú a biztonság és a közrend megőrzésében. A balkáni helyzet javulásával remélhetőleg mind az EU ALTHEA művelet, mind a KFOR létszáma várhatóan csökkenni fog, lehetőséget adva a magasabb intenzitású műveletekbe történő átcsoportosításra. Az ISAF-műveletben pedig a „hagyományos” szerepkörök (pl. PRT, KAIA) mellett 2009-ben és 2010-ben számos új szakmai feladatkörben (alkalmasint magas intenzitású és operatív műveletekben) is eredményesen helyt kellett állniuk katonáinknak (AMT, OMLT, KMCS)²²⁰ – s a közeljövőben várhatóan még tovább bővül katonáink afganisztáni szerepvállalásának köre.²²¹

220 Az új feladatok költségvetési fedezetére a 2009. évi költségvetési maradványokból 5,2 milliárd forintot csoportosítottak át a honvédelmi fejezet javára.

221 2011-ben várhatóan megkezdí tevékenységét egyebek között az a magyar mentorcsoport is, amely a Mi-17-es szállítóhelikopterek afgán pilótáit képezi majd ki.

EMPIRIKUS KATONASZOCIOLÓGIAI KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A KUTATÁSI CÉLOKRÓL

A továbbiakban tanulmányunkban egy olyan, közelmúltban végrehajtott felderítő jellegű empirikus katonaszociológiai vizsgálat eredményeit adjuk közre, amelynek keretében a *külföldi béketámogató műveletekre történő kiválasztás és felkészülés; a külföldi missziós szolgálat végrehajtása, majd pedig a hazaérkezés utáni visszailleszkedés tapasztalatairól, tanulságairól* kérdeztünk összességében *közel 1700 fő hivatásos és szerződéses katonát – valamint rendőröket, közalkalmazottakat, köztisztviselőket; s az érintettek parancsnokait, munkahelyi vezetőit és családtagjait.*²²²

Tanszékünk szociológia szakcsoportja 2008. június–2010. július között empirikus katonaszociológiai vizsgálatot hajtott végre a *Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonái*, valamint családtagjaik körében a *Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) Parancsnokának* felkérésére.

A vizsgálat célja annak feltárása volt a külföldi misszióban történő szolgálatra kiválasztott és felkészülő; aktuálisan külföldi misszióban szolgáló, valamint misszióból visszaérkezett hivatásos és szerződéses katonák és hozzátartozóik körében, hogy a válaszadók *saját, egyéni tapasztalataikra alapozott véleménye* szerint:

1. Milyen jelenleg az érintett kollégák *ismerete és véleménye a külföldi missziókra történő kiválasztás, felkészítés; a misszióban történő kinntartózkodás alatti alkalmazás, valamint a misszió utáni visszaállítás mostani rendszerével kapcsolatosan?*
2. *Mennyire tartják használhatónak a jelenlegi rendszert, s mit gondolnak arról, hogy a mai rendszer mennyiben támogatja a hadseregi, alakulat-, csoport- és egyéni szintű célok megvalósulását; az állomány eredményes szolgáltatását és stabil családi hátterének biztosítását?*
3. Miféle *igényeket, elvárásokat, illetve javaslatokat* fogalmaznak meg kollégáink a jelenlegi kiválasztási, felkészítési, rendszerben tartási, valamint visszaillesztési alrendszerek minél *hatékonyabbá tétele érdekében? Mit tartanak szükségesnek a külföldi katonai szolgálat jelenleginél biztonságosabb, eredményesebb és célszerűbb megszervezése, s a szolgálati feladatok ellátása során esetlegesen keletkező feszültségek, konfliktusok létrejöttének megelőzése, illetve szakszerű kezelése érdekében?*

222 Ezúton szeretnénk megköszönni mindazoknak a segítőkészségét, akik lehetővé tették a kutatás végrehajtását. Külön köszönet illeti megrendelőnket, dr. Benkő Tibor altábornagy urat; dr. Deák János ny. vezérezredes urat, dr. Lakatos László ny. vezérőrnagy urat; Domján László dandártábornok urat, Ipcsis József ezredes urat, Juhász István alezredes urat, valamint az összes itthoni alakulat és a külföldi missziók parancsnokait, akik segítséget nyújtottak a lekérdések megszervezése és lebonyolítása során.

4. *Melyek legyenek a jövőben a missziós kiválasztási, felkészítési és visszaillesztési rendszer teljesítményértékelési és előmeneteli rendszerben is súlyozottan figyelembe veendő, rendfokozati és beosztási mobilitást elősegítő mérési szempontjai, eszközei és módszerei?*
5. *Melyek azok az ismeretek, jártasságok, készségek és képességek; tulajdonságok; magatartások, illetve tevékenységek, amelyeket a jelenleginél nagyobb hangsúllyal kell kialakítani és fejleszteni a jövőben a missziós kiválasztás, felkészítés; valamint a műveleti területen végrehajtott eredményes tevékenység és a visszaillesztés sikere érdekében az egyes munkakörök-höz, szakbeosztásokhoz kapcsolódóan?*
6. *Miként látják: a honvédség hogyan kellene, hogy honorálja a missziós tevékenységre történő felkészüléssel és a külföldi misszióban való részvétellel összefüggésben az átlagon felül nyújtott teljesítményt?*
7. *A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják: amennyiben a haderő megfelelő szinten gondoskodik a külföldön különféle válságreagáló műveletekben részt vevő állomány itthon maradt családtagjairól, amíg a családfelelő, illetve családfenntartó szolgálati érdekből a szeretteitől távol tartózkodik, az számos potenciális konfliktus létrejöttének megelőzését, illetve hatékony kezelését szolgálhatja. Ezért kutatásunk során megkérdeztük a Magyar Honvédség külföldi missziós tapasztalattal rendelkező, illetve az adatfelvételek időpontjában külföldön szolgáló hivatásos és szerződéses katonáinak a hozzátartozóit, családtagjait is: mit igényeltek volna, illetve mit várnának el a HM/MH-tól, a párujuk alakulatától, parancsnokától és a formálódó családtagmozgástól rendszer képviselőitől azért, hogy a jelenleginél hatékonyabbá és zökkenőmentesebbé váljon a külföldi missziós szolgálatot vállaló hivatásos és szerződéses katonák itthon maradt családtagjairól, illetve családtagjairól való gondoskodás jelenlegi rendszerének működése?*

2. A KUTATÁS MÓDSZERTANÁRÓL

2.1. A vizsgálat módszereinek leírása

Felderítő jellegű vizsgálatunkat változatos kutatás-módszertani eszközrendszerrel támaszkodva hajtottuk végre, melynek részét képezték az alábbiak:

- *survey-jellegű adatfelvétel* (a hét kiemelt potenciális válaszadói célcsoport jellemzőinek megfelelően differenciáltan kialakított hétféle önkitöltős kérdőívvel) az 1990–2010 között ENSZ, NATO, EU, EBESZ válságreagáló műveletekben egykor tapasztalatokat szerzett, illetve aktuálisan is részt vevő hivatásos és szerződéses katonák lehetőség szerint minél teljesebb körű lekérdezésével; valamint rendőrök, polgári munkavállalók és az érintettek családtagjainak lehetőség szerint minél teljesebb körű megkérdezésével;
- *dokumentumelemzés*, a szakmódszertani fejlesztési kérdések tisztázása érdekében a kutatás témaköréhez kapcsolódó nemzetközi és hazai elemzések, értékelések; kutatási jelentések, statisztikai áttekintések; felterjesztések, jogszabályok stb. összehasonlító elemzésére támaszkodva;

- *interjúk* – a missziót megjárt hivatásos és szerződéses katonák véletlenszerűen kiválasztott reprezentánsaival (a felkészítés alatt, a missziókban és hazaérkezésük után); az illető katonák közvetlen parancsnokaival, szakmai előlőrőivel és feljebbvalóival, valamint a misszióban kinn szolgálók itthon maradt családtagjaival;
- *fókuszcsoportos beszélgetés* – missziót megjárt (elsősorban hivatásos állományú) katonákkal, akik közül számosan különböző szintű szaktisztai, illetve alacsonyabb törzstisztai és alegység-parancsnoki beosztásokat töltöttek be a külföldi missziók során (különös tekintettel arra, hogy az illetők mennyire miért látták sikeresnek, illetve kevésbé sikeresnek a missziókba történő kiválasztást, felkészítést, a kinti beilleszkedést, a missziós tevékenység végrehajtását, majd a visszaérkezés utáni visszailleszkedést);
- *rövid visszaemlékezések* íratása *esszé-stílusban* missziós vezetői tapasztalattal rendelkező, alegység-parancsnoki beosztásban szolgáló honvéd főtisztekkel és rendőr kollégákkal (akik a ZMNE KLHTK katonai vezetői, illetve nemzetbiztonsági MSc-szakain tanultak az adatfelvétel időpontjában);
- az adott témakörrel összefüggésben korábban végrehajtott empirikus katonaszociológiai vizsgálatok adatfile-ainak saját szempontú számítógépes másodelemzése (egy, két, illetve többváltozós statisztikai elemzésekre támaszkodva).

1.1. A korábbi empirikus katonaszociológiai vizsgálatok adatfile-ainak másodelemzéséről:

Az SPSS²²³ társadalomtudományi statisztikai programcsomag segítségével vizsgáltuk meg a tanszék által korábban végrehajtott kutatások²²⁴ adatbázisait. A korábbi, központi megrendelésre végrehajtott vizsgálatok eredményeinek saját szempontú (egy-, két-, illetve többváltozós eljárásokkal végrehajtott) statisztikai másodelemzésére alapozva igyekeztünk kimutatni, hogy milyen trendek figyelhetők meg a hivatásos és szerződéses katonák missziókkal, kinti szaktevékenységre való felkészítéssel, műveleti területen más nemzetekkel és a helyi lakossággal való kapcsolattartással, valamint a hazaérkezés utáni visszailleszkedéssel kapcsolatos értékelő beállítódásainak attitűdjeinek rendszerében, illetve viszonyulásuk alakulásában.

1.2. A survey-jellegű kutatás mintavételi keretéről és a mintavétel módszeréről:

A kutatás önkitöltős kérdőívre alapozott részét a megrendelő kérésének megfelelően survey-módszerrel, teljes körű mintavételre alapozva, rétegzett almintákon, kvóta rendszerű mintavétellel hajtottuk végre. A mintavételi eljárás során reprezentativitásra törekedtünk az alábbi, kiemelten kezelt vizsgálati dimenziók mentén: *állománycsoport, állománykategória, külföldi missziós szolgálat időpontja és missziós szolgálati hely jellege, életkori csoport és nem*. Kutatásunk

²²³ SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

²²⁴ Ennek kapcsán elsősorban a tanszékünk szociológia szakcsoportja által korábban elvégzett „Szervezet-2006”, a „Teljesítményértékelés-2007” és a „Beválás, pályakövetés-2008”-kutatások saját szempontú másodelemzését végeztük el.

eredményeit a *vizsgálati populáció* körébe eső *alcsoportok összességére* vonatkoztathatjuk.

- *Alapsokaságunk (populációnk): a 1996–2010 között válságreagáló műveletekben részt vett, illetve aktuálisan részt vevő hivatásos és szerződéses katonák összessége volt;*
- *Vizsgálati populációink:*
 - az 1996–2008 között külföldi béketámogató műveletekben korábban részt vett hivatásos és szerződéses katonák (akiknek alapsokaságából rétegzett, szisztematikus mintavétel után vizsgálati almintákat²²⁵ képeztünk);
 - a külföldi missziókban a vizsgálat időtartama alatt (2008–2010) aktuálisan részt vevő hivatásos és szerződéses katonák köre;
 - a már hazaérkezettek és az adatfelvételek idején kinn szolgáló hivatásos és szerződéses katonák *családtagjai* körében;
 - missziós szolgálatban még részt nem vett, illetve valamilyen oknál fogva ki nem jutott hivatásos és szerződéses katonák (kontrollcsoportként)
 - a nemzetközi rendvédelmi békefenntartásban szolgáló rendőrök és családtagjaik,²²⁶
 - a külföldi missziókban szerződés alapján munkát vállaló *polgári személyek és családtagjaik* körében.

A minták *adatszolgáltatói* az illetékes MH/HM személyügyi szervek és az alakulatok személyügyi szervei, valamint az MH Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ voltak – akiknek ezúton is köszönjük szíves hozzájárulásukat kutatásunk sikeréhez.

2.2. A vizsgálati almintákról

A tanszékünk Szociológia szakcsoportja által 2008. II. felében összeállított, próbaképpen lekérdezett, majd a kapott válaszok alapján több fordulóban tovább tökéletesített, s a véglegesítést követően sokszorosított összesen közel 3500 db kérdőív lekérdezésére 2009. július és 2010. július között került sor.²²⁷ A lekérdezést az alábbi módon hajtottuk végre:

- a *külföldi missziók parancsnokainak* MH ÖHP Parancsnok Úr engedélyével támogatási kérelmet küldtünk, majd a támogatásra vonatkozó ígéret megszerzését követően az adott misszióban szolgáló katonák létszámának megfelelő darabszámban postáztuk a *külföldi missziók személyi állománya részére a kérdőívet*, amelyeket aztán (az önkéntesen és név nélkül történt kitöltés

225 Az egyes vizsgálati alminták képzésekor elsősorban az alábbi vizsgálati dimenzióknak adunk prioritást: állománycsoport; rendfokozat; szolgálati idő; szolgálati hely jellege; haderőnem, beosztási szint; külszolgálati tapasztalatok.

226 A kérdőívet a kutatás rendőri békefenntartási elemének elvégzéséért a felkérésnek eleget tevő IRM Nemzetközi Oktatási Központ (NOK) igazgatóhelyettese, dr. Farkas István ezredes úr 50 fő, különböző külföldi rendőri békefenntartói missziókból hazatérő 50 rendészeti szakemberrel töltette ki 2009. I. félévében. A kitöltésre részben a NOK-ban, részben e-mailen keresztül került sor. A kitöltők között volt, aki hetedik missziójából tért haza és volt, aki az elsőből.

227 A hét kiemelt potenciális válaszadói célcsoport jellemzőinek megfelelően differenciáltan kialakított hétféle önkéntes kérdőív mindegyikét 2008. július–december között hoztuk létre, s végeztünk velük próbalekérdezéseket – majd a próbalekérdezések tapasztalatai alapján 2009. első felében folyamatosan tökéletesítettük a kérdőívet. Ezt követően, az illetékes személyügyi szervektől és a KIAK-tól kapott információk alapján, a potenciális válaszadói csoportok létszámának megfelelően, a minél teljesebb körű mintavétel érdekében sokszorosítottuk a kérdőívet. Ezt követően felvettük a kapcsolatot az illető, még aktív hivatásos és szerződéses katonák alakulatainak parancsnokaival, hogy előre időpontokat kérjünk a lekérdezések 2009. június–augusztus között történő végrehajtására, illetve a kérdőíveknek a címzettek részére történő eljuttatásához.

tést, majd zárt borítékba történő elhelyezést követően) visszahozták Magyarországra az első adandó alkalommal²²⁸;

- a *külföldön szolgáló katonák* itthon maradt *hőzátartozóinak* az előkészített kérdőívet az adott katonákat külföldre küldő alakulatok személyügyi szervei postázták (amit ezúton is köszönünk nekik és a parancsnokoknak) – s a családtagoknak csupán annyi dolguk volt a kérdőívek kitöltését követően, hogy postára adják a tanszékünk részére előre megcímezett és felbélyegzett válaszbörítékba helyezett kitöltött kérdőívet;
- a külföldi polgári válságkezelési missziókban²²⁹, illetve *rendvédelmi békefenntartó műveletekben* részt vevő *rendőralmintába* eső kollégáknak az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Nemzetközi Oktatási Központ (NOK) (utóbb: Nemzetközi Oktatási és Polgári Válságkezelési Központ, NOPVK) igazgatóhelyettese továbbította a NOK igazgatójának engedélye alapján a külföldi állomáshelyükre a kérdőívet kitöltésre; őhöz érkeztek vissza lezárt borítékban a kitöltött kérdőívek, s ő volt az, aki önként vállalta a NOK-igazgató úrral közösen a kérdőívek adatainak saját szempontú feldolgozását is;²³⁰
- az alkalmanként a *külföldi missziók területére „civil”* (PMC²³¹) *munkavállalóként* kiérkezők véleményére is kíváncsiak voltunk, ezért megkerestük az ilyen tapasztalattal rendelkező személyeket és családtagjaikat is;²³²
- *itthon a missziós tapasztalattal rendelkező*, valamint a kiválasztott és *missziós felkészítésen lévő* kollégák részére az alakulataikhoz személyesen, illetve postán juttattunk el egyszerre kétfajta kérdőívet: *egyét az érintett katonának* adtuk át s kértük, hogy töltsse ki (önként és név nélkül), *egyét pedig az illető párja, hozzátartozója részére* készítettünk elő (s kértük az illető válaszadót, hogy juttassa el párjához és kérje meg, hogy azt a kérdőívet a családtagja töltsse ki és juttassa vissza előre megcímezett és felbélyegzett válaszbörítékben a részünkre).

228 Így sikerült relatíve magasabb kitöltési arányt elérnünk felderítő célú kutatásunk során. Eredetileg ugyanis ún. *web-survey* végrehajtását terveztük – vagyis azt, hogy arra kérjük potenciális válaszadóinkat: *online, interneten keresztül töltsék ki a kérdőív elektronikus változatát*. A másutt külföldön hasonló kutatási módszertannal végrehajtott vizsgálatok során azonban többször azt tapasztalták a kutatókollégák, hogy *web-survey* alapú vizsgálatok válaszadóinak a száma alatta maradt a papír alapon kiadott kérdőívekre választ adók általában 20-25%-os részarányánál. Ezt a kockázatot elkerülendő felderítő jellegű vizsgálatunk során most végül a papír alapú kérdőívek alkalmazása mellett döntöttünk – s az eredmények bennünket látszanak igazolni. Ugyanakkor a katonaszociológia vizsgálatok missziós felkészítés, kinntartózkodás és visszaállítás rendszerének szerves részévé tétele esetén távlatilag mi is szeretnénk egy online *web-survey* lekérdező rendszert létrehozni és rendszereszerűen működtetni – s ehhez tanszékünkön minden személyi és tárgyi feltétel adott, illetve minimális ráfordítással a legújabb software-es beszerzések.

229 A *polgári válságkezelési misszióknak* (amelyeket fajtájuktól függően általában belsőleg is csoportosíthatunk pl. rendőri, megfigyelő, támogató, tényfeltáró, határmegfigyelő, jogállamiság építő, biztonsági szektor reformját célzó missziókra) a feladata általában: a válsághelyzeteken a helyi közigazgatási és rendvédelmi erők részére tanácsadás, oktatás, kiképzés, mentori feladatok ellátása; a missziós területeken rendészeti-közigazgatási teendők elvégzése; a rendvédelmi, közigazgatási reformok sikerének elősegítése; a helyi államigazgatási szervek megerősítése; támogatás a jogállamiság kiépítésében és fejlesztésében; polgári válságkezelő missziókban szakfeladatok ellátása; végrehajtó mandátumú missziókban a helyi rendvédelmi és államigazgatási feladatok ideiglenes átvétele.

230 Az IRM Nemzetközi Oktatási Központ (NOK) 1999. július 1-jén elsődlegesen azzal a céllal hozták létre, hogy végezze a Nemzetközi Rendészeti Akadémiával (ILEA) és Közép-európai Rendőrákadémiával (KERA) történő kapcsolattartást, azok elhelyezését, valamint gazdasági kiszolgálását. Hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozását követően az intézmény feladatköre kibővült az Európai Rendőrákadémia (CEPOL) feladatainak koordinálásával és az ezzel összefüggő logisztikai feladatokkal. 2010. január 1-je óta az intézmény az IRM, majd a BM háttérszervezeteként, Nemzetközi Oktatási és Polgári Válságkezelési Központ (NOPVK) néven működik tovább. Külön köszönet illeti a kutatás rendőri békefenntartási elemének elvégzéséért a felkérésnek eleget tevő NOK-igazgatót és helyettesét, dr. Boda József r. dandártábornok és dr. Farkas István ezredes urat.

231 PMC = *Private Military Companies* (magán katonai vállalkozások)

232 Ebben sokat segített nekünk Kissné András Klára asszony, a HM EI Zrt. személyügyi vezetője, akinek ezúton is köszönjük, hogy vállalta: megtalálja, s kérdőívünk felhasználásával megkerdezi azokat a polgári alkalmazottakat, akik külföldi missziókba utaztak ki dolgozni civilként, s eljuttatja kérdőívünket kitöltésre az illetők családtagjainak is.

2.3. Az adatfelvételek helyszíneiről, s az egyes válaszadói alcsoportokról

2.3.1. Az itthoni adatfelvételek helyszíneiről és válaszadói alcsoportjairól

A kérdőíves adatfelvételekre *itthon 30 szervezeti egység* személyes, illetve postai úton végrehajtott megkeresésével; *a külföldi missziókban pedig az összes*, aktuálisan magyar katonák és rendőrök részvételével zajló *válságreagáló* (s azokon belül elsősorban: béketámogató) *műveletben szolgálók részére* kijuttatott kérdőívekkel került sor.

A lekérdezések helyszínéül megjelölt hazai és külföldi alakulatok, szervezetek túlnyomó többségénél nagyfokú segítőkészséget, pontosságot, gyorsaságot tapasztaltunk – még ha az adott szervezetek előtt álló feladatok (gyakorlatok, kiképzési és éles szolgálati feladatok végrehajtása, illetve nyári szabadságolások) miatt kényszerűen csúszott is néhol a kérdőíves adatfelvétel. Ezért az adott alakulatok parancsnokainak, közreműködő szakállományának és a meglehetősen hosszú sikerült kérdőív kitöltésére önként vállalkozó²³³ hivatásos és szerződéses katonáknak ezúton is szeretnénk köszönetet mondani!

Itthon a kérdőíves adatfelvételt tanszékünk szociológia szakcsoportjának oktatói személyesen, illetve postai úton, az adott alakulatokhoz kiküldött kérdőívekkel hajtották végre. A megrendelő képviselője által előzetesen megadott 30 szervezet közül *24 hazai alakulat, illetve szervezet esetében maradéktalanul végre tudtuk hajtani a kérdőíves vizsgálatot. A felkeresett szervezeti egységek közül hét harci, hét harci támogató, négy adminisztratív támogató, valamint 3 kiszolgáló-támogató* funkciót betöltő alakulat, szervezet, illetve intézmény, s két tanintézet volt).

Végül a 24 hazai alakulat, illetve szervezet *külföldi missziós tapasztalattal rendelkező*, aktuálisan *itthon szolgáló hivatásos és szerződéses katoná* állományából szép számban (mindösszesen *903 fő!*) *töltötték ki* önként és név nélkül, értékelhető formában *a kérdőívünket* – s számosan válaszadónk közül voltak olyan kedvesek, hogy *a házas-, illetve élettársát is* rávették a részükre eljuttatott kérdőívek kiegészítésére!

Sikerült továbbá, eredeti terveinknek megfelelően, számos egyéb válaszadói alcsoport képviselőit is megtalálnunk az adott válaszadói célcsoportok specifikumaihoz igazított kérdőívünkkel:

- az adatfelvételek időpontjában a különféle külföldi missziókra történő *felkészítés alatt álló* hivatásos és szerződéses katonák közül *176 fő* töltötte ki önként és név nélkül a kérdőívünket;
- az itthon szolgálók közül a missziós tapasztalatokkal rendelkezők, valamint az adatfelvétel időpontjában aktuálisan külföldi béketámogató műveletekben szolgáló hivatásos és szerződéses katonák *családtagjai* közül összesen *120 fő* adott őszi, rendkívül megfontolandó válaszokat a kérdőív önkéntes és név nélkül kitöltésével;

²³³ Kérdezőbiztosként kollégáink mindenütt hangsúlyozták, hogy a kérdőív kitöltése *önkéntesen és név nélkül* történik – s ezt minden egyes (itthonra és külföldi missziókba kiküldött) kérdőíven, valamint a parancsnokoknak és a hozzátartozóknak is eljuttatott kísérelveleken láthatóan fel is tüntettük.

5. táblázat. A „BÉKEFENNTARTÁS”-kutatás során végrehajtott adatfelvétel hazai helyszínei

Szervezeti egység	jellege	helyőrség
MH 25. Klapka György Lovászdandár	Harci	Tata
MH 5. Bocskai István Lovászdandár	Harci	Debrecen
MH 25/88 Könnyű Vegyes Zászlóalj	Harci	Szolnok
MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj	Harci	Szolnok
MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis	Harci	Kecskemét
MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred	Harci	Győr
MH 86. Szolnok Helikopter Bázis	Harci	Szolnok
MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóalj	Harci támogató	Szentes
MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj	Harci támogató	Székesfehérvár
MH 43. Híradó és Vezetéstámogató Ezred	Harci támogató	Székesfehérvár
MH 54. Veszprém Légtérelőőr Ezred	Harci támogató	Veszprém
MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ	Harci támogató	Budapest
MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ	Harci támogató	Budapest
MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Zászlóalj	Harci támogató	Budapest
MH Béketámogató Kiképző Központ	Adminisztratív támogató	Szolnok
MH Összhaderőnemi Parancsnokság	Adminisztratív támogató	Székesfehérvár
HM/MH HVK	Adminisztratív támogató	Budapest
MH Műveleti Központ	Adminisztratív támogató	Budapest
MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred	Kiszolgáló-támogató	Kaposvár
MH Bakony Harckiképző Központ	Kiszolgáló-támogató	Várpalota
MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ és a MH Állami Egészségügyi Központ	Kiszolgáló-támogató	Budapest
MH Központi Kiképző Bázis	Kiképző szervezet	Szentendre
ZMNE	Tanintézet	Budapest
HM EI Zrt	Kiszolgáló	Budapest

- a missziós szolgálatban *még részt nem vett*, *illetve valamilyen oknál fogva ki nem jutott* hivatásos és szerződéses katonák közül (akiket kontrollcsoportként kérdeztünk meg) *25 fő adott választ kérdőívünkben feltett kérdéseinkre*;
- a külföldi missziókban szerződés alapján munkát vállaló *polgári személyek* közül pedig összesen *20 fő* adott választ kérdéseinkre.

2.3.2. A külföldi adatfelvételek helyszíneiről és válaszadói alcsoportjairól

Az összes olyan *külföldi béketámogató misszióba* motivációs levelet küldtünk, ahol *magyar katonák szolgáltak*. A külföldön béketámogató műveletekben szolgáló hivatásos és szerződéses katonák részére az *MH ÖHP Parancsnokának*;

6. táblázat. A „BÉKEFENNTARTÁS”-kutatás során végrehajtott adatfelvétel kiemelt célcsoportjai, valamint az adatfelvétel eredményeként visszakapott kérdőívek száma

Válaszadói alcsoportok	Válaszadók száma (fő)
missziós tapasztalattal rendelkező hivatásos és szerződéses katonák, akik az adatfelvétel időpontjában már itthon szolgáltak*	903
adatfelvétel időpontjában aktuálisan külföldi béketámogató műveletekben szolgáló hivatásos és szerződéses katonák**	431
külföldi misszióra történő felkészítés alatt álló hivatásos és szerződéses katonák	176
családtagok (missziós tapasztalattal rendelkező, valamint adatfelvétel időpontjában aktuálisan külföldi béketámogató műveletekben szolgáló hivatásos és szerződéses katonák családtagjai)	120
missziós szolgálatban még részt nem vett, illetve valamilyen oknál fogva ki nem jutott hivatásos és szerződéses katonák (kontrollcsoport)	25
nemzetközi rendvédelmi békefenntartásban szolgáló rendőrök***	50
külföldi missziókban szerződés alapján munkát vállaló polgári személyek****	20
Mindösszesen:	1725

* A válaszadók összesen 24 különféle HM/MH-alárendelt szervezettől kerültek ki. Ezúton is köszönjük az adott szervezetek vezetőinek a segítségkérésüket, amellyel elősegítették, hogy alárendeltjeik, beosztottaik körében lekérdezhessük kérdőívünket!

** Az adatfelvétel időpontjában aktuálisan külföldi béketámogató műveletekben szolgáló hivatásos és szerződéses katonák közül 2009 júliusában összesen 292 főtől kaptunk vissza kitöltött kérdőíveket, akik különböző külföldi missziókban szolgáltak – 2010 júliusában pedig összesen 139 fő töltötte önként és név nélkül kérdőívünket, akik közül mindenki aktuálisan az ISAF HUN PRT VIII. váltásában szolgált.

*** Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Nemzetközi Oktatási Központ vezetőjének engedélyével és aktív közreműködésével kérdeztük meg őket.

**** A HM EI Zrt. Személyügyi Igazgatója segítségével kérdeztük le a külföldi missziókban szerződés alapján munkát vállaló polgári személyeket. A felmérés során a részükre összeállított kérdőívet értékelhetően kitöltő összesen 20 fő civil kolléga 2008. augusztus 20-án indult Pristinába a magyar kontingens kiürített táborának előérős védelmére fegyvertelen vagyonörként. Munkarendjük részeként az alábbi feladatokat látták el: 24 órás szolgálatot, 24 órás pihenőt, készenléti napot (kiképzést, beszerzést, takarítást, ellátást). Az előírások szerint a tábort ért esetleges atrocitás, tűz esetén a teljes kinn szolgáló állománnyal együtt részt kellett volna venniük a veszélyhelyzetek elhárításában. A visszaérkezésük után 9 fő maradt a cég állományában, s közülük 8 fővel Kissné András Klára asszony interjúkat is készített.

az MH Művelési Központ parancsnokának, valamint a 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred parancsnokának a messzemenő támogatásával sikerült eljuttatnunk a kérdőíveket. Támogatásukat ezúton is hálásan köszönjük!

A külföldi missziókban az adatfelvételek időpontjában kinn szolgáló, kérdőívünket önként és név nélkül kitöltő, majd részünkre visszajuttató hivatásos és szerződéses katonák által kitöltött kérdőívek közül végül összesen 431 db bizonyult használhatónak²³⁴.

1. a 2009 júliusában–augusztusában a kérdőívünket értékelhetően kitöltve visszajuttató összesen 292 fő hivatásos és szerződéses katonán különböző külföldi missziókban szolgált:

234 Sajnos, úgy tűnik, relatíve sokan voltak az ISAF HUN PRT VI. váltásának a tagjai közül, akik nem igazán vették komolyan a kutatással kapcsolatban a megkeresést: minden kinn szolgáló katonára részére sokszorosítottunk és kiküldtünk kérdőíveket a teljes körű mintavétel igényével, de a visszaérkezett összesen 136 kérdőív közül csak 81 db volt olyan mértékben kitöltve, hogy érdemben feldolgozható legyen.

- 81 fő az ISAF HUN PRT VI. váltásában;
- 70 fő a KFOR-ban²³⁵;
- 43 fő EUFOR-ban²³⁶;
- 28 fő pedig egyéb²³⁷ külföldi missziókban szolgált;

2. 2010. júliusában újabb kérdőíveket sikerült kijuttatnunk művelési területre, az ISAF HUN PRT VIII. váltásába.²³⁸ Ekkor a kiküldött összesen 200 db kérdőívünket mindösszesen 139 fő hivatásos és szerződéses katonára töltötte ki értékelhetően.

A kutatás menetében a különböző célcsoportok részére kiküldött, illetve kérdezőbiztosaink által kiosztott kérdőíveket végül mindösszesen 1725 személy töltötte ki értékelhető módon, az alábbi válaszadói alcsoportokban (6. táblázat).

Ez a válaszadási arány nagyon jónak mondható az ilyen módszertannal végrehajtott nemzetközi empirikus szociológiai vizsgálatok esetén, különösen ha figyelembe vesszük a lekérdezés időpontját, helyszíneit s az érintett alakulatok, szervezetek előtt álló feladatok jellegét, valamint azt a tényt, hogy a megrendelő által feltett kérdések sokoldalú vizsgálata érdekében s bizonyos költséghatékonysági szempontok kényszerének engedve egy rendkívül hosszú kérdőívet kellett összeállítanunk, amelynek kitöltése bizony meglehetősen sok időt és türelmet vett igénybe a válaszadók részéről. A visszaérkezett kérdőívekben gyakran meglehetősen markánsan megfogalmazott vélemények, hosszasan kifejtett gondolatok ugyanakkor arra engednek következtetni, hogy a válaszadók magas fokú érdeklődést, illetve érzékenységet mutatnak a kutatás témakörével kapcsolatban – miként ez a Zárójelentés részét képező, azzal együtt felterjesztett mellékletből is kiderül, melyekben szöveghűen idéztük az adott kérdéskörökkel kapcsolatban a válaszadók által megfogalmazott feleleteket.

3. A FŐBB EMPIRIKUS KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE

A 2009–2010. években külföldi válságreagáló (s azon belül is elsősorban béketámogató) misszióban szolgáló, illetve már missziós tapasztalattal rendelkező „átlagos” hivatásos és szerződéses katonák jellemzően:

- családban élő férfiak, akik önként vállalkoztak a misszióban való részvétellel (alapvetően anyagi megfontolásból);
- 25–35 év közötti életkorúak és (a hivatásos katonák) legalább 10 éves szolgálati viszonyal rendelkeznek;
- polgári iskolai végzettségüket tekintve:

235 A kérdőívünket a KFOR-ban szolgálók közül összesen 70 fő töltötte ki önként és név nélkül. A KFOR-ból válaszaikat küldők összetételük alapján a kinn szolgáló állomány meglehetősen széles keresztmetszetét nyújtották: voltak közöttük, akik a NATO KFOR Ór- és Biztosító Zászlóalj (ÖBZ) Pristinában szolgáló állományába tartoztak (19 fő); mások a NATO KFOR törzsben (Pristina/Szkopje) szolgáltak (6 fő); megint mások (4 fő) a NATO KFOR MEL Pristinában települt egészségügyi laboratóriumában szolgáltak – de olyan is akadt, aki NATO KFOR RÜBR (repülés- és műveletirányítói, illetve gépjárműszolgálat) állományában szolgált (1 fő).

236 EU EUFOR (European Force) ALTHEA (Bosznia-Hercegovina)

237 A 28 fő, egyéb külföldi misszióban szolgáló személy közül volt olyan, aki Irakból, az MH Szállító Zászlóaljból küldött haza kitöltött kérdőívet (1 fő); a NATO SFOR-törzsben szolgált (Szarajevóban, illetve Zágrábban) (1 fő), a NATO SFOR MSU (katonai rendfenntartó kontingens, KRK) (Szarajevó) tagja volt (1 fő), a NATO Sarajevói Parancsnokság állományában (NATO HQ Sarajevo) (1 fő), illetve egyéb, konkrétan meg nem nevezett missziókban szolgált.

238 Eredetileg ezen sorok írója, mint az empirikus katonaszociológiai kutatás vezetője örömmel vállalkozott arra, hogy 2010 márciusában személyesen hajtja végre a lekérdezést Afganisztánban, az ISAF HUN PRT aktuális váltásánál, amennyiben sikerül kijutnia egy többnapos időtartamra tervezett szakmai látogatásra Benkő Tibor altábornagy úrnak a művelési területre vezető delegációjának a tagjaként – ámde a csoport utazását éppen 14 órával a tervezett indulási időpont előtt lefűjták, mert végül mégsem érkezett meg Türkmenisztánból az átrepülési engedély a NATO-repülőgép részére.

- a *hivatásos tisztek* jellemzően *felsőfokú végzettséggel és relatíve magas szintű nyelvtudással* bírnak;
 - a *szerződéses legénységi állományú katonák és a hivatásos tiszthelyettesek* jellemzően *középfokú végzettséggel* rendelkeznek, s nyelvtudásuk nem túl erős;
 - *már többször jártak* valamilyen (elsősorban NATO-, s ritkábban ENSZ-, vagy EU-) *misszióban* – s az ennek kapcsán szerzett, társas viszonyok célszerű alakítására vonatkozó *tapasztalataik általában hozzájárultak beilleszkedésük zökkenőmentesebbé tételéhez*;
 - *felkészítésükre* jellemzően *kiképzőbázison* (elsősorban a szerződéses katonák esetében), illetve *saját alakulatuknál* (inkább a hivatásos állományú katonák esetében) került sor;
 - *ha lehetőségük lenne rá, a jövőben újra vállalnának külföldi missziós szolgálatot.*
- A továbbiakban alapvetően a külföldi missziós tapasztalattal rendelkező hivatásos és szerződéses katonák, valamint hozzátartozóik véleményeit adjuk közre megrendelőnk hozzájárulása alapján.

Kérdőívünk első részében a *jelentkezés, kiválasztás, felkészítés* körülményeit vizsgáltuk. A missziós tapasztalattal rendelkező hivatásos és szerződéses katonák túlnyomó többsége *önként vállalkozott* a külföldi szolgálatra.

3.1. Motivációk a külföldi missziós szolgálatra való jelentkezésre

A kérdőívünkre választ adó, missziós tapasztalatokkal rendelkező hivatásos és szerződéses katona válaszadók őszintén fogalmaztak: habár a külföldi missziós szolgálatra történő jelentkezésüket annak idején számos tényező motiválta, túlnyomó többségük számára a *legfőbb motiváló erőt* mégis alapvetően a *plusz anyagi források megszerzésének lehetősége* jelentette – vagyis az, hogy külföldi missziós szolgálatuk ideje alatt az itthoni illetményük többszörösét is megkereshetik (7. táblázat).

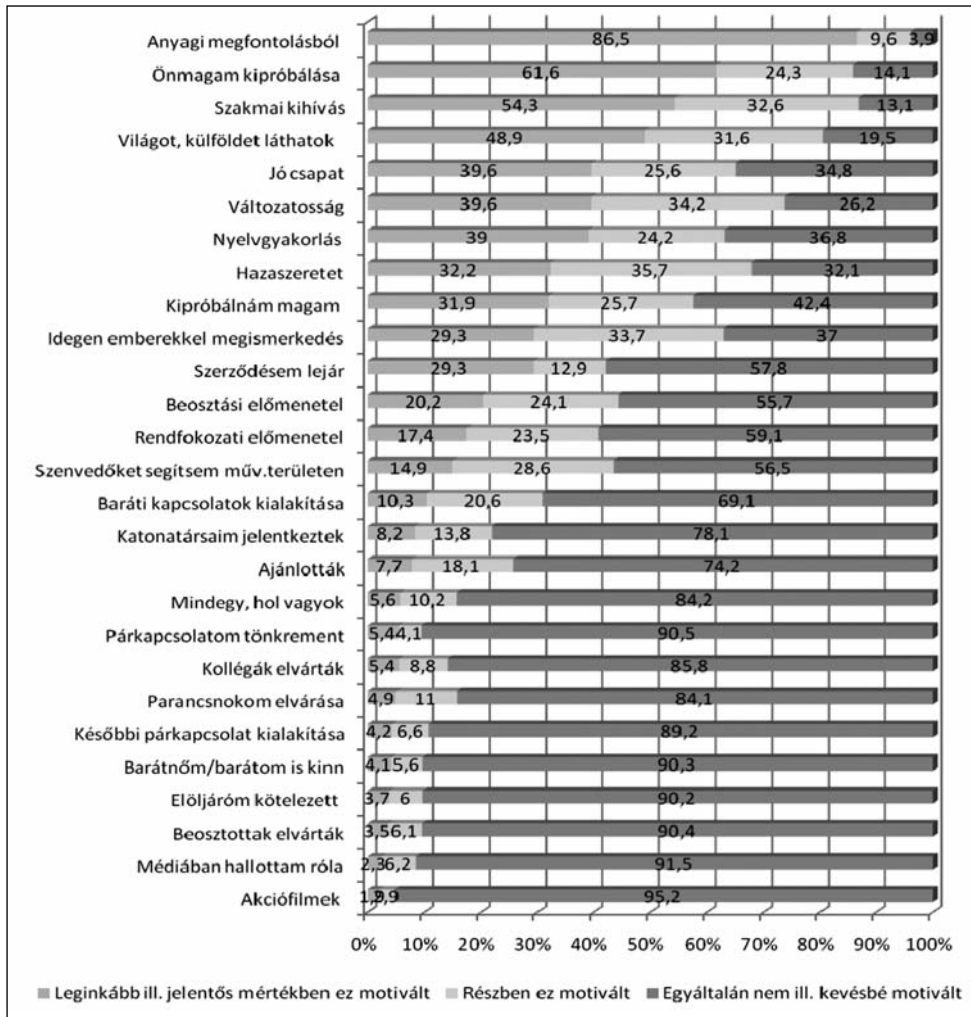
A válaszadók saját bevallása szerint az őket a külföldi missziókba történő jelentkezésre leginkább motiváló tényezők közül az első tíz tényező sorrendje az alábbi volt:

- *anyagi megfontolások*;
- *önmagam kipróbálása*, ltt bizonyíthatom igazán, hogy jó katona vagyok;
- *szakmai kihívásnak éreztem; szakmai tapasztalatszerzés és szakmai fejlődés lehetősége* vonzott új környezetben;
- *világot, külföldet láthatok* (megismerkedés idegen kultúrákkal, szokásokkal);
- *változatosság*;
- *jó a csapat/társaság* kinn;
- *nyelvyakorlás* lehetősége.
- *hazaszeretet*, hazámat szeretném szolgálni/képviselni a missziós területen
- *szívesen kipróbálnám magam veszélyhelyzetben*
- *gondolnom kell a jövőre*, mert *szerződéselem lejártával* nem tudom, hogy milyen lehetőségeim lesznek.

A missziós tapasztalatokkal rendelkező hivatásos és szerződéses katonák visszaemlékezéseik szerint a konkrét missziókkal kapcsolatban a szükséges információkat *elsősorban a parancsnokaiktól, közvetlen előljárójáróiktól; az alaku-*

7. táblázat. Amennyiben Ön önként vállalta a külföldi missziós szolgálatot, mik voltak az Ön döntésének legfőbb motívumai?

Külföldi missziós szolgálatvállalás motívumai	Leginkább, illetve jelentős mértékben ez motívált	Részben ez motívált	Egyáltalán nem, illetve kevésbé motívált	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Anyagi megfontolásból	86,5	9,6	3,9	864
Önmagam kipróbálása , ltt bizonyíthatom igazán, hogy jó katona vagyok	61,6	24,3	14,1	857
Szakmai kihívásnak éreztem; szakmai tapasztalatszerzés és szakmai fejlődés lehetősége vonzott új környezetben	54,3	32,6	13,1	863
Világot, külföldet láthatok (megismerkedés idegen kultúrákkal, szokásokkal)	48,9	31,6	19,5	852
Változatosság	39,6	34,2	26,2	846
Jó a csapat/társaság kinn	39,6	25,6	34,8	848
Nyelvyakorlás lehetősége	39,0	24,2	36,8	844
Hazaszeretet , hazámat szeretném szolgálni/képviselni a missziós területen	32,2	35,7	32,1	845
Szívesen kipróbálnám magam veszélyhelyzetben	31,9	25,7	42,4	841
Gondolnom kell a jövőre , mert szerződéselem lejártával nem tudom, hogy milyen lehetőségeim lesznek	29,3	12,9	57,8	799
Megismerkedés idegen emberekkel	29,3	33,7	37,0	849
Későbbi jobb/könnyebb beosztási előmenetel érdekében	20,2	24,1	55,7	847
Könnyebb rendfokozati előmenetel, karrier érdekében	17,4	23,5	59,1	839
Művelési területen élő szenvedőket segítem	14,9	28,6	56,5	807
Baráti kapcsolatok kialakításának lehetősége	10,3	20,6	69,1	835
Mivel katonatársaim jelentkeztek, én is bevállaltam	8,2	13,8	78,1	834
Ajánlották	7,7	18,1	74,2	841
Mindegy , hogy itthon vagyok, vagy ott vagyok	5,6	10,2	84,2	837
Kollégák elvárták	5,4	8,8	85,8	833
Párkapcsolatom tönkrement , legalább pénzem legyen, ha már boldog nem lehetek	5,4	4,1	90,5	830
Vezetőm, parancsnokom elvárása volt , hogy kimenjek	4,9	11,0	84,1	838
Esetleges későbbi párkapcsolat kialakításának lehetősége	4,2	6,6	89,2	830
Barátnőm/barátom is kinn van	4,1	5,6	90,3	828
Előljárom kötelezett arra, hogy kimenjek	3,7	6,0	90,2	827
Beosztottak elvárták	3,5	6,1	90,4	835
Médiában (tévében, rádióban) hallottam róla	2,3	6,2	91,5	834
Akciófilmek hoztak kedvet hozzá	1,9	2,9	95,2	837

21. ábra. Külföldi missziós szolgálat vállalásának legfőbb motívumai

latok személyügyi szervének képviselőjétől, valamint a kollégáiktól kapták.²³⁹ (8. táblázat)

Az esetek többségében időben értesültek a lehetőségről – habár a válaszadók-nak közel 1/5-e úgy emlékszik, hozzá viszonylag későn jutott el a külföldi missziós szolgálatban való részvételre vonatkozó felhívás, aminek eredményeként mind az egyéni döntési alternatívák mérlegelésére, mind a családjával és előljáróival, parancsnokaival való megbeszélésre relatíve kevés idejük maradt. (9. táblázat)

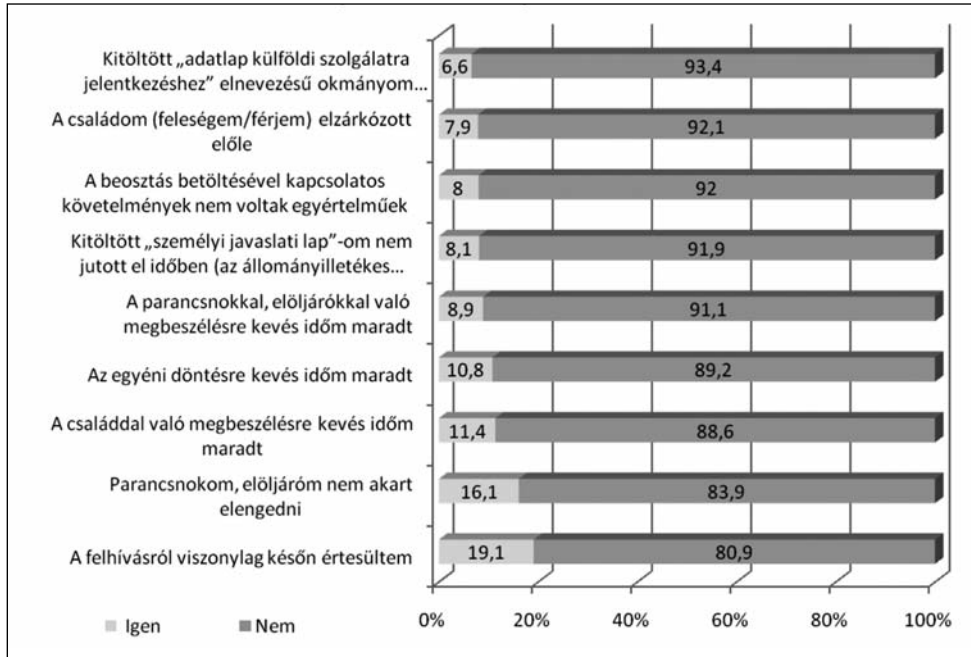
²³⁹ A rendvédelmi békefenntartásban részt vett rendőr kollégák válaszai a fentiekkel szemben azt tükrözték, hogy az illető rendőrök alapvetően IRM NOK-tól, vagy a kollégáktól, ismerősöktől szerzik be az információkat, s feltűnően kevés információt kapnak a szolgálati helyek képviselőitől annak ellenére, hogy a felhívásokat hivatalból meg szokták küldeni a rendőrség szervezetei részére, s közzéteszik a Zsaru Magazinban és a Rendőrség honlapján is.

8. táblázat. Amennyiben Ön önként jelentkezett, honnan értesült ön a külföldi missziós szolgálati lehetőségről?

Válaszok	Válaszadók	
	száma (fő)	megoszlása (%)
Parancsnoktól, közvetlen előljárójárámtól hallottam a felhívásról	345	40,1
Alakulatom személyügyi szervének képviselőjétől hallottam a felhívásról	258	30,0
Kollégáktól hallottam a felhívásról	138	16,0
Ismerősök, barátok hívták fel a figyelmemet a lehetőségre	36	4,2
A www.honvedelem.hu honlapon olvastam a felhívást	24	2,8
A Honvédelmi Minisztérium hivatalos honlapján olvastam felhívást (http://www.hm.gov.hu/miniszterium/palyazatok)	21	2,4
Alakulatom honlapján olvastam a felhívást	6	0,7
A Magyar Honvéd folyóiratból értesültem	12	1,4
A Honvédelmi Közlöny online változatában olvastam a felhívást (http://www.kozlonykiado.hu/kozlonyok/)	2	0,2
A Honvédségi Szemle folyóiratból értesültem	1	0,1
A Honvédelmi Közlöny nyomtatott változatában olvastam a felhívást	1	0,1
Haderőnemi parancsnokságom honlapján olvastam a felhívást	1	0,1
Egyéb forrásból értesültem	15	1,7
Total	860	100,0

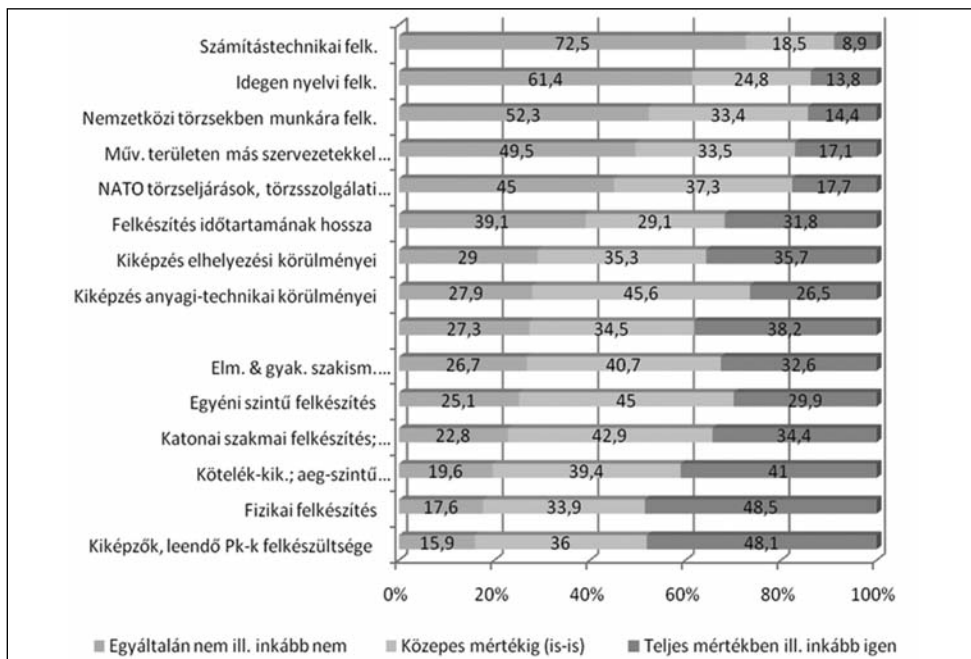
9. táblázat. Okozott-e gondot a külföldi misszióba történő szolgálatteljesítésre vonatkozó jelentkezése kapcsán az, hogy...?

Válaszok	Válaszok megoszlása (%)		Válaszadók száma (fő)
	Igen	Nem	
A felhívásról viszonylag későn értesültem	19,1	80,9	867
Parancsnokom, előljáróm nem akart elengedni	16,1	83,9	857
A családdal való megbeszélésre kevés időm maradt	11,4	88,6	856
Az egyéni döntésre kevés időm maradt	10,8	89,2	859
A parancsnokkal, előljárókkal való megbeszélésre kevés időm maradt	8,9	91,1	855
Kitöltött „személyi javaslati lap”-om nem jutott el időben (az állományilletékes parancsnokon keresztül) a pályázati felhívást kibocsátóhoz	8,1	91,9	848
A beosztás betöltésével kapcsolatos követelmények nem voltak egyértelműek	8	92	852
A családom (feleségem/férjem) elzárkózott előle	7,9	92,1	849
Kitöltött „adatlap külföldi szolgálatra jelentkezéshez” elnevezésű okmányom nem jutott el időben az illetékesekhez	6,6	93,4	839

22. ábra. Misszióba történő jelentkezéskor mi okozott gondot

23. ábra. Elégedettség a missziós felkészítéssel

3.2. A kiválasztással és a felkészítéssel kapcsolatos elégedettség

Külföldi missziós tapasztalatokkal bíró hivatásos és szerződéses katona válaszadóink összességében több vonatkozásban elégedettnek mutatkoztak a missziós felkészítések helyszíneivel, időtartamával, szakmai tartalmával és színvonalával összefüggésben – azonban jelezték, hogy még számos részterületen érdemes lenne mielőbb javítani a missziós felkészítés színvonalát (10. táblázat).

Állománycsoport-specifikusan vizsgálva nem találtunk számottevő különbséget: visszatekintve mind a misszió(ka)t már megjárt hivatásos katonák, mind pedig

10. táblázat. Mennyire volt elégedett Ön a legutóbbi missziós felkészítése kapcsán ...?

Tényezők	Egyáltalán nem, illetve inkább nem	Közepes mértékig (is-is)	Teljes mértékben, illetve inkább igen	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Számítástechnikai felkészítéssel	72,5	18,5	8,9	852
Idegen nyelvi (általános és szaknyelvi) felkészítéssel	61,4	24,8	13,8	867
Nemzetközi törzsekben végzendő munkára irányuló felkészítéssel	52,3	33,4	14,4	821
A műveleti területen lévő más szervezetek képviselőivel való kapcsolattartás, együttműködés célszerű módjaira vonatkozó felkészítéssel	49,5	33,5	17,1	849
NATO-törzseljárásokra, törzsszolgálati jelekre, jelzésekre vonatkozó felkészítéssel	45,0	37,3	17,7	852
Felkészítés időtartamának hosszával	39,1	29,1	31,8	872
Kiképzés elhelyezési körülményeivel	29,0	35,3	35,7	877
Kiképzés anyagi-technikai körülményeivel	27,9	45,6	26,5	878
A leendő műveleti terület/célország kultúrájára, ottani szokásokra, hatékony kulturaközi kommunikációra vonatkozó felkészítéssel	27,3	34,5	38,2	872
Felkészítés alatt kapott elméleti és gyakorlati szakismeretek tényleges alkalmazhatóságával a missziós szolgálatban	26,7	40,7	32,6	868
Egyéni szintű felkészítéssel, kiképzéssel összességében	25,1	45,0	29,9	865
Katonai szakmai felkészítéssel; szakkiképzéssel, illetve szaktechnikai kiképzéssel	22,8	42,9	34,4	870
Kötélk-szintű kiképzéssel; alegység-szintű összekovácsolás eredményességével összességében	19,6	39,4	41,0	866
Fizikai felkészítésével	17,6	33,9	48,5	873
Kiképzők, leendő parancsnokok felkészültségével	15,9	36,0	48,1	874

53. kép. Pillanattfelvétel a felkészítésről

a missziós tapasztalattal rendelkező szerződéses katonák nagyjából hasonló módon értékelték a missziós felkészítések helyszínait, időtartamát, szakmai tartalmát és színvonalát.²⁴⁰

Mindkét állománycsoport képviselői számos figyelemre méltó, alapvetően jobbito szándékú kritikai értékelést, illetve megjegyzést tettek a felkészítés színvonalának további emelése érdekében az alábbi részterületekkel összefüggésben:²⁴¹

- számítástechnikai felkészítéssel
- idegen nyelvi (általános és szaknyelvi) felkészítéssel
- nemzetközi törzsekben végzendő munkára irányuló felkészítéssel
- a műveleti területen lévő más szervezetek képviselőivel való kapcsolattartás, együttműködés célszerű módjaira vonatkozó felkészítéssel
- NATO-törzseljárásokra, törzsszolgálati jelekre, jelzésekre vonatkozó felkészítéssel
- felkészítés időtartamának hosszával
- kiképzés elhelyezési körülményeivel
- kiképzés anyagi-technikai körülményeivel
- a leendő műveleti terület/célország kultúrájára, ottani szokásokra, hatékony kultúráközi kommunikációra vonatkozó felkészítéssel

240 A rendőr kollégáknál egyedül a leendő feladatokra vonatkozó pontos információk kaptak viszonylag gyengébb értékelést, ami abban a tekintetben érthető, hogy számos frissen induló misszionál sokszor még az adott nemzetközi szervezet sem mindig tudja pontosan, hogy mi is lesz a tényleges tartalma egy-egy adott beosztásnak, hanem a feladatrendszer, az adott beosztás tartalmát nem ritkán az adott misszió előre haladtával a mindennapi gyakorlat alakítja ki.

241 Meglepő módon inkább a kötetekben szolgáló hivatásos és szerződéses katonák voltak azok, akik gyakorlatilag minden felvetett kérdéskör kapcsán nagyobb fokú elégedetlenségüknek adtak hangot!

11. táblázat. Mennyire ért egyet az alábbiakkal a felkészítésük kapcsán?

Állítások	Teljes mértékben, illetve inkább igen	Közepes mértékig (is-is)	Egyáltalán nem, illetve inkább nem	Válasz-adók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
A missziót megjárt bajtársak személyesen is meséltek tapasztalataikról	75,9	17,4	6,7	878
A kiképzők rendelkeztek missziós tapasztalattal	66,3	24,6	9,1	879
A kiképzésbe beépítették a korábbi magyar tapasztalatokat	51,7	32,5	15,8	882
Felhasználták a kiképzés során a nemzetközi tapasztalatokat	49,9	33,2	16,9	876
Leendő szolgálati helyemen a szolgálati és életkörülményekre, elhelyezésre, szükséges felszerelésre vonatkozó konkrét információk helytállóak, pontosak voltak	37,4	35,9	26,6	879
A leendő munkakörömben ellátandó feladataimra, teendőimre vonatkozó információk pontosak, naprakészek voltak	32,5	35,6	31,9	877
A műveleti területre vonatkozóan kapott információk pontosak, naprakészek voltak	28,3	35,3	36,4	877
Felkészítettek minden várható eseményre	26,6	41,9	31,5	880

- felkészítés alatt kapott elméleti és gyakorlati szakismeretek tényleges alkalmazhatóságával a missziós szolgálatban
- egyéni szintű felkészítésével, kiképzéssel összességében
- katonai szakmai felkészítéssel; szakkiképzéssel, illetve szaktechnikai kiképzéssel
- kötetlek-szintű kiképzéssel; alegység-szintű összekovácsolás eredményességével összességében
- fizikai felkészítésével
- kiképzők, leendő parancsnokok felkészültségével

Megkérdeztük válaszadóinkat a felkészítésük kapcsán még számos egyéb tényezővel összefüggésben (11. táblázat). Válaszadóink összességében elégedetteknek mutatkoztak azzal, hogy:

- a kiképzők rendelkeztek missziós tapasztalattal;
- törekedtek arra, hogy felhasználják a kiképzés során a nemzetközi tapasztalatokat;
- igyekeztek a kiképzésbe beépíteni a korábbi magyar tapasztalatokat;
- s maguk a felkészítésen részt vevő, korábban már missziót megjárt bajtársak maguk is meséltek tapasztalataikról a „fiatalabb”, misszióban még nem járt, ilyen értelemben „tapasztalatlanabb” társaiknak.

24. ábra. Missziós felkészítés jellemzése

A missziós tapasztalatok és kutatási eredmények naprakész, ámde differenciált beemelésére a katonai (felső)oktatási és kiképzési rendszeren belül zajló képzés anyagába már csak azért is égetően fontos és aktuális, mert napjainkban azzal a sajnálatos ténnyel kell szembesülnünk: jelenleg gyakorlatilag nem csupán a hazai civil, de a honi katonai (felső)oktatási és képzési rendszeren belül *sem igazán létezik még egy olyan átfogó oktatási-képzési program*, amely kellő mélységű *elméleti és gyakorlati ismerettel* vétezné fel azokat, akik a békeműveletek iránt érdeklődnek – kellőképpen gyakorlatorientált, differenciált ismereteket adna azoknak a hivatásos és szerződéses katonáknak és civileknek, akik ilyen műveletek végrehajtására önként jelentkeztek és külföldi misszióba indulnak, ahol életüket is veszély fenyegetheti. Ugyanakkor válaszadóink közül relatíve nagy hányad jelezte: örültek volna, ha több, naprakészebb, pontosabb információt kaptak volna az alábbi részterületekre vonatkozóan:

- *leendő szolgálati helyükön a szolgálati és életkörülményekre, elhelyezésre, szükséges felszerelésre* vonatkozó konkrét információk
- *a leendő munkakörömben ellátandó feladataimra, teendőimre* vonatkozó információk
- *a műveleti területre* vonatkozóan kapott *információk*
- gyakorlatorientáltan felkészítették volna őket lehetőleg minden, a műveleti területen várható eseményre (pl. szituációs gyakorlatok segítségével)

A kiválasztás, felkészítés és oktatás-képzés kérdésköre annál is inkább fontos, mert a nyugati katonaszociológia empirikus vizsgálati eredményei azt a feltételezést látszanak erősíteni, hogy kellő hozzáértésű és felkészültségű szintű oktatói-kiképzői állomány – megfelelő személyi és tárgyi feltételek biztosítása esetén – képes arra,

54. kép. A ZMNE által szervezett katonai szakanyaggal bővített személy- és objektumvédelmi szaktanfolyam gyakorlati foglalkozása a 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj bázisán – a végzetek jelentős hányada már kinn szolgál Afganisztánban Close Protection Team-tagokként. Szolnok, 2010

hogy elősegítse olyan *csoporthétköz* létrejöttét, amely jelentős mértékű változásokat hozhat a kiképzendő állomány *attitűdjeiben és értékrendszerében*.

Az amerikai kutatók²⁴² szignifikáns növekedést regisztráltak a kiképzendőik körében a kiképzési idő előre haladtával az olyan egyéni szintű értékek erősségét vizsgálva, mint a *gyakorlatiasság* és a *sokoldalúság*; s olyan interperszonális értékek kapcsán, mint az *elismerés*, *megbecsülés iránti vágy*, valamint a *függetlenség* és a *magas szintű vezetői ismeretek*.

A kiképzés egyik legfőbb célja alegységszinten a megfelelő csoporthétköz, illetve *csoporthétköz kialakítása*. Ehhez természetesen ismerni kell azokat a tényezőket, melyek direkt vagy indirekt módon közrehatnak. A megfelelő csoporthétköz, illetve *csoporthétköz* kialakulására számos tényező hathat, amelyeket mindenképpen érdemes figyelembe venni az oktatási-kiképzési rendszerben zajló szocializációs folyamat során.

A válaszadók közül számosan visszatekintve kiválasztásuk, illetve kijutásuk kapcsán meglehetősen markáns véleményeket fogalmaztak meg. Úgy tűnik, nem mindenki értett egyet azzal az állítással, hogy csakis *igazságos versenyzetesen* múltott a kijutás, s csupán a *felkészítésen nyújtott teljesítmény* volt a döntő szempont abban, hogy kit választottak ki!

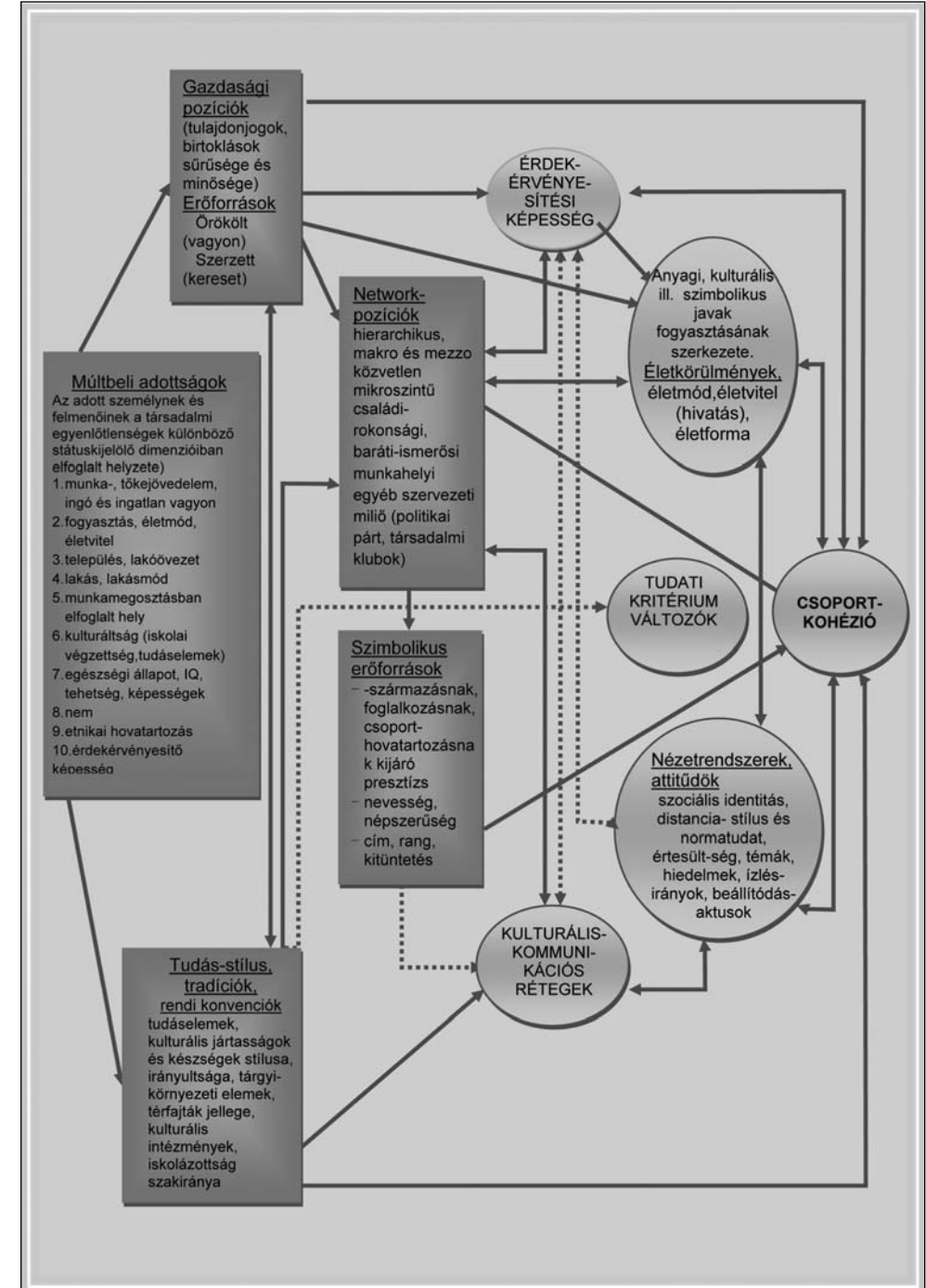
A kiutazás előtt a missziós feladat ellátásához szükséges *felszerelési tárgyakat* a kérdőívet kitöltők döntő hányada rendben, megfelelő mennyiségben és minőségben megkapta. A válaszadók mintegy 2/3-a egyértelműen úgy nyilatkozott, hogy megítélése szerint minden olyan felszerelést megkapott, amelyre szüksége volt a misszió ellátása során.

242 Lásd ennek kapcsán pl. Bronzo, 1967:185–190; Stevens – Rosa – Gardner, 1994:477–478.

55. kép. Személy- és objektumvédelmi kiképzés gyakorlati oktatói – terrorelhárító múlttal

25. ábra. Mi volt a jelentkezők kiválasztásában közreható fő szempont

26. ábra. A csoportkohézió létrejöttében közreható tényezők rendszere

12. táblázat. Hogyan történt az Ön legutóbbi misszióra történő kiutaztatása?

Válaszok	Válaszadók	
	száma (fő)	megoszlása (%)
repülőgép	251	30,8
repülőgép (charterjárat)	406	49,8
vonat	11	1,3
busz	112	13,7
szolgálati gépkocsi	7	0,9
egyéb	28	3,4
Összesen	815	100,0

Amennyiben netán mégis valami gond adódott (jellemzően a bakancsokkal, málhamellénnel, védőszemüveggel, öltözettel), azt a visszaemlékezések szerint az illetékes logisztikus kollégák relatíve gyorsan megoldották (vagy gyors cserével, vagy pedig szükség esetén javíttatással). Ha pedig mégsem sikerült valamilyen felszerelési tárgyat beszerezni, a parancsnokok általában rugalmasan jártak el, s szorító szükség esetén engedélyezték, hogy a művelti területen kiegészítő felszerelési tárgyakat vásároljanak, illetve használjanak.

A missziós területekre történő kiutazások alapvető eszköze nagyobb távolságra a repülőgép, rövidebb távolságra az autóbusz volt (12. táblázat.).

A missziós szolgálati helyekre történő kiutazáshoz szükséges időtartam meglehetősen széles időskálán mozgott, elsősorban a távolság függvényében. A válaszadók összességében elégedettek voltak a kiutaztatásuk megszervezésével, lebonyolításának körülményeivel.

56. kép. Szolnok, 2010. januárja: a ZMNE által szervezett katonai szakanyaggal bővített személy- és objektumvédelmi szaktanfolyam gyakorlati foglalkozása

3.3. A külföldi missziós környezetbe történő beilleszkedést elősegítő kulcskompetenciák

A válaszokból megállapítható, hogy a külföldi missziókban a magyar katonák relatíve jelentős hányada magyar és nem magyar katonákkal közösen szolgált, s túlnyomó többségük úgy ítélte meg: gyakorlatilag minden *gond nélkül, illetve csupán kisebb nehézségek árán sikerült gyorsan beilleszkednie* a missziós közösségbe. Amikor megkérdeztük válaszadóinkat, hogy könnyen be tudtak-e illeszkedni a legutóbbi kiutazásukat követően a külföldi missziós közösségbe, akkor a megkérdezettek túlnyomó többsége úgy nyilatkozott, hogy minden gond nélkül be tudott illeszkedni (77,0%), illetve csupán kisebb nehézségei akadtak (21,4%), amikor igyekezett beilleszkedni a missziós közösségbe.

A feladatok végrehajtásának eredményességét, a beilleszkedés sikerességét és a missziós szolgálathoz való általános viszonyt ugyanakkor természetesen számos tényező befolyásolhatja.²⁴³ A beilleszkedés eredményessége, az integrálódás mértéke szerint főként a következő fokozatokat lehet megkülönböztetni:

- azonosulás (a szervezet és a közösség céljainak teljes interiorizálása);
- alkalmazkodás (a túlélést biztosító, kényszerű igazodás, önszabályozó viselkedés);
- „kivonulás” (a szervezeti és közösségi célok megtagadása, aktív vagy passzív szembefordulás ezekkel).

A katonák beilleszkedése során elkerülhetetlenül előfordulnak kisebb-nagyobb súrlódások, feszültségek, konfliktusok is. Ez azonban önmagában még nem jelent problémát, nem feltétlenül idéz elő beilleszkedési sikertelenséget, kudarcot. A konfliktusok elmélyülése csak akkor következik be, ha az egyénben, illetve a befogadó közösségben nincsenek meg a konfliktusok megoldására irányuló késztetések, ha az egyénből hiányzik az alkalmazkodási képesség és szándék, a közösségből pedig hiányzik türelem és a tolerancia.

A vizsgálat során kiemeltük azokat a tényezőket (jártasságokat, készségeket, képességeket; *kompetenciákat*²⁴⁴), amelyek feltételezésünk szerint alapvető szerepet játszanak a beilleszkedés sikerében.

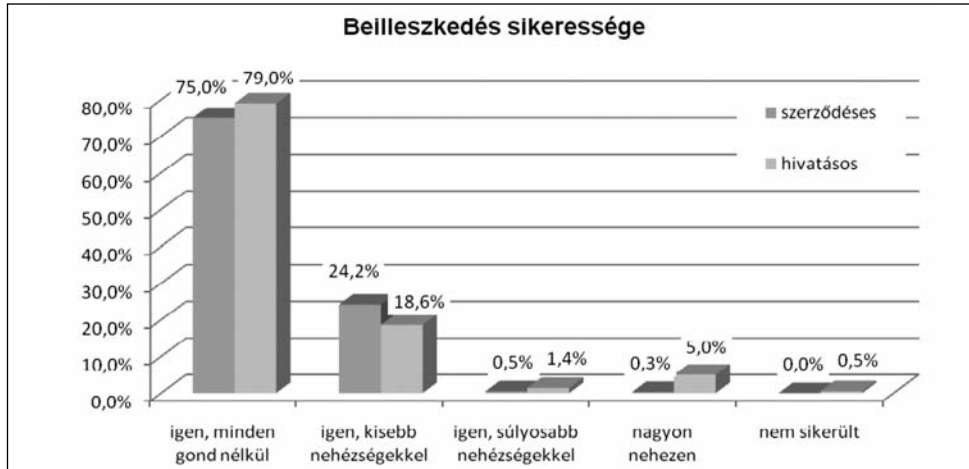
A kompetenciák jelentős része tudatalatti, „rejtőzködő”, és csupán töredéke „láttható”, igazán mérhető. Az ismeret és a készség szintje az, ami viszonylag rövid idő alatt képzéssel fejleszthető, mivel ezt többnyire a szakértelemmel és szakismerettel azonosítjuk, ezen a szinten könnyű megállapítani a követelményeket, sztenderdeket. Ezt a tudást nagyrészt a formális oktatásban sajátítjuk el.

A kompetenciák nagy részét azonban a nehezen, lassan befolyásolható személyiségvonások és motivációk teszik ki, melyeket informális tanulási folyamat során

²⁴³ Ezek közé sorolható a válaszadók szerint:

– az egyén személyes tulajdonságai (alkalmazkodóképessége, mentalitása stb.); fizikai adottságai (ereje, ügyessége, rátermettsége); valamint tudása és képességei, iskolai végzettsége, szakképzettsége, felkészültsége stb.
– eddigi életútja, családi háttere, előszocializáltsága; neveltetése, alakulatnál szerzett tapasztalatai, baráti köre, életstílusa, életfelfogása;
– a fogadó társadalmi és szervezeti-intézményi környezet sajátosságai; az egyénre váró feladatok státus, szerepek; a közösség (szokások, a tagok tulajdonságai stb.). Ezen belül kiemelt jelentőségűeknek bizonyultak egyebek között a vezető, a parancsnok személye és a tágabb környezet (elhelyezési körülmények, ellátottság, katonatársak stb.).

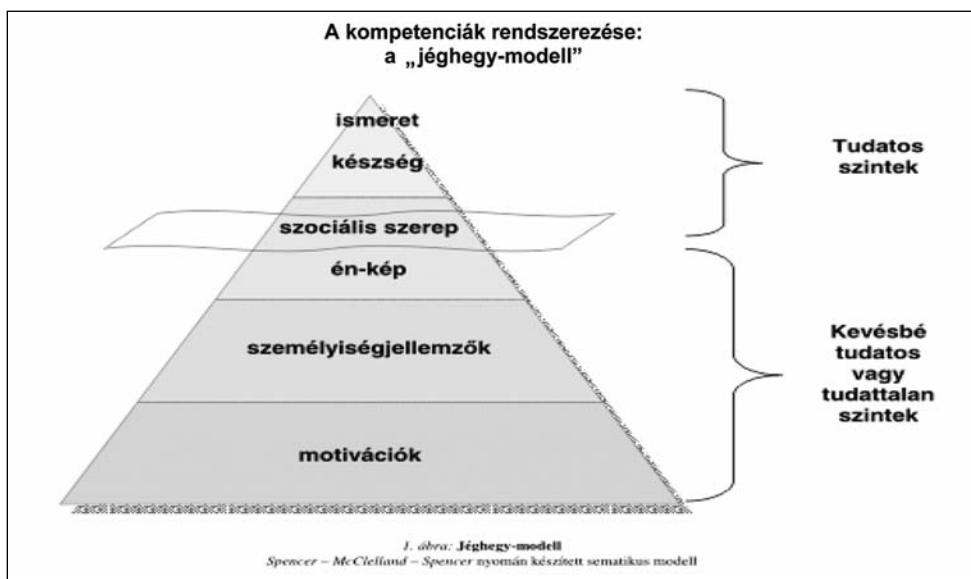
²⁴⁴ A kompetencia felfogásunk szerint az arra való képesség, hogy az élet különböző szituációiban alkalmazzuk tudásunkat, tapasztalatainkat, személyes adottságainkat

27. ábra. Hogyan sikerült a beilleszkedés a külföldi missziós közösségbe?

sajátítunk el. Bizonyos idetartozó kompetenciáknak a megléte ugyanakkor elengedhetetlenül szükséges meghatározott pozíciók betöltéséhez, bizonyos feladatok elvégzéséhez. Énképünk, értékrendszerünk, attitűdjeink határozzák meg viselkedésünket, emellett bizonyos szociális szerepek betöltése lényeges számunkra. A szakismeretek megléte mellett ezek együttese határozza meg, bizonyos dolgot meg akarunk, illetve képesek vagyunk-e megtenni.

28. ábra. A kompetenciák rendszerezése: a „jéghegy-modell”

A legfontosabb kompetenciákat (kulcskompetenciákat) munkahipotézisként az alábbiak szerint csoportosítottuk:

- *egyéni munkakompetenciák* (rugalmasság, kreativitás, önálló döntéshozatal, idegen nyelv ismerete, magabiztosság, kritikus szemlélet, lehetőségek feltárása, felelősségtudat, cselekvőképesség);
- *vezetői kompetenciák* (vezetés, más emberek motiválása, hibából való tanulás, kapcsolattartás, kapcsolatépítés; más emberekre való hatni tudás; döntéshozatal, a célra-, illetve eredményre orientáltság, a folyamatok következetes véghezvitele; a stratégiaalkotási képesség és az etikus hozzáállás);
- a heterogén csoportokban (formális munka-, illetve szolgálati helyeken alakuló közösségekben, valamint informális közösségekben) való működéshez szükséges kompetenciák (kommunikáció, csoportmunka, problémamegoldó készség, tanulás és teljesítmény fejlesztése).

A fentiek figyelembevételével megkérdeztük válaszadóinkat, hogy saját személyes tapasztalataik szerint melyek azok a tulajdonságok (képessegek, jártasságok, készségek), illetve kulcskompetenciák, amelyek elengedhetetlenek a missziós közösségbe történő beilleszkedés során. A kérdés az alábbi módon hangzott: „Ön a legutóbbi misszióba történő kiérkezését követően az új szolgálati helyén a beilleszkedése során mennyire vette hasznát az alábbi képességeknek, jártasságoknak és készségeknek?”

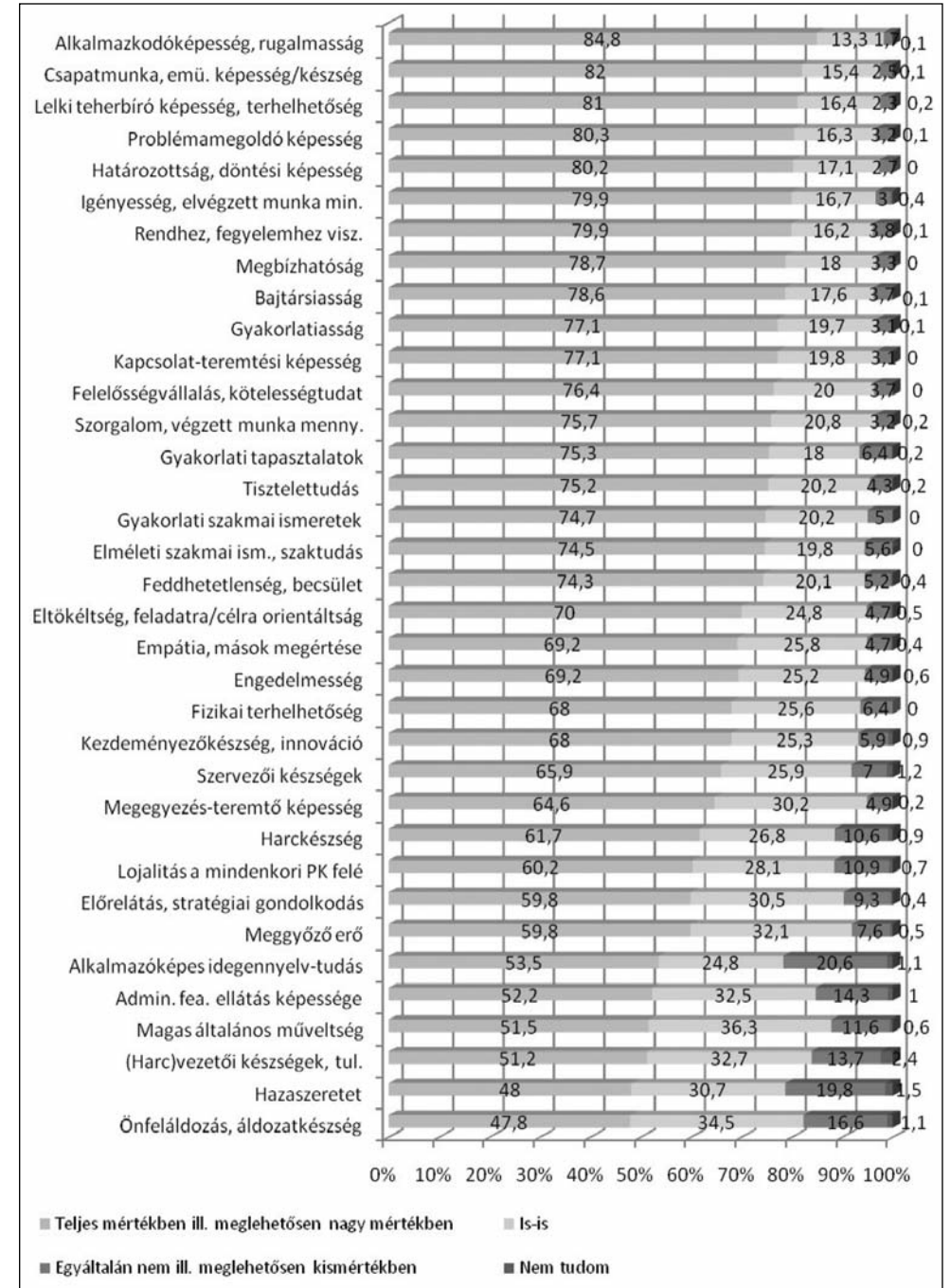
Visszatekintve a válaszadók jelentős hányada úgy vélte: volt néhány olyan kulcskompetencia (képessegek jártasságok, készségek), amelyek relatíve nagyobb mértékben játszottak közre akkor, amikor a misszióba történő kiérkezést követően az új szolgálati helyükön szerettek volna mielőbb beilleszkedni (13. táblázat).

13. táblázat. Ön a legutóbbi misszióba történő kiérkezését követően az új szolgálati helyén a beilleszkedése során mennyire vette hasznát az alábbi képességeknek; jártasságoknak és készségeknek?

Szempontok/tényezők	Teljes mértékben, illetve meglehetősen nagymértékben	Is-is	Egyáltalán nem, illetve meglehetősen kismértékben	Nem tudom	Válaszadók száma
Alkalmazkodóképesség, rugalmasság	84,8	13,3	1,7	0,1	811
Csapatmunka, együttműködés képessége, illetve készsége	82	15,4	2,5	0,1	813
Lelki teherbíró képesség, terhelhetőség	81	16,4	2,3	0,2	817
Határozottság, döntési képesség	80,2	17,1	2,7	–	817
Problémamegoldó képesség	80,3	16,3	3,2	0,1	814
Rendhez, fegyelemhez való viszony	79,9	16,2	3,8	0,1	820
Elvégzett munka minősége munkához való viszony, igényesség	79,9	16,7	3	0,4	812

13. táblázat. Ön a legutóbbi misszióba történő kiérkezését követően az új szolgálati helyén a beilleszkedése során mennyire vette hasznát az alábbi képességeknek; jártasságoknak és készségeknek? (folytatás)

Szempontok/tényezők	Teljes mértékben, illetve meglehetősen nagy mértékben	Is-is	Egyáltalán nem, illetve meglehetősen kismértékben	Nem tudom	Válaszadók száma
	Válaszadók százalékos aránya				
Határidők betartása, megbízhatóság	78,7	18	3,3	–	813
Bajtársiasság	78,6	17,6	3,7	0,1	817
Gyakorlatiasság	77,1	19,7	3,1	0,1	813
Kapcsolatteremtési képesség	77,1	19,8	3,1	–	808
Felelősségvállalás, kötelességtudat	76,4	20	3,7	–	812
Szorgalom, végzett munka mennyisége	75,7	20,8	3,2	0,2	811
Gyakorlati tapasztalatok	75,3	18	6,4	0,2	815
Tisztelet tudás	75,2	20,2	4,3	0,2	805
Gyakorlati szakmai ismeretek	74,7	20,2	5	–	815
Elméleti szakmai ismeretek, szaktudás	74,5	19,8	5,6	–	817
Feddhetlenség, becsület	74,3	20,1	5,2	0,4	814
Eltökélttség, feladatra/célra orientáltság	70	24,8	4,7	0,5	808
Empátia, mások megértése	69,2	25,8	4,7	0,4	811
Engedelmesség	69,2	25,2	4,9	0,6	813
Fizikai terhelhetőség	68	25,6	6,4	–	813
Kezdeményező készség, vállalkozó szellem, innováció, nyitottság	68	25,3	5,9	0,9	815
Szervezői készségek	65,9	25,9	7	1,2	812
Meggyezésteremtő képesség	64,6	30,2	4,9	0,2	810
Harckészség	61,7	26,8	10,6	0,9	813
Lojalitás a mindenkor parancsnok felé	60,2	28,1	10,9	0,7	807
Előrelátás, stratégiai gondolkodás	59,8	30,5	9,3	0,4	799
Meggyőző erő, befolyásolás képessége	59,8	32,1	7,6	0,5	811
Alkalmazóképes idegennyelv-tudás	53,5	24,8	20,6	1,1	806
Adminisztratív feladatok ellátásának képessége	52,2	32,5	14,3	1	810
Magas általános műveltség	51,5	36,3	11,6	0,6	813
(Harc)vezetői készségek, tulajdonságok	51,2	32,7	13,7	2,4	802
Hazaszeretet	48	30,7	19,8	1,5	812
Önfeláldozás, áldozatkészség	47,8	34,5	16,6	1,1	812

29. ábra. Új szolgálati helyén milyen képességeknek, jártasságoknak, készségeknek vette leginkább hasznát?

57. kép. Járőrben, Afganisztán, 2010

A kapott feleleteket elemezve, értékelve úgy találtuk, hogy válaszadóinkat az alábbi *tulajdonságok (képeségek, jártasságok, készségek)*, illetve *kulcskompetenciák* megléte segítette leginkább új szolgálati helyeiken a sikeres beilleszkedésben:

1. Egyrészt azon *tulajdonságok (képeségek, jártasságok, készségek)*, illetve *kulcskompetenciák*, amelyeket *minden egyes rendfokozati csoport egyértelműen a legfontosabbak* közé sorolt:
 - Rendhez, fegyelemhez való viszony
 - *Alkalmazkodóképesség, rugalmasság*
2. Másrészt azon *tulajdonságok (képeségek, jártasságok, készségek)*, illetve *kulcskompetenciák*, amelyeket az *öt rendfokozati csoport közül legalább négy a legfontosabbak* közé sorolt:
 - *Lelki teherbíró képesség, terhelhetőség*
 - *Határozottság, döntési képesség*
 - *Kapcsolat-teremtési képesség*
 - *Gyakorlatiasság*
 - *Szorgalom, a munka mennyisége*
 - *Problémamegoldó képesség*
 - *Határidők betartása, megbízhatóság*
 - *Felelősségvállalás, kötelelességtudat*
 - *Csapatmunka, együttműködés képessége, illetve készsége*
 - *A végzett munka minősége*

A felsorolt *tulajdonságok (képeségek, jártasságok, készségek)*, illetve *kulcskompetenciák felsorolásából* kiemelhetjük az alkalmazkodás mellett az *együttműködési képességet, az emocionális stabilitást*, mint olyan elemeket, amelyek a másokkal való kapcsolatban kiemelt fontosságot kaptak a válaszadó katonák feleleteiben.

Kutatási tapasztalataink szerint:

- a zászlósok, beosztott tisztek és a főtisztek visszatekintve a legénységi állományú katonák által említetteknél relatíve több *tulajdonságot (képeséget, jártasságot, készséget)*, illetve *kulcskompetenciát* jelöltek meg olyanként, amelyek ténylegesen elősegítették beilleszkedésük sikerességét új külföldi missziós szolgálati helyeiken,
- a főtisztek gyaníthatóan nem csupán a saját munkakörük ellátásához szükséges kompetenciákat jelölték meg, de beosztásuk jellegénél fogva azokat is, amelyek véleményük szerint hatékonyabbá teszik az általuk vezetett katonai szervezet működését.

A felsorolt *tulajdonságokra* adott válaszok alapján kiemelhetjük az *alkalmazkodás* mellett az *együttműködési képességet, az emocionális stabilitást*, mint olyan elemeket, amelyek a másokkal való kapcsolatban kiemelt fontosságot kaptak a megkérdezettek válaszaiban.

Alkalmazkodás

A gyors és összetett változások, melyek a misszióban végzett feladatokat jellemzik, feltételezik a változási képességet. A megoldandó problémák száma, a résztvevők összetétele, a környezet állandóan módosul, és ez nagyfokú alkalmazkodóképességet követel azoktól, akik sikeresen akarják teljesíteni feladataikat.

A sikeres feladatteljesítésnek egyik legfontosabb összetevője lényegében a változásra való képesség, azaz olyan képesség, mely lehetővé teszi az alkalmazkodást, az eddig ismeretlen emberekkel, dolgokkal való együttműködést. A jól alkalmazkodó emberek képesek helyesen és eredményesen viselkedni az új szituációkban, és a konfliktushelyzetekben sokféle választási lehetőség közül döntenek anélkül, hogy elveszítenék a rálátásukat az egész problémára. A rugalmas emberek képesek a megváltozott körülmények között, például egy új szervezeti egység keretei közt folytatni a munkát.

Az alkalmazkodás dimenziója megmutatja, hogy az egyén ezzel a személyiség-sajátossággal összefüggésben milyen helyzetmegoldási módot alkalmaz, vagy részesít előnyben, illetve e sajátosság mentén elért eredményei alapján milyen módon jellemezhető másokkal való kapcsolataiban, másokhoz való viszonyulásában. Aki jól tud alkalmazkodni, a helyzet függvényében lemondhat a saját álláspontjáról, így hagyja, hogy részben vagy teljes mértékben a mások szempontjai érvényesüljenek.

Együttműködő képesség

Az együttműködő képesség a másokkal való harmonikus és hatékony közös tevékenységben, a közös cél érdekében folytatott cselekedetben figyelhető meg elsősorban. Ha a feladatteljesítés szempontjából vizsgáljuk ezt az interperszonális készséget, akkor többnyire nagyobb produktivitás és szervezett feladatmegoldás várha-

58. kép. A tömegre várva...

tó a megfelelően együttműködő személyektől. A kiegyensúlyozott és eredményes közös tevékenység alapját a másik iránt táplált segítőkészség, figyelem, megértés, kölcsönös gondolatközlés és barátságosság képezi, amely lehetővé teszi az individuális folyamatok összehangolását. Az együttműködő személyeknek a közösség élménye jelentőséggel bír, az együttműködés magasabb szintjein egyre jobban háttérbe szorulnak az egyéni érdekek a közös érdekekkel szemben.

Emocionális stabilitás

Az emocionális stabilitás (érzelmi kiegyensúlyozottság) arra utal, hogy az egyén érzelmileg stabil, kiegyensúlyozott, valamint megnyilvánulásaiban csendes, megfontolt és nyugodt. A kiegyensúlyozottság megalapozza, hogy képesek legyünk anélkül szembenézni a megterhelő, feszült, stresszes helyzetekkel, hogy zavartá válnánk. Ez azt is jelenti, hogy alapvetően nehezen billenünk ki érzelmi egyensúlyi állapotunkból, s ha mégis, akkor igen hamar visszanyerjük eredeti állapotunkat. Mindez ideális esetben nagyon jó feszültségtűrő és -kezelő képességgel, hatékony megoldáskereséssel párosul, amely megvéd a felesleges érzelmi terhektől. A kiegyensúlyozottság megvéd a felesleges aggodalmaktól, a szorongástól, s ha valami nem sikerül, akkor azt hamar feldolgozzuk. Aki kiegyensúlyozott, érzelmi reakcióit kontroll alatt tartja, tisztában van azzal, hogy mikor, hogyan lehet vagy kell reagálnia. Megfontoltan cselekszik, hangulata szélsőségektől mentes, nem mutat túlérzékenységet a negatív kritikával szemben.

3.4. Külföldi missziós szolgálata alatt milyen otthon tanult szakismereteket tudott hasznosítani?

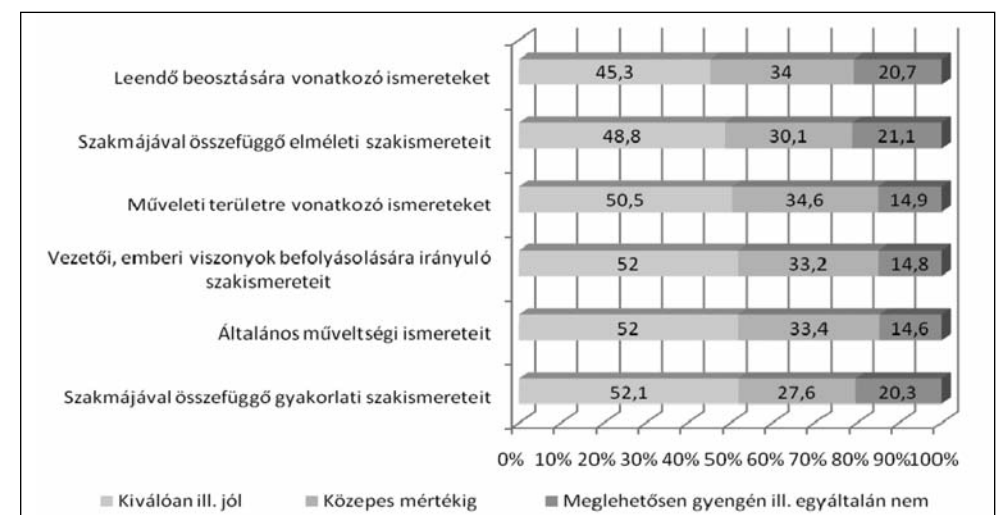
Megtudakoltuk, hogy az illetők külföldi missziós beosztásukban mennyire tudták hasznosítani azon szakismereteiket, amelyeket az otthoni felkészítésen tanultak. (14. táblázat).

Válaszadóink relatíve jelentős hányada úgy ítélte meg, hogy külföldi missziós beosztásában összességében meglehetősen jól tudta hasznosítani azon, *szakmájával*

14. táblázat. Külföldi missziós beosztásában mennyire tudta hasznosítani azon szakismereteit, amelyeket az otthoni felkészítésen tanult?

Állítások	Kiválóan, illetve jól	Közepes mértékig	Meglehetősen gyengén, illetve egyáltalán nem	Válaszadók száma (fő)
Számájával összefüggő gyakorlati szakismereteit	52,1	27,6	20,3	814
Általános műveltségi ismereteit	52,0	33,4	14,6	814
Vezetői, emberi viszonyok befolyásolására irányuló szakismereteit	52,0	33,2	14,8	805
Művelési területre vonatkozó ismereteket	50,5	34,6	14,9	818
Számájával összefüggő elméleti szakismereteit	48,8	30,1	21,1	814
Leendő beosztására vonatkozó ismereteket	45,3	34,0	20,7	812
Egyéb	46,1	32,6	21,3	178

30. ábra. Itthoni felkészítésen tanult szakismereteket miként tudta hasznosítani missziós beosztásában?

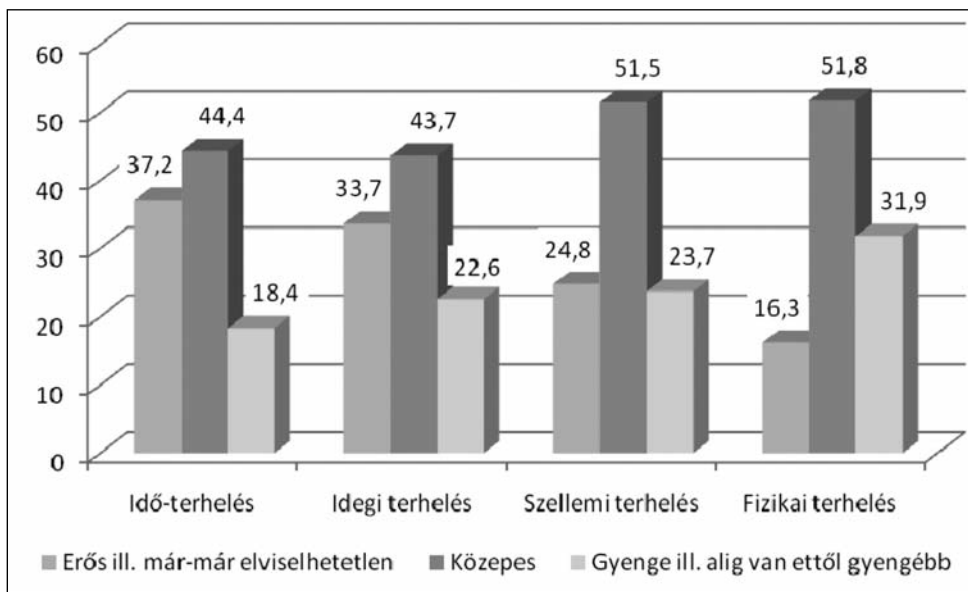
összefüggő elméleti és gyakorlati szakismereteit; általános műveltségi ismereteit, valamint (alapvetően alkalmazott társadalomtudományi megalapozottságú) vezetői, s emberi viszonyok befolyásolására irányuló szakismereteit, amelyeket az ott-honi felkészítésen tanult.

3.5. Elégedettség a külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél tapasztaltakkal

Rákérdeztünk a missziós tapasztalattal rendelkező katonák külföldi missziókkal kapcsolatos elégedettségére a különböző kiemelt vizsgálati dimenziók mentén. A válaszok alapján úgy tűnik, hogy a hivatásos és szerződéses katonák alapvetően jól érezték, illetve érzik magukat a missziókban – nem utolsósorban azért, mert értelmes katonai szakmai tevékenységet folytathatnak, amelynek rögtön látható az eredménye, s amelyre vonatkozóan szinte azonnal kapnak visszacsatolást is előjáróiktól is. Így nem csoda, hogy általában magát a missziót is úgy jellemezték (a szolgálati helytől szinte függetlenül), hogy az nem jelent kibírhatatlan megterhelést számukra sem fizikailag, sem idegileg. (15. táblázat)

Adataink alapján úgy tűnik: a missziókban tapasztaltak a szolgálatteljesítés körülményeit és az életkörülményeket tekintve alapvetően nem okoztak nagy meglepetést a válaszadóknak; nagyjából azt várták, amit odakinn találtak. Amikor meg tudakoltuk ugyanis a válaszadóinktól, hogy „Mindent egybevetve előzetes várakozásához képest az Ön által megjárt missziókban jobbak vagy rosszabbak voltak a

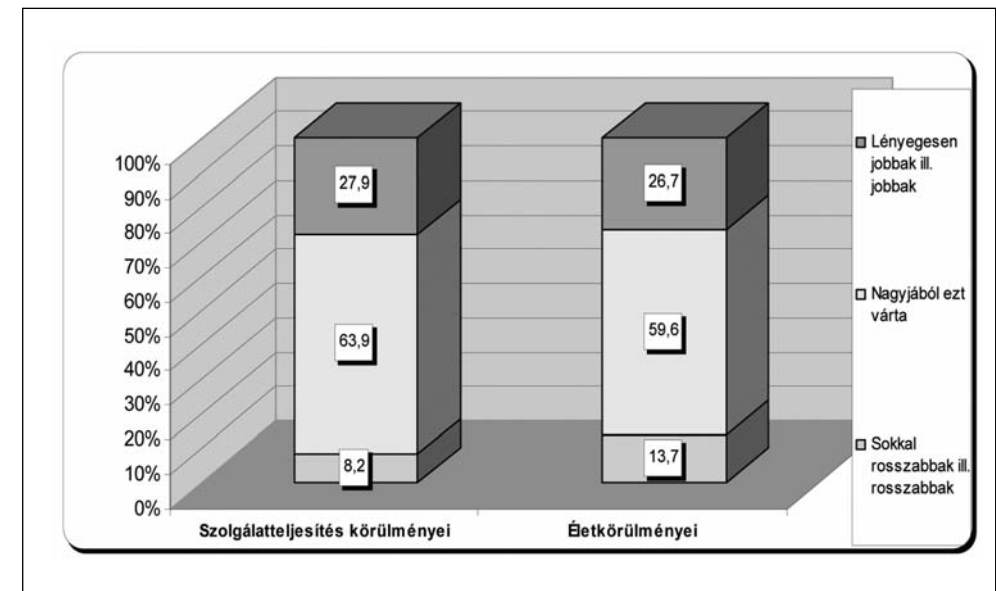
31. ábra. Missziós beosztással járó tevékenységük mekkora terhelést rótt a válaszadókra?

15. táblázat. Mekkora megterhelést ró Önre a jelenlegi missziós beosztásával járó tevékenység?

Terhelés jellege	Erős, illetve már-már elviselhetetlen	Közepes	Gyenge, illetve alig van ettől gyengébb	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Időterhelés	37,2	44,4	18,4	820
Idegi terhelés	33,7	43,7	22,6	822
Szellemi terhelés	24,8	51,5	23,7	819
Fizikai terhelés	16,3	51,8	31,9	822

32. ábra. Előzetes várakozásaihoz képest mit tapasztalt?

szolgálatteljesítés körülményei, illetve az életkörülmények?” – akkor az alábbi válaszokat kaptuk:

A missziós szolgálati helyeken betöltött beosztásokkal is alapvetően elégedettek voltak válaszadóink, akik számára érezhető módon fontos és vágyott célérték volt az összetartó közösséghez tartozás, az ezzel együtt járó jó szolgálati, illetve munkahelyi légkör, és az eredményes beilleszkedés – amihez a parancsnokok, kollégák segítő attitűdje, értékelő beállítódása nagyban hozzájárulhat.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy milyen mértékű elégedettséget mutattak válaszadóink a külföldi missziós szolgálati helyeiken, kontingensüknél tapasztaltakkal a különböző kiemelt vizsgálati dimenziók mentén (16. táblázat).

Válaszadóink visszatekintve összességében meglehetősen jónak ítélték meg számos, szervezeti klímát befolyásoló tényezőt az illetők legutóbbi külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél:

16. táblázat. Visszatekintve összességében milyenek ítéli meg az alábbi tényezőket az Ön legutóbbi külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél?

Tényezők	Nagyon jó, illetve jó	Közepes	Nagyon gyenge, rossz, illetve gyenge	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Legénységi állományú katonák egymás közötti viszonya	70,9	26,9	2,2	787
A feladatok végrehajthatósága	68,2	28,6	3,2	817
A ht. tiszthelyettesek (tts.) és a szerződéses legénységi állományúak közötti viszonyok	64,0	30,2	5,8	792
A munkája hasznossága (értelmessége), tartalma	63,7	26,5	9,8	816
Vallásgyakorlás lehetősége	61,8	29,0	9,2	791
Személyes biztonságukat és a kontingens táborának biztonságát garantálni hivatott biztonsági rendszerek	61,1	28,0	10,9	815
Étkezési lehetőségek	58,7	19,6	21,7	816
Fegyverek állapota, harcértéke	58,2	29,7	12,1	816
Az Ön felé megnyilvánuló követelménytámasztás, elvárások egyértelműsége	58,0	36,2	5,8	817
Berendezett konditerem; sportolási lehetőségek	56,2	24,9	18,8	818
A munkájához szükséges információk, tájékoztatás előljáróktól, feljebbvalóktól	55,1	32,3	12,6	818
Katonai érintkezés és udvariasság szabályainak érvényesülése	55,0	36,6	8,5	815
A szerződéses tisztek, tts.-sek és a legénységi állományú katonák közötti viszonyok	54,4	37,8	7,7	788
A szolgálatellátás, illetve munkavégzés feltételei	52,0	35,0	12,9	819
Tisztálkodási lehetőségek, eszközök (zuhanyzó, törölközők)	51,8	34,2	14,0	819
A hivatásos (ht.) tisztek és tiszthelyettesek (tts.) közötti viszonyok	51,7	36,4	11,9	807
Munkájának erkölcsi megbecsültsége	50,7	30,3	19,1	813
A katonák és a közalkalmazottak egymás közötti viszonya	50,4	36,3	13,3	728
A munkanap, munkaidő, napi élet szervezetsége, tervezhetősége	49,6	36,2	14,2	818
Jogos járandóságainak biztosítása (szabadság, pihenőnap, szabadnap)	49,4	28,9	21,7	816
Férfiak és nők együttes szolgálatának konfliktus-, illetve feszültségmentessége	49,2	35,9	14,9	805
A vezetők szakmai felkészültsége	48,9	35,2	15,9	818
Kantin választéka	46,2	29,8	24,0	801

16. táblázat. Visszatekintve összességében milyenek ítéli meg az alábbi tényezőket az Ön legutóbbi külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél? (folytatás)

Tényezők	Nagyon jó, illetve jó	Közepes	Nagyon gyenge, rossz, illetve gyenge	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
A ht. tisztek és a szerződéses legénységi állományú katonák közötti viszonyok	45,2	37,6	17,2	796
Egyéni felszerelése	44,5	34,6	21,0	821
Elhelyezési körülményei	43,8	32,7	23,5	820
Pihenési, kikapcsolódási lehetőségei általában	41,9	31,6	26,6	817
Katonai ruházati ellátása	41,0	29,5	29,5	814
Klub, közösségi találkozó helyszínének berendezése	37,1	32,6	30,3	814
A kiképzés által adott ismeretek hasznosíthatósága	34,4	45,3	20,3	813
Haditechnikai (híradó- és szállító)eszközök állapota	33,0	38,7	28,3	806
Otthoni hozzátartozókkal kapcsolattartás lehetőségei	40,4	30,3	29,3	819
Személyes problémáinak megoldási lehetőségei	34,5	40,0	25,5	808
Nem vallási lelki gondozás lehetősége	32,2	36,8	31,0	783
Munkájáért kapott hazai illetménye	28,0	32,9	39,1	814
Devizaellátmánya	27,9	31,9	40,1	817
Érdekvédelem	26,6	36,4	36,9	807

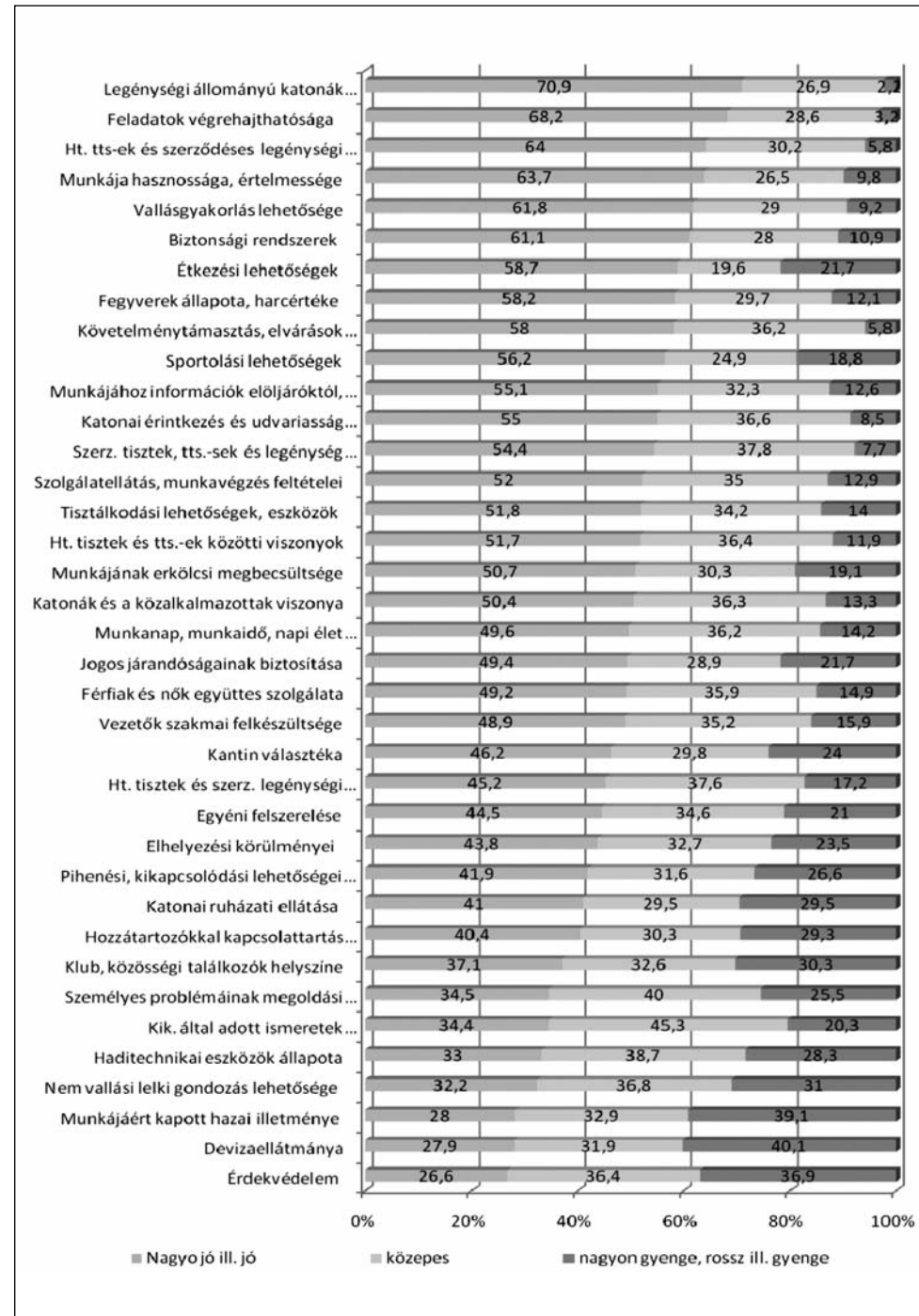
Amikor rákérdeztünk, hogy válaszadóink miként ítélnék meg számos, a vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalom és korábbi gyakorlati tapasztalatok alapján a *szervezeti klímát többé vagy kevésbé befolyásoló tényezőt*, a *missziós tapasztalatokkal rendelkező katona válaszadók* több, mint fele összességében *nagyon jónak, illetve jónak* ítélte meg visszatekintve az alábbiakat az illetők legutóbbi külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél:

- *Legénységi állományú katonák egymás közötti viszonya*
- *A feladatok végrehajthatósága*
- *A hivatásos tiszthelyettesek és a szerződéses legénységi állományúak közötti viszonyok*
- *A munkája hasznossága (értelmessége), tartalma*
- *Vallásgyakorlás lehetősége*
- *Személyes biztonságukat és a kontingens táborának biztonságát garantálni hivatott biztonsági rendszerek*
- *Étkezési lehetőségek*
- *Fegyverek állapota, harcértéke*
- *Az Ön felé megnyilvánuló követelménytámasztás, elvárások egyértelműsége*
- *Berendezett konditerem; sportolási lehetőségek*

59. kép. Betárazás

60. kép. Afganisztán, ISAF HUN PRT

33. ábra. Kontingensénél összességében mennyire elégedett...?

- A munkájához szükséges információk, tájékoztatás előjáróktól, feljebbvalóktól
- Katonai érintkezés és udvariasság szabályainak érvényesülése
- A szerződéses *tisztek*, *tiszthelyettesek* és a *legénységi* állományú katonák közötti viszonyok
- A szolgálatellátás, illetve munkavégzés feltételei
- Tisztálkodási lehetőségek, eszközök (zuhanyzó, törölközők)
- A hivatásos *tisztek* és *tiszthelyettesek* közötti viszonyok
- Munkájának erkölcsi megbecsültsége
- A *katonák* és a *közalkalmazottak* egymás közötti viszonya

Relatíván elégedetteknek mutatkoztak még válaszadóink az alábbi tényezőkkel, amikor visszatekintve értékelték egykori külföldi missziós szolgálati helyeiken a szervezeti klímára befolyást gyakorló tényezők körét:

- A munkanap, munkaidő, napi élet szervezettsége, tervezhetősége
- Jogos járandóságainak biztosítása (szabadság, pihenőnap, szabadnap)
- *Férfiak és nők együttes szolgálatának* konfliktus-, illetve feszültségmentessége
- A vezetők szakmai felkészültsége
- Kábelválasztéka
- A *hivatásos tisztek* és a *szerződéses legénységi* állományú katonák közötti viszonyok
- Egyéni felszerelése
- Elhelyezési körülményei
- Pihenési, kikapcsolódási lehetőségei általában
- Katonai ruházati ellátása
- Klub, közösségi találkozók helyszínének berendezése
- A kiképzés által adott ismeretek hasznosíthatósága
- Haditechnikai (híradó- és szállító)eszközök állapota
- Otthoni hozzátartozókkal kapcsolattartás lehetőségei
- *Személyes problémáinak megoldási* lehetőségei
- Nem vallási *lelki gondozás* lehetősége

Ugyanakkor figyelmeztető jel, hogy válaszadóink a munkájukért kapott *hazai illetményükkel* és a külföldi szolgálatuk során kapott *devizaellátmányuk* nagyságával összefüggésben meglehetősen egyértelmű elégedetlenséget mutattak.

Kikapcsolódási lehetőségek a misszióban

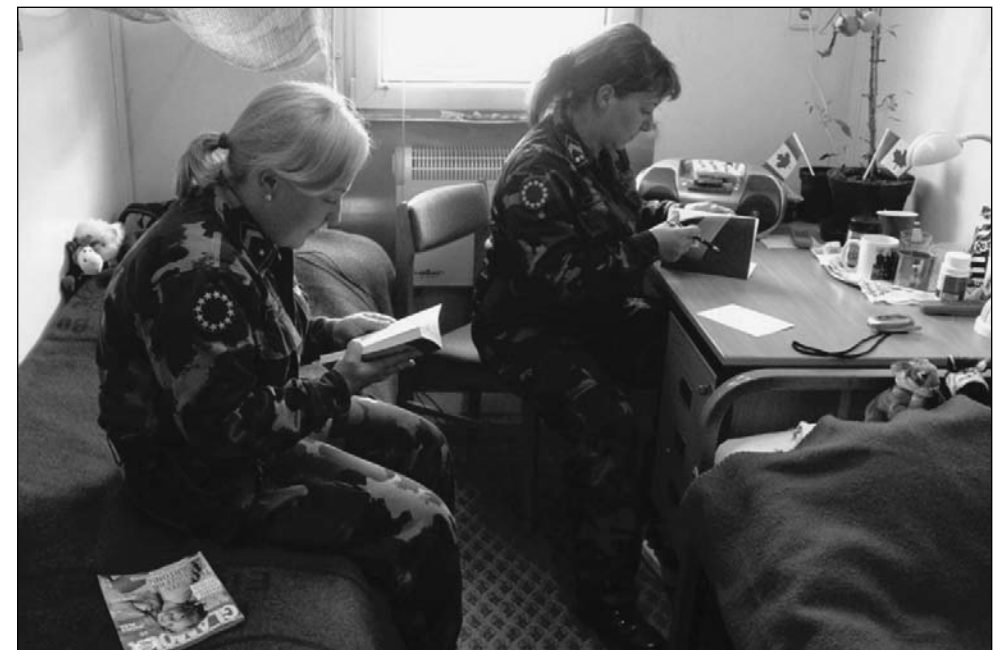
Amikor azt tudakoltuk, hogy válaszadóinknak milyen jellegű kikapcsolódásra volt lehetőségük a külföldi missziós szolgálatban a szabadidejükben, az alábbi összefoglaló bontakozott ki:

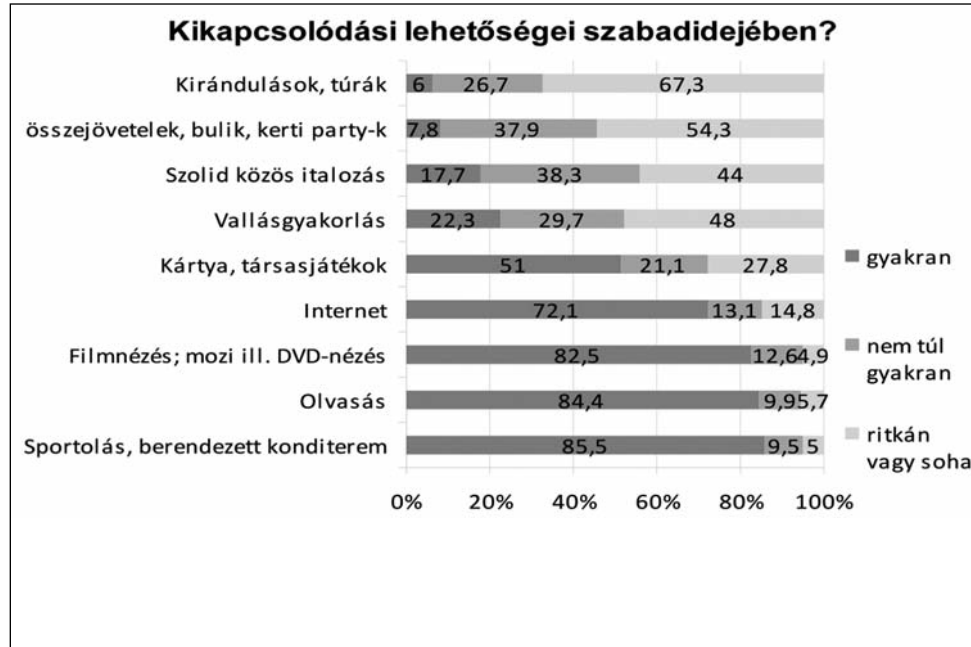
A katonák jellemzően konditeremben *sportolással*, valamint *olvasással*, *film* (mozi, illetve DVD-) *nézéssel*, *internetezés*szel, *s kártya*-, illetve *társasjátékok* játszásával ütötték el szabadidejüket. A közös összejövetelekre, partikra, bulikra és szervezett kirándulásokra relatíve ritkábban került sor.

61. kép. Terefere a társalgóban

62. kép. Ritkán jut idő olvasgatásra

34. ábra. Kikapcsolódási lehetőségek szabadidőben?

35. ábra. Tájékozottság érzete

63. kép. „Kell, hogy legyen, ahol valahogy leeresztheti a gőzt az ember!”

64. kép. Állománygyűlés, ISAF HUN PRT

Tájékozottság a szolgálati helyén, kontingensénél történekről

A külföldi missziókban a szervezeti belső kommunikációs rendszerek irányítóit és működtetőit dicséri tehát, hogy a hivatásos és szerződéses katona válaszdók meglehetősen tájékozottnak érezték magukat a missziós szolgálatuk alatt az alábbi dolgokkal kapcsolatban mind a közvetlen alegségben és a kontingensnél történekről, a külföldi szolgálat szabályairól; jogaikról és járandóságairól, s a különféle szolgáltatásokról és programokról.

3.6. Feszültségforrások, stresszorok

Szerettük volna számba venni, hogy melyek voltak azok a tényezők, amelyek esetleg frusztrálták a külföldi missziós szolgálat alatt a katonákat. Ezért megtudakoltuk, hogy a válaszdók számára a legutóbbi missziójuk időtartama alatt a nemzetközi szakirodalom alapján valószínűsíthetően közreható tényezők közül melyik mekkora mértékben okozott feszültséget, illetve stresszt? (17. táblázat).

A külföldi missziós szolgálatban lévő, valamint a missziós tapasztalattal rendelkező hivatásos és szerződéses katona válaszdók feleleteiből az derül ki, hogy a missziós szakfeladatok ellátása alapvetően nem okoz(ott) feszültséget számukra.

Amikor a válaszdóinkat arra kértük, hogy jelöljék a számukra egykor és jelenleg relatíve legjelentősebb stresszforrásként jelentkező tényezőket, akkor az alábbiakat említették a válaszdó hivatásos és szerződéses katonák:

- *Megfizettség hiánya*: ugyanazért a munkáért más nemzetek katonáihoz képest kevesebbet kapok
- Szexuális partner hiánya

65. kép. ISAF HUN PRT, Afganisztán, 2010

17. táblázat. Önben melyik mekkora mértékben okozott feszültséget, illetve stresszt az alább felsorolt tényezők közül?

Stresszt okozó tényezők	Teljes mértékig, illetve inkább	Közepes mértékig (is-is)	Egyáltalán nem, illetve inkább nem	Válaszdók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
<i>Megfizettség hiánya</i> : ugyanazért a munkáért más nemzetek katonáihoz képest kevesebbet kapok	59,1	21,8	19,1	800
Szexuális partner hiánya	45,9	27,1	27,0	797
Itthon maradt családtagjaimmal való kapcsolattartás nehézségei	31,7	32,0	36,3	799
A hazai katonai döntéshozók részéről megnyilvánuló figyelem hiánya irányunkban	25,0	32,1	42,9	788
<i>Szolgálatellátásunk, illetve munkavégzésünk feltételei</i> ; megfelelő anyag- és (harc)technikai eszközökkel való ellátottságunk gyenge foka, illetve nehézségei	22,4	33,8	43,8	795
Támogató családi háttér hiánya	19,1	29,0	51,9	797
Elhelyezési körülményeink	18,9	32,2	49,0	790
<i>Nem a rendeltetésszerű feladatot</i> kellett végeznünk (felesleges üresjáratok voltak; értelmetlen feladatokat, munkákat kaptunk)	17,7	26,4	55,9	798
Szabadságolások következtében folyamatos <i>létszámkiegészítés állt elő, ami megnövelte leterheltségünket, illetve egyenetlen, kiszámíthatatlan munkaterhelést</i> eredményezett	17,3	32,4	50,3	799
<i>Unalom; monotónia, egyhangúság; aktivitás hiánya</i>	17,0	30,3	52,7	792
Megfelelő <i>személyi felszerelés</i> hiánya	16,2	29,9	53,9	790
A mozgás és utazás szabadságának korlátozása miatt érzett rossz érzés	15,6	28,2	56,2	794
<i>Információk hiánya</i> a hazai eseményekről	12,5	27,7	59,8	791
A <i>misszió tényleges értelmébe, illetve hatékonyságába</i> vetett hitem csökkent	11,3	25,9	62,8	796
Személyes biztonságukat és a kontingens táborának biztonságát garantálni hivatott <i>biztonsági rendszerek</i> gyenge hatásfoka	10,3	22,3	67,4	797
<i>Helyi klímához</i> való alkalmazkodásom során nehézségek adódtak	7,8	25,4	66,8	799
<i>Helyi viszonyokhoz, szokásokhoz</i> való alkalmazkodásom nehézségei.	4,5	23,8	71,7	799
<i>Külszolgálat túl hosszú időtartama</i>	8,2	26,6	65,2	797
<i>Bizonytalanság, mert a feladatok nem lettek egyértelműen megfogalmazva</i> részünkre	9,8	26,4	63,8	795
Vezetőim meggátoltak szakmai véleményem kifejtésében, illetve szolgálati tevékenységemet kritizálták	9,1	19,4	71,5	793

17. táblázat. Önben melyik mekkora mértékben okozott feszültséget, illetve stresszt az alább felsorolt tényezők közül? (folytatás)

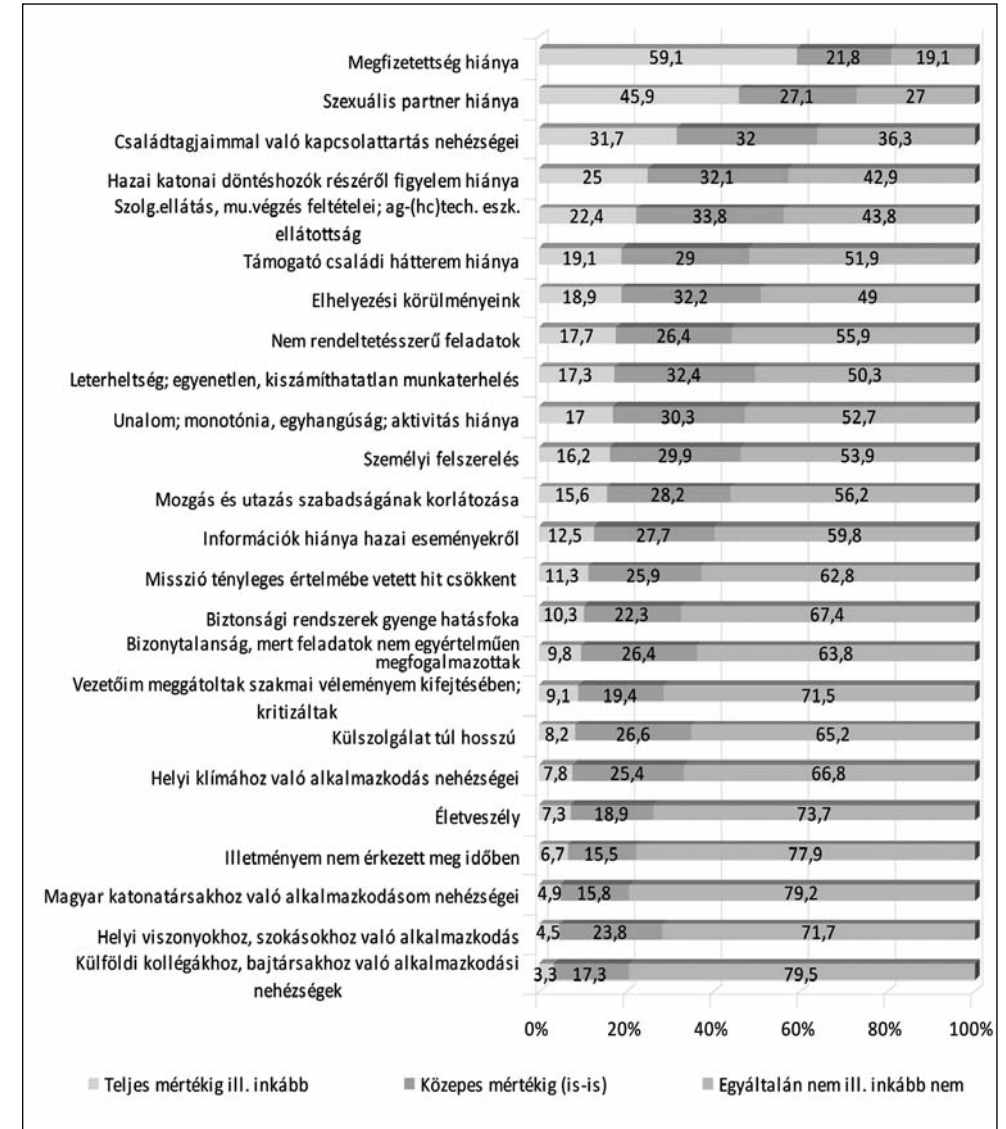
Stresszt okozó tényezők	Teljes mértékig, illetve inkább	Közepes mértékig (is-is)	Egáltalán nem, illetve inkább nem	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Életveszély	7,3	18,9	73,7	792
Nem érkezett meg illetményem időben	6,7	15,5	77,9	795
Magyar katonatársakhoz való alkalmazkodásom során nehézségek adódtak	4,9	15,8	79,2	795
Külföldi kollégákhoz, bajtársakhoz való alkalmazkodási nehézségek	3,3	17,3	79,5	799

- Itthon maradt *családtagjaimmal* (házas-, illetve élettárssal, gyermek/e/ke, szülőkkel) *való kapcsolattartás nehézségei*
- *A hazai katonai döntéshozók részéről megnyilvánuló figyelem hiánya* irányunkban
- *Szolgálatellátásunk, illetve munkavégzésünk feltételei; megfelelő anyagi- és (harc)technikai eszközökkel való ellátottságunk gyenge foka, illetve nehézségei*
- Támogató családi háttér hiánya
- Elhelyezési körülményeink (pl. lakókörletben túl szűk élettér, ingerszegény környezet)
- *Nem a rendeltetészerű feladatot* kellett végeznünk (felesleges üresjáratok voltak; értelmetlen feladatokat, munkákat kaptunk)
- Szabadságolások következtében folyamatos *létszámkiesés* állt elő, ami megnövelte *leterheltségünket*, *illetve egyenetlen, kiszámíthatatlan* munkaterhelést eredményezett
- Megfelelő *személyi felszerelése* hiánya
- *Unalom, monotónia, egyhangúság, aktivitás hiánya*

Alapvetően nem jellemző a konfliktus a missziókon belül, s ha mégis előfordul, az inkább a magyar azonos beosztásúak közötti személyi jellegű súrlódás. A válaszadók visszaemlékezéseik szerint meglehetősen sikeresnek bizonyultak a különféle potenciális konfliktushelyzetek felismerésében, elkerülésében, illetve (jórészt ösztönös, de célravezető) megoldásában.

A misszióban katonák között kialakult kapcsolatokat tekintve elmondható, hogy a magyar katonák alapvetően a misszióban részt vevő magyarokkal barátkoznak. A kialakult kapcsolatokon keresztül szerzett tapasztalatok igen érdekes képet mutatnak.

A magyar katonai kontingens és a nemzetközi rendőri- és polgári erők tekintetében figyelemreméltó tapasztalat, hogy a nemzetközi békefenntartásban részt vállaló magyar rendőrök a magyar katonákat kölcsönösen megbízhatónak, mind ruházatukat, mind közlekedési eszközeiket tekintve jól felismerhetőnek, és a hatáskörüket ismerő és becsületesen betartó személyeknek látják. Rendőreink nem tartják kielégítőnek ugyanakkor katonáink nyelvtudását, a magyar katonák kommunikációját a ci-

36. ábra. Feszültségforrások, stresszt okozó tényezők

vilekkel, és más szervezetekkel történő kapcsolattartását – és úgy gondolják, hogy a rendőrök jobban törekszenek az együttműködésre, mint a katonák. A magyar katonáink felszereltségét, illetményét, haditechnikai ellátottságát, fegyvereik minőségét és a tábor felszereltségét rosszabbnak, az illetmény tekintetében kifejezetten rossznak ítélik meg a rendőrök. Rendőri szemmel nézve a magyar katonák anyagi-technikai ellátottságának minden részében jelentős javulást kellene elérni.

18. táblázat. Amennyiben előfordult, hogy konfliktusa támadt a jelenlegi misszióban más NATO-nemzetek katonáival, annak Ön szerint mi lehetett a legfőbb oka?

Konfliktusok okai	Teljes mértékben, illetve nagy mértékben	Közepes mértékben (is-is)	Egyáltalán nem, illetve kis-mértékben	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
nyelvi nehézségek (az angol mint a munka-, illetve szolgálati érintkezés hivatalos közvetítő nyelve nem megfelelő szintű ismeretének hiánya miatt)	33,0	31,7	35,3	300
lenézés, megvetés, előítéletesség magyar katonák irányában	20,5	40,6	38,9	283
feladatok, munka megszervezésével összefüggő problémák a többnemzeti egység egyes szervezeti egységei, illetve alegységei közötti együttműködés megszervezése során (egyes nemzetek katonáinak negatív megkülönböztetése)	19,2	42,8	38,0	276
eltérő vezetési kultúra, vezetési módszerek	18,9	41,1	40,0	275
eltérő társadalmi kultúra, hagyományok, szokások	17,1	43,2	39,6	280
eltérő katonai hagyományok, szervezeti kultúra	15,5	43,7	40,8	284
A parancsnok nem értette meg kellőképpen az állomány pszichológiai szükségleteit, elvárásait – ezért nem volt képes összekovácsolni alárendeltjeit és összehangolni tevékenységüket, társas kapcsolatrendszerüket	14,2	38,2	47,6	275
pszichológiai problémák (pl. egyéni ellenszenv, irigység)	13,5	38,2	48,4	275
figyelmi problémák	12,5	39,1	48,4	279
a parancsok kiadásakor nehézségek adódtak – egyértelműség, határozottság, gyors döntések hiánya miatt	10,4	44,2	45,3	278
A kiadott parancsok megértése és végrehajtása során nehézségek, félreértés adódott az alárendeltek részéről	9,4	45,7	45,0	278

Amennyiben mégis előfordult, hogy katonáinknak esetleg konfliktusa támadt külföldi missziójuk alatt más NATO-nemzetek katonáival, annak egyik legfőbb oka szerintük az anyanyelvi nehézségekre volt visszavezethető – vagyis arra, hogy valamelyik fél hadilábon állt az angollal mint a munka-, illetve szolgálati érintkezés hivatalos közvetítő nyelvével.

Adataink szerint a külföldi misszióban szolgáló legénységi katonák, ha problémákkal találkoztak, akkor alapvetően közvetlen parancsnokukhoz, kollégáikhoz és barátaikhoz fordultak a megoldás érdekében.

66. kép. Bajtársak ISAF HUN PRT-ben, Afganisztán, 2006

67. kép. Rövid pihenő, ISAF HUN PRT, Afganisztán

68. kép. A kölcsönös kommunikációs és együttműködési hajlandóság a kulcsa mindennek

69. kép. Dr. Boldizsár Gábor ezredes, az ISAF HUN PRT 8. váltás parancsnoka és német kollégája „pakkot” bont

3.7. Elégedettség missziós beosztással

Amikor megtudakoltuk, hogy válaszadóink összességében elégedettek voltak-e legutóbbi missziós beosztásukkal, akkor az esetek túlnyomó többségében (92,4%-ában) határozott igenlő választ kaptunk.

A válaszok alapján úgy tűnik, hogy a hivatásos és szerződéses katonák alapvetően jól érezték, illetve érzik magukat a missziókban – nem utolsósorban azért, mert úgy érzik, eredményes volt a beilleszkedésük, értelmes katonai szakmai tevékenységet folytathatnak, amelynek rögtön látható az eredménye, s amelyre vonatkozóan szinte azonnal kapnak visszacsatolást előljáróiktól is. Így nem csoda, hogy általában magát a missziót is úgy jellemezték (a szolgálati helytől szinte függetlenül), hogy az nem jelent(ett) kibírhatatlan megterhelést számukra sem fizikailag, sem idegileg.

A missziókban tapasztaltak a szolgálatteljesítés körülményeit és az életkörülményeket tekintve alapvetően nem okoztak nagy meglepetést a válaszadóknak, nagyjából azt várták, amit odakinn találtak. A missziós szolgálati helyeken betöltött beosztásokkal is alapvetően elégedettek voltak válaszadóink, akik számára érezhető módon fontos és vágyott célérték volt az összetartó közösséghez tartozás, az ezzel együtt járó jó szolgálati, illetve munkahelyi légkör, és az eredményes beilleszkedés (amihez a parancsnokok, kollégák segítő attitűdje, értékelő beállítódása nagyban hozzájárulhat).

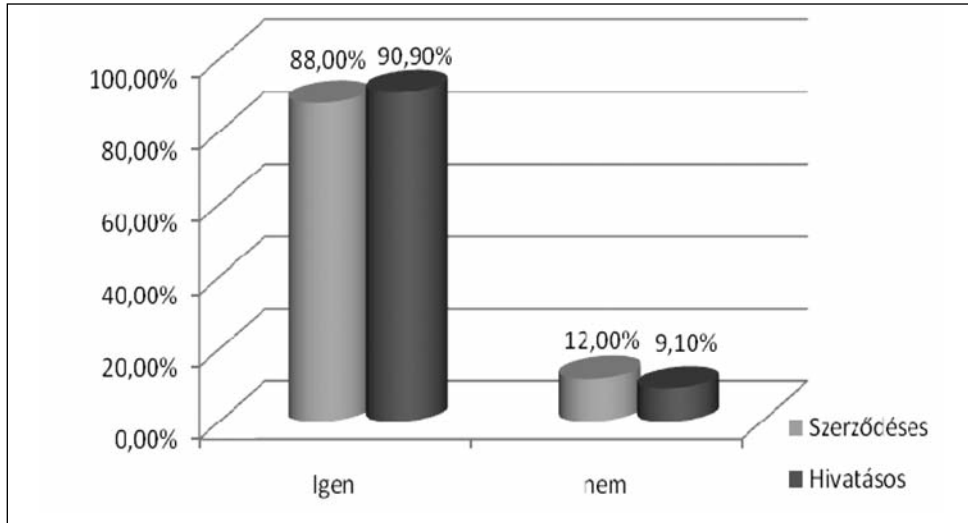
A misszióból történt hazaérkezés után a válaszadók túlnyomó többsége saját bevallása szerint nem tapasztalt magán semmilyen negatív idegrendszeri, missziós kinnlétére, illetve az odakinn átéltekre visszavezethető változást.

19. táblázat. Miért voltak elégedettek missziós szolgálatukkal?

Válaszalternatívák	Igen	Nem	Válaszadók száma (fő)
	válaszok megoszlása (%)		
Beilleszkedés jól sikerült, könnyen ment	95,5	4,5	804
Beosztottai, alárendeltjei elfogadták	94,5	5,5	727
Jó munkahelyi légkör, jó csapat jött össze szolgálati helyén	91,3	8,7	809
Elöljáróival, feljebbvalóival jól kijött	85,7	14,3	803
Hasznosnak, fontosnak érezte magát és amit csinál	82,6	17,4	789
Megbecsülték munkáját	81,8	18,2	798
Képzettségének, végzettségének megfelelő munkát végzett	81,0	19,0	804
Értelmes, izgalmas munkát végzett	75,5	24,5	803

3.8. Szakmai továbbképzés iránti igény

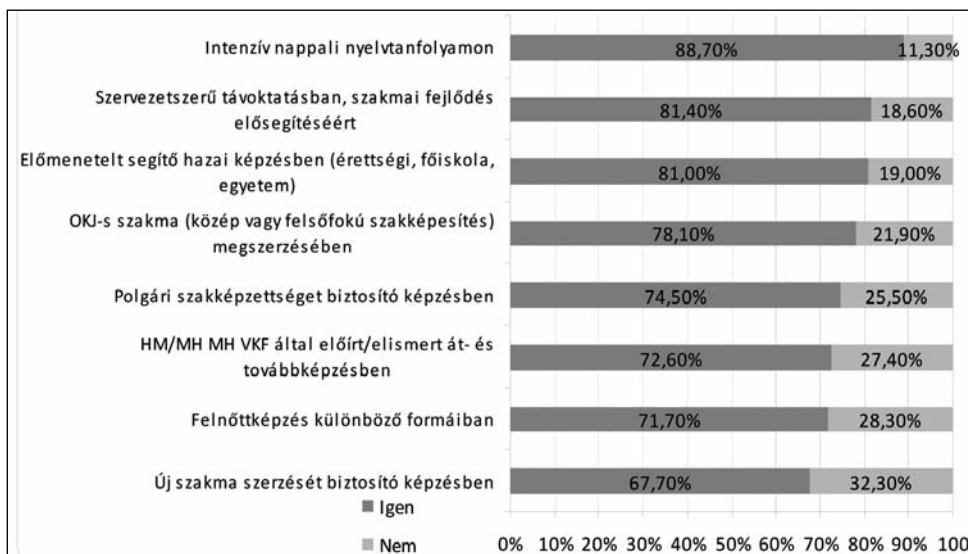
A kutatás során kérdéseket tettünk föl arra vonatkozóan, hogy a misszióban szolgáló, illetőleg onnan nemrégiben hazatért állomány hogyan látja saját szakmai pozícióját, előmenetelét, illetve szükségesnek érzi-e, hogy szakmai továbbképzésben vegyen részt. Arról is tájékozódunk, hogy milyen jellegű oktatásban vagy fejlesztő tevékenységben vennének részt szívesen.

37. ábra. Szakmai továbbképzését szükségesnek tartja-e?

Kiemelkedően magasnak találtuk azoknak a részarányát, akik szükségesnek és fontosnak ítélik saját szakmai továbbképzésüket. A képzési formák közül legtöbbben a szervezett távoktatást preferálták, de szinte minden képzési-oktatási forma nagy népszerűségnek örvend (a felkínált alternatívák mindegyikére legalább a válaszadók kétharmada szívesen jelentkezne).

38. ábra. Milyen szakmai továbbképzési lehetőségeken venne részt?

Adataink azt mutatják, hogy mind a hivatásos mind pedig a szerződéses állomány körében jelentős igény jelentkezik arra, hogy képzéseken, oktatásokon vehessenek részt. Egyre inkább beépül a fiatal felnőttek mindennapjaiba (hiszen a missziós szolgálatot teljesítők leginkább a 25–35 év közötti korosztályból verbuválódnak), hogy a folyamatos tanulás elengedhetetlen, a változó világ kihívásaihoz csak akkor képesek jól alkalmazkodni, ha tudásukat rendszeresen frissítik.

A fent említett igényeket célszerű figyelembe venni a döntés-előkészítőknek és döntéshozóknak – azonban a képzések konkrét tartalma iránti részletesebb szubjektív igények feltárása, valamint a képzések indításával kapcsolatos objektív lehetőségek részletes áttekintése már egy másik vizsgálat tárgya.

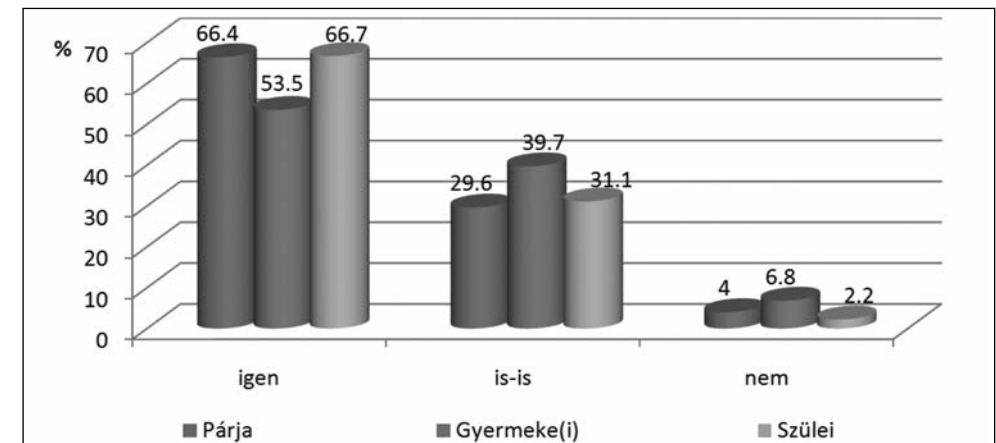
3.9. Kapcsolattartás a családdal; családi támogató háttér megléte

A nemzetközi kutatási tapasztalatok alapján rendkívül fontos a külföldi missziós szolgálatban tevékenykedő katonák „lelki békéje” (kiegyensúlyozottsága) és stressztűrő képessége szempontjából, hogy milyen mértékű támogatást, megértést érzékelnek a családtagjaik részéről a missziós beosztásával járó túlzott szolgálati leterheltséggel és szolgálati elfoglaltságai miatti elhúzódo távollétével szemben.

Válaszadóink úgy ítélték meg: párjuk (feleségük/férjük/élettársuk/barátjuk, illetve barátnőjük); gyermek(ei)k és szüleiik teljes mértékig, illetve nagymértékben megértőek voltak a missziós beosztásukkal járó túlzott szolgálati leterheltséggel és szolgálati elfoglaltságai miatti elhúzódo távollétével szemben (habár válaszadóink is érzékelték, hogy akiket leginkább megviselt a távollétük, azok éppen a gyermekeik voltak). Természetesen válaszadóink igyekeztek valahogyan „kompenzálni” – s arra törekedtek, hogy lehetőség szerint minél többet kommunikáljanak családtagjaikkal.

A családdal történő kapcsolattartás legfontosabb eszközei az internet és a telefon, amelyek ma már az esetek és a missziók többségében rendelkezésre is állnak – ugyanakkor meglepő tény, hogy a kapcsolattartásban használt eszközök jelentős részét a misszióban kint lévők maguk vásárolják meg.

39. ábra. Családtagok megértőek voltak?

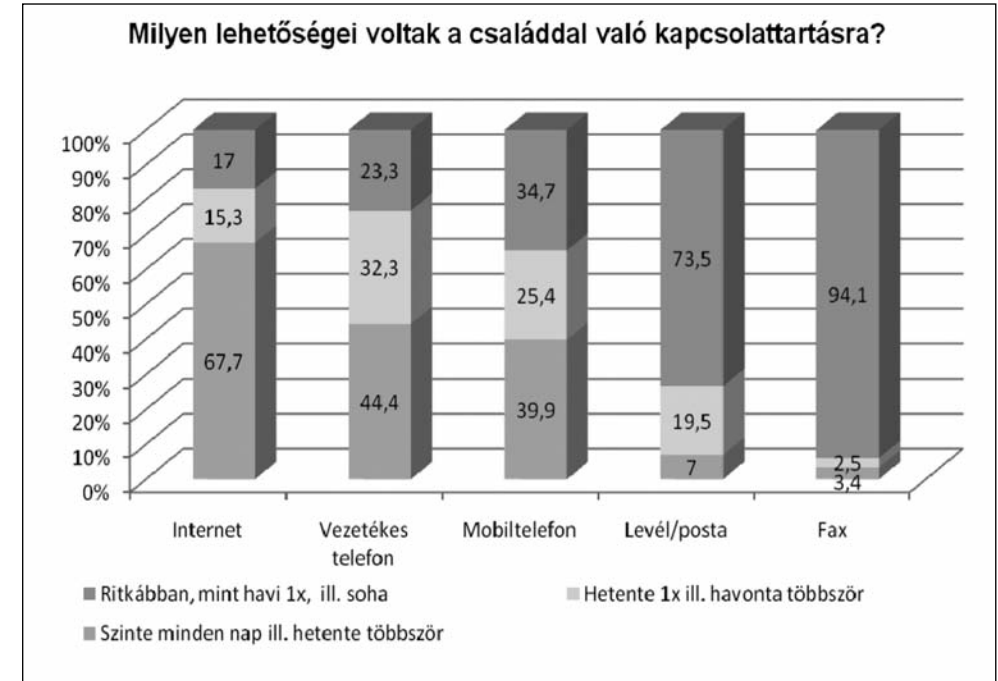
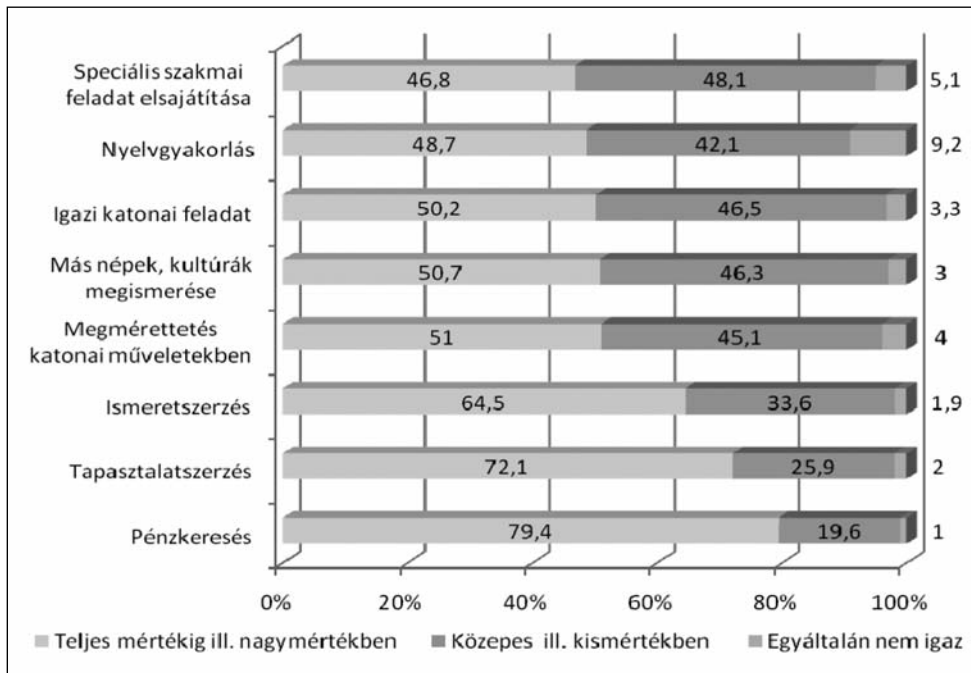

20. táblázat. Visszatekintve saját szempontjából mi volt a haszna a missziós szolgálatának?

Tényezők	Teljes mértékig, illetve nagymértékben igaz	Közepes, illetve kismértékben igaz	Egyáltalán nem igaz	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Pénzkeresés	79,4	19,6	1,0	796
Tapasztalatszerzés	72,1	25,9	2,0	791
Ismeretszerzés	64,5	33,6	1,9	789
Megmérettetés katonai műveletekben	51,0	45,1	4,0	783
Más népek, kultúrák megismerése	50,7	46,3	3,0	791
Igazi katonai feladat	50,2	46,5	3,3	785
Nyelvgyakorlás	48,7	42,1	9,2	786
Speciális szakmai feladat elsajátítása	46,8	48,1	5,1	788

Persze, ha arra lehetőség van, illetve volt, a katonák túlnyomó többsége igyekszik élni a szabadság ideje alatt a hazautazás lehetőségével. A szabadság, mint a személyes kapcsolattartás legfontosabb eleme minden válaszadó szerint elérhető volt, s ezt a jogos járandóságot kellő számban ki is tudták venni.

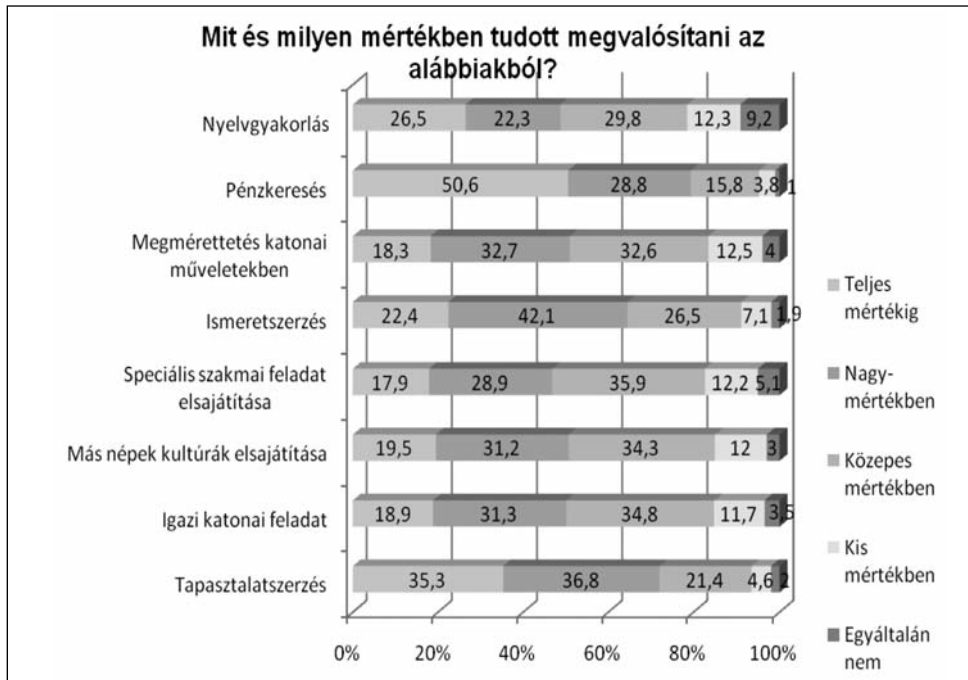
40. ábra. Mi volt a haszna missziós szolgálatának?

41. ábra. Családdal való kapcsolattartásra használt eszközök, információs csatornák

70. kép. ISAF HUN PRT katona telefonál

42. ábra. Mit tudott megvalósítani?

71. kép. Mentési gyakorlat

3.10. Visszatekintő összegzés a missziós szolgálat szubjektív hasznáról

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy vajon hogyan ítélik meg válaszadóink: mi volt számukra a haszna külföldi missziós szolgálatnak. A válaszok alapján úgy tűnik, hogy a misszióra visszatekintve a válaszadók szerint a legnagyobb értéket a *pénzkereseti lehetőség, a szakmai tapasztalatok és ismeretek megszerzésének, s a katonai műveletekben történő megmérettetés; s más népek, kultúrák megismerésének lehetősége* jelentette.

3.11. Visszaérkezés utáni tapasztalatok

A kérdőív negyedik része a visszaérkezés utáni tapasztalatokat gyűjtötte össze. A válaszok alapján úgy tűnik, hogy a misszióra visszatekintve a válaszadó hivatásos és szerződéses katonák szerint a legnagyobb értéket a *(tisztességtől, ámdékorántsem veszélytelen) pénzkereseti lehetőség, a szakmai tapasztalatok és ismeretek megszerzésének, s a katonai műveletekben történő megmérettetésnek; s más népek, kultúrák megismerésének a lehetősége* jelentette.

A missziós szolgálat során érhetik az egyént olyan hatások, amelynek következményeként megváltozhat a *katonai szervezethez való viszonya, módosulhatnak a jövővel kapcsolatos aspirációi, vagy a misszióban eltöltött idő megerősíti pályaválasztásának helyességében*. Kutatási adataink szerint a *missziós szolgálat teljesítése lényegesen nem módosította a válaszadók többsége és a honvédség közötti kapcsolatot, kötődést: a korábban kialakult viszonyok, álláspontok, attitűdök nem változtak alapvetően*.

A válaszadóink szerint a szolgálati helyeikre történő visszatérést követően a missziós tapasztalataik csak abban jelentettek pozitívumot néhány válaszadó szerint, hogy bizonyos *helyzeteket könnyebben tudnak megoldani*. Relatív jelentős hányaduk meglehetősen pesszimista (vagy éppen realista?) véleménye szerint a *Magyar Honvédség és a kibocsátó alakulataik kismértékben, vagy egyáltalán nem hasznosítják a missziós tapasztalataikat*.

A megkérdezettek többsége úgy gondolja, hogy a missziós szolgálat olyan teljesítmény, amelyet az előmeneteli rendszerben figyelembe kellene venni, illetve lehetne venni. Különbség abban mutatkozik, hogy „mindenképpen” bekerüljön-e ez azon előírások közé, amelyek szabályozzák az előmeneteli rendszert, vagy maradjon meg lehetőségnek. Jellemzően a szerződéses katonák és a missziót már többször megjárta hivatásos katonák azok, akik szerint a missziós tapasztalatot inkább figyelembe kellene venni a teljesítményértékelési és előmeneteli rendszerben (szerintük a teljesített missziók számát és jellegét figyelembe kell vagy lehet venni a különböző juttatások megállapításánál).

Az illetékes döntéshozók számára ugyanakkor fontos információ lehet, hogy a missziós szolgálat a válaszadók háromnegyedét saját bevallásuk szerint megerősítette abban az elképzelésében, hogy *további szolgálatot vállaljon, ami lehet akár egy újabb misszió is! A kérdőíveinket kitöltő válaszadók túlnyomó többsége egyáltalán nem bánta meg, hogy kinn járt külföldi misszióban*.

A missziós tapasztalatokkal rendelkező válaszadókra vonatkozóan úgy találtuk, hogy:

1. A missziós szolgálat révén élvezett nagyobb jövedelem mind a hivatásos, mind a szerződéses állomány *életkörülményében* figyelemre méltó *javulást* eredményezett.

A lakások felszereltsége nőtt, többen rendelkeznek tartós fogyasztási cikkekkel, a misszió előtti időszakhoz képest nőtt az internethasználók száma.

A válaszolók döntő többsége hazatérve lakóhelyet változtatott, ami lakáviszonya javulását eredményezte. Részint önálló lakást szereztek, részint lakásaikat megvásárolva, annak tulajdonosai lettek, mások nagyobb lakásba költöztek. A megszerzett lakások komfortfokozata magasabb, alapterülete nagyobb a korábbiánál.

2. Ugyanakkor a *mindennapi megélhetés* körülményei a korábbiakhoz képest *nem javultak* számottevően, sőt a hivatásos állományviszonyú, tiszthelyettes és zászlós rendfokozati csoportba tartozóknál valamelyest emelkedett a nehezebb körülmények között élők aránya.

Ez több okra vezethető vissza:

- Egyrészt a jelentős anyagi befektetések következtében megteremtett kedvezőbb lakás- és életkörülményeknek – mondhatni – ez az „ára”. Vélhetően sokan hitelt, kölcsönt is felvettek beruházásaikhoz, aminek visszafizetése jelenleg terheli a család gazdálkodását. Előfordulhatott, hogy számítva a missziós szolgálat általi nagyobb bevételre – többen már előre kiköltekeztek.
- Nőtt a munkánélküli házastársak/élettársak részaránya, s jövedelmük kiesése a mindennapi megélhetést alapvetően befolyásolhatja – ahogy az is szűkösebb gazdálkodást tesz csak lehetővé, ha éppen a gyermek, vagy szülő marad jövedelem nélkül.
- Azok a válaszolók, akik visszaérkezés után (a szülői családból elköltözve) önálló lakást tudtak szerezni, azoktól az egyszemélyes háztartás vezetése szintén gondosabb beosztással való gazdálkodást igényel.
- A misszió után elváltak, a gyermekükkel egyedül élők mindennapi megélhetése ugyancsak nehezült.

3. A párkapcsolatban élő válaszolóknál a *házasság* mellé mindinkább felzárkózik az *élettársi* kapcsolat; s relatíve sokan vannak, akik azonos állományviszonyú *honvédségi dolgozó házastárssal/élettárssal* élnek együtt. A tiszti rendfokozati csoportba tartozó házastársak/élettársak a minta átlagához képest könnyebb életkörülmények között élnek.

4. A missziós szolgálat a *párkapcsolatok* kisebb részénél okozott *válságot*. Akik hazatérés után három éven belül elváltak, azok többsége ebben szerepet tulajdonított a missziós távollétnek. A válaszolók közel felénél azonban semmilyen előjellel nem változtatott párkapcsolatuk milyenségén a kinti szolgálattal járó hosszú távollét és mind a hivatásos, mind a szerződéses katonák csaknem negyzedénél a távollét éppen hogy megerősítette a kapcsolatot.

Beosztásba kerülés hazaérkezés után

A katonai szervezetben főként a vezetővé válást tekintik karriernek. Ez a felfogás több tekintetben ellentmondásba kerülhet a szervezetfejlődés irányával és a katonák érdekeivel. A vezetői pozíciók száma ugyanis korlátozott, miközben a szerződéses és hivatásos katonák egyre nagyobb hányada rendelkezik magas színvonalú iskolázottsággal, képzettséggel, missziós tapasztalatokkal, akik egyúttal előmenetelre is pályáznak.

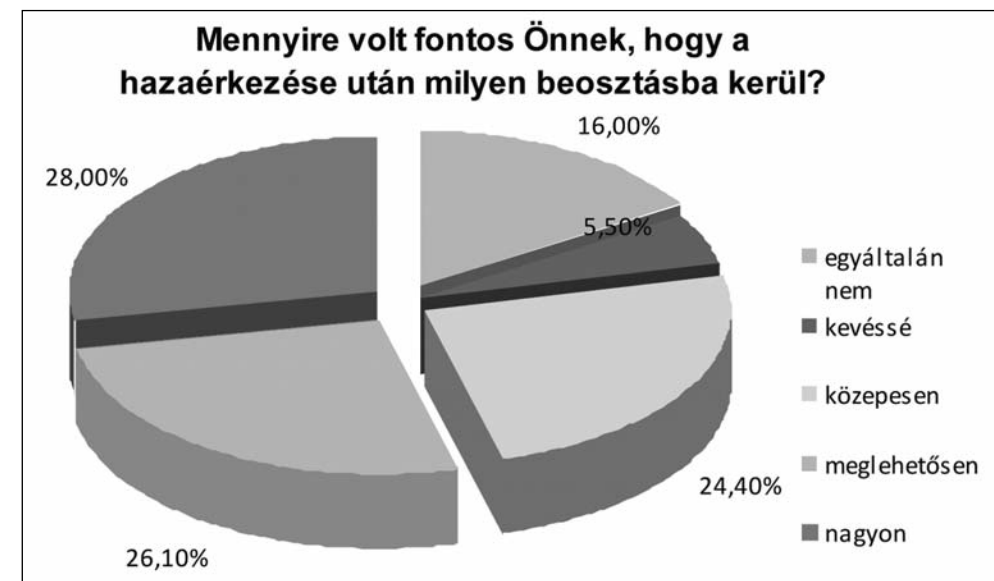
A megkérdezettek többsége számára nem közömbös, hogy visszaérkezésük után milyen beosztásba kerülnek – de a válaszadók körében az egyharmadot sem érte el azok aránya, akik ezt a „nagyon fontos” kategóriába sorolták.

A *sikeres munkahelyi életpálya* javuló munkafeltételeket, nagyobb felelősséget kívánó munkakört, magasabb státust jelentő összetettebb-értékesebb feladatokat és/vagy magasabb anyagi-erkölcsi elismerést jelent – s a kettős karrierút rendszerében a *vezetői és a szakértői karrier alternatívájaként* jelenik meg. A szervezeti belső mobilitásnak két altípusával találkozhattunk a válaszadók feleleteit olvasva:

A felfelé irányuló *vertikális* mobilitás jeleivel – amelyre az a jellemző, hogy nem csupán a vezető posztok különböző fokozataiban, a formális hierarchiában való előrelépést jelenti, hanem magában foglalja a szakértői karrierpályán való előrelépést, a több tudást, a nagyobb felkészültséget igénylő, kibővített és gazdagított munkakörbe való átlépést is.

A *horizontális* átcsoportosítás – minek során a munka tartalma nem változik, a katonák (szerződéses és hivatásos) ugyanazt a munkát végzik más csoportban, más földrajzi térségben – akkor tekinthető előrelépésnek, sikeres munkahelyi életpályának, ha az új területen a státusz, a presztízs, a jövedelem a korábbiánál nagyobb.

43. ábra. Mennyire volt fontos, hogy milyen beosztásba kerül visszaérkezése után?

72. kép. Töprengés

Figyelmeztető jel, hogy találtunk ugyanakkor jeleket a *stagnáló karrierszakaszok*, valamint *szerkezeti- és életpálya-holtpontok* kialakulására is:

- A *stagnáló karrierszakasz* olyan állapot, amikor egyéni vagy szervezeti okból az előmenetel valószínűsége minimális. Elméletileg a nyugalmi állapot három típusa különböztethető meg: szerkezeti, tartalmi és életstílus jellegű holtpontot különböztet meg.
- A *szerkezeti holtpont* az előmenetel végét jelenti az adott szervezetben, mivel a szervezet strukturális okok miatt nem tud előmeneteli lehetőséget biztosítani. Tartalmi holtpont lép fel abban az esetben, amikor valaki már olyannyira begyakorolta, megtanulta a munkakörében végzett munkát, hogy az unalmas számára, nem elégíti ki.
- Az *életstílus holtpont* egy mély, komplex krízishelyzet, amely akkor áll elő, ha az egyén a társadalmi és magánszerepei közül valamelyiknek döntő, megkülönböztetett jelentőséget tulajdonít, kizárólagosan erre építi fel életét és ez a fix pont megbillen. A súlyponti területen a sikertelenség teljes összeomláshoz vezethet, identitászavarokat és önbecsülési problémákat okoz.

A válaszadók jelentős hányada úgy nyilatkozott: célszerűnek tartaná, ha a missziós tapasztalatokat figyelembe vennék a katonai előmeneteli rendszerben.

3.12. Missziós tapasztalatok feldolgozása a Magyar Honvédségben és saját alakulatánál?

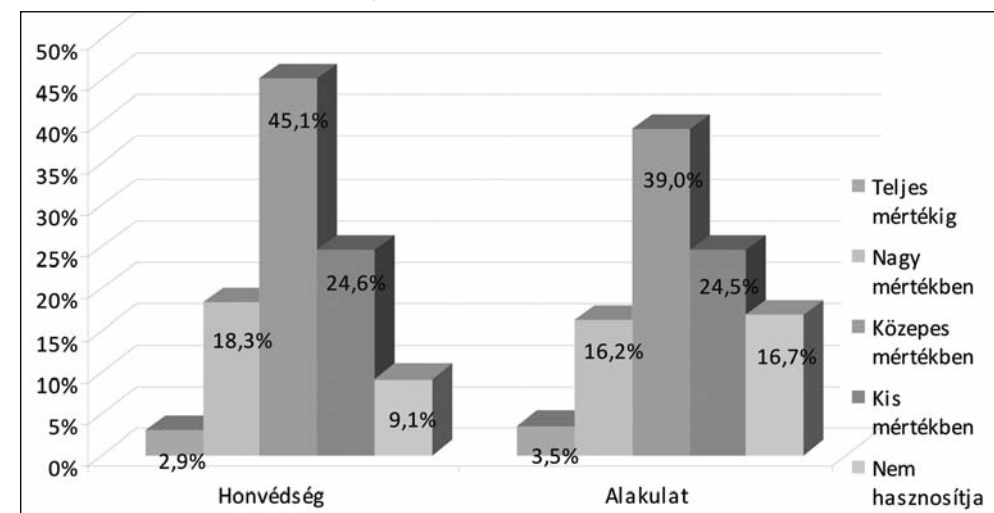
A missziós szolgálat tapasztalatai alapvetően három területen hasznosulhat. Az egyén, a honvédség egésze és az alakulat.

A külszolgálati tapasztalatok hasznosítása tekintetében az ötfokozatú skálán a „közepes” vagy „kis mértékben” a domináns érték, akár a honvédség egésze, akár a saját alakulatról van szó. Feltűnően nagy a különbség a tekintetben, hogy miként alakul a tapasztalatok hasznosítása a honvédség egészében és az alakulatnál. A különbség elsősorban az „egyáltalán nem...” tekintetében figyelhető meg. A honvédségre vonatkozó 9,1%-kal szemben az alakulat 16,7%-a áll szemben, azaz a honvédség inkább hasznosítja a misszióban szerzett tapasztalatokat, mint az alakulat.

21. táblázat. Mennyire hasznosítja a külszolgálatok tapasztalatait a honvédség, illetve az alakulata?

Tényezők	Teljes mértékig	Nagymértékben	Közepes mértékben	Kismértékben	Egyáltalán nem volt haszna
A honvédség mennyire hasznosítja általában a külszolgálatok tapasztalatait?	2,9%	18,3%	45,1%	24,6%	9,1%
Hogyan hasznosultak külszolgálatának tapasztalatai saját alakulatánál?	3,5%	16,2%	39,0%	24,5%	16,7%

44. ábra. Mennyire hasznosítják missziós tapasztalatait?

A megkérdezettek többsége úgy gondolja, hogy a honvédség egésze közepes vagy ennél kisebb mértékben hasznosítja a misszióban részt vevők tapasztalatait. Az általános képet árnyalja, hogy a zászlósok és a főtisztek, azok, akik többször jártak misszióban valamint, a nők az átlagnál pozitívabb véleményt alkotnak. Többségük úgy látja, hogy a honvédség felhasználja a misszióban szerzett tapasztalatait.

3.13. Visszaileszkedés vagy leszerelés a visszaérkezés után; kapcsolat az egykori kollégákkal

A kérdőív ötödik része a visszaérkezés utáni közvetlen helyzetet vizsgálta – s annak részeként az esetleges leszerelések okait, valamint az egykori kollégákkal fenntartott kapcsolatot. Megállapítható, hogy alapvetően a magyar kollégákkal rendszeres a kapcsolattartás, ritkább külföldivel, és még ritkább az egykori helyi kapcsolatokkal. Feltűnő, hogy a missziós összeköttetések milyen erősek, hiszen, ha mindhárom kategóriát figyelembe vesszük, azt lehet megállapítani, hogy valakivel mindenki tart kapcsolatot.

A misszióban végzett feladat, függetlenül annak időtartamától, kiszakítja az egyént megszokott környezetéből. Az új feladatok, az új elvárások, az új kapcsolatok hatással vannak, lehetnek a missziót követő időszakra, feladataira, az emberi kapcsolatokra stb.

A kérdés a mindennapi élet néhány területét érintve próbál meg választ keresni a visszaileszkedés minőségére.

A megkérdezettek többségénél a missziót követően lényegesen nem nehezedett a „visszaileszkedés”: a korábban megszokott szervezeti környezetben, a misszió előtti feladatok végrehajtásában, a volt kollégákkal való együttműködésben nem következett be nagy fordulat. A szerződéses és hivatásos katonák esetében a bajtársakkal, kollégákkal való jó munkatársi kapcsolatot alapvetően nem változtatta meg a missziós szolgálat. A válaszadók túlnyomó többsége (92,1%) válaszolt a kérdésre „nem”-mel. A kollégákkal való alapvetően pozitív kapcsolatot nem befolyásolja, módosítja sem a rendfokozat, sem a misszióban töltött idő.

Ellentmondásos a feladatok összehasonlításával kapcsolatos vélemények alakulása. A többség (68,3%) úgy gondolja, hogy nem hasonlítható össze a missziós tevékenység és az alakulatnál végzett munka, de nincsenek elhanyagolható arányban azok, akik(31,7%) nem látnak nagy különbséget a két tevékenység között.

22. táblázat. Visszaérkezés utáni tapasztalatok

Állítások	Egyetért?	
	Igen	Nem
Nehéz volt a visszaileszkedésem	9,7%	90,3%
Sok energiámba került hozzákezdni egy feladathoz	6,9%	93,1%
Jobban idegesítettek a kollégáim, mint a kiutazás előtt	6,4%	93,6%
Nem hasonlítható össze a missziós feladat és az, amit az alakulatnál végzek	68,3%	31,7%
Visszatekintve, a misszió alatti tevékenységemet értékesebbnek érzem, mint az alakulatnál végzettet	49,1%	50,9%

A munka tartalmának összehasonlításakor polarizálódnak a vélemények. A misszióban végzett munkát, annak tartalmát a megkérdezettek többsége (50,9%) nem tekinti értékesebbnek, mint amit az eredeti beosztásában végez. E mellett van egy jelentős nagyságú csoport (49,1%), amely a missziós tevékenységét értékesebbnek, fontosabbnak tekinti, mint az alakulatnál végzett munkáját.

3.14. Kik és miért szerelnék le visszaérkezést követően?

Keserű tapasztalat, hogy a külföldi missziós szolgálatból hazatérő hivatásos és szerződéses katonák közül többen rövidebb-hosszabb idő elteltével leszerelnék. Megkérdeztük tehát válaszadóinkat, hogy szerintük mely tényezők általában milyen mértékben járulnak hozzá a külföldi szolgálatból hazatérők leszereléséhez.

Válaszadóink véleménye szerint alapvetően az alábbi tényezők játszanak közre a visszaérkezettek leszerelésében:

- *Anyagi okok* miatt mennek el
- *Itthon nem motiválják őket kellőképpen, nem kapnak megfelelő visszaigazolást* végzett munkájukról – míg odakinn a parancsnokok igyekeznek naponta értékelni és pozitívan motiválni

45. ábra. Visszaérkezők leszerelésének főbb okai

23. táblázat. Ön szerint az alábbi állításokban említett tényezők általában milyen mértékben járulnak hozzá a külföldi szolgálatból hazatérők leszereléséhez?

Tényezők	Teljes mértékig, illetve nagy mértékben egyetért	Közepes, illetve kis-mértékben egyetért	Egyáltalán nem ért egyet	Válasz-adók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
<i>Anyagi okok</i> miatt mennek el	70,1	25,7	4,2	759
<i>Itthon nem motiválják</i> őket kellőképpen, <i>nem kapnak megfelelő visszaigazolást</i> végzett munkájukról – míg odakinn parancsnokok igyekeznek naponta értékelni és pozitívan motiválni	49,3	43,8	6,9	749
<i>Eleve így tervezték; leszerelés előtt még extra pénzhez akartak jutni</i>	42,8	48,8	8,3	731
<i>Hazaérkezés utáni kilátások hiánya</i> miatt mennek el	42,5	48,5	9,0	746
<i>A szerveztlenség</i> miatt mennek el	42,1	49,0	8,9	751
<i>Az értelmetlen munka</i> miatt mennek el	40,9	50,7	8,4	746
Itthon a minőségi munkához szükséges megfelelő <i>feltételrendszer hiánya</i> miatt mennek el	38,9	53,5	7,6	753
<i>Családi okok</i> miatt mennek el	37,1	57,0	5,9	735
<i>A parancsnokok</i> magatartása miatt mennek el	37,0	54,3	8,7	738
<i>A jelenlegi családtámogatási rendszer</i> nem nyújt elégséges támogatást az itthon maradt családoknak	36,2	53,4	10,4	740
A hazajárási problémák miatt mennek el	27,6	60,8	11,7	744
Nincs itthon csapat szellem, összetartozás	26,8	58,8	14,5	747
Általában az alakulatnál lévő rossz emberi kapcsolatok, illetve viszonyok miatt mennek el	19,1	65,6	15,3	744
A külszolgálatok terhei miatt mennek el (túl hosszú ideig /6 hónap/ vannak távol a szeretteiktől)	14,2	57,9	27,9	745
A kiképzés gyengesége, átadott elméleti és gyakorlati ismeretanyag gyakorlati használhatatlansága miatt mennek el	14,1	66,5	19,5	740

- *Eleve így tervezték; leszerelés előtt még extra pénzhez akartak jutni*
- *Hazaérkezés utáni kilátások hiánya* miatt mennek el
- *A szerveztlenség* miatt mennek el
- *Az értelmetlen munka* miatt mennek el
- Itthon a minőségi munkához szükséges megfelelő *feltételrendszer hiánya* miatt mennek el

Válaszadóink alapvetően az alábbi tényezőket jelölték meg a visszaérkezettek leszerelésében közrejátszó jellemző okokként:

- *Anyagi okok* miatt mennek el
- *Itthon nem motiválják* őket kellőképpen, *nem kapnak megfelelő visszaigazolást* végzett munkájukról – míg odakinn parancsnokok igyekeznek naponta értékelni és pozitívan motiválni
- *Eleve így tervezték; leszerelés előtt még extra pénzhez akartak jutni*
- *Hazaérkezés utáni kilátások hiánya* miatt mennek el
- *A szerveztlenség* miatt mennek el
- *Az értelmetlen munka* miatt mennek el
- Itthon a minőségi munkához szükséges megfelelő *feltételrendszer hiánya* miatt mennek el
- *Családi okok* miatt mennek el
- *A parancsnokok magatartása* miatt mennek el
- *A jelenlegi családtámogatási rendszer* nem nyújt elégséges támogatást az itthon maradt családoknak
- *A hazajárási problémák* miatt mennek el
- Nincs itthon csapat szellem, összetartozás

3.15. A családszolgálat rendszer működésével kapcsolatos elvárásokról – a katonák és családtagjaik által megfogalmazott szükségletek, igények alapján

A missziót megjárta hivatásos és szerződéses katonák házas- és élettársainak túlnyomó többsége megértő, s igyekszik helytállni párja távollétében – annak ellenére, hogy *a nyakukba szakad a jellemzően kétkeresős családmódban élő katonacsaládok fenntartásának minden nyűge-gondja.*

Ez sokszor rengeteg energiájukat emészt fel, lelkiileg fáradttá, rossz közérzetűvé, érzékenyebbé teszi őket. Túlhajszoltságuk miatti esetleges türelmetlenségük, idegességük, feszültségük pedig nem csupán a gyermekeikkel, szüleikkel, barátikkal, rokonaikkal, szomszédaikkal való kapcsolatukat teheti problematikusá, de gondok forrása lehet a munkahelyeiken is (ami manapság, a több vonatkozásban romló munkaerőpiaci helyzet és az emelkedő munkanélküliségi ráta mellett nem túlzottan pozitív kilátásokkal kecsegtet). Bizony gyakran segítséget se nagyon várhatnak a távol élő szülőktől, közeli rokonoktól, barátoktól.

A családon belüli kapcsolatok alakulása a missziós szolgálat előtt, alatt és után

A kutatásunk során vizsgáltuk a családokon belüli kapcsolatok alakulását is a missziós szolgálatra történő elindulást közvetlenül megelőzően (a felkészítés alatt), a missziós szolgálat időtartama alatt, majd pedig azt követően. Ennek alapvető oka az volt, hogy a nemzetközi kutatási tapasztalatok több vonatkozásban alátámasztani látszanak azt a megfigyelést: rendkívül fontos a külföldi missziós szolgálatban tevékenykedő katonák „lelki békéje” (kiegyensúlyozottsága) és stressztűrő képessége szempontjából, hogy milyen mértékű támogatást, megértést érzékelnek a családtagjaik részéről a missziós beosztásával járó túl-

zott szolgálati leterheltséggel és szolgálati elfoglaltságai miatti elhúzódó távollétével szemben.

A nemzetközi szakirodalom a szociológiai és szociálpszichológiai sajátosságok alapján általában három fő szakaszra bontva vizsgálja a missziós külszolgálattal összefüggésben a katonacsaládokon belüli viszonyrendszer alakulását. Általában külön-külön vizsgálják:

1. a kiutazás/bevetés előtti időszakot;
2. a missziós területen eltöltött időszakot, amelyen belül általában külön szokták választani:
 - az „elválasztási, elszakadási fázist”, ami általában a kiutazástól számított három-négy hónapot öleli fel,
 - a „normalizálódási és leküzdési fázist”, amely az „elválasztási fázis” végétől egészen a hazautazásig tart); végül pedig
3. a hazatérés, visszailleszkedés időszakát.²⁴⁵

1. Kiutazás/bevetés előtti időszak

Minél inkább közeledik az indulás napja, annál inkább felszínre kerülnek az addig rejtve maradt aggodalmak, félelmek, illetve esetleges indulatok mind a katonatársak, mind pedig a házas- és társak között. A katonatársak akár szóváltásba is keveredhetnek még a rutinszerű gyakorlatok alkalmával is, éppen azért, mert félnek, hogy missziós területen netán hibázni fognak és ez a hiba a társuk életébe kerülhet. Igaz, ez általában hangosan nem mondják ki, sőt talán saját maguknak sem ismerik be. Elbizonytalanodnak a megszerzett ismeretekben. Talán ahhoz az érzéshez lehetne hasonlítani, amit a vizsgázók éreznek egy-egy írásbeli vagy szóbeli megmérettetés előtt az oktatási intézményekben. Ez nagy terhet róhat a katonákra.

Ezen felül még a biztonságosnak és nyugodtnak hitt otthon is izzó katlanná változhat az indulás közeledtével. Ugyanis az otthon maradók – többségében nők, de már akadnak férfiak is – elkezdene komolyan aggódni a párjukért, a közös családdért és annak egységéért. Féltik párjuk (házas-, illetve élettársuk) életét, valamint súlyos aggodalom, kisebbfajta rettegés fogja el őket a jövővel kapcsolatosan. A katonák és családjuk már ezt az időszakot is kemény megmérettetésnek, terhelésnek érezhetik (a németek ezt „Einsatz vor dem Einsatz”, vagyis „bevetés a bevetés előtt” – kifejezéssel szokták illetni²⁴⁶).

A kiutazás előtti hetek, hónapok nagyon zaklatottak, hirtelen mindenki együtt akar lenni a katonával, úgy a családja, mint a rokonai, a barátai. Emellett egyre többet kell a laktanyában, bázis(ko)n tartózkodnia a különböző egyeztetések, megbeszélések, esetleges „főpróba” miatt. Az egyik megkérdezett feleség a következőképpen írta le a helyzetet: „A naptár tele; a készülődés valószínűleg túlhajtásosabb, mint maga a bevetés. Minden olyan, mint egy méhkaptárban.”²⁴⁷ Tehát ilyenkor a legfőbb szabály, hogy: „Hiányozni tilos!”.

Mindezen stresszforrások következtében egyeseknél akár pszichoszomatikus betegségek is kialakulhatnak (például a cukorbetegség, bizonyos szívbetegségek, vesekő, asztma, gyomorbántalmak, gyomorfekély).²⁴⁸

A német kollégák tapasztalatai szerint a fiatalabb párok relatíve nagyobb veszélynek vannak kitéve, mint azok, akik több éve, vagy akár évtizedek óta együtt vannak. Magyarán szerint a fiatalabbak életkori sajátosságaikból adódóan jellemzően kevésbé toleránsak, nehezebben fogadják el a kiutazás tényét, s azt, hogy párjuknak mennie kell, ha erre utasítást, parancsot kap, s ezért vehemenciájuk miatt hamarabb összekaphatnak, másrészt nehezebben értik meg az elválás miértjeit, ebből fakadóan nehezebben is tolerálják annak következményeit.

Van, aki teljes mellszélességgel kiáll párja mellett, támogatja őt a felkészülés során is, de akad olyan családtag is, aki nemhogy nem tolerálja, de egyenesen ellenzi a missziót. Jellemzően a fiatalabb feleségek vagy élettársak reakciója ez, mivel ők nehezebben fogadják el a kiutazás tényét és az esetünkben fennálló „musszaj” parancsát is. Valószínűleg életkoruk mellett még az is szerepet játszhat az otthon maradó elégedetlenkedőknél, hogy esetleg jól kereső civil szakmájuk van, s mint ilyenek, bizonyos mértékig anyagilag függetlenek. Azaz nem kötelesek végrehajtani a kiadott utasításokat, jelezhetik főnöküknek, ha valamivel nem értenek egyet, vagy másképp gondolják. Megtehetik ezt az azonnali elbocsátást is megkockáztatva. Azonban ez még mindig nem jelent akkora terhet és veszélyt, mint egy parancsmegtagadásért járó hadbíróági tárgyalás vagy extrém, statáriális körülmények között azonnali főbelövés. A civil és katonai felelősségre vonás rendkívül eltérő, de ezt sok polgári személy, főként aggódó feleségek/élettársak nem minden esetben hajlandók belátni.

2. A missziós területen eltöltött idő

a) Elválasztási, elszakadási fázis

Ez az időszak az elutazástól egészen a missziós időtartam negyedéig, legfeljebb feléig tart. Itt még inkább jelentkeznek a párok, családtagok/anyák hiánya, és felerősödik az elválás miatt érzett fájdalom is. Nagyon sok nőnél, de természetesen a férfiak esetében is, hiányzik a segítő társ, aki a mindennapi gondok egy részét átvállalná, megoldaná. Itt elég a legegyszerűbb dolgokra gondolni (például bevásárlás; főzés; a gyerekek iskolába, edzésre, különórákra vitele; kerti munkák ellátása; egyszerűbb, otthoni javítások elvégzése). Relatíve megoldható feladatnak látszana, azonban, ha ezt mind egy ember végzi a megszokott kettő helyett, az igenis megterhelő, sőt kiborító lehet az otthon maradt személy számára.

Eme hiányérzetet javíthatja az a tudat, hogy a missziók során általában adnak pár napos vagy néhány hetes szabadságot a szolgálatot teljesítő katonáknak. Ebbe a családtagok kvázi belekapaszkodhatnak, és átsegítheti őket az első időszakon.²⁴⁹

245 Lásd ennek kapcsán különösen: Maren Tomforde: Einsatzbedingte Trennung – Erfahrungen und Bewältigungsstrategien – SOWI Forschungsbericht – November 2006.

246 Lásd: Tomforde, i. m. 20. o.

247 Lásd: Tomforde, i. m. 21. o.

248 A pszichoszomatikus betegségek olyan szervi betegségek, amelynek kialakulásában, az első szakaszban gyakran lelki zavarok ismerhetők fel. Lásd erre vonatkozóan, egyebek között Rajna Péter (1991): Ideg- és elmegyógyászati szakkifejezések érdeklődők, hozzátartozók és betegek számára. Budapest, Innomark Rt., 169. o. oldal

249 Lásd: Tomforde, i. m. 32. o.

A hírek és információk, a műveleti területen történtek nemcsak a katonákat, hanem azok családjait, főként a barátnőket, feleségeket viselik meg. Bár hihetetlenül hangzik, de testi tüneteket is produkálnak ezek a negatív behatások és a bevetés miatti izgalmak.

Talán a legérthetőbb tünet a depresszió volt: vagyis „kedélytelenséggel, nyomott hangulattal, alvászavarral, csökkent aktivitással és kezdeményezőkésséggel, esetleg egyéb testi tünetekkel járó lelki betegségek”²⁵⁰ megjelenése a jellemző. Ezen felül, illetve ennek következtében a megkérdezettek hát-, kar-, láb-, fej- és fogfájásról, valamint súlyvesztésről számoltak be.

Voltak olyan válaszadók is, akik pozitív fejleményekről meséltek. Akadt olyan interjúalany is, aki azt állította, hogy jobban alszik, amióta a férje elutazott. Többen elkezdtek sportolni, vagy letették a cigarettát. Voltak, akik felújították vagy átrendezték a lakásukat, illetve a kint tevékenykedők is elfoglalták magukat valamivel a fennmaradó szabadidejükben.

b) Normalizálódási és leküzdési fázis

A kiküldetés második szakasza ez, ami egészen a hazautazásig tart. Ekkorra a hátszágaiak már megszokták, hogy a családfő/a párjuk nincs otthon. Kialakultak az új rutinok. Együttal tudatosul az is, hogy a katona nem tud csak úgy, egyik pillanatról a másikra hazaugrani és segíteni. A még mindig meglévő úrt azonban megpróbálják valamiféleképpen kitölteni vagy helyettesíteni az otthon maradtakat.

Új érzésként belép a vizsgálat képébe a büszkeség. A párok, a családtagok és barátok büszkéek „katonájuk” teljesítményére, az addig elért eredményeire, sikereire, és ez jó érzéssel tölti el őket. El tudnak dicsekedni vele az ismerősöknek, mesélhetnek róla, ami azért is jó, mert változatosságot visz a család mindennapjaiba, és talán közelebb is hozza a távollevőt. Hiszen az új történés, a sikerek révén úgy érezhetik, mintha ott lenne velük a misszióban szolgáló katona. Részese lesz bizonyos szinten az életüknek, sokkal kézzelfoghatóbb módon, mint addig. Végtére is az a tudat, hogy odahaza minden rendben van, nincsen semmi baj, és szeretettel várják haza a katonát, igenis a családtagok, feleségek, élettársak és barátnők érdeme.

A már említett félidei szabadságolások²⁵¹ nagyban befolyásolhatják a párok egymáshoz és a misszióhoz fennálló, addig kialakult viszonyát. Mind pozitív, mind negatív kihatással lehetnek a kapcsolatokra. Pozitív, megerősítő lehet abban az értelemben, hogy a párok újra együtt lehetnek, könnyebben átvészelik általa a misszió hat hónapos időszakát.

Viszont negatív vonzata is lehet, hiszen épp, hogy hazaérkezik a külszolgálatos, már szinte megy is vissza – mivel az esetek többségében szinte elrepül az a néhány nap – és a családoknak újra el kell válniuk egymástól. Újra el kell búcsúzni, megint át kell élni az indulás előtti traumát és esetleges veszekedéseket is.

3. Hazatérés, visszailleszkedés

Az anyaországba történő visszaérkezést követően számos kihívással és nehézséggel kell megküzdenie a katonáknak és azok hozzátartozóinak. Egyeseknek a magánéleti kapcsolataikban akadhatnak problémáik, míg másoknak a beilleszkedés vagy inkább visszailleszkedés okoz gondot. Ez a fázis néhány hetet vagy hónapot ölelhet fel, attól függően, hogy milyen a párok, családok kapcsolata. A milyenség alatt itt a kötelék erősségére, szorosságára – és a problémák átvészeléséhez kellő idő is befolyásolja eme szakaszt. Ebben az időszakban előkerülhetnek régi, már megoldottnak hitt vagy teljesen új, a misszióval felmerülő problémák, feszültségek is – ide értve a PTSD, illetve PTBS megjelenését is.²⁵²

A hazatérő katonák törekszenek arra, hogy régi, családban elfoglalt helyüket – úgy, mint apa/anya, illetve mint férj/feleség – visszaszerezzék. Szeretnék minél hamarabb felvenni visszaállítani a régi rendet odahaza, azonban ez nem mindig megy úgy és olyan gyorsan, ahogy ők tervezik, és ez feszültségekhez, súrlódásokhoz vezet. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy a ház ura és az időközben „függetlennedett nő” összecsapására kerül ekkor sor.

Enyhébb esetekben vita, vagy veszekedés alakulhat ki a nézeteltérésekből; rosszabb esetekben tettelegességig is fajulhatnak a dolgok. Nem ritkák a katonacsaládokban a válások, főleg azokban a familiákban, ahol a családfő már a sokadik külföldi „megmérettetés” kedvéért hagyja otthon a párját és/vagy a gyerekeit.

A feleség-férj viszonylatban előfordulhat a veszekedésen és a tettelegességen túl a rivalizálás (például a gyermek/gyermek szerzetéért), a szexuális zavarok (például a hazatérő férfi valamilyen átélt élmény miatt impotenssé válik a feleséggel szemben), vagy az úgy nevezett „megnémulás”. Ebben az esetben a hazaérkezett katona nem hajlandó megnyílni párjának/családjának, hanem magába fojtja érzéseit, az átélt élményeket, legyenek azok jók, vagy rosszak.

Ezenkívül problémák merülhetnek fel az apa-gyermek viszonylatban is. Hiszen az eddig, vagyis a misszió kezdetétől végéig megszokott környezetbe újra visszakerül egy olyan autoriter személyiség, aki az anya mellett, vagy akár fölött, uralkodni és irányítani akarja a gyermek és a család életét. A gyerekek, főleg a kamaszkorúak, akik lázadásra hajlamosak, nehezen tűrik el ezt az új személyt az életükben. Még akkor is nehezükre esik megszokni az újabb „irányítót”, ha az történetesen a saját apjuk. Elvégre a hazajövetelét megelőző fél évben szinte teljes mértékig kimaradt a gyermek életéből. Nem volt vele a fontos pillanatoknál, nem segítette át olyan nehéz helyzeteken, ahol esetleg egy anya, vagy egy nő nem feltétlen tud száz százalékig segítséget nyújtani. Természetesen ez fordítva is igaz: hiszen a hazatérő anya/feleség is megküzd ugyanezekkel a problémákkal, mind a párját, mind a gyerekeit illetően.

Sajnálatos módon nem ritkán előfordulhat olyan eset is, amikor a hazaérkező szülő olyannyira nem találja meg a hangot a serdülő gyermekével, hogy inkább jól elnéspángolja, minthogy elbeszélgetne vele. Másoknál az sem ritka, hogy hónapokig nem létesítenek testi kapcsolatot a párjukkal, illetve elválnak. Azonban alapvetően a legtöbb családban nagyon örültek és meg is könnyebbültek, hogy a család feje épségben hazatért hozzájuk.

252 PTBS – Posttraumatische Belastungsstörung, vagyis poszttraumas/traumát követő terhelészavar.

250 A depresszió definíciója – dr. Rajna Péter: Ideg- és elmegyógyászati szakkifejezések érdeklődők, hozzátartozók és betegek számára. Innomark Rt. 1991., 57. oldal

251 A Bundeswehrben a hat hónapos missziókban a szabadságolás 21 napos lehet, amit egy darabban, vagy részletekben tölthet otthon a katona. Bővebben erről lásd: Tomforde, i. m. 44. o.

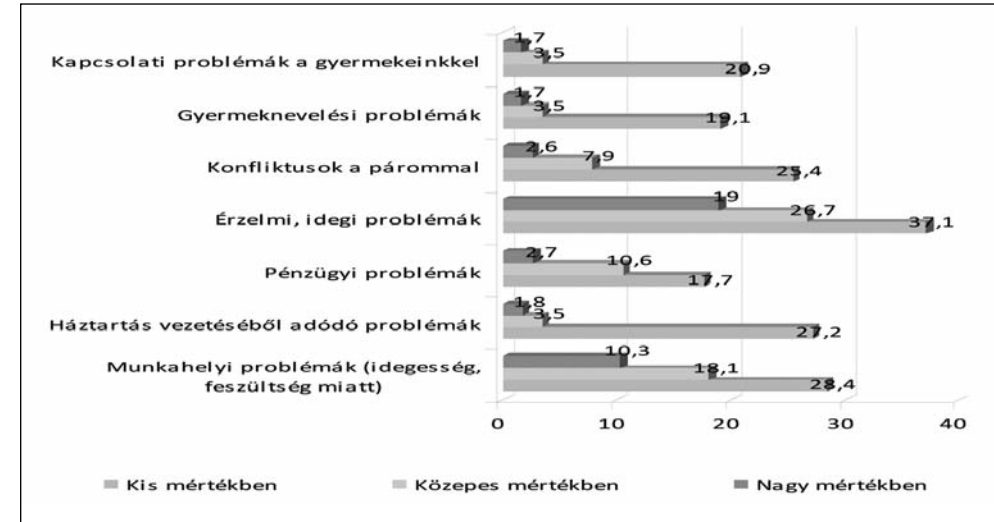
73. kép. Hazaérkezés

Probléma lehet, amikor a hazaérkező fél nosztalgizál, s azt mondogatja: „A misszióban minden jobb volt.” Erre nem ritkán az a válasz: „Akkor menj vissza!”²⁵³

A fent említett nemzetközi kutatási tapasztalatok ismeretében fogtunk hozzá ahhoz, hogy kérdőívet alkossunk a családtagok számára is, s kérjük véleményüket, javasolataikat. Adataink szerint a missziót megjárta magyar hivatásos és szerződéses katonák házasi- és élettársainak túlnyomó többsége úgy ítélte meg: mind ők, mind pedig gyermekeik, s párjuk szülei alapvetően *megértően (el)fogadták*, hogy házasi-, illetve élettársuk külföldi missziós szolgálatának időtartama alatt meglehetősen hosszú ideig nem látják majd a családfőt.

Párjuk külföldi misszióban történő szolgálata alatt az itthon maradó házasi- és élettársak túlnyomó többsége derekasan igyekezett helytállni – annak ellenére, hogy *párjuk távollétében a nyakukba szakadt a jellemzően kétkeresős családmódban élő katonacsaládok fenntartásának minden nyűge-gondja, amit annak a tudata sem igazán tett könnyebbé, hogy segítséget nem mindig várhatnak a távol élő szülőktől, közeli rokonoktól, barátoktól.* Ez az itthon maradottaknak sokszor *rengeteg energiáját emésztette fel, érzékenyebbé tette őket.*

A nemzetközi tapasztalatok alapján attól tartottunk: az itthon maradó házasi- és élettársaknak a túlhasználtságuk miatti esetleges türelmetlensége, idegessége, feszültsége kedvezőtlenül befolyásolhatja a gyermekeikkel, szüleikkel, barátaikkal, ro-

46. ábra. Itthon maradottak mit tapasztaltak?

konaikkal, szomszédaikkal való kapcsolatukat, s gondok forrása lehet a munkahelyeiken is (ami a romló munkaerőpiaci helyzet és az emelkedő munkanélküliségi ráta mellett nem kedvező).

Amikor azt tudakoltuk, hogy az illető családtagok közérzetére miként hatott az, hogy házasi-, illetve élettársuk külföldi misszióba ment, úgy tűnt, hogy bizony előfordult:

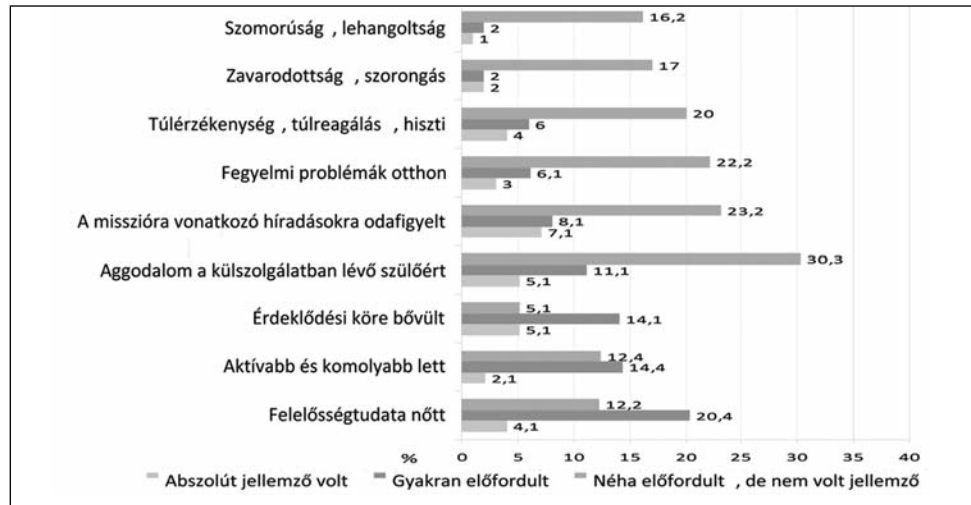
- *lelkileg fáradtabbak voltak (81%),*
- *rossz volt a közérzetük (79%),*
- *érzékenyebbé, könnyebben megbánthatóbbá váltak (56%),*
- *fizikailag betegnek érezték magukat (35%),*
- *visszahúzódóbbak voltak társaságban (29%).*

Amikor megkérdeztük a missziót megjárta hivatásos és szerződéses katonák házasi- és élettársait: miként ítélik meg, *milyen sikerrel tudták megoldani párjuk távollétében a család életének vitelét*, akkor a legjellemzőbb gondokként az alábbiakat jelölték a kérdőívünket kitöltő válaszadó családtagok:

- heti *nagybevásárlások* elvégzése
- ház körüli, illetve lakással összefüggő kisebb *javítások* elvégzése *önállóan*;
- *kapcsolattartás* kinn szolgáló párjával (telefonon, e-mailben);
- család *hivatalos ügyeinek* rendezése hivatalokban;
- szabadidő kihasználása saját *pihenés, egyéni kikapcsolódás* céljából;
- *magány, egyedüllét* feszültségektől mentes *kezelése*.

A házasi-, illetve élettársak saját bevallásuk szerint viszonylag jól képesek megküzdeni a párjuk külföldi missziós szolgálata alatt a szeretett személy távollétéből fakadó gondokkal, s ezért csak maximum némi érzelmi, idegi ingadozást éreztek magukon.

253 Lásd: Tomforde, i. m. 56-57.o.

47. ábra. Gyermekükénél mit tapasztaltak párujuk kinnléte alatt?

74. kép. Apa végre itthon

24. táblázat. Az Ön közérzetére miként hatott az, hogy házas-, illetve élettársa külföldi misszióba ment?

Állítás	Igen	Nem	Válaszadók száma
	Válaszok %-os aránya		
Érezte-e magát fizikailag betegnek az Ön házas-, illetve élettársának külföldi missziós szolgálata alatt?	35,4	64,6	113
Volt-e olyan, amikor rossz volt a közérzete?	79,1	20,9	115
Volt-e lelkileg fáradt?	80,9	19,1	115
Visszahúzódozóbb volt-e társaságban?	28,7	71,3	115
Érzékenyebbé , könnyebben megbánthatóbbá vált?	55,7	44,3	115

A házas-, illetve élettársak saját bevallásuk szerint *különböző megoldási, illetve megküzdési módokat választottak, amikor családjukban illetve önmagukon tapasztalták, hogy társuk külföldi missziós szolgálata alatt valamilyen probléma adódott.*

75. kép. A jövő katonái?

76. kép. Gyermek játszótér

25. táblázat. Részt vállalna-e önkéntes segítőként a családsegítő szolgálat által a misszióban kinn szolgálók itthon maradt hozzátartozói részére szervezendő szolgáltatások nyújtásában?

Válaszok	Válaszadók	
	száma (fő)	megoszlása (%)
igen	17	56,7
nem, mert...	13	43,3
Összesen	30	100

A kapott válaszok előfordulási gyakorisága alapján úgy tűnik: családon belüli, illetve egyéni problémák előfordulása esetén jellemzően a következő problémamegoldási utakat keresték a hozzátartozó státusú válaszadóink:

- amint tudtak, igyekeztek mihamarabb telefonálni, illetve írni a párjuknak, hogy megvitassák a felmerült problémát; számba vegyék a lehetséges megoldási módokat, s a megbeszélésük eredményeire alapozva hozzák meg döntéseiket,
- megbeszéltek a szülőkkel, hozzájuk közel álló rokonaikkal,
- megbeszéltek egy barátnővel/baráttal/szomszédokkal,
- próbáltak egyedül maradni és gondolkodni,
- megbeszéltek kollégáikkal a munkahelyeiken,
- sportoltak, hogy eltereljék a gondolataikat,
- kérték se kellett, mert párjuknak az alakulatánál szolgáló, itthon maradt barátai szívességből, baráti alapon segítettek.

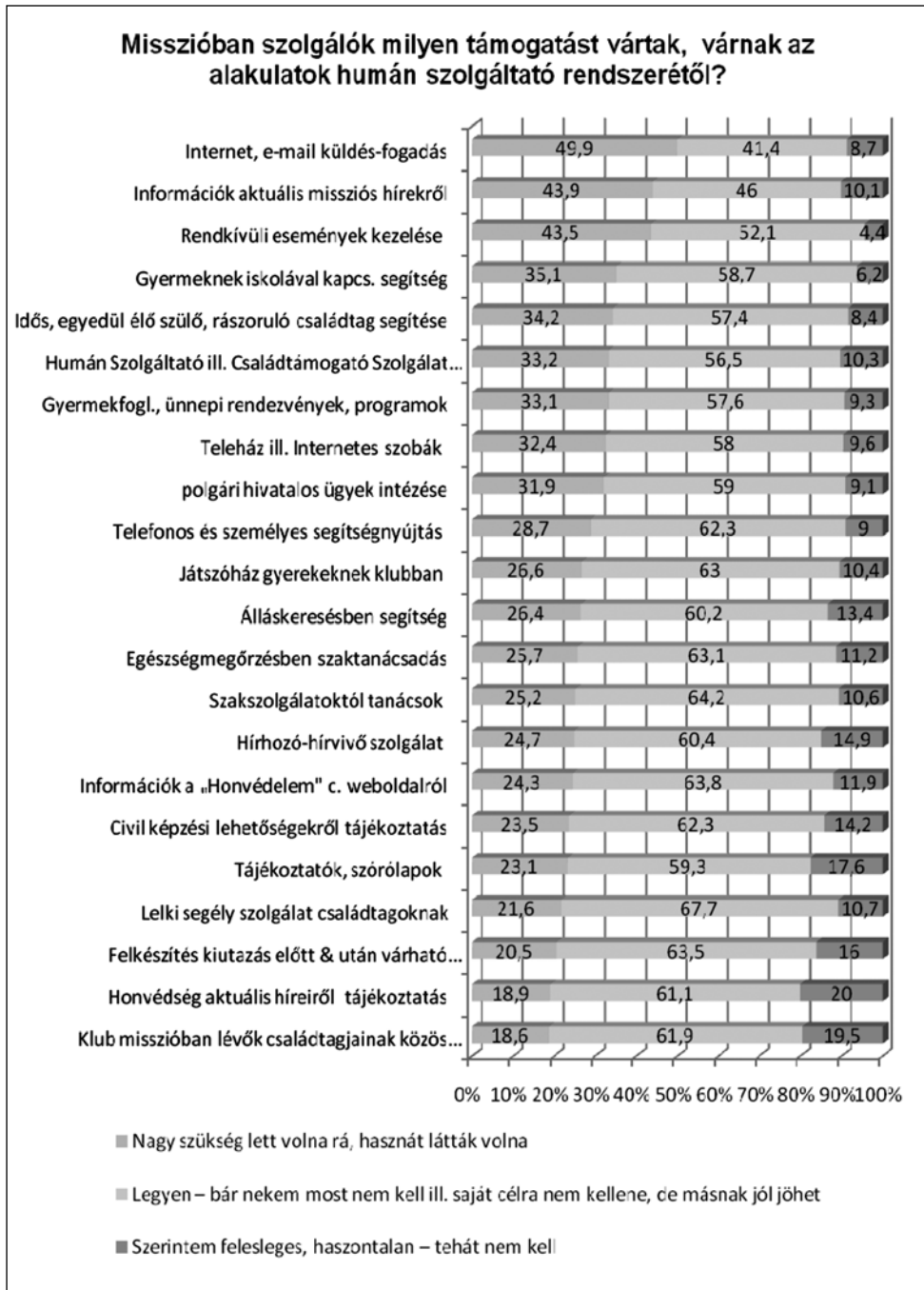
Arra is rákérdeztünk, hogy az itthon maradt házaspár-, illetve élettársak tapasztaltak-e esetleg valamilyen szokatlan változást gyermeküknél, illetve gyermekeiknél a párjuk külföldi misszióba történő távozását követően. A válaszok alapján nem volt jellemző, hogy túlzottan negatív irányú változások álltak volna be a gyermekek attitűdjében, viselkedésében.

Mikor azt tudakoltuk, hogy az illető családtagok közérzetére miként hatott az, hogy házaspár-, illetve élettársuk külföldi misszióba ment, úgy tűnt, hogy bizony előfordult: rossz volt néha az illetők közérzete, fáradtabbak, esetleg érzékenyebbeké váltak.

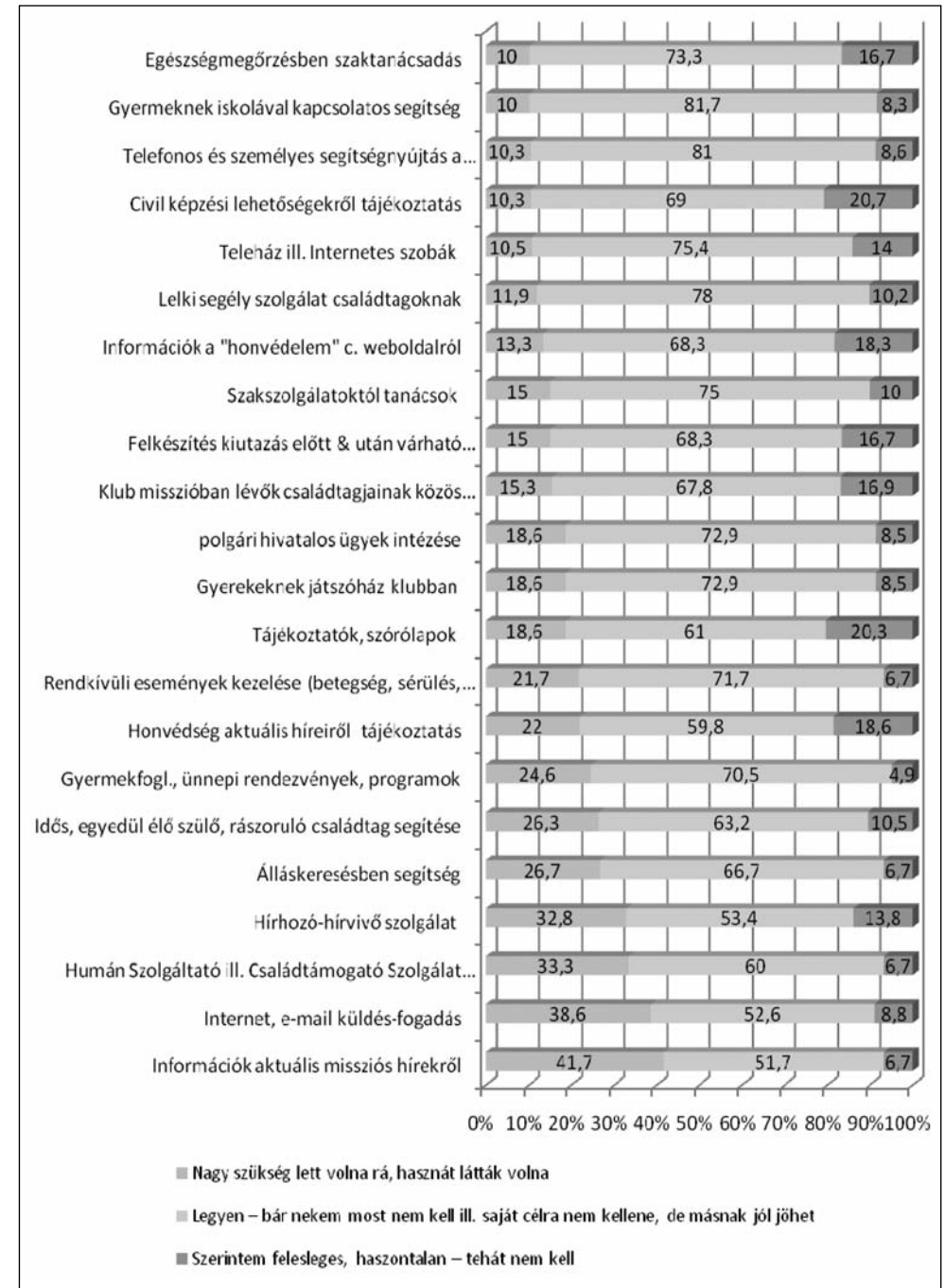
Amikor válaszadó családtagjaink egyedül nem boldogultak valamilyen probléma megoldásával házaspár-, illetve élettársuk külföldi missziós szolgálata alatt, saját bevallásuk alapján találtak olyan személyt (barátot, szomszédot, rokont), akihez fordulhattak, amikor beszélgetni szerettek volna az őket foglalkoztató problémákról, illetve akitől segítséget kérhettek volna a problémák megoldásában. Összességében kedvezőnek mondható, hogy a válaszadók társadalmi, személyes kapcsolati hálóját (networkjeit) feltérképezni igyekvő kérdéseinkre adott válaszok alapján a barátok relatíve jelentős hányada a szintén az alakulatnál szolgáló másik ka-

26. táblázat. Működött-e alakulatánál missziós szolgálata alatt humán szolgáltató, illetve családtámogatási rendszer?

Válaszok	Válaszadók	
	száma (fő)	megoszlása (%)
Igen , határozottan tudom, hogy működött – s családomat is segítették	34	4,7
Igen , határozottan tudom, hogy működött – habár családom nem kért , s emiatt nem is kapott segítséget	168	23,3
Igen , határozottan tudom, hogy működött – sőt családom kért is segítséget, amit sajnos nem kaptak meg	14	1,9
Azt hiszem , hogy működött, de nem tudom biztosan	346	47,9
Biztosan tudom, hogy nem működött	160	22,2
Total	722	100,0

48. ábra. Katonák milyen támogatást vártak volna el az alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszertől?

49. ábra. Családtagok milyen támogatást vártak volna el a párjuk alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszertől?

77. kép. Kovács József vezérőrnagy, MH Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka missziós karácsony alkalmából köszönti a külszolgálatban lévő katonák gyermekeit

tona családtagja, akik megértést mutatnak a hasonló léthelyzetben lévő barát(nő) problémái iránt, s akár saját korábbi tapasztalataik alapján gyors segítséget, tanácsot is tudnak adni. Ilyen jellemző gondok a kérdőívünket kitöltő válaszadó családtagok szerint az alábbiak:

- Heti *nagybevásárlások* elvégzése
- Ház körüli, illetve lakással összefüggő kisebb *javítások* elvégzése *önállóan*
- *Kapcsolattartás* kinn szolgáló párjával (telefonon, e-mailben)
- Család *hivatalos ügyeinek* rendezése hivatalokban
- Szabadidő kihasználását saját *pihenés, egyéni kikapcsolódás* céljából
- *Magány, egyedüllét* feszültségektől mentes *kezelése*

Az említett tényezők vetik fel egy komplex, más országok haderőiben akár már évtizedek óta eredményesen működő humán szolgáltató, illetve családtámogató rendszer mielőbbi létrehozásának, valamint a családtagok módszeres felkészítésének szükségességét.

27. táblázat. Milyen támogatást kellett volna nyújtania, illetve mit kellett volna biztosítania az Ön itthon maradt családja részére az alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszernek?

Mit várt volna el?	Nagy szükség lett volna rá, hasznát látták volna	Legyen – bár saját célra nem kellene, de másnak jól jöhet	Szerintem felesleges, haszontalan – tehát nem kell	Válaszadók száma (fő)
Internethasználat, e-mail küldés-fogadás	49,9	41,4	8,7	447
Információk biztosítása a missziókkal összefüggő aktuális hírekről	43,9	46,0	10,1	467
Rendkívüli események kezelése (betegség, sérülés, haláleset)	43,5	52,1	4,4	455
Gyermeknek iskolával kapcsolatos segítség	35,1	58,7	6,2	450
Idős, egyedül élő szülő, nagyszülő, rászoruló családtag segítése, segítségnyújtás megszervezése az egészségügyi szervezeteken keresztül	34,2	57,4	8,4	455
Információk biztosítása a Humán Szolgáltató, illetve Családtámogató Szolgálat által nyújtott szolgáltatásokról és az azokhoz való hozzáférési lehetőségekről	33,2	56,5	10,3	455
Teleház, illetve Internetes szobák biztosítása az alakulatnál internet-kapcsolat létrehozásával a misszióban kinn lévők és a hozzátartozók között, min. heti egyszeri kapcsolat felvételének biztosítása végett – amennyiben a civil kapcsolattartási feltételek, lehetőségek nem biztosítottak	32,4	58,0	9,6	457
Segítségnyújtás, tanácsadás a személyi állomány polgári hivatalos ügyeinek intézésében	31,9	59,0	9,1	454
Telefonos és személyes segítségnyújtás a problémakezelésben és információadásban	28,7	62,3	9,0	457
Gyerekeknek játszótér klubban	26,6	63,0	10,4	451
Itthon maradt páromnak álláskeresésben segítség internetböngészéssel, ha nincs internetkapcsolata	26,4	60,2	13,4	455
Egészségmegőrzésben segítségnyújtás, egészségügyi szaktanácsadás (megelőző célzattal)	25,7	63,1	11,2	455
Szakszolgálatok kijelölt szakembereivel kapcsolattartás (személyügyi, jogi, pénzügyi, humán, egészségügyi szakember és pszichológus, tábori lelkes bevonásával),	25,2	64,2	10,6	453

27. táblázat. Milyen támogatást kellett volna nyújtania, illetve mit kellett volna biztosítania az Ön itthon maradt családjá részére az alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszernek? (Folytatás)

Mit várt volna el?	Nagy szükség lett volna rá, hasznát látták volna	Legyen – bár saját célra nem kellene, de másnak jól jöhet	Szerintem felesleges, haszontalan – tehát nem kell	Válaszadók száma (fő)
	Válaszok százalékos megoszlása			
Hírhozó-hírvivő szolgálat működtetése, a misszióból szabadságon lévő katonákon, illetve a missziós sajtóreferensen keresztül	24,7	60,4	14,9	457
Tájékoztatók, szórólapok készítése, megküldése hozzátartozóknak	23,1	59,3	17,6	455
Rendszeres összejövetelek, előadások, (pl. visszaérkezés előtt várható problémákra való felkészítés céljából)	20,5	63,5	16,0	457
Információk biztosítása a www.honvedelem.hu információs oldalról	24,3	63,8	11,9	437
Tájékoztató a civil képzési lehetőségekről	23,5	62,3	14,2	452
Lelkiségegy-szolgálat a misszióban kinn lévőek családtagjainak – igény szerint	21,6	67,7	10,7	458
Tájékoztató a Magyar Honvédség aktuális híreiről	18,9	61,1	20,0	455
Klub létrehozása misszióban kinn lévőek családtagjai részére közös programok kínálatával	18,6	61,9	19,5	451

Rákérdeztünk, hogy tudomásuk szerint létezett-e a külföldi missziós szolgálatuk alatt, illetve létezik-e aktuálisan humán szolgáltató, illetve családtámogató rendszer az alakulatuknál – s ha igen, akkor azt igénybe vették-e, illetve igénybe veszik-e? Sajnos, csak a válaszadóknak nem túlzottan magas hányada válaszolta azt, hogy határozottan tudott arról, hogy létezne efféle rendszer alakulatánál – s még kevesebben számoltak be arról, hogy igénybe is vették volna egy ilyen rendszernek a szolgáltatásait.

Amikor azt tudakoltuk, hogy válaszadóink visszatekintve miként emlékeztek: működött-e kinnlétük alatt tudomásuk szerint az alakulatuknál olyan humán szolgáltató, illetve családtámogató rendszer, amely segíthette volna kinnlétük alatt a családjukat, akkor sajnos a válaszadóknak nem túl magas hányada válaszolta azt, hogy határozottan tudott arról, hogy létezne efféle rendszer alakulatánál – s még kevesebben számoltak be arról, hogy igénybe is vették volna egy ilyen rendszernek a szolgáltatásait.

Azt is megkérdeztük, hogy amennyiben nem működött humán szolgáltató illetve családtámogató rendszer a válaszadók alakulatuknál az illetők külszolgálatuk alatt, akkor válaszadóink mit vártak volna el egy ilyen szervezettől, hogy itthon maradt családjuk számára könnyebben elviselhető legyen a távollét. (27. táblázat)

28. táblázat. A humán szolgáltató, illetve családtámogató rendszerrel szembeni elvárások összehasonlítása

Visszaérkezett katonák	Családtagok
Internethasználat , e-mail küldés-fogadás	Információk biztosítása a pár szolgálati helyéül szolgáló misszióval összefüggő aktuális hírekről
Információk biztosítása a missziókkal összefüggő aktuális hírekről	Internethasználat , e-mail küldés-fogadás
Rendkívüli események kezelése (betegség, sérülés, haláleset)	Hírhozó-hírvivő szolgálat működtetése, a misszióból szabadságon lévő katonákon, illetve a missziós sajtó referensen keresztül
Gyermeknek iskolával kapcsolatos segítség	Információk biztosítása a Humán Szolgáltató, illetve Családtámogató Szolgálat által nyújtott szolgáltatásokról és azokhoz való hozzáférési lehetőségekről
Idős, egyedül élő szülő, nagyszülő, rászoruló családtag segítése, segítségnyújtás megszervezése az egészségügyi szervezeteken keresztül	Gyermekfoglalkozások, ünnepekhez kapcsolódó rendezvények, programok szervezése (pl. Mikulás, gyermeknap, Missziós Karácsony, stb.)
	Teleház, illetve internetes szobák biztosítása az alakulatnál internetkapcsolat létrehozásával a misszióban kinn lévőek és a hozzátartozók között, min. heti egyszeri kapcsolat felvételének biztosítása végett – amennyiben a civil kapcsolattartási feltételek, lehetőségek nem biztosítottak
Gyermekfoglalkozások, ünnepekhez kapcsolódó rendezvények, programok szervezése (pl. Mikulás, gyermeknap, Missziós Karácsony, stb.)	Idős, egyedül élő szülő, nagyszülő, rászoruló családtag segítése, segítségnyújtás megszervezése az egészségügyi szervezeteken keresztül
Teleház, illetve internetes szobák biztosítása az alakulatnál internetkapcsolat létrehozásával a misszióban kinn lévőek és a hozzátartozók között, min. heti egyszeri kapcsolat felvételének biztosítása végett – amennyiben a civil kapcsolattartási feltételek, lehetőségek nem biztosítottak	Tájékoztató a Magyar Honvédség aktuális híreiről
Segítségnyújtás, tanácsadás a személyi állomány polgári hivatalos ügyeinek intézésében	Rendkívüli események kezelése (betegség, sérülés, haláleset)
Telefonos és személyes segítségnyújtás a problémakezelésben és információadásban	Segítségnyújtás, tanácsadás a személyi állomány polgári hivatalos ügyeinek intézésében

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy amennyiben történetesen nem működött humán szolgáltató, illetve családtámogató rendszer a válaszadók alakulatánál az illetők külszolgálatuk alatt, akkor válaszadóink mit hiányoltak leginkább., illetve mit

vártak volna el egy ilyen szervezettől, amennyiben az létezett volna, hogy itthon maradt családjuk számára könnyebben elviselhető legyen a távollét.

Úgy tűnik, sok vonatkozásban hasonló volt a missziós tapasztalattal rendelkező katonák és családtagjaik értékelése, illetve elképzelése arról, hogy mit hiányoltak leginkább, illetve mit vártak volna el az alakulatuk humán szolgáltató rendszerétől (amennyiben az létezett volna), hogy itthon maradt családjuk számára könnyebben elviselhető legyen a távollét.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

1. ÖSSZEGZÉS

Felderítő jellegű alap kutatásunk elején feltett kérdéseinkre a következő összkép alakult ki a válaszadók által megfogalmazottak alapján:

1. A hivatásos és szerződéses katonák alapvetően ismerik a *külföldi missziókra történő toborzás, kiválasztás, felkészítés; a misszióban történő kinntartózkodás alatti* alkalmazás, valamint a misszió utáni *visszaállítás mostani rendszerét*.

Ugyanakkor figyelemre méltó jel, hogy a *külföldi missziókra történő kiválasztás rendszerének objektivitásával* összefüggésben nem túlzottan pozitív a válaszadók véleménye: jelentős hányaduk szerint nem ritkán a jó személyes kapcsolatok, nepotizmus, protekció segíthet embereket különböző külföldi beosztásokba, nem pedig kizárólag a meritokrata alapelvek alapján szervezett, igazságos érdemelvű versenyeztetés során és a felkészítésen nyújtott kimagasló teljesítmény a kiválasztás alapja.

A *felkészítés rendszerét alapvetően megfelelőnek értékelték* – azonban kiemelten fontosnak tartanák, hogy a *missziót megjárta kiképzők megfelelő anyagi-technikai feltételrendszerre támaszkodó, valóban gyakorlat- és misszióorientált kiképzést adjanak a felkészítés különböző fázisaiban*, amelybe a jelenleginél jobban beépítik a legfrissebb nemzetközi és hazai *tapasztalatokat; a műveleti területre és ott a leendő szolgálati helyen* a konkrét beosztásra vonatkozó naprakész, pontos információkat is.

A *misszióban történő kinntartózkodás alatt* fontosnak tartanák a *szolgálat-ellátásuk és munkavégzésük megfelelő személyi felszereléssel, anyagi és (harci)technikai eszközökkel való biztosítását; a megfelelő színvonalú, biztonságos élet- és munkakörülmények kialakítását és folyamatos biztosítását; a szervezeti belső információs, illetve kommunikációs rendszer hatékony működtetését; a családtagokkal való kapcsolattartás lehetőségének és az itthoni családtámogató rendszer megteremtésének, illetve kiszélesítésének és elmélyítésének lehetőségét, valamint a misszió utáni visszaállítás mostani rendszerének stabilabbá, kiszámíthatóbbá tételét.*

2. A válaszadók *összességében* használhatónak tartják a *külföldi missziókra történő kiválasztás, felkészítés; a misszióban történő kinntartózkodás alatti* alkalmazás, valamint a misszió utáni *visszaállítás mostani rendszerét*.

Úgy vélik ugyanakkor, hogy *mielőbb további lépéseket lenne célszerű tenni azért, hogy a rendszer a jelenleginél hatékonyabban támogathassa a hadseregi, alakulat-, csoport- és egyéni szintű célok megvalósulását; az állomány eredményes szolgálatteljesítését és stabil családi háttérének biztosítását.*

78. kép. Rövid pihenő

Az érintett (missziót már megjárt, aktuálisan külföldi béketámogató műveletben szolgáló, illetve felkészülés alatt álló) katonák és családtagjaik meglehetősen egyértelmű igényeket, elvárásokat fogalmaztak meg a családtámogatás honvédségi rendszerével és annak kitüntetett elemeivel összefüggésben – amelyek fontos adalékokkal szolgálhatnak a haderő családtámogatási rendszerének létrehozásán és jelenleginél hatékonyabb működtetésén fáradozó döntés-előkészítők és döntéshozók számára.

- Válaszadóink számos igényt, konkrét elvárást és javaslatokat fogalmaztak meg a jelenlegi kiválasztási, felkészítési, rendszerben tartási, valamint visszaillesztési alrendszerek minél hatékonyabbá tételére; valamint a külföldi katonai szolgálat jelenleginél biztonságosabb, eredményesebb és célszerűbb megszervezése, s a szolgálati feladatok ellátása során esetlegesen keletkező feszültségek, konfliktusok létrejöttének megelőzése, illetve szakszerű kezelése érdekében.
- Azon kérdéseinkre, hogy válaszadóink szerint melyek legyenek a jövőben a missziós kiválasztási, felkészítési és visszaillesztési rendszer teljesítményértékelési és előmeneteli rendszerben is súlyozottan figyelembe veendő, rendfokozati és beosztási mobilitást elősegítő mérési szempontjai, eszközei és módszerei, a kérdőíveinkre megfogalmazott válaszok alapján úgy tűnik: a katonák túlnyomó többsége elfogadja annak fontosságát és szükségszerűségét, hogy a teljesítményértékelési rendszer „objektív, kellőképpen megalapozott eszközt kell, hogy adjon az előljárók, parancsnokok kezébe döntéseik

előkészítésére, alátámasztására, beosztottaik motiválására, az alkalmazotti bérek meghatározására, illetve differenciálására, valamint a kötelek és kollektívák eredményességének növelésére, fejlesztési irányvonalaik kijelölésére. Ha nem megalapozottan, nem szakszerűen és kellő körültekintéssel végezzük a teljesítményértékelést, nehéz kivédeni a szubjektivitást.

Ebben az esetben a beosztott értékelését, sorsának alakulását a vezetői mérlegelések jelentősen befolyásolhatják. Ez lehetőséget ad arra, hogy a személyes szimpátia alapján szülessen meg a vélemény, amely ellentmondhat a teljesítményértékelés valódi céljának.²⁵⁴

Ez felveti annak a kérdését, hogy a meglévő ismeretek és tapasztalatok felhasználásával lehet, hogy célszerű lenne kidolgozni egy új, a szervezeti kereteink között jól működtethető, mind a parancsnokok, mind a beosztottak célkitűzéseinek és elvárásainak jobban megfelelő, a személyi állomány vertikális és horizontális mobilitását egyaránt biztosító új életpálya-, illetve pályakép-rendszert, valamint azokhoz kapcsolódó teljesítményértékelési rendszert, amely valóban alapja lehet egy reális, objektív értékelésnek, feladat-szabásnak, valamint egy teljesítményalapú differenciált díjazásnak egyaránt.²⁵⁵

- A kutatási eredmények alapján meglehetősen jól körvonalazódott azon kulcskompetenciák, ismeretek, jártasságok, készségek és képességek, tulajdonságok, magatartások, illetve tevékenységek köre, amelyeket a jelenleginél nagyobb hangsúllyal célszerű kialakítani és fejleszteni a jövőben a missziós kiválasztás, felkészítés; valamint a műveleti területen végrehajtott eredményes tevékenység és a visszaillesztés sikere érdekében az egyes munkakörökhöz, szakbeosztásokhoz kapcsolódóan.
- A Magyar Honvédség külföldi missziós tapasztalatokkal rendelkező és aktuálisan béketámogató műveletekben szolgáló katonái a válaszok alapján úgy ítélik meg, hogy a haderőnek a jelenleginél jobban kellene honorálnia (nem csupán több pénzzel, de nagyobb fokú erkölcsi elismeréssel és a mostaninál is több törődéssel) a missziós tevékenységre történő felkészüléssel és a külföldi misszióban való részvétellel összefüggésben az átlagon felül nyújtott teljesítményt.
- A missziós szolgálat révén szerzett és élvezett magasabb jövedelem az érintetteknek (mind a hivatásos, mind a szerződéses állományú katonáknak, mind a rendőröknek) az életkörülményeiben figyelemre méltó javulást eredményezett. A katonák esetében a lakások felszereltsége nőtt, többen rendelkeznek tartós fogyasztási cikkekkal, a misszió előtti időszakhoz képest 30%-kal nőtt az internethasználók száma. A válaszolók döntő többsége hazatérve lakóhelyet változtatott, ami lakásviszonya javulását eredményezte. Részint önálló lakást szereztek, részint lakásaikat megvásárolva, annak tulajdonosai

254 Benkő Tibor: A teljesítményértékelési rendszer működésének tapasztalatai a Magyar Honvédségben a parancsnokok szemszögéből. In Benkő Tibor – Dobai Pál – Kanyó Mária – Kiss Zoltán László – Krizbai János – Malomsoki József (2007): Teljesítményértékelés. A Magyar Honvédség teljesítményértékelési rendszere fejlesztésének szervezetszociológiai és szervezetpszichológiai kérdései. Budapest, ZMNE, 353. o.

255 Lásd ennek kapcsán a szerződéses katonákra vonatkozóan elsősorban Benkő Tibor (2007): A teljesítményt ösztönző pályakép egy lehetséges változatának bemutatása. In Benkő Tibor – Dobai Pál – Kanyó Mária – Kiss Zoltán László – Krizbai János – Malomsoki József (2007): Teljesítményértékelés. A Magyar Honvédség teljesítményértékelési rendszere fejlesztésének szervezetszociológiai és szervezetpszichológiai kérdései. Budapest, ZMNE, 363–383. o.

lettek, mások nagyobb lakásba költöztek. A megszerzett lakások komfortfokozata magasabb, alapterülete nagyobb a korábnál.

- Ugyanakkor a mindennapi megélhetés körülményei a korábbiakhoz képest nem javultak számottevően, sőt a hivatásos állományviszonyú, tiszthelyettes és zászlós rendfokozati csoportba tartozóknál valamelyest emelkedett a nehezebb körülmények között élők aránya. Ez több okra vezethető vissza:
 - Egyrészt a jelentős anyagi erőforrásokat felszívó otthoni, ingatlanba, illetve ingóságokba (értékes tartós fogyasztási cikkekbe) történő nagy értékű befektetések következtében megteremtett kedvezőbb lakás- és életkörülményeknek ez az „ára”.
 - Sokan vettek fel vélhetően hitelt, kölcsönt is a beruházásaikhoz, aminek visszafizetése jelenleg terheli a család gazdálkodását. Gyanítható, hogy a felvett lakáshitelek nem kis hányada deviza-alapú hitel volt, amelynek a törlesztőrészelei (is, hiszen a forintalapú piaci lakáshitel se lett olcsóbb!) a közelmúltban lezajlott, nálunk is hatását éreztető világméretű pénzügyi és hitelválság nyomán szintén jelentősen megemelkedtek.
 - Az is előfordulhatott: számítva a missziós szolgálat általi nagyobb bevételre – több családban már előre kiköltekeztek.
 - A világgazdasági válság nem csupán a forint árfolyamának csökkenése, a megugró devizahitel-törlesztések, a magasabb infláció, s ezzel összefüggésben a benzinár- és gyakorlatilag mindenféle árucikk árának emelkedése révén hatott, de a kiterjedt gazdasági, pénzügyi és termelési krízis nyomán a munkanélküliség mértéke is nőtt – ami a katonacsatládokat sem kerülte el! Adataink szerint jelentősen megnőtt a katonák házassági, illetve élettársai között a munkanélküliség részaránya – akiknek a jövedelmének a kiesése a mindennapi megélhetést alapvetően befolyásolja a jellemzően kétkeresős katonacsatládokban. Ugyancsak szűkösebb gazdálkodást tesz lehetővé, ha az illetők gyermekei vagy szülei maradnak a munkanélkülív válasuk miatt jövedelem nélkül.
 - Akik visszaérkezés után (a szülői családból elköltözve) önálló lakást tudtak szerezni, azoktól az egyszemélyes háztartás vezetése szintén gondosabb beosztással való gazdálkodást igényel.
 - A misszió után elváltak, a gyermekükkel egyedül élők mindennapi megélhetése ugyancsak nehezült.
8. A párkapcsolatban élő válaszolóknál a házasság mellé mindinkább felzárkózik az élettársi kapcsolat. Minden hetedik válaszoló többségében azonos állományviszonyú honvédségi dolgozó házastárssal/élettárssal él együtt. A tisztii rendfokozati csoportba tartozó házastársak/élettársak a minta átlagához képest könnyebb életkörülmények között élnek.
9. A missziós szolgálat a párkapcsolatoknak csak kisebb részénél okozott válságot. Akik hazatérés után három éven belül elváltak, azok többsége ebben szerepet tulajdonított a missziós távollétnek is. A válaszolók közel felénél azonban, saját bevallásuk szerint, semmilyen előjellel nem változtatott párkapcsolatuk milyenségén a kinti szolgálattal járó hosszú távollét sőt mind a hivatásos, mind pedig a szerződéses katonák csaknem negyztizede úgy nyilatkozott: a távollét megerősítette a kapcsolatukat!

2. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

2.1. A Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség és a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság szintjén

Célszerűnek látszik akár egy átfogó, válságreagáló (s azokon belül elsősorban békétámogató) műveletekre vonatkozó „mini védelmi felülvizsgálat” formájában áttekinteni előre meghatározott működési hatékonysági, minőségbiztosítási szempontok, illetve egy előre rögzített szervezeti működési sikerkritérium indikátor-rendszer mentén a jelenlegi helyzetet, különös tekintettel:

- vonatkozó jogszabályok, szabályzók, intézkedések, illetve egyéb, tervezési-szervezési-működési feltételrendszert meghatározó, az alaprendeltetés és a járulékos feladatok szerinti szaktevékenységnek keretet adó szabályzók belső ellentmondásoktól mentes, harmonizált meglétére,
- pénzügyi, anyagi-tárgyi, technikai, technológiai és személyi feltételrendszer (költség)hatékony és megfelelő színvonalú biztosítottóságára,
- oktatás-(ki)képzés, át- és továbbképzések során nyújtott és ténylegesen elsajátított elméleti és gyakorlati tudáselemek (ismeretek, jártasságok, készségek, illetve képességek) meglétére, azok gyakorlati hasznosságára, tényleges alkalmazási képességére, illetve jövőbeni továbbfejlesztési lehetőségeire;
- a tapasztalatok alapján pontosítani, tökéletesíteni, illetve szükség esetén átalakítani érdemes a *külföldi missziókra történő toborzás, kiválasztás, felkészítés; a misszióban történő kinttartózkodás alatti alkalmazás, valamint a misszió utáni visszaillesztés mostani rendszerét* (elvek, szabályok, doktrínák, végrehajtási utasítások stb.)

Érdemes végiggondolni, hogy miként illeszkedjenek a külszolgálatok (s közöttük a külföldi missziós szolgálat) általában a katonák, s konkrétan az egyes haderőnemeknél, fegyvernemeknél, szakcsapatoknál, különböző típusú beosztásokban szolgáló hivatásos és szerződéses katonák életpálya-modelljébe.

- *Kötelező elemként*, ami bizonyos beosztások betöltésének nélkülözhetetlen előfeltétele;
- szervezeti rendfokozati, illetve beosztási *mobilitást elősegítő*, „erősen ajánlott” elemként;
- nem kötelező, nem is ajánlott, ámde a *teljesítményértékelési rendszeren belül valamilyen „bónuszokkal” jutalmazott* elemként;
- *szabadon választható* elemként?

A illetékes döntéshozóknak talán érdemes lenne mielőbb pontosítaniuk és egyértelműen meghatározni, hogy

- milyen típusú kulcskompetenciákkal (ismeretekkel, jártasságokkal, készségekkel, illetve képességekkel) rendelkező katonákra van szükségük a különböző missziókban történő feladat-végrehajtáshoz általában s konkrétan, a különböző jellegű feladatkörökben (s ennek megfelelően érdemes pontosítani, tökéletesíteni, illetve szükség esetén átalakítani a ke-

retszabályokat, a külföldi missziókra történő toborzás, kiválasztás, felkészítés, a misszióban történő kinntartózkodás alatti alkalmazás, valamint a misszió utáni visszaillesztés mostani rendszerét is). Érdemesnek látszik továbbá (egyebek között konkrét, újabb empirikus katonaszociológiai célvizsgálatokra alapozva) végiggondolni, s részleteiben áttekinteni, hogy végül is mi működik és mi az, ami pillanatnyilag nem működik az elvárt szinten. Milyen tudáselemek (ismeretek, jártasságok, készségek, képességek), kompetenciák hiányoznak pl. a ZMNE-n végzett fiatal tisztknél, a HM/MH személyi állományába tartozó hivatásos és szerződéses katonáknál – hogy aztán feltárhassuk az okokat, s az eredmények alapján mielőbb döntés születhessen arról: milyen eszközökkel, módszertannal, miféle szervezeti-strukturális rendszerben, hogyan lehet és kell pótolni az esetleges hiányosságokat.

- Amennyiben nem egyéni beosztásban, hanem kötelékben alkalmaznak katonákat, akkor a válaszadók jelentős hányada szerint célszerű lenne olyan alegységeket külföldre küldeni, akik itthon is együtt, egy adott szervezeti struktúrában tevékenykednek. Azonban még az ilyen szerencsés esetben is felmerül a kérdés: létezik-e egyfajta „katasztere” azon „kollektív kompetenciáknak”, amelyeknek a kialakítását, magasabb szintre emelését fontosnak, célszerűnek látnák a döntéshozók és a kötelékkiképzéseket tervezők, szervezők, lebonyolítók és ellenőrzők-értékelők. Melyek azok a „kollektív kompetenciák”, amelyeket az adott alegységek, egységek összetartó, hatékony közösséggé, illetve szervezett formálása érdekében mindenképpen ki akarnak alakíttatni – hiszen ennek megfelelően kell a kötelékkiképzést, felkészítéseket tervezni, végrehajtani és a felkészítés eredményességét mérni (s ez számos tényezőtől függhet, pl.: az adott alegységek aktuális készültségi szintjétől, a végrehajtandó béketámogató művelet jellegétől, a konkrét feladatok milyenségétől stb.)
- További kérdés, hogy szükségesnek látják-e a kötelékek például egy Washingtoni Szerződés *nem 5. cikkely szerinti béketámogató művelet végrehajtása utáni* visszaérkezését követően az előljárók az ún. „visszaképzés” (*retraining*) amerikaihoz hasonló rendszerének bevezetését, alkalmazását – hogy az adott alegység újra képes legyen például ún. 5. cikkely szerinti feladatok végrehajtására (ez azért válhat szükségessé, mert a kétféle művelet típus más-más jártasságokat, készségeket és attitűdöket igényelhet).

A felkészítés rendszerén belül célszerűnek látszik (a missziót megjárt kiképzők vagy nem szükségszerűen missziót megjárt, de funkcionális szakértőként, specialistiként lényegi, praxisorientált képzésre képes kollégák bevonásával) megfelelő anyagi-technikai feltételrendszerre támaszkodó, valóban gyakorlat- és misszióorientált kiképzést nyújtani a felkészítés különböző fázisaiban, amelybe a jelenleginél jobban érdemes beépíteni a legfrissebb nemzetközi és hazai tapasztalatokat a műveleti területre és ott a leendő szolgálati helyen a konkrét beosztásra vonatkozó naprakész, pontos információkat is.

Mielőbbi, átfogó áttekintést igényel adataink alapján a *misszióban történő kinntartózkodás alatt a szolgálatellátás és munkavégzés megfelelő személyi felszereléssel, anyagi és (harci)technikai eszközökkel való biztosítása; a megfelelő színvonalú, biztonságos élet- és munkakörülmények kialakítása és folyamatos biztosítása; a szervezeti belső információs, illetve kommunikációs rendszer hatékony működtetése; a családtagokkal való kapcsolattartás lehetőségének és az itthoni családtámogató rendszer megteremtése, kiszélesítése és elmélyítése, valamint a misszió utáni visszaillesztés mostani rendszerének stabilabbá, kiszámíthatóbbá tétele.*

A válaszadók véleményét tolmácsoljuk akkor is, amikor azt javasoljuk, hogy fokozni érdemes a *külföldi missziókra történő kiválasztás rendszerének objektivitását, bővíteni érdemes azok körét, akik ténylegesen jelentkezhetnek külföldi missziókba, s a kiválasztás során a jelenleginél is magasabb szintű, meritokrata alapelvek alapján szervezett, igazságos versenyztetés és a felkészítésen nyújtott kimagasló teljesítmény legyen az alapja. Megfontolásra érdemes, hogy nem kellene-e szabályozni a Magyar Honvédség egészén belül az egyes szervezetekre, intézményekre (egyebek között az alakulatokra stb.) eső terhelések arányosabb honvédségi elosztását, hogy elkerüljük, illetve megelőzzük a missziós kifáradás megjelenését és kedvezőtlen hatásait.*

Mielőbb további lépéseket lenne célszerű tenni azért, hogy a *humán szolgáltató, illetve családtámogatói rendszer létrehozása, az érdemi működéséhez szükséges anyagi-technikai feltételrendszer a jelenleginél hatékonyabban támogathassa a hadseregi, alakulat-, csoport- és egyéni szintű célok megvalósulását; az állomány eredményes szolgálatellátását és stabil családi háttérének biztosítását.* Az érintett (missziót már megjárt, aktuálisan külföldi béketámogató műveletben szolgáló, illetve felkészülés alatt álló) katonák és családtagjaik meglehetősen egyértelmű igényeket, elvárásokat fogalmaztak meg a családtámogatás honvédségi rendszerével, s annak kitüntetett elemeivel összefüggésben – amelyeket értékmentesen ismertettünk.

Kiváló ötlet volt a központi tapasztalatfeldolgozó rendszer létrehozása a Magyar Honvédség Műveleti Központ bázisán. Célszerűnek látszik ugyanakkor annak a szervezeti-intézményi körnek a bővítése, amely a vezérkari főnök alárendeltségében ennek a központi tapasztalat-feldolgozó rendszernek a részeként funkcionál. Ilyen tekintetben talán mielőbb tisztázó vitákra, műhelybeszélgetésekre lenne szükség, hogy (a nemzetközi tapasztalatokat és másutt működő gyakorlatot is figyelembe véve) kik, mit, milyen együttműködési és feladat-megosztási rendszerben, hogyan végezzenek a tapasztalatfeldolgozó rendszer hatékonyabb működésének elősegítése érdekében.

Érdemes lenne létrehozni egy olyan adatbázist is, akár a ZMNE keretein belül, amelybe az *MH/HM illetékes szerveivel együttműködésben, megfelelő anyagi-technikai, tárgyi és személyi feltételrendszer megléte esetén* adatokat lehetne gyűjteni, elemezni és értékelni a döntés-előkészítők és döntéshozók részére a személyi állomány egyes alcsoportjainak missziós gyakorlatáról, elhasználódásáról is.

2.2. A ZMNE mint tudásbázis létrehozásában közrejátszó, kiszolgáló és szolgáltató intézmény szintjén

Fontos feladatunknak tartjuk, hogy a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai alapelveivel, valamint nemzetközi szervezetekben vállalt kötelezettségeinkkel összhangban, tevőlegesen részt vállaljunk a válságreagáló műveletek sikeres végrehajtásában, illetve az arra történő minél alaposabb, gyakorlatorientált felkészítésben. A ZMNE (s azon belül az empirikus katonaszociológiai kutatások, valamint oktatás-képzés, illetve tréningek végzésére megfelelő kapacitásokkal rendelkező tanszékünk) szintén felajánlja szolgálatait a komplex tapasztaltfeldolgozó rendszer továbbfejlesztéséhez és szinergiát biztosító működéséhez.²⁵⁶

Célszerűnek tartjuk mind a folyamatos tananyag-, illetve képzési anyag fejlesztését elvégezni, mind pedig elméleti és empirikus kutatásokat végrehajtani a megrendelők által meghatározott, s HM/MH éves tudományos munkatervben is rögzített kiemelt *kutatási célok elérése és feladatok teljesítése* érdekében. Mind a kutatási, mind pedig az oktatási-képzési területeken számos hozzájárulási lehetőséget látunk és javasolunk:

1. Kutatási kapacitásaink

1. Elméleti és empirikus kutatási kapacitásaink figyelembevételével több, a felkészítés megalapozását és elmélyítését szolgáló további elméleti és empirikus katonaszociológiai kutatási lehetőséget ajánlunk a döntéshozók figyelmébe, egy esetleges újabb kutatás megrendelése esetére. A végrehajtandó empirikus kutatások kapcsán javasoljuk a következő kiemelt kutatási célok elérése érdekében mozgósítani kutatási kapacitásainkat:

- Rendszerszerűen, váltásról váltásra megismételt, kérdőív és (akár nyomtatott kérdőív, akár web-survey alapú, de mindenképpen interjúkkal is kiegészített) longitudinális jellegű (követő, idősoros) kutatások végrehajtása a kinn szolgáló és visszaérkezett állomány, valamint családtagjaik körében, hogy ezzel is hozzájáruljunk a döntés-előkészítők és döntéshozók informáltságához. A visszaérkezett katonákat célszerű a visszafogadáskor, fél évvel később, majd egy esztendővel a visszaérkezést követően megkeresni egy-egy longitudinális vizsgálattal, mert így kapunk komplex képet arra vonatkozóan, hogy tényleg működik-e a humánerőforrás-tervezés, -fejlesztés és -gazdálkodás rendszere, vagy csak „írott malaszt” marad, ami erre vonatkozóan utasításban kiadásra kerül.
- *Leíró és magyarázó kutatás szinten* (döntően deskriptív statisztikai, széles értelemben vett biztonságpolitikai; szervezet-, oktatás-, jog- és katonaszociológiai; valamint szociálpolitikai és védelemgazdasági szempontból), *keresztmetszeti* jellegű megfigyelések keretében vizsgálni és *kontextuális elemzések* bevezetésével, *nemzetközi összehasonlító vizsgálat* adatbázisán *értelmezni* azokat a mélyreható *strukturális és funkcionális átalakulások*

kat, illetve fejlődési trendeket, melyeken keresztülmentek a *nemzetközi békeműveletek* a hidegháborús időszakban, majd pedig az 1990-es évek óta, az ún. „poszt-bipoláris világrendben”. Külön érdemes megvizsgálni az ún. „*első, második és harmadik generációs*” *békeműveletek* megkülönböztető jegyeit, azoknak a *polgári-katonai kapcsolatokra*, a *nemzeti védelmi szektorok* egészére, és azokon belül a *fényveres erők* szervezeti-működési rendjére és képzési rendszerére, valamint a *katonatársadalmak* belső jelenségvilágára gyakorolt hatásait.

- Egy empirikus kutatási adatok elsődleges és saját szempontrendszer szerinti másodlagos elemzésén alapuló nemzetközi összehasonlító vizsgálat hozzásegíthet bennünket ahhoz, hogy még egyértelműbben körvonalazhatóvá váljanak azok a *modernizációs kényszerek és kihívások*, amelyekkel az *euroatlanti integrációval és az önkéntes alapú, professzionális haderőre történő áttéréssel* összefüggésben a NATO- és EU-tagországok haderőinek a békeműveletekben érintett szervezeteinek és személyi állományának is szembesülnie kell.
- *Kérdőívekre*²⁵⁷ és *interjúkra* alapozott nemzetközi összehasonlító empirikus katonaszociológiai kutatást is érdemes kezdeményezni, a hasonló profilú külföldi katonaszociológiai kutatóműhelyekkel együttműködve, a nemzetközi (elsősorban a NATO-, illetve EU-vezetés alatt álló válságreagáló – s azokon belül is elsősorban béketámogató – műveletekben, s egyéb típusú nemzetközi missziókban, valamint a regionális alapon létrejött közös katonai) szervezeteikben tevékenykedő más nemzetek katonái körében.

A részvizsgálat célja az lenne, hogy a békeműveletek végrehajtásában való részvételre jelentkező, a magyarokkal közösen nemzetközi missziókban aktuálisan résztvevő, illetve azokról visszatérő nem magyar hivatásos és szerződéses katonák megkerdezése révén gyűjtött empirikus vizsgálati eredményeinkkel hozzájáruljunk a magyar katonák és más katonák közötti hatékonyabb együttműködéshez; így is fokozva a hatékonyságát a különféle műveletekben létrehozott, egyszerre több nemzet katonáiból, NATO-, illetve EU-vezetés alatt álló szervezeteknek. Különösen érdekesnek ígérkezik a regionális alapon létrejött közös katonai szervezetek (pl. az *Olasz–Szlovén–Magyar Többnemzetiségű Szárazföldi Kötelék /Multinational Land Forces, MLF/, a Magyar–Román Közös Békefenntartó Zászlóalj és az Ukrán–Román–Szlovák–Magyar /„Tisza”/ Többnemzetiségű Műszaki Zászlóalj), valamint a közeljövőben létrehozandó egyéb többnemzetiségű alkalmi harci kötelékek (pl. a Többnemzetiségű Készenléti Dandár /Multinational Stand-by-Forces High Readiness Brigade, SHIRBRIG/) nem magyar személyi állománya körében. Ilyen módon is hozzá tudunk járulni a különféle nemzetközi békeműveletekben résztvevő magyar (al)egységek lehető legcélszerűbb fel-*

257 A survey-jellegű nemzetközi összehasonlító kutatás lehetséges mintavételi tervéről; a mintavétel módszeréről és típusáról:

A minták: A kiválasztott NATO-tagországok haderőjének hivatásos állományú, tiszti, illetve tiszthelyettesi rendfokozatú tagjai közül *véletlenszerű, rétegzett, szisztematikus* mintavétellel kiválasztott 1000-1000 személy.

A minták *adatszolgáltatója* – az ERGOMAS *kutatócsoport*, együttműködve az adott országok illetékes személyügyi szerveivel (személyügyi /főcsoportfőnökségeivel).

256 Persze a hatékony tevékenységhez elengedhetetlenek bizonyos típusú fejlesztések – egyebek között legalább egy NATO NIAR KRONOS-végpont kialakítása, valamint (legalább részleges) hozzáférési jog az MH központi tapasztaltfeldolgozó adatbázisához.

építéséhez, a több nemzet képviselőiből álló katonaiállomány egymás közötti hatékony, konfliktusmentes szolgálatához.

- A vizsgálati eredmények mielőbbi *gyakorlati alkalmazhatóságának* növelése érdekében elengedhetetlennek látjuk egy komplex nemzetközi *összehasonlító intézményi analízis* végrehajtását. Az összehasonlító elemzés eredményeire támaszkodva *javaslatok* fogalmazhatók meg – a *békeműveletek-re vonatkozó stratégiai célok, a végrehajtandó feladatok* és a rendelkezésre álló *erő-, illetve eszközállomány* függvényében, fontossági sorrendbe rendezve – a *hadserégi stratégiai menedzsment, a szervezetfejlesztés* és az *emberi erőforrás-gazdálkodás* szervezeti alrendszerének irányítói számára; s a kutatási eredmények be kell, hogy kerüljenek az oktatási-képzési rendszerbe is.
- Kutatások végrehajtása másokkal együttműködésben a magyar katonákkal együttműködő nemzetközi szervezetek (IOs), nem kormányzati szervezetek (NGOs), valamint a művelési területen velünk együttműködő nemzetközi kontingensek, civil közigazgatás és lakosság képviselői körében.
- Szükség esetén a korábbi kutatási adataink másodelemzésére támaszkodva adatbázist tudunk létrehozni, adatokat tudunk szolgáltatni, illetve hallgatóinkkal gyűjteni az MH MK Központi Tapasztalat-Adatbázis Rendszer feltöltéséhez.

2. Oktatási-képzési kapacitásaink

2.1. Alternatívák a szakmai képzési igények távoktatásban megvalósuló kielégítésére

A kutatás feltárta, hogy a misszióban szolgáló illetve az onnan hazaérkezett állomány nagy hajlandósággal venne részt változatos típusú és jellegű képzésekben és oktatásokban. Ezekre az igényekre építve hasznos és célszerű magas szakmai színvonalú, a XXI. századi technikai lehetőségeket is előtérbe helyező képzéseket szervezni. A helyzet sajátosságai szinte tálcán kínálják a *távoktatási* formát²⁵⁸, hiszen a fizikai távolság, az időeltolódás, a tanulócsoporthoz tagjainak szolgálati beosztása a hagyományos kontakt tanórákra épülő képzéseket kivitelezhetetlenné teszik.

A külföldi missziókban szolgálók részére több vonatkozásban is érdemesnek tűnik – persze, kellő differenciáltsággal és megfelelő előkészítést követően – felkínálni a távoktatási (blended learning) lehetőségeket, hiszen így:

- *hasznosan tölthetik szabadidejüket* (lásd az adatokat arról, hogy az unalom, a monotónia, az egyhangúság, az aktivitás hiánya stresszt forrása lehet a misszióban!);
- *új szakmai ismereteket tanulhatnak;*
- *részt vehetnek át-, illetve továbbképzésekben az élethosszig tartó tanulás (life-long learning) jegyében, s*
- több egyéb *stresszhelyzet enyhítésében* is segítséget nyújthat nekik (pl. a *kínzó gondolatokról figyelmet elterelő, fókuszálást igénylő tanulási feladatok megoldása*).

A kinnlét alatt a tanulás, majd pedig a hazaérkezés után a vizsgára való felkészülés megint csak újabb értelmes célt, elfoglaltságot jelenthet – a képzési folyamat betetőzését, megkoronázását adó vizsga sikere pedig szintén pozitív hatású!

Esetünkben valóságos földrajzi távolságot kell áthidalni, tehát az első értelmezés szerinti blended learning oktatás jöhet szóba. A misszióra történő *felkészítési időszakban felajánlhatók képzési lehetőségek*, a résztvevők érdeklődésének és hajlandóságának feltérképezése alapján. Akik szeretnék a misszióban töltendő időszakot ilyen formában is hasznosítani, azok számára a *képzést szerencsés megkezdeni a kiutazás előtt, mintegy alapozásként*. A kint töltött hetek-hónapok folyamán jelentős mennyiségű tananyag sajátítható el, majd a hazaérkezés után, a közvetlen vizsgafelkészítés kapcsán ismét kontakt órák szervezhetők, ahol a tananyag elmélyítése, az esetleges hiányosságok pótlása az élő kapcsolatban sikeresen megtörténhet. Ennek a módszernek az alkalmazásával a hallgatók jobban érzik a személyes kapcsolatot a tanárral, oktatóval, könnyebben rávezethetők az új tanulási technikák használatára.

A misszióban töltött idő alatt megszervezett csoportos távoktatás egyéb előnyöket is kínál, mivel néhány – a külszolgálatban gyakran előforduló – stresszhelyzet enyhítésében is szerepet kaphat. Az otthonról távol töltött időszakot és az anyanyelv használatának korlátozottságát a többség természetesen negatívumként éli meg. A tanulás során élő, rendszeres kommunikáció történik a felkészítő tanárokkal, mégpedig igényes, választékos módon. A közös tanulás erősítheti a kiképzés vagy a missziós időszak során kialakuló baráti-bajtársi kapcsolatokat, a csoportkohéziót. A szolgálati időbeosztás nem tölti ki a nap 24 óráját, és nincs család, háztartás; a sportolási vagy egyéb szabadidős elfoglaltságok is korlátozottabbak az otthon megszokottnál. Így az értelmes elfoglaltság, a hasznosság és fontosság érzése is pozitívumként működhet a tanúlással, szakmai képzéssel töltött idő során. Hazaérkezés után a katonák egy része beszámolt arról, hogy nem ment zökkenőmentesen a visszailleszkedés sem. Ezen a gondon is – vélhetően – könnyíthet a tanulás, mivel a hazaérkezés után a vizsgafelkészítés célt, elfoglaltságot jelent. A képzési folyamat betetőzését, megkoronázását adó vizsga sikere szintén pozitív hatású.

Ezek után már csak azt kell megvizsgálnunk, hogy az ilyen jellegű képzések megvalósítása kivitelezhető-e a missziókban? A vonatkozó törvények, egyéb jogszabályok elvileg nem zárják ki ennek eshetőségét. A felnőttképzési törvény (2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről) valamint a szakképzési törvény (1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről) hatályos rendelkezései lehetővé teszik, sőt támo-

²⁵⁸ A távoktatás körébe sorolunk minden olyan tanulási formát, ahol a tanulni vágyó és a tanár között nincs közvetlen, élő kapcsolat, időben és térben az információ átadása, illetve vétele elkülönül. A klasszikus papír alapú levelező oktatásoktól elindulva, a rádió vagy televízió keresztül közvetített ismeretközlésen át a legújabb informatikai lehetőségeket is beépítő e-learningig.

Számtalan próbálkozás sorakozik a távoktatás történetében, divatok jöttek-mentek, nagy tervek, kezdeti lelkesedés, majd az újabb, üdvöztetőnek kikiáltott módszer helyét követelt, és letaszította az elődöket. Áttörésről azonban nem beszélhetünk, a hagyományos oktatási módszerek nem érvültek el. Valami hiányzik belőlük, mégpedig a közvetlenség! A tanár személyisége és a vele való személyes kapcsolat továbbra is fontos, szinte elválaszthatatlan része a tanulásnak, hiánya drasztikusan csökkenti az eredményességet. A tanuló hamarabb elveszti kezdeti lelkesedését, hanyatlak a motiváció, hiányzik a sikerélmény és a megerősítés. A klasszikus távoktatás másik korlátja, hogy leginkább elméleti ismeretek átadására alkalmas, a mai kor igényei pedig még az erősen elméleti jellegű területeken is preferálják a gyakorlati hasznosíthatóságot, gyakorlatorientáltságot. A fentieket figyelembe véve felmerül: lehet-e találni olyan módszert, amely az adott situációban optimálisan használható? Véleményünk szerint igen, és ez a módszer a blended learning! A blended learning szakirodalmi értelmezésében két irányt fedezhetünk föl: az egyik fő irány a hagyományos (jelenléti) oktatás és az e-learning összekapcsolása, a másik pedig, amelyet szintén a blended learning kategóriába sorol a szakirodalom, a tantermi keretek közötti IKT-használatot preferálja. (Lásd: Tóth, 2010)

gatják azokat a célkitűzéseket, amelyek mind országos, mind uniós szinten is preferenciaként megfogalmazódnak.

Az Európai Unió a kiemelten fontos célok között tartja számon, és ennek megfelelően támogatja a lifelong learning stratégia keretében a felnőttkorúak képzését, átképzését. Ennek a törekvésnek különböző fórumokon számtalanszor adott hangot az elmúlt másfél évtizedben. (Tanítani és tanulni, a tanuló társadalom felé című „Fehér könyv” [White Paper on Education and Training. Teaching and Learning Society 1996.], AGENDA 2000. [1999, berlini csúcsértekezlet], az Európai Tanács lisszaboni memoranduma, az európai szakoktatási és szakképzési kreditrendszer [ECVET] kidolgozása.)

Ezekkel dokumentumokkal összhangban, azokat követve és célkitűzéseiket szem előtt tartva született meg 2005 szeptemberében „A Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról”. A dokumentum lefekteti az irányelveket, kijelöli a legfőbb kulcsterületeket. Azonban a megvalósítás – öt évvel az elhatározás megszületése után – gyerekcipőben jár. A stratégia kiemelt szempontként tárgyalja többek között a kínálat szélesítését és gazdagítását a szakképzésben, a felsőoktatásban és a felnőttkori tanulásban, valamint a tanulási lehetőségek folyamatos bővítését, ezen belül az információs technológiák használatára épülő távoktatást.

Az ilyen jellegű képzések szervezéséhez és lebonyolításához megfelelő képzési kapacitással rendelkező felnőttoktatási szervezetekre is szükség van. A képzésben résztvevők, a helyszín és a szakismeretek típusa azt predesztinálja, hogy elsősorban olyan szervezetek hajtsák végre ezeket a képzéseket, akik ismerik és értik a katonák gondolkodásmódját, valamint tisztában vannak speciális (ki)képzési feladatokkal.

A képzések tervezésénél azonban nem szabad elhanyagolni, hogy a szokványostól eltérő rendszerű oktatásokról van szó. Így a didaktikai módszereket átgondoltan, a sajátosságoknak megfelelően kell megválasztani, figyelembe véve a modern informatika adta lehetőségeket, az andragógia ajánlásait és a célcsoport speciális helyzetét.

2.2. Tanszékünkön létezik a biztonság- és védelempolitika szak védelmi közkapcsolatok szakiránya, amelyen egyebek között CIMIC-, PSYOPS-, INFOPS- és szervezeti belső kommunikációért felelős szakembereket képezünk.

2.3. Tanszékünk képes továbbá a védelmi humán erőforrás gazdálkodás szak gazdájaként személyügyi és családtámogatási rendszerben tevékenykedő szakembereket képezni a haderő számára (missziókra történő specializációval is).

2.4. A válságreagáló erőiben való részvételre történő felkészítés megalapozását szolgáló oktatás és kiképzés során nélkülözhetetlenül fontos a legfrissebb kutatási eredmények differenciált beemelése a katonai felsőoktatási rendszeren belül folyó képzés anyagába. Ez már csak azért is égetően fontos és aktuális, mert napjainkban azzal a sajnálatos ténnyel kell szembesülnünk, hogy jelenleg gyakorlatilag nem csupán a hazai civil, de a honi katonai felsőoktatási rendszeren belül sem igazán létezik még egy olyan átfogó oktatási-képzési program, amely kellő

mélységű *elméleti és gyakorlati* ismerettel véteznék fel azokat, akik a békeműveletek iránt érdeklődnek – kellőképpen gyakorlatorientált, differenciált ismereteket adna azoknak a hivatásos és szerződéses katonáknak és civileknek, akik ilyen műveletek végrehajtására önként jelentkeztek, és külföldi misszióba indulnak, ahol életüket is veszély fenyegetheti.

Ezért fontosnak tartjuk, hogy – a *ZMNE Intézményfejlesztési Tervében* a képzés immáron elodázhatatlan fejlesztésére vonatkozóan megfogalmazottakkal összhangban – a *béketámogató műveletekre vonatkozóan kidolgozásra és mielőbb bevezetésre kerüljön egy olyan komplex oktatási-képzési program*, amely mind az *alapképzési szakokon*, mind a *szakirányú továbbképzési szakokon*, mind pedig a *doktori képzés keretén belül*, differenciáltan adna át gyakorlatorientált tudást a hallgatóknak, vezetőknak. A multimédiás oktatási rendszer széles körű alkalmazása pedig lehetőséget teremt majd távlatilag a *távoktatás (blended learning)* mint képzési forma alkalmazására.

A békeműveletek katonaszociológiai aspektusaira vonatkozó, nyíltá tehető információkat *mind a katonai oktatási rendszer*, *mind pedig a téma iránt érdeklődő civil felsőoktatási intézmények* hallgatói és oktatói állományával minél szélesebb körben célszerűnek tartjuk megosztani.

Alapképzési és kiegészítő alapképzési szinten: a katonai felsőoktatási rendszeren belül elsősorban a ZMNE alapképzési és kiegészítő alapképzési szakjain (elsősorban a biztonság- és védelempolitikai, valamint a védelemigazgatási szakokon megvalósuló egyetemi szintű alapképzésben résztvevő hallgatók, valamint a katonai vezetői szakon megvalósuló főiskolai szintű alapképzésben) tanuló hallgatók képezhetik a legfőbb potenciális célcsoportjainkat. (Az oktatott tananyag kialakítása során természetesen figyelembe kell venni mind a kormány által kiadott képesítési követelményeket²⁵⁹; mind pedig az integrált Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar, valamint más vezető – potenciális megrendelő – szervek által támasztott követelményeket.)

Posztgraduális képzési szinten: az egyetemen folyó *szakirányú továbbképzéseken* belül elsősorban a polgári egyetemeken végzetek hadtudományi képzésében, valamint a minőségügyi szakirányú továbbképzésben, illetve egyéb, speciálisan béketámogató műveletekben résztvevő tiszti, illetve főtiszti állomány számára szervezendő tanfolyamrendszerű képzési formákban résztvevő hallgatók képezhetik a béketámogató műveletekre vonatkozó ismeretek fő potenciális befogadó bázisát. Külön célcsoportot képeznének a béketámogató műveletekben résztvevő egységek *parancsnoki állományának* tagjai (felkészítésük, képzésük, illetve továbbképzésük az egyetemen megoldható.)

A *doktori (PhD) képzésre és fokozatszerzésre* jelenleg az egyetemen akkreditált két doktori program közül elsősorban a Hadtudományi Doktori Iskola Tanácsának képviselői jelezték határozott érdeklődésüket és igényüket a békeműveletekre vonatkozó ismeretek oktatási programba illeszkedő, rendszerszerű megjelenítése iránt. Úgy véljük, a program kiválóan illeszthető lenne a Hadtudományi Doktori Is-

²⁵⁹ Lásd ennek kapcsán:

a 28/1999. (II. 12.) Korm. rendeletet a katonai felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről, a 77/2002. (IV. 13.) Korm. rendeletet a felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéshez illeszkedő kiegészítéséről.

kola által gondozott „A védelmi szektor társadalmi kapcsolatrendszerét” nevet viselő doktori programhoz.

A javasolt oktatási programelemeket úgy látszik célszerűnek kialakítani, hogy azok szervesen kapcsolódjanak a *Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Intézményfejlesztési Tervében*, valamint a ZMNE Társadalomtudományi Intézet közép-távú fejlesztési terveiben foglaltakhoz egyaránt. Az oktatás folyamán különös figyelmet célszerű fordítani az alábbi kérdéskörök empirikus kutatási adatokon és saját szempontú dokumentumelemzésen alapuló, *értékelő elemzés* formájában végrehajtandó, interdiszciplináris igényű áttekintésére:

2.5. A válságreakáló műveletek (s azokon belül különösen a béketámogató műveletek) *katonaszociológiai* aspektusaira, s azok kapcsán az alábbi összefüggések gyakorlatorientált oktatására:

2.5.1. Makroszinten:

- a *konfliktus, az erőszak és a háború* szociológiai kérdései,
- a társadalmak és az államok béketörekvéseivel és azok megvalósulására ható tényezőkkel („*béke és biztonság szociológiája*”),
- a békeműveletek *nemzetközi fejlődéstörténetének* jellemző vonásai (különös tekintettel az ún. „*első, második és harmadik generációs*” békeműveletek katonaszociológiai szempontból megkülönböztethető jegyeinek bemutatására),
- hasonlóságok és eltérések a *nemzetközi biztonságpolitikai intézmények* (ENSZ, EBESZ, NATO, EU stb.) békeműveletekkel kapcsolatos *stratégiai és doktrinális* megközelítései, valamint *gyakorlati* tevékenységük szervezeti-működési irányultságai között; az ENSZ, EBESZ, NATO és EU közötti stratégiai szintű kooperációból fakadó politikai, jog- és katonaszociológiai természetű problémák.

2.5.2. Mezoszinten:

Polgári-katonai kapcsolatok a műveletek időszakában, műveleti területen (*CIMIC „inter-agency cooperation vs. competition”; PSYOPS*)

- Változások a *nemzeti-etnikai identitás társadalmi konstrukciójának közép- és délkelet-európai gyakorlatában*. Ez feltételezi, hogy feltárjuk a politikai, a jog- és a katonaszociológia, valamint a szociálpszichológia kutatási módszertanának és fogalmi apparátusának felhasználásával, hogy vajon milyen trendek jellemzik a nemzeti-etnikai identitás társadalmi konstrukciójának közép- és délkelet-európai gyakorlatát napjainkban; empiriaorientáltan megvizsgáljuk a különféle (ún. „*én-hangsúlyú*”, „*szituatív*” és „*strukturális*”) *identitáselméletek* mai relevanciáját, s igyekezzünk választ adni arra a kérdésre, hogy miként alakul napjainkban a nemzeti-etnikai identitás, a külpolitika, a kultúra és a biztonságpolitika közötti kölcsönhatások rendszere a vizsgált térségben – s a fent említett tényezőknek milyen következményei lehetnek a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alakítása, gyakorlati alkalmazása, valamint a multikulturális környezetben béketámogató műveletekben résztvevő állomány felkészítése során.

- Esetleges eltérések a *nemzetközi és hazai katonatársadalmak* legfőbb *fejlődési tendenciái és biztonságpolitikai kihívásértelmezései* között (amelyek eltérő prioritásokat, hangsúlyokat eredményezhetnek pl. a békeműveletek tervezése, az azokra való felkészítés és a műveletek végrehajtása során);
- Vajon vannak-e (s ha igen, akkor milyen jellegű) hasonlóságok, illetve eltérések (s ez utóbbiak által előidézett potenciális *konfliktusforrások*) az egyes *NATO-tagországok békeműveletekben részt vevő* nemzeti hadseregei és *társadalmi környezetük* közötti tényleges és potenciális interakciók rendszerén belül az alábbi kérdéskörök, illetve *kiemelt vizsgálati dimenziók* mentén:
- *nemzeti stratégiai (hadi) kultúrák* között (nemzeti biztonsági stratégiák, nemzeti katonai stratégiák és nemzeti katonai doktrínák számítógépes tartalomelemzésre alapozott összehasonlító vizsgálata alapján),
- az egyes nemzeti kontingensek *szervezeti kultúráinak* kiemelt elemei között esetleg meglévő eltérések okai és következményei,
- *konfliktus-, illetve válságmenedzsment* alapelvei, technikái, illetve módszertana közötti eltérések következményei a személyi állomány és egységek együttes felkészítése és kiképzése során; a *ROE* egységes értelmezésének nehézségei; különbségek az „*ingerküszöb*”-ben / esetek értelmezésében (pl. melyik haderőben milyen szabályok élnek arra vonatkozóan, hogy milyen típusú események, veszélyhelyzet esetén lehet, illetve kell fegyvert használni – s a megfigyelhető eltérésekből fakadó esetleges konfliktusok kezelése; egységes felkészítés szükségessége
- a (humán, technikai, információs, stb.) *erőforrás-allokáció* dilemmái; hasonlóságok és esetleges különbségek az adott válságreakáló műveletben résztvevő nemzeti kontingensek személyi állományának rekrutációja; általános és speciális elméleti és gyakorlati felkészítése, illetve kiképzése között

2.5.3. Mikroszinten:

- a hadügy *alap-intézményrendszere* szociológiájának vizsgálati körei
- a katonai szervezetek tevékenységének specifikumai *interkulturális* környezetben,
- a *többnemzetiségű egységek* létrehozásának és hatékony működtetésének kérdései; az együttes felkészítést, illetve képzést elősegítő és gátló tényezők,
- az alábbi konfliktusok esetleges előfordulásának okai; hatása a válságreakáló műveletek küldetésének sikerére; megoldásuk/kiküszöbölésük/megelőzésük lehetőségei:
- *törzs vs. „csapattagozat”* között előálló konfliktusok,
- műveletben részt vevő *hivatásos vs. szerződéses vs. tartalékos* állomány közötti konfliktusok,
- *tisztek vs. egyéb* rendfokozati csoportok képviselői közötti konfliktusok
- nemzeti műveleti sajátosságok esetleges eltérései (nemzeti biztonsági stratégiák, katonai *stratégiák*, *illetve doktrínák* eltéréseiből fakadóan)

- *munkamegosztásban és a fizetésben/javadalmazásban mutatkozó különbségek* az egyes nemzeti kontingensek között (előfordulhat-e, hogy egyes nemzetek katonáit finoman, de „csicskáztatják” a „vezető nemzetek” képviselői, illetve inkább őket küldik veszélyes küldetésekre; lehet-e a fizetési különbségek miatti irigység a professzionális együttműködés hatékonyságát romboló hatású tényező?)
- *Norma- és értékrendszerek* esetleges különbözősége (ráterhelődhet-e a szolgálati és magántermészetű kapcsolatrendszerre?);
- *integráció és kohézió* szintje a többnemzetiségű egységeknél – mennyi közös képzés kell az integráció és kohézió megfelelő szintjének elérésére, a *közös szervezeti kultúra* létrehozására a különböző jellegű válságreagáló műveletek során? Hogyan tartható ez életben a folyamatosan változó személyi állomány mellett?
- Az egyes nemzetekkel kapcsolatos esetleges misszió előtti, illetve misszió alatt kialakuló *negatív attitűdök, sztereotípiák, előítéletek* miként alakulnak, milyen hatást gyakorolhatnak az adott többnemzetiségű egység kohéziójának és integrációjának szintjére?

2.6. A békeműveletekben történő magyar részvétel tapasztalatai – retrospektív interjúk alapján – figyelembe véve:

- a békeműveletekre vonatkozóan meglehetősen hiányosan meglévő magyar stratégiai és doktrinális szabályzókat (*Nemzeti Katonai Stratégia, Összhaderőnemi Doktrína, Összhaderőnemi Műveleti Doktrína* stb.);
- az alkalmazási körzet (ország, régió) nemzeteinek, nemzeti-etnikai kisebbségének történelmi-kulturális hagyományait – és a velük való együttműködés alapszabályait, célszerű tárgyalási technikákat,
- a misszióban várható együttműködő *nemzetek megfelelő nemzeti katonai hagyományait, sajátosságait*, illetve esetleges *nyelvi kommunikációs problémák, előítéletek* legyőzésének, a más típusú katonai, szakmai és társadalmi kultúrák képviselőivel való konfliktusmentes *együttműködés* szabályait.

2.7. Egy átfogó „állapotkép” felrajzolása, mely megmutatja, hogy mi jellemző napjainkban a NATO-tagországokban:

- a *polgári-katonai kapcsolatok komplex rendszerére* (különös tekintettel a nemzeti hadseregek felett megvalósuló demokratikus civil kontroll intézményrendszerének működésére, valamint a civil társadalomnak a hadsereggel, a haderő professzionizálásával és békeműveletekben való alkalmazásával kapcsolatos attitűdjeire);
- az egyes nemzeti *hadseregekre* és a különféle hadseregi *szervezeti (al)rendszer* elemek működésére;
- miféle hasonlóságok és eltérések figyelhetők meg a *hivatásos katonák* attitűdjeiben hadseregük átfogó modernizációjával (ill. az annak kapcsán az önkéntes, professzionális haderőre való áttérés kapcsán megfogalmazott prioritásokkal), valamint nemzetközi békeműveletekben való alkalmazásával kapcsolatosan;

- a *nemzeti katonatársadalmak belső jelenségvilágának* komplex feltárása különböző vizsgálati dimenziók mentén; az egyes leendő NATO-tagállamok *védelmi szektorai*ban a *humán erőforrással való gazdálkodás rendszerének* empirikus megalapozottságú, részletes vizsgálatára (mi történt azokkal, akik a béketámogató műveletek után hazatértek: maradtak-e hadseregben, vagy elhagyták azt; ha maradtak, akkor milyen beosztásokba kerültek, s ez mennyire elégíti ki őket stb.)

2.8. Az egyes országok védelmi szféráin belül mely területeken, milyen jellegű strukturális és funkcionális változtatások látszanak nélkülözhetetlenek az *euro-atlanti integrációs folyamat* elmélyítése és minél hatékonyabb továbbfejlesztése, valamint a *hadsereg* professzionizálásának *fokozása* érdekében. Ehhez nélkülözhetetlennek tűnik olyan *országtanulmányok* elkészítése, melyek azt elemzik, hogy milyen tapasztalatokkal, potenciális *modernizációs mintákkal, adaptálható eljárási renddel*, illetve módszerekkel szolgálhatnak a magyar katonák által végrehajtandó békeműveletekre való felkészülés során azok a NATO-tagállamok, amelyekben az ilyen irányú felkészítés jóval hangsúlyosabb szerepet nyer.

A javasolt kutatások során megszülető eredményeket célszerűnek látszik – a megrendelő engedélyével – eljuttatni a Honvéd Vezérkar megfelelő döntés-előkészítői és döntéshozói szintjeire. A vizsgálati eredmények elősegíthetik azon parancsnokok és alárendeltek *döntéshozatali és döntés-előkészítő tevékenységének hatékonyságát*, akik a magyar katonatársadalom tudatos átalakítása érdekében működtetett intézményrendszerek vezetői posztjait töltik be; részesei a nemzeti biztonsági stratégia és katonai doktrínafejlesztéssel foglalkozó szakembergárdának; a *haderő-átalakítási folyamat levezényelői* és a megfelelő személyi állománynak a *válságreagáló műveletekre történő kiválasztását, felkészítését, kiképzését* végzik.

A Magyar Honvédség *emberi erőforrás menedzsmenttel* foglalkozó szakemberei szintén nagyban építhetnek a kutatási eredményekre. Elsősorban az *emberi erőforrás menedzsment* munkakör-elemzéssel és -értékeléssel, bérpolitikával, jövedelemszint- és kompetencia-vizsgálatokkal, ösztönzési rendszerrel, karrier-tervezéssel és teljesítmény-menedzsmenttel, valamint oktatással-képzéssel, illetve tréningekkel foglalkozó szakembereinek, valamint a szervezeti kultúra és szervezeti külső-belső kommunikációs tevékenységgel, s a szervezeti image-építés egyéb területein dolgozó szakértőinek kívánunk empirikus kutatási adatokkal szolgálni munkájuk tervezéséhez.

2.3. Kiképzés, gyakorlatok

A válságkezelés katonai feladatainak gyakorlására célszerűnek látszik számítógéppel támogatott, *szimulációval egybekötött többfokozatú gyakorlatok* rendszerének bevezetése a ZMNE hallgatói és a válságreagáló műveletekre jelentkező/kijelölt állománya számára. A gyakorlatok nem csupán a vezérkari tanfolyamon és a tisztai alapképzésben, de a biztonságpolitikai és védelemigazgatási szakokon zajló

képzésben résztvevő hallgatók képzési rendszerébe is beiktathatók²⁶⁰. A gyakorlatokra a katasztrófavédelem, a BM (rendőrség, határőrség) hasonló területen dolgozó, együttműködésre kijelölt, illetve tervezett képviselőit is célszerű meghívni. A gyakorlatokra, a realiztikusabb helyzetbeállítás okán, esetleg meg lehetne hívni a média és a válságreagáló műveletek során a konfliktuskörzetekbe induló NGO-k egy-két képviselőjét is.

Egyik fő témakörként a többnemzeti alkalmi harci kötelékek (CJTF) szárazföldi komponenseibe kijelölt erők és eszközök tevékenységével összefüggő parancsnoki és operatív munka gyakorlása kínálkozik a béketámogató műveletek teljes spektrumán (pl. alkalmi harci kötelékek alkalmazásának lehetőségei a határok mentén kialakult válsághelyzet kezelésében, az államhatár biztosításában; békekikényszerítésben, honi területen belül; a békefenntartás, béketeremtés és békekikényszerítés feladatainak ellátása külföldön).

A gyakorlatok kiemelten kezelt elemei közé célszerű beemelni – a vonatkozó vezérkari főnöki kiképzési intézkedésben meghatározottak szerint – egyebek között a NATO-elvek, -eljárások; az aszimmetrikus hadviselés; a katonai közgazgatás megteremtése; polgári–katonai együttműködés (CIMIC), a médiakapcsolatok (PI), a terrorista csoportok elleni küzdelem, valamint a beépített területen, lakott helységben folytatott harc elemeit. A „bejátszott” szituációs feladatoknak a válság teljes spektrumát felölelőknek célszerű lenniük. A biztonságpolitikai helyzetbeállítás során célszerű hangsúlyozni a politikai és katonai végállapot; a hadászati küldetés és feladatok egyértelműségének szükségességét. Nem csupán reguláris erőkkel célszerű számolni, hanem a nem reguláris katonai csoportokat, a más országokból érkezett „nemzetközi” fegyveresek tevékenységét, a menekültek, a nemzeti-etnikai és vallási konfliktusok kezelésének lehetőségeit; valamint a szervezett bűnözés elleni küzdelem helyi lehetőségeit is érdemes gyakoroltatni.

2.4. Egyéb javaslatok

A ZMNE mindkét doktori iskoláján belül az elmúlt években aktív kutatómunka folyt. Ennek eredményeképpen célszerűnek látszik egy interdiszciplináris megközelítést tükröző (nyomtatott és elektronikus) *egyetemi tankönyvsorozat* összeállítása a válságreagáló műveletek (s azon belül különösen a békeműveletek) XX. századi fejlődéstörténetének és a XXI. század első évtizedében történő alakulásának stratégiai, hadműveleti, logisztikai, valamint alkalmazott társadalomtudományi (elsősorban katonaszociológiai) aspektusairól.

Az oktatással párhuzamosan az egyetemen célszerűnek látszik egy katonai magazin jellegű, a békeműveletek külföldi és hazai tapasztalatainak feltárására és bemutatására törekvő, Internet-alapú negyedéves virtuális (nyomta-

79. kép. Konvojban

tott vagy online) folyóirat beindítása „*Békeműveletek*” címmel (ezzel is előkészítve a békeműveletek elméleti aspektusainak *távoktatási formában* is tervezhető megvalósítását, s az akkreditációs, illetve minőségbiztosítási követelményeknek való minél teljesebb körű megfelelést), amelynek élő kapcsolata lenne mind az egyetemen már évek óta sikerrel működő *Társadalom és Honvédelem* című folyóirat, mind pedig a Magyar Honvédségen belül működő *Magyar Honvéd, Új Honvédségi Szemle, Altiszti Folyóirat*, esetleg újra létrehozandó *Humán Szemle* szerkesztőbizottságaival. A virtuális folyóirat szerkesztőségében a hallgatók az írott sajtóval kapcsolatos védelmi közkapcsolati ismereteik alkalmazását gyakorolhatnák.

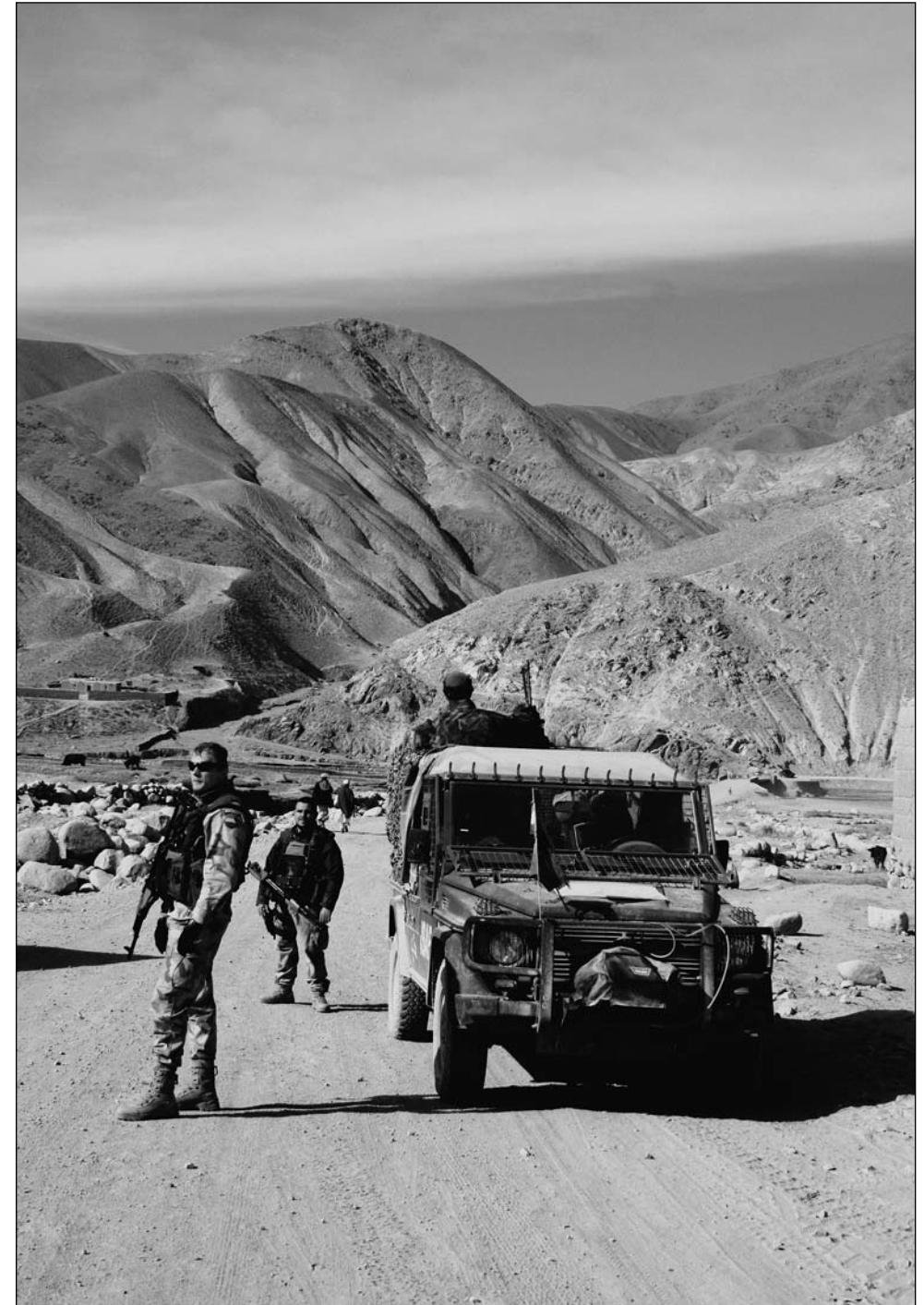
A ZMNE technikai felszereltsége további bővítés esetén alkalmas arra, hogy a védelmi szféra különféle szervezetei számára béketámogató műveleti szakembereket képezzen. Az oktatáshoz szükséges oktatási helyiségek, számítástechnikai laborok, videostúdió, fotólabor, vetítőterem, könyvtári ellátottság, illetve egyéb *infrastrukturális ellátottság* kellő szervezés, forráskoncentráció esetén biztosított.

A képzés és a gyakorlatok céljára érdemes létrehozni egy kellőképpen berendezett *alkalmazott társadalomtudományi szakkabinetet*, amelyen belül be lehet rendezni akár egy működő szerkesztőséget is, ahol a hallgatók gyakornokként dolgozhatnak is (pl. békeműveletek CIMIC-, PSYOPS-, PI/PR/PA-aspektusainak kidolgozásán).

²⁶⁰ Ebben a vonatkozásban örömmel üdvözljük a ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar kezdeményezését, amelynek ezen sorok írója is aktív részese volt, még mint a ZMNE KLHTK tudományos dékánhelyettese, amikor is az elmúlt években békeműveleti tematikával több CAX-gyakorlatot terveztünk a vezérkari tanfolyamon és a tiszti alapképzésben részt vevő hallgatók számára. A gyakorlat célja alapvetően a zászlóalj- és dandártörzsek, valamint a CJTF szárazföldi komponens vezetési csoportok gyakoroltatása volt (ez utóbbiakat általában a mindenkori vezérkari tanfolyam hallgatói „alakították”).

A mindenkori műhelymunkát segítheti az Egyetemi Központi Könyvtár bázisán létrehozható válságreakáló (s azon belül is béketámogató) műveletekkel összefüggő dokumentumok gyűjteménye, egyebek között az alábbiak biztosításával:

- a válságreakáló (s azokon belül is béketámogató) műveletekre a vonatkozó, nyílttá minősíthető NATO-szabályzók, valamint a NATO kiválósági központok kutatási eredményei;
- a HM/MH nyilvánosságnak is bemutatható, válságreakáló (s azon belül is béketámogató) műveletekkel összefüggésben megjelent kiadványainak gyűjteménye
- az egyetem szakoktatói állomány által készített könyvek, tansegédletek, diszsertációk gyűjteménye (több nyelven);
- a témakörben megjelent magyar és idegen nyelvű irodalom folyamatosan frissített jegyzéke, repertórium;
- videogyűjtemény (oktató- és ismeretterjesztő filmekkel);
- „Békeműveletek *Múzeuma*” (HM Humánpolitikai Főosztály és a HM HVK támogatásával);
- Internetes honlap;
- PyMS-előfizetés²⁶¹.
- Sok gyakorlati haszonnal kecsegtet a „Békefenntartók *Klubja*”-nak létrehozása is, amely az első, speciálisan békeműveletekre felkészítő tanfolyamon végzett évfolyammal indulna – de szoros kapcsolatot tartana fenn a *Magyar Hadtudományi Társasággal*; a *Magyar Szociológiai Társaság Katonaszociológiai Szakosztályával*, valamint a *Magyar Tartalékosok Országos Szövetsége (MATASZ) Missziós Tagozatának*, valamint a most formálódó önkéntes tartalékos rendszernek a képviselőivel is.

80. kép. Az Andarab-völgyben

²⁶¹ A PyMS a NATO zártkörű Internet-rendszere, amely elektronikus publikációkat, évfolyammunkákat is fogad.

81. kép. Biztosítás

FÜGGELÉK

1. sz. függelék

Lezárt ENSZ-békeműveletek²⁶²

Európában

United Nations Observer Mission in Georgia (UNOMIG)
United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (UNMIBH)
United Nations Civilian Police Support Group (UNPSG)
United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (UNTAES)
United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia (UNCRO)
United Nations Protection Force (UNPROFOR)
United Nations Preventive Deployment Force (UNPREDEP)
United Nations Mission of Observers in Prevlaka (UNMOP)

Közel-Keleten

United Nations Iran-Iraq Military Observer Group (UNIIMOG)
United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission (UNIKOM)
United Nations Observation Group in Lebanon (UNOGIL)
United Nations Emergency Force II (UNEF II)
United Nations Emergency Force I (UNEF I)
United Nations Yemen Observation Mission (UNYOM)

Afrikában

United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUC)
United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea (UNMEE)
United Nations Observer Mission in Angola (MONUA)
United Nations Angola Verification Mission III (UNAVEM III)
United Nations Angola Verification Mission II (UNAVEM II)
United Nations Angola Verification Mission I (UNAVEM I)
United Nations Operation in Burundi (ONUB)
United Nations Operation in Cote d'Ivoire (MINUCI)
United Nations Mission in the Central African Republic (MINURCA)
United Nations Aouzou Strip Observer Group (UNASOG)
United Nations Operation in the Congo (ONUC)
United Nations Observer Mission in Liberia (UNOMIL)
United Nations Operation in Mozambique (ONUMOZ)
United Nations Transition Assistance Group (UNTAG)
United Nations Assistance Mission for Rwanda (UNAMIR)
United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda (UNOMUR)

²⁶² <http://www.un.org/en/peacekeeping/pastops.shtml>

United Nations Observer Mission in Sierra Leone (UNOMSIL)

United Nations Mission in Sierra Leone (UNAMSIL)

United Nations Operation in Somalia I (UNOSOM I)

United Nations Operation in Somalia II (UNOSOM II)

Ázsiában és a csendes-óceáni térségben

United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan (UNGOMAP)

United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC)

United Nations Advance Mission in Cambodia (UNAMIC)

United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET)

United Nations Mission of Support in East Timor (UNMISSET)

United Nations India-Pakistan Observation Mission (UNIPOM)

United Nations Mission of Observers in Tajikistan (UNMOT)

United Nations Security Force in West New Guinea (UNSF)

Közép- és Dél-Amerikában

United Nations Observer Group in Central America (ONUCA)

Mission of the Representative of the Secretary-General in the Dominican Republic (DOMREP)

United Nations Observer Mission in El Salvador (ONUSAL)

United Nations Verification Mission in Guatemala (MINUGUA)

United Nations Civilian Police Mission in Haiti (MIPONUH)

United Nations Transition Mission in Haiti (UNTMIH)

United Nations Support Mission in Haiti (UNSMIH)

United Nations Mission in Haiti (UNMIH)

82. kép. Török és görög állásokat figyelő katona az ütközőzónában

83. kép. ENSZ-békefenntartók bázisa (Mijek)

84. kép. Őrjárató BTR a pristina Vrelo repülőtéren

Folyamatban lévő ENSZ-békeműveletek (2010. július)²⁶³

Európa

United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)
United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)

Közél-Kelet

United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF)
United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)
United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO)

Afrika

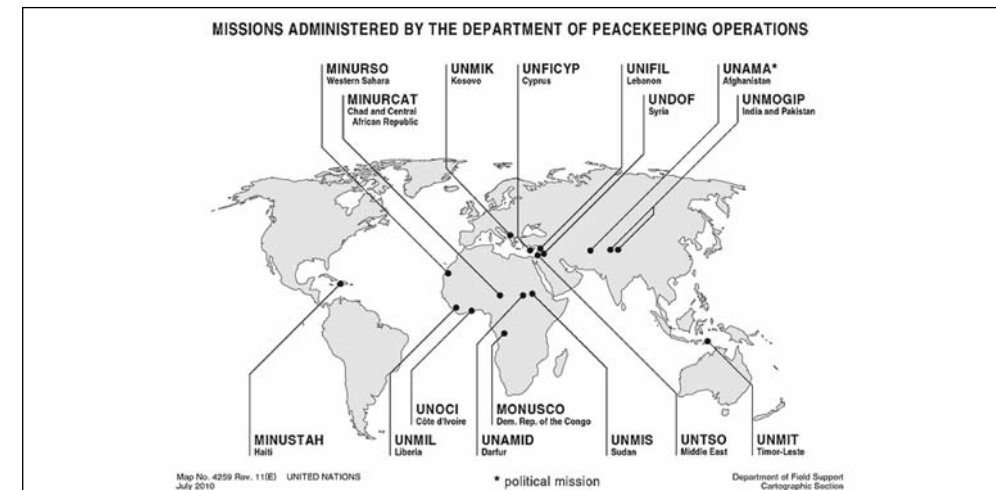
United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUSCO)
United Nations Mission in the Central African Republic and Chad (MINURCAT)
African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur (UNAMID)
United Nations Mission in the Sudan (UNMIS)
United Nations Operation in Cote d'Ivoire (UNOCI)
United Nations Mission in Liberia (UNMIL)
United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara (MINURSO)

Közép- és Dél-Amerika

United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH)

Ázsia és a csendes-óceáni térség

United Nations Integrated Mission in Timor-Leste (UNMIT)
United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (UNMOGIP)
United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA)

263 <http://www.un.org/en/peacekeeping/currentops.shtml>

3. sz. függelék

EU-missziók

29. táblázat. EU-missziók.
2009. augusztus²⁶⁴

missziók/ műveletek	civil	katonai
EURÓPA	EUPOL Praxima (FYROM) 2003 december-2005. december EUPAT-(FYROM) EUPOL Proxima után 2005. december-2006 június EUPMBiH-(EU Police Mission) Bosznia Hercegovina 2003. január 01. EUJUST Themis-Georgia 2004. július – 2005. július EUPTKosovo-(EU Planning Team) Kosovo 2006. április 10.- EULEX Kosovo 2008. február 16.- EUMM Georgia 2008. október 01.-	CONCORDIA (Former Yugoslav Republic of Macedonia-FYROM) 2003. március - december EUFOR ALTHEA Bosnia Hercegovina (SFOR-tól vette át a feladatokat) 2004. december 02.-
AFRIKA	EUSEC RD Congo Congo RDC 2005. június 08.-2007. július EUPOL Kinshasa Congo RDC 2005. április – 2007. június 30. majd, 2007. júl.01- EUPOL RD Congo EU SSR (Security Sector Reform) Guinea-Bissau 2008. február 12.-	ARTEMIS -Ituri province (Congo RDQ) 2003. június - szeptember EUFOR RD Congo-Congo RDC 2006. június 12.-2006. november 30. EUFOR TCHAD/RCA-Chad-Central African Republic 2008. január 28.-2009. március 15. EUNAVFOR Somalia 2008. december 08.-
KÖZÉP-KELET	EUPOL-COPPS (EU Police Mission in the Palestinian Territories)- 2006. január 01.- EUJUST LEX Iraq 2005. július 01.- EUBAM Rafah (EU Border Assistance Mission) Palestinian Territories 2005. november 30.-	
ÁZSIA	AMM (Aceh Monitoring Mission) Aceh province (Indonesia) 2005. szeptember 15.-2006. december 15. EUPOL (Afghanistan)-2007. június 15.-	

264 Forrás: https://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/EUMS_2009-avril.pdf

4. sz. függelék

Magyar katonai részvétel

30. táblázat. A nemzetközi válságreakáló műveletekben részt vevő magyar katonák létszámának alakulása, 1990–2009²⁶⁵

Évszám	Meglévő létszám (fő)
1990	46
1991	68
1992	45
1993	34
1994	41
1995	631
1996	640
1997	640
1998	693
1999	875
2000	849
2001	830
2002	690
2003	1049
2004	1255
2005	969
2006	968
2007	1006
2008	1040
2009	965

265 A meglévő létszámok csak körülbelüli adatok, a katonák létszáma hónapról hónapra változott. A táblázat a Honvédelmi Minisztérium által kiadott „A honvédelem négy éve, 1990–1994, 1994–1998, 1998–2002, 2002–2006”, valamint „A nemzeti konszenzus négy éve, 2006–2010” c. kiadványokban közölt (néha bizony nem igazán koherens, belső ellentmondásokat is sejtető) adatok alapján készült.

5. sz. függelék

Magyar rendőrök a missziókban

31. táblázat. Magyar rendőrök a rendvédelmi missziókban²⁶⁶

Időpont	Ország	Misszió	Szervezet	Résztvevők eddiggi száma	Résztvevők jelenlegi száma
1995-	Egyiptom, Sínai-félsziget	MFO	MFO	115	15
2003-	Macedónia	OSCE PT	OSCE	4	4
2003-	Bosznia és Hercegovina	EU PM	EU	10	3
2004-	Bosznia-Hercegovina	EUFOR ALTHEA	EU	37	5
2005-	Ukrajna-Moldávia	EU BAM	EU	13	11
2006-	Azerbajdzsán	OSCE	OSCE	1	1
2006-	Kongó	MONUC	UN	1	1
2006-	Koszovó	EU PT/EU LEX	EU	12	55
2007-	Szerbia	OSCE	OSCE	2	1
2007-	Irak	EU JUST LEX	EU	3	0
2007-	Afganisztán	ISAF-HUN PRT	HUN PRT	6	2
2007-	Kambodzsa	ENSZ Törvényszék	UN TR	1	1
2008	Afganisztán	EUPOL AFG	EU	4	6
2008-	Palesztina	EUPOL COPPS	EU	1	1
2008	Palesztina	EU BAM RAFAH	EU	1	1
2008-	Grúzia	EUMM	EU	4	4
2008-	USA	ENSZ Főtitkárság	UN DPKO	2	1
2009-	Ukrajna	EC DEL	EC	1	1
2009-	Elefántcsontpart	ENSZ	UNCD	1	1
Összesen:				207	114

A közölt adatok forrásai: A Honvédelmi Minisztérium által kiadott „A honvédelem négy éve, 1990–1994, 1994–1998, 1998–2002, 2002–2006”, valamint „A nemzeti konszenzus négy éve, 2006–2010” c. kiadványokban közölt adatok

6. sz. függelék

Magyar missziós veszteségek

32. táblázat. Magyar missziós veszteségek

Név	Rendfokozat	Misszió	Elhalálozás időpontja
Martinek Ferenc	sorhajóhadnagy	Kréta	1897. március 10.
Dylski Aurél	határőr őrnagy	Vietnam	1973. április 7.
Cziboly Csaba	tartalékos százados	Vietnam	1973. április 7.
Molnár Lőrinc	törzsőrmester	MFO	1998.február 18.
Hídvégi Attila	őrmester	MFO	1998.február 18.
Csizmadia Zoltán	őrmester	KFOR IRAK–Kuwait	2000
	(posztumusz) alezredes	UNIKOM	2001
	ezredes (posztumusz ddtbk)	UNOMIG (Grúzia)	2001. október 8.
Nagy Richárd	szereződéses szakaszvezető (posztumusz hadnagy)	MH SZ.Z. IRAK	2004. június 17.
Radics Tibor	törzsőrmester	SFOR MKSZSZ	2004. szeptember 29.
	hadnagy	MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT 8.) Afganisztán	2008. június 10.
	százados (posztumusz őrnagy)	MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT 8.) Afganisztán	2008. július 10.
	posztumusz hadnagy	MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT 8.) Afganisztán	2010. augusztus 23.
	zászlós	MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT 8.) Afganisztán	2010. szeptember 6.

266 Forrás: Boda József – Farkas István (2010) A rendvédelmi békefenntartás tapasztalatai. In *Társadalom és Honvédelem*, 2010/3–4.sz.

Magyarok a nemzetközi békefenntartásban

33. táblázat. Magyarok a nemzetközi békefenntartásban

7. sz. függelék

Misszió		Magyarok részvétele az adott misszióban		Fontosabb információk
megnevezése	helyszíne	teljes időtartama (kezdetle-befejezése)	részvételi link időtartama (kezdetle-befejezése)	
Az első világháború előtt, az Osztrák–Magyar Monarchia válságreakciójára értelmek részeként				
K. u. K. Heer Kréta, „béketeremtő” művelet (a görög és török csapatok felkelők és szabadságcsapatok szétválasztása)	Kréta	1897. febr. 4. – 1898. ápr. 12.	1897. febr. 4. – 1898. ápr. 12.	Előbb szakaszrejlő osztrák–magyar k.u.k. tengerészgyalogság és gyalogos alegység, majd a létszámot utóbb 656 légénységi katonával).
K. u. K. Heer Kína – rendfenntartó misszió a boxerfelzúdulás leverése után	Kína	1900. aug. 8. – 1914. szept.	1900. aug. 27. – 1914. szept.	80 fő osztrák–magyar k.u.k. tengerészgyalogság, akiknek a létszámát utóbb több, mint 160 főre emelték
K. u. K. Heer Balkán – rendfenntartó és humanitárius feladatok ellátása az Osztrák–Magyar Monarchia területén Montenegro és Koszovó	Macedónia, Montenegro, Koszovó	1903. okt. 3. – 1909. márc. 31.	1903. nov. 06. – 1909. márc. 31.	1904. márc. 02.: a hat vezető európai nagyhatalom 25 tiszteje közül 6 k.u.k. tisz.; 1904. szept. 26.: a 6 európai nagyhatalom 48 tiszteje közül 12 k. u. k. tisz.; 1906. novemberben (a 2. részleges váltás idején) újabb 6 k. u. k. tisz. érkezett
K. u. K. Heer Rendfenntartó feladatok ellátása az albánok lakta Szkutariában	Szkutari (Shkoder)	1912. márc. 22. – 1914. aug. 04.	1912. ápr. 26. – 1914. aug. 04.	A tengerészgyalogság egységén belül (250 brit, 200 olasz, 150 francia és 100 német mellett) 300 osztrák–magyar k. u. k. tengerészgyalogság szolgált. Utóbb, 1913. júliusára a nemzetközi haderő létszámát 1600 főre emelték – amelyből 509 fői tett ki a (29 tisz. és 480 katona által alkotott) osztrák–magyar k.u.k. 87. gyalogezred IV. zászlóaljára épülő alegység (a zászlóalj 1 árkászszázaddal, 1 géppuskás osztaggal, 1 rádióállomással, 1 el. osztaggal és 1 csapatvonattal erősítették meg)

Misszió		Magyarok részvétele az adott misszióban		Fontosabb információk
megnevezése	helyszíne	teljes időtartama (kezdetle-befejezése)	részvételi link időtartama (kezdetle-befejezése)	
A második világháborút követően, a hidegháború időszakában (1949–1989)				
ICCS A vietnami háborút lezáró Párizsi Egyezmény végrehajtására létrehozott Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság/ International Commission of Control and Supervision részeként	Dél-Vietnam	1973. jan. 24. – 1975. máj. 8.	1973. jan. 27. – 1975. máj. 1.	1973. január 26. és 1975. május 9. között mindösszesen kb. 750 magyar szolgált Vietnámban (közülük hivatásos és tartalékos katonák; határőrök; polgári alkalmazottak és diplomáták).
UNIMOG ENNSZ Irán–Irak Katonai Megfigyelő Csoport / UN Iran-Iraq Military Observer Group	Irak	1988. aug. 10. – 1991. febr. 28.	1988. aug. 10. – 1991. febr. 28.	43 fő
UNTAG ENNSZ Namibiai Átmenetét Segítő Csoportja / UN Transition Assistance Group in Namibia	Namibia	1989. ápr. 1. – 1990. márc. 30.	1989. ápr. – 1990. márc.	(rendőrök)
Rendszerváltást követően				
HMT Magyar Katonai Egységsegélyi Kontingens / Hungarian Medical Team, Szaúd-Arábia	Szaúd-Arábia, Dahran	1991. január 17. – február 28. öböl-háború; „Sivatagi Vihar” („Desert Storm”) támadó hadművelet	1991. jan. 14. – 1991. máj. 29.	37 fős orvoscsoport
UNOSGI ENNSZ Főtitkárság Különleges Iraki Irodája / UN Office of the Secretary General in Iran	Irak	1991. febr. – 1992. dec.	1991. febr. – júl.	1 fő

Fontosabb információk	Magyarok részvétele az adott misszióban		Misszió	
	részvételink időtartama (kezdetéle-befejezése)	rész vevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma	teljes időtartama (kezdetéle-befejezése)	helyszíne
Rendszerváltást követően				
UNIKOM ENNSZ Irak-Kuwait Megfigyelő Misszió / UN Iraq-Kuwait Observation Mission	1991. ápr. 8. – 2003. márc.	7 fő	1991. ápr. 1 – 2003. okt.	Kuwait
UNSCOM ENNSZ Különleges Bizottság Hivatala / UN Office of the Special Commission	1993. ápr. – 1994. márc.	2 fő	1991. ápr.03– 1999. dec.	Irak
UNAVEM-I, UNAVEM-II, UNAVEM-III; MONUA ENNSZ Angolai Igazozási, illetve Felügyelő Misszió/UN Angola Verification Mission (UNAVEM 1991. jún., majd UNAVEM-I, II), utóbb ENNSZ Megfigyelő Misszió/ UN Observer Mission in Angola (MONUA)	UNAVEM-I.: 1991. jún. – 1995. febr., MONUA: 1997. júl. – 1999. febr.	összesen 15 fő (katonák és rendőrök)	UNAVEM-I.: 1989. jan.– 1991. jún.; UNAVEM-II: 1991. jún. – 1995. febr.; UNAVEM-III: 1995. febr. – 1997. jún.; MONUA: 1997. júl. – 1999. febr.	Angola
ONUMOZ ENNSZ Mozambiki Missziója/ UN Operation in Mozambique	1992. dec. – 1994. dec.	43 fő	1992. dec. – 1994. dec.	Mozambik
UNTAC ENNSZ Kambodzsai Átmeneti Hatóság/ UN Transition Authority in Cambodia	1992. máj. – 1993. júl.	(rendőrök)	1992. márc. – 1993. szept.	Kambodzsa
UNOMIL ENNSZ Libériai Megfigyelő Misszió/ UN Observer Mission in Liberia	1993. szept.22 - 1994. febr.	11 fő	1993. szept. - 1997. szept.	Libéria

Fontosabb információk	Magyarok részvétele az adott misszióban		Misszió	
	részvételink időtartama (kezdetéle-befejezése)	rész vevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma	teljes időtartama (kezdetéle-befejezése)	helyszíne
Rendszerváltást követően				
UNOMUR ENNSZ Ugandai és Ruandai Megfigyelő Misszió / UN Observer Mission Uganda - Rwanda	1993. okt. – 1994. szept.	4 tiszt (főparancsnokság törzsében hadműveleti tisztként, illetve szektoronként és 'team-leader'-ként tevékenykedtek)	1993. jún. – 1994. szept.	Uganda
UNOMIG ENNSZ Grúzai Megfigyelő Misszió / UN Observer Mission to Georgia	1994. jan. 24. – 2009. jún.	8 fő	1993. aug. – 2009. jún.	Grúzia
OSCE MTG; EU MMG EBESZ Grúzai Tényfeltáró Csoport / OSCE Mission to Georgia; EU Grúzai Megfigyelő Misszió / (MMG)	1996. dec. 23. – 2008. dec.	3 fő	1992. nov. 6.- 2008. dec.	Grúzia
UNMOT ENNSZ Megfigyelők Tádzsikisztáni Missziója / UN Mission of Observers in Tajikistan	1995. jan.15. – 1995. júl.18.	1 fő (misszió Pk.h.)	1994. dec. – 2000. máj.	Tádzsikisztán
OSCE NKM EBESZ Hegyi-Karabahi Missziója / OSCE Nagorno-Karabakh Mission	1995. szept. 19. – 2003. dec. 31.	5 fő	1995. szept. – 2003. dec. 31	Hegyi-Karabah

Missionszám	Magyarok részvétele az adott misszióban			Fontosabb információk
	teljes időtartama (kezdetéle-befejezése)	részvételink időtartama (kezdetéle-befejezése)	rész vevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma	
Rendszerváltást követően				
UNFICYP Magyar Cyprusi Békéfenntartó Erők / UN Peacekeeping Force in Cyprus	1964. márc. - folyamatosan	1995. nov. 14. - folyamatosan	105 fő	Az ENSZ BT.186/1964.számú határozatában döntött 1964. márc. 4-én a misszió létrehozásáról. Magyarországról 1993-tól vállalt szerepet a misszióban. 1993. aug. - 1994. márc. között 4 katonai megfigyelő; 1995.nov.-1997. aug. között szakaszos; 1997 szeptemberétől egy magyar század az osztrák-szlovén-magyar zászlóalj részeként; 2001 áprilistól: szlovák-szlovén-magyar zászlóalj részeként emelt létszámban vagyunk jelen. Az adatlévelet (200. júniusában) a 84 fős magyar kontingens a szlovákokkal közös békéfenntartó zászlóaliban tevékenykedett. Feladatuk a tűzszünetfeltételek megőrzése, megakadályozása, jelentése, kivizsgálása; járőrözés; figyelés, ellenőrző átérésző pontok működtetése volt. ***
UNMOGIP ENSZ Indiai és Pakisztáni Katonai Megfigyelő Csoportja / UN Military Observer Group in India and Pakistan	1999. márc. - folyamatosan	1999. márc. - 2000. febr.	1 fő	Ez volt az első ENSZ-misszió, amelyben magyar katonát (Bali József vezérőrnagyot) kértek fel a békemisszió vezetésére (a második ilyen eset a MINURSO-ban történt)!
MINURSO ENSZ Nyugat-Szaharai Választási Misszió / UN Mission for the Referendum in West Sahara	1991. ápr. - folyamatosan	1995. febr. - 1996. jún.	12 fő	A MINURSO-t eredetileg a Marokkó és a Frenit POLISARIO által elfogadott rendezési javaslatból összhangban hozták létre 1988. aug. 30-án azzal a mandátummal, hogy megfigyeljék a tűzszünet betartását, ellenőrizzék a marokkói csapatok köztételeit, figyelemmel kísérik a marokkói és POLISARIO-csapatok kijelölt bázisokra történő összehívását; felügyelik a nyugat-szaharai politikai foglyok szabadon bocsátását és a hadifoglyok cseréjét, s a hazatelepülési program és a szabad népszavazás megszervezésének és lebonyolításának eredményességét. A kitűzött céloknak gyakorlatilag egyikét sem sikerült maradéktalanul elérni. Magyarországról 2009. május 26-án 5 fő katonai megfigyelővel vett részt a misszióban.
MFO Többnemzeti Erők és Megfigyelők / Multinational Force of Observers	1995. szept. 1. - folyamatosan	1995. szept. 1. - folyamatosan	41 fő	Az MFO-misszió 1981-ben hozta létre az 1979. márc. 26-án megkötött Camp David-i Békeszövedést Egyiptom és Izrael általi betartásának ellenőrzésére a három aláíró fél - azaz Egyiptom, Izrael és az Amerikai Egyesült Államok. Magyarországról 1995. szeptemberétől vett részt a misszióban összesen 41 fővel (a holland kontingenszt váltó magyar katonai rendészeti kontingens, amelyben nők is szolgáltak, katonák és rendőrök alkotják). A misszióban két magyar katonát (Molnár Lőrinc törm. és Hídvégi Attila őrm.) 1998. febr. 18-án szolgálatjelölés közben közötti balesetben életét veszítette.
IFOR/SFOR Boszniai Békéfenntartó/Békéfenntartó Erők / Implementation Force (IFOR)/ Stabilization Force (SFOR)	IFOR: 1996. jan. 31 - dec. 21.; SFOR: 1996. dec. 21 - 2004. dec. 2.			2004. december elejétől (Utódszervezte az EU által irányított EUFOR lett, amely 2004. december 02-től indította az EUFOR Althea műveletét.) Hazánk 1995. dec. 2-től kapcsolódott be az IFOR-műveletbe az Országgyűlés (OGY) 112/1995. (XII.2.) és 114/1995. (XII.12.) határozata alapján. Az SFOR-műveletben a 109/1996 (XII.17.); 61/1998. (X.30.) és a 75/2000. (IX.29.) OGY-határozatok alapján vetünk részt.

Missionszám	Magyarok részvétele az adott misszióban			Fontosabb információk
	teljes időtartama (kezdetéle-befejezése)	részvételink időtartama (kezdetéle-befejezése)	rész vevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma	
Rendszerváltást követően				
MMK Magyar Műszaki Kontingens		1995. dec. 2. - 2002. ápr. 30.	416 fő	A Száva folyó közelében lévő Okucani település mellett épült fel a MMK tábora; a kontingens részt vett 65 km vasthivonali helyreállításában, közel 30 hídát újított vagy épített fel, köztük tihuti hídakat is, valamint a mostani Óreg-híd helyreállításában is részt vett.
Magyar Katonai Rendfenntartó Kontingens		2002. máj. 15. - 2004. nov. 31.	106 fő	A századnyi kötelék az olasz Carabinieri-ekkel együtt a rendfenntartást végezte Boszniában; tábora a szarajevói Camp Butmirban volt.
MKSZS Magyar Katonai Szállító Szakasz		2002. szept. 15. - 2004. nov.	28 fő	A szakasz a kanadai kontingenshez csatlakozva végezte feladatát; 2004 szeptemberében egy magyar katonát gépjárműbalesetben életét veszítette a misszióban.
AFOR Albániai Békéfenntartó Erők (AFOR) NATO Misszió (Általános Higiéniai és Epidemiológiai Felderítő és Elemző Csoport)		1999. április - 1999. szeptember	35 fő	A szakasznyi kötelék a Durres-i Nemzetközi Parancsnokságtól északra kiépített hamajai menekülttáborban szolgált, spanyol táborvezetés mellett.
KFOR Kosovói Békéfenntartó/Békéfenntartó Erők NATO misszió		folyamatban		
MH Őr- és Biztosító Zászlóalj, Prishtina		1999. júl. 16. - 2005	390 fő	A KFOR pristinai főparancsnokság a közvetlen biztosítását, őrzés-védelmét látta el.
MH Megelőző Egységügyi Laboratórium, Prishtina		2001. febr. 15. - 2009	10 fő	A 10 fő részleg a főparancsnokságon települve a KFOR teljes személyi állománya közegészségügyi- járványügyi ellátását végezte. Jelenleg két magyar szakزمély a prizreni német vezetésű tábori kórházban szolgált.
MH Repülőterei Üzemeltető és Biztosító Részleg, Prishtina		2002. aug. 1. - 2004. aug. 1.	24 fő	A részleg az orosz békéfenntartók misszióiból történt távozása után vette át a pristinai repülőter működtetését.
KFOR Macedóniai Békéfenntartó Erők, MH Felderítő Szakasz, MH Őr- és Biztosító Szakasz		2001. aug. - 2002. dec.	60 fő	A 60 fős kötelék, macedóniai táborhelyen a vizsályok kijuttatásának megakadályozása érdekében végezte, német alárendeltségben, a területi és biztosító feladatait.
MH KFOR Kontingens, Pec Prizren		2005 óta folyamatosan	2 fő	A KFOR Többnemzeti Kötelék-Nyugat (KFOR MNBG-W) elemeként a közel kétszázadnyi erő a nyugat-kosovói rend fenntartásában vesz részt. A pristinai és a peci nemzetközi parancsnokságokon közel 30 fő magyar katonát is szolgált.
MTB EBESZ Bosznia-Hercegovinai Misszió / OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina		1996.jan. - Folyamatban	1 fő	2 fő, jogi és pénzügyi tiszt; beosztásokban.

Misszió		Magyarok részvétele az adott misszióban		Fontosabb információk	
megnevezése	helyszíne	teljes időtartama (kezdeté-befejezése)	részvételi link időtartama (kezdeté-befejezése)	részvevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma	
Rendszerváltást követően					
UNIPTF ENNSZ Nemzetközi Rendőri Különítmény / UN International Police Task Forces	Bosznia-Hercegovina	1995.dec.21. - 2002.dec.	1996.jan.01. - 2002.dec.	rendőrök	
ISAF Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő / International Security Assistance Force (NATO-által vezetett nemzetközi misszió)	Afganisztán		Folyamatban		
MH Etű. Kontingens, Kabul	Afganisztán, Kabul		2003.január - 2004. július	30 fő	A 30 fős kontingens Kabulban települve végezte feladatát; a kontingenssel egy időben érkezett az ISAF főparancsnokságra 3 fő magyar törzssziszt. is.
MH Könyvígyalagos század, Kabul	Afganisztán, Kabul		2004.júli. - 2006.aug.	106 fő	A század a kabuli nemzetközi táborban települt, s járőrözéssel vett részt a rendbiztosítási feladatokban; a század rendbehozta a kabuli terepben lévő Stern Auréi síremléket!
MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT), Pol-e Khomri (PeK), Baghlan tartomány	Afganisztán, Baghlan tartomány, Pol-e Khomri		2006.szept.15. - folyamatosan	230 fő	A magyar katonákon kívül bolgár, montenegrói, szlovák és horvát katonák is tagjai az átlagosan 230 fős misszióknak, továbbá időszakonként civil szakemberek is. A tartományban tevékenykedik az amerikai-magyar összetételű OMILT Művelési Tanácsadó és Összekötő Csoport, valamint az MH KMCs Különleges Művelési Csoport is. Továbbá három helyszínen közel 70 fő magyar katona szolgálatot teljesít egyéni beosztásokban a különböző parancsnokságokon. A misszióban eddig négy magyar katona vesztette életét, s több magyar katona sérült meg szolgálatteljesítés közben: 2008-ban robbanásveszélyes hadásztámaszkor két magyar tüzérszázad katona vesztette életét; 2010-ben pedig két fő meghalt, s több katona megsérült, amikor menesztőponton támadás érte.
MH KAIA (Kabuli Nemzetközi Repülőter biztonság)	Afganisztán, Kabul		2009, 2010	80 fő	A NATO 2004 óta látja el a NATO-tagállamok 6 hónapos rotációjára építve a Kabuli Nemzetközi Repülőter üzemeltetését. A Magyar Honvédség Kabuli Nemzetközi Repülőter Törzssziszt Csoportja 2008. okt. 1.–2009. márc. 31. között látta el a vezető nemzeti feladatát. A 66 fős magyar kontingens kabuli repülőter kulcsbeosztásait töltötte be. A parancsnoki, és a törzsfőnöki beosztáson túl 2008. október 1.–2009. márc. 31. között a logisztika, a biztonság, a híradás, a légi műveletek és a légi forgalmi irányítás, a tüzérszázad és a meteorológiai biztosítás, valamint a személyügyi vezető beosztásokban is magyar katonák dolgoztak a repülőteren. A Magyar Honvédség Kabuli Nemzetközi Repülőter Törzssziszt Csoportja a közelmúltban újra elvégezte a NATO ISAF Kabuli Nemzetközi Repülőter vezető nemzeti feladatainak átvételét, s 2010. október 1-jétől 2011. március végéig újra Magyarország a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (ISAF) által használt Kabuli Nemzetközi Repülőter vezető nemzete, kilátó dandárparancsnok, a kecskeméti 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis parancsnokának vezényelte alatt. A repülőter üzemeltetéséhez szükséges nemzetközi egységek között belga, bolgár, amerikai) személyzet többségét - nyolcvan embert - Magyarország biztosítja.

Misszió		Magyarok részvétele az adott misszióban		Fontosabb információk	
megnevezése	helyszíne	teljes időtartama (kezdeté-befejezése)	részvételi link időtartama (kezdeté-befejezése)	részvevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma	
Rendszerváltást követően					
MH Nemzeti Támogató Elem, Mazar-e Sharif	Afganisztán, Mazar-e Sharif		2010. júniustól folyamatosan	40 fő	
MH-35 Air Mentor Team			2010. év elejétől szeptember 10-ig	10 fő	A tüzérs csapat azért utazott az év elején a közép-ázsiai országba, hogy – a Cseh Közvétségétől átvéve a feladatot – az atgán nemzeti hadsereg légierője számára helikoptervezetőket képezzenek ki.
Rendőri kiképző kontingens, EU POL, PeK	Afganisztán, PeK		2008-tól folyamatosan	6 fő	
EU Macedóniai Misszió	Macedónia		2003. jan.27. – 2004. jan.31.	4 fő	
EU Kongói Misszió / EU SEC DR Congo	Kongói Demokratikus Köztársaság		2003.jun.16. – folyamatosan	2 fő	2 fő, szakértőként szolgálva Kinsassában.
Irak. Koalíciós Stabilizációs Erő, Iraki Szabadság Művelői OIIF	Irak		2003.aug.03. – 2004.dec.31	300 fő	Magyarország egyjérejelleg 300 fővel vett részt a misszióban; 2004. június 17-án egy konvojmozgás során, útszélén elhelyezett bomba térrobbanásakor életét veszítette egy magyar katona.
EBESZ Tádzsikisztáni Misszió	Tádzsikisztán		2004.febr. – 2005.febr.11.	1 fő	1 fő, tanácsadói beosztásban.
AMIS EU-AU Misszió Szudán, Darfur (AMIS)	Szudán		2004.aug.10. – 2005.aug.01.	1 fő	Az Európai Unió és az Afrika Unió közös missziójában 1 fővel vett részt a művelési területen az MH.
UNAMID ENSZ Szudáni UNAMID missziója (Darfur)	Szudán		2009. tavaszától napjainkig	1 fő	Az ENSZ (Afrikai Unióval közösen végrehajtott) Szudáni UNAMID missziójának Darfúrban a Lefegyverzési, Leszerelési és Integrációs (DDR) tisztiként dolgozó Papp István nyugállományú ezredes (aki gyerekkatonák leszerelésében segédkezett az afrikai országban) 2010. október 6-án rabolták el fegyveresek.
EU EUFOR Althea Mission EU EUFOR Althea Misszió, Bosznia-Hercegovina, Szarajevó	Bosznia-Hercegovina, Szarajevó		2004.dec.01. – Folyamatban	116 fő	A NATO-tól átvett feladatrendszer végrehajtása érdekében az EU Erők részeként az MH EUFOR Kontingens kétszázadnyi erővel és törzsiszakkal vesz részt a misszióban. Magyar főparancsnok-helyettese van jelenleg a misszióban, 2010. januártól.
NHQT NATO Tirani Parancsnokság, NHQT	Albánia, Tirana		1999 – 2006	2 fő	2 fő, a parancsnokság tanácsadóiként segítettek az albán hadsereg átalakítását.
UNIFIL ENSZ Libanoni Nemzetközi Támogató Erők	Libanon		2006 – Folyamatban	5 fő	4 fő térékpész szakember segíti a nemzetközi törzs és a libanoni hadsereg rendfenntartó misszióját.

Fontosabb információk	Magyarok részvétele az adott misszióban		rész vevő magyar katonák, rendőrök és határőrök száma
	teljes időtartama (kezdeté- befejezése)	helyszíne	
Rendszerváltást követően	Magyarok részvétele az adott misszióban	részvételi link időtartama (kezdeté- befejezése)	
	Magyarok részvétele az adott misszióban	részvételi link időtartama (kezdeté- befejezése)	
	Magyarok részvétele az adott misszióban	részvételi link időtartama (kezdeté- befejezése)	
NATO Szarajevói Parancsnokság, NHUSA	Bosznia- Hercegovina, Szarajevó	2004. dec. 01. – folyamatosan	2 fő
NATO Iraki Kiképző és Tanácsadói Misszió, NTM-I	Irak	2005. febr. 25. – folyamatosan	3 fő
EU Szomália Kiképző Misszió, Uganda	Szomália, Uganda	2010. ápr. 20. – folyamatosan	4 fő

Forrás:

1. Biztonságpolitikai és honvédelmi ismeretek TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Központjának Füzetek, Budapest, 2006, 131–146. old.
2. Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás, II. melléklet. A Magyar ENSZ Társaság kiadványa, 1997, 95–150. old.
3. Dr. Jákus János: A magyar haderő részvétele a békefenntartásban és a válságkezelő műveletekben. Szakmai Tudományos Közlemények, Budapest, 2005. május 25.
4. MH Műveleti Központ, Missziós adattár, 2010. június.

Megjegyzések:

- * 1973. április 7-én két magyar, Dylisk Auréli határőr őrmagy és Ciboly Csaba tartalékos százados elhunyt Khe Sanh térségében, amikor az őket szállító UH-1-es helikoptert rakétatalálat érte. A helikopteren utazó mind a tíz személy (közöttük két vietnami, egy kanadai és egy indonéz katona, valamint a vietnami tolmács és a helikopter háromtagú amerikai személyzete) elhunyt a támadás következtében.
- ** 2001. október 8-án a Kodon-völgyben járőrözött egy ENSZ-helikopteren dr. Török László ezds. (posztumusz ddbtk., a misszió magyar parancsnokhelyettese) is, amikor gépüket telölték, s a helikopteren tartózkodó összes személy (Török Lászlón kívül a 3 fős személyzet, 3 fő katonai megfigyelő, 1 tolmács, 1 rádiós) életét vesztette.
- *** Az UNFCYP misszióban a kézirat lezárásának időpontjában (2010. jún. 30-án) mindösszesen 927 egyenruhás (868 békefenntartó katona és 69 rendőr), valamint 40 nemzetközi közvétség országai által delegált civil szakértő és 111 fő helyi civil személy szolgált. A misszió katonaiállományát az alábbi országok szolgáltatták: Argentína, Brazília, Kanada, Chile, Horvátország, Magyarország, Paraguay, Peru, Szlovákia, Nagy-Britannia. A rendőri állományt az alábbi országok delegálták a misszióba: Ausztrália, Bosznia-Hercegovina, Hollandia, Horvátország, El Salvador, India, Irország, Montenegró, Olaszország és Ukrajna. Forrás: UNFCYP Facts and Figures. Online: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unfcyp/facts.shtml>

Felhasznált irodalom

- ALBERTS, David S. – HAYES, Richard E. (1995) Command Arrangements for Peace Operations. Washington, D.C.: DoD Command and Control Research Program (CCRP),
- ATKINSON, R. – HILGARD, E. (2005) Pszichológia. Budapest: Osiris.
- BALL, Nicole (1996) 'The Challenge of Rebuilding War-torn Societies', in Chester A. Crocer and Fen Osler Hampson, Managing Global Chaos: Sources and Responsens to International Conflict, Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 1996.
- BARTLETT, Henry C. – HOLMAN, Paul G. (1997) The Spectrum of Conflict: What Can It Do for Force Planners? In: Richmond M. Lloyd (ed.) Strategy and Force Planning (2nd edition). Newport, RI: Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, 119–129.
- BARTLETT, Henry C. – HOLMAN, Paul G. – SOMES, Timothy E. (1997) The Art of Strategy and Force Planning. In: Richmond M. Lloyd (ed.) Strategy and Force Planning (2nd edition). Newport, RI: Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, 16–28.
- BELKNAP, Margaret H. (2002) The CNN-effect: Strategic Enabler or Operational Risk? In: Parameters; 9/22/2002; U.S. Army War College
- BENKŐ Tibor (2007a) A teljesítményértékelési rendszer működésének tapasztalatai a Magyar Honvédségben a parancsnokok szemszögéből. In: Benkő Tibor – Dobai Pál – Kanyó Mária – Kiss Zoltán László – Krizbai János – Malomsoki József (2007) Teljesítményértékelés. A Magyar Honvédség teljesítményértékelési rendszere fejlesztésének szervezetszociológiai és szervezetszociológiai kérdései, Budapest: ZMNE, 345–362. o. (2007)
- BENKŐ Tibor (2007b) A teljesítményt ösztönző pályakép egy lehetséges változatának bemutatása. In: Benkő Tibor – Dobai Pál – Kanyó Mária – Kiss Zoltán László – Krizbai János – Malomsoki József (2007) Teljesítményértékelés. A Magyar Honvédség teljesítményértékelési rendszere fejlesztésének szervezetszociológiai és szervezetszociológiai kérdései, Budapest: ZMNE, 363–383.o. (2008)
- BENKŐ Tibor (2008) Gondolatok az ideális parancsnokról. In: Hadtudomány (ISSN 1215-4121), XVIII. évfolyam, 2008/3-4. szám, 91–103. old.
- BIENIEK, Mieczysław (2005) Information Operations (IO), Public Information (PI). Commander's View. Az előadás a NATO SHAPE által 2005.máj.10-13. között Budapesten szervezett PSYOPS-konferencián hangzott el.
- BITERA Lajos – PAPP Dezső – RAVASZ István – VASTAGH László (2002) Misszió. Budapest: HM Sajtó- és Tájékoztatási Főosztály, HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht.,
- BODA József (2006) A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században doktori (PhD) értekezés. Budapest: ZMNE.
- BODA József – FARKAS István (2010) A rendőri békefenntartás tapasztalatai. In: Társadalom és Honvédelem, 2010/3-4.

- BOLDIZSÁR Gábor : (2001) Az első béketámogató művelet? In: Társadalom és Honvédelem 2001/4. Budapest: ZMNE
- (2002) Béketámogató műveletek a múltban In: Nem háborús műveletek. Egyetemi jegyzet. Budapest: ZMNE.
- (2005) A II. generációs békefenntartás és a korszak jellemzői In: Béketeremtés-békefenntartás. Tanulmánykötet. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.
- (2006) Magyar katonák a békéért In: Új Honvédségi Szemle 2006/1., Budapest, BOUTROS Boutros Ghali (2002) Békeprogram. Budapest: Magyar ENSZ Társaság.
- BRITT, Thomas W. – ADLER, Amy B. (eds.) (2003) The Psychology of the Peacekeeper: Lessons from the Field. Westport: Praeger
- CAFORIO, Giuseppe (ed.) (2001) The Flexible Soldier. Professional Education and Military Operation Other Than War: A Cross-National Analysis. Roma: CeMISS.
- CAFORIO, Giuseppe – NUCIARI, Marina (1994) The Officer Profession: Ideal Type. In: Current Sociology, Vol. 42, No. 3.
- CAMBELL, Jason H. – SHAPIRO, Jeremy (2008) Afghanistan Index. Tracking variables of Reconstruction and Security in Post-9/11 Afghanistan (Dec. 16, 2008), Available
Online: <http://www.brookings.edu/foreign-policy/~media/Files/Programs/FP/afghanistan%20index/index.pdf>
- CAPARINI, Marina (2003) Security Sector Reform and NATO and EU Enlargement. In: SIPRI Yearbook 2003: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford University Press: Oxford
- CHALMERS, Malcolm (2000) Security Sector Reform in Developing Countries: an EU Perspective. Joint Report published by Saferworld and the Conflict Prevention Network (January 2000)
- CENDROWSKI, Swebocki (1976) Pszichológia a harcban és a katonai vezetésben. Budapest: Zrínyi.
- COHEN, Eliot A. (2005) Neither Fools Nor Cowards. Barriers Between Military Service and Higher Education Do a Disservice to Both. In: The Wall Street Journal Editorial Page – online (WSJ.com). (May 13, 2005)
Available Online: <http://www.opinionjournal.com/editorial/feature.html>
- COMER, R. J. (2005): A lélek betegségei. Pszichopatológia. Budapest: Osiris
- CSONKARÉTI Károly (1993) Horthy, a tengerész. Budapest: Zrínyi.
- DEÁK János (2005) Napjaink és a jövő háborúja. In: Hadtudomány, 2005/1. 39. old.
Online: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html
- DEMURENKO, Andrei (1997) Organizing the Interaction of Nations Participating in a Multi-national Operation (CALL Publication #98-25) In: The Journal of Slavic Military Studies, Volume 10, Number 3, September 1997, Frank Cass, London.
Available also Online: <http://www.army.mil/fms/fmsopubs/issues/nations.htm>
- DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.) (1994) Nyugat-Európai Unió. Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet.
- DYLAN, Hendrickson – KARKOSZKA, Andrzej (2002) The Challenges of Security Sector Reform. In: SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- FARKAS Tibor (2008) Válságkezelés, válságreakáló műveletek. In: Hadtudományi Szemle, 2008/1
- FRANTZEN, Henning–A. (2005) NATO and Peace Support Operations, 1991–1999. Policies and Doctrines. London – New York: Frank Cass.
- GAUSTER, Markus (2008) Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan. George C. Marshall European Center for Security Studies: Garmisch-Partenkirchen (Germany). Occasional Papers Series, No. 16. (January, 2008)
- GERMANN, Wilhelm – EDMUNDS, Timothy (eds.) (2003) Towards Security Sector Reform in Post Cold War Europe: A Framework for Assessment. Bonn International Centre for Conversion (BICC) – Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Security Sector Governance and Conversion Studies. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft
- GRIEGER, Th. A., et al (2006) Posttraumatic Stress Disorder and Depression in Battle-Injured Soldiers. Am J Psychiatry
- GYÓRI Lajos (1935) A császári és királyi haditengerészet békében és háborúban. Debrecen: Nagy Károly és Társai grafikai műintézete, (Idézi: Boldizsár, 2009)
- HENDRICKSON, Dylan (1999) A Review of Security Sector Reform. Working Paper No.1., Centre for Defence Studies, King's College London, page 29.
- (2002) Understanding and Supporting Security Sector Reform. London: Department for International Development (DFID)
- HIPPLER, Jochen (1988) Low Intensity Warfare and its Implications for NATO.
Online: http://www.jochen-hippler.com/Aufsätze/low-intensity_conflict/low-intensity_conflict.html
- HOGUE, C. W. – CASTRO, C. A. – MESSER, S. C. – MCGURK, D. – COTTING, D. I. – KOFFMAN, R. L.: (2004) Combat Duty in Iraq and Afghanistan, Mental Health Problems, and Barriers to Care. In: New England Journal of Medicine
- ISASZEGI János (2005) A honvédség részvétele a nemzetközi békeműveletekben – Tények, lehetőségek, tapasztalatok. In: Hadtudomány, 2005/4. szám.
- ISASZEGI János (2010) A békeműveletek általános jellemzése, trendek: In:Hadtudomány, 2010/1-2. szám
- JANOWITZ, Morris (1960) The Professional Soldier, Glencoe, Ill.: Free Press
- KESSLER, R. C. – SONNEGA, A. – BROMET, E. – HUGHES, M. (1995) Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. Arch Gen Psychiatry,
- KISS Zoltán László (2001a) Some Empirical Results of the Survey on „Sociological Aspects Concerning the Relations within Contingents of Multinational Units: the Case of the Italian-Slovenian-Hungarian Brigade”. In: Gianfranco Gasperini – Beno Arnejčič – Andras Ujj (eds.) Sociological Aspects Concerning the Relations Within Contingents of Multinational Units. The Case of the Italian–Slovenian-Hungarian Brigade. Roma: Roma: Centro Militare Studi Strategici (CeMiss) - GRAFICART Artistic and Publishing Co., pp. 1-64., 147-181, 187-188, 191-193, 199-200, 202-206.
- (2001b) Lessons of the Kosovo War. Dilemmas Regarding Abilities of NATO and the EU to Manage National and Ethnic Conflicts in Central and South-Eastern Europe. (2001) Budapest: PXP Printing House, 1-242.

- (2002) Challenges and Prospects of Establishment of a New Multinational Unit – from Former Hungarian Peacekeepers’ Point of View (2002) In: Dénes Harai – József Malomsoki – Zoltán László Kiss (eds.) *The European Officer and the Challenge of the New Missions. The Hungarian Military Higher Educational System Facing the Challenges of the New Millennium*, Budapest: Miklós Zrínyi National Defence University, pp. 227-244.
- (2003) Changes in Hungarian Public Opinion on Security, Defence and the Military. In: Marie Vlachová (ed.) (2003) *The Public Image of Defence and the Military in Central and Eastern Europe*. Geneva – Belgrade: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) & Centre for Civil-Military Relations (CCMR), pp. 123-140. Available also [Online]: http://www.dcaf.ch/publications/e-publications/Pub_Image_Defence/Kiss.pdf
- (2005) Vázlat a terrorizmus szociológiai aspektusainak vizsgálatához (Szternák Györggyel közösen) In: *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 2005. (IX. évf., 3. szám), 98-127. Online: <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/Szternak3.pdf>
- (2006a) A biztonsági szektorok reformja és annak hatása a haderő-átalakításokra egyes NATO- és EU-tagországokban (2006) In: *Tanulmánygyűjtemény. Válogatás a Honvédelmi Minisztérium kutatási eredményeit összegző tanulmányokból, pályázatokból*. Budapest: Honvédelmi Minisztérium, Kommunikációs és Töbörző Főosztály, 125-154.
- (2006b) A Magyar Honvédség válságreagáló műveletekre való felkészítésének dilemmái In: *Tanulmánygyűjtemény. Válogatás a Honvédelmi Minisztérium kutatási eredményeit összegző tanulmányokból, pályázatokból*. (2006) Budapest: Honvédelmi Minisztérium, Kommunikációs és Töbörző Főosztály, 75–98.
- (2009) Hungarian Experiences from Peacekeeping in Afghanistan. In: Giuseppe Caforio (ed.) (2009) *Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos*. Conflict Management, Peace Economics and Development-series, Vol. 12.A., London- Bingley, UK: Emerald Group Publishing Ltd., pp.197-230.
- (2009) Diplomás pályakövetés és beválás-kutatások a magyar katonai felsőoktatásban. *Katonaszociológiai kutatások-sorozat*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) (ISBN 978-615-5057-05-2)
- KISS Zoltán László – KISS Dezső (2009) Erősödő NATO-közkapcsolatok (Új hangsúly a NATO-ban, avagy PA a gyakorlatban). In: Budapest: CEO-Magazin (Chief Executive Officer, a gazdasági intelligencia magazinja), X. évf., 2009/3. szám
- KLINGEBIEL, Stephan – ROEHDE Katia R (2004) *Development-Military Interfaces: New Challenges in Crises and Post-conflict Situations*. Bonn: German Development Institute, Available online: <http://www.die-gdi.de>
- Kofi A. Annan (1999) *Preventing War and Disaster*, 1999. Annual Report on the Work of the Organization. New York: United Nations Department of Public Information.
- KOMAR, Z. – KOREN, B. – TRLEK, M. (2007) *A poszttraumatikus stressz-zavarok*. In.: Pavlina Z., Komar Z. (Szerk.): *Katonapszichológia I-III*. Budapest: Zrínyi;
- KUHNE, W. (1995) *Fragmenting States and the Need for Enlarged Peacekeeping*. In: Ehrhart, H-G. & Haglund, D.G. (1995) *The 'New Peacekeeping' and European Security: German and Canadian Interests and Issues*. Hamburg: Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden
- LAST, David M. (1997) *Theory, Doctrine and Practice of Conflict De-Escalation in Peacekeeping Operations*. The Lester B. Pearson Canadian International Peacekeeping Centre Press, Cornwallis Park, Clementsport, NS.
- LITZ, B.T. et al. (1997) *Posttraumatic Stress Disorder Associated with Peacekeeping Duty in Somalia for U.S. Military Personnel*. In: *American Journal of Psychiatry*. Feb; 154(2)
- MAKRAI Tibor István (2001) *A harci stressz hatása a harcteljesítményre*. In: *Humán Szemle* 2001/1.szám,
- MALAN, Mark (1998) *Peacekeeping in the New Millennium: Towards 'Fourth Generation' Peace Operations?* In: *African Security Review*, Vol 7, No. 3, 1998. Online: <http://www.iss.co.za/Pubs/ASR/7No3/Malan.html>
- MAYNARD, K. (1997) 'Rebuilding Community: Psychosocial Healing, Reintegration and Reconciliation at the Grassroots Level', in K. Kumar (ed.) *Rebuilding Societies After Civil War: Critical Roles for International Assistance*, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1997
- McGONIGLE, Timothy P.- CASPER, Wendy J.- MEINAM, Edward P.- GRONIN, Candace Blair – CRONIN, Brian E.-HARRIS, Rebecca R. (2005) *The Relationship between Personnel Support Programs and Readiness: a Model to Guide Future Research*. In: *Military Psychology*, 2005
- MILLIKEN, Ch. S. – AUCHTERLONIE, J. L. – HOGE Ch., W, MD (2007) *Longitudinal Assessment of Mental Health Problems Among Active and Reserve Component Soldiers Returning From the Iraq War*. *JAMA*, 298(18)
- MOSKOS, Charles C. Jr. : (1976) *Peace Soldiers: The Sociology of a United Nations Military Force*. Chicago: University of Chicago Press
- POLONYI Péter : (1988) *Kína története*. Budapest: Kozmosz Könyvek
- PRESTON – ROLAND – WISE (1991) *Men in Arms* (Harcourt Brace Jovanovich Inc., Orlando /Florida, USA/, 1991)
- RAMSBOTHAM, Oliver (2000) 'Reflections on UN Post-Settlement Peacebuilding', in Tom Woodhouse and Oliver Ramsbotham (eds.) *Peacekeeping and Conflict Resolution*, London: Frank Cass, 2000
- RAVASZ István (2000a) *Balkáni tűzoltási hadművelet* In: *Magyarország az I. világháborúban* In: *Magyarország az I. világháborúban*, Lexikon A-Zs, Budapest: Petit Real.
- (2000b) *Krétai tűzoltási hadművelet* In: *Magyarország az I. világháborúban*, Lexikon A-Zs, In: *Magyarország az I. világháborúban*, Lexikon A-Zs, Budapest: Petit Real.
- (2000c) *Szkutari tűzoltási hadművelet* In: *Magyarország az I. világháborúban* In: *Magyarország az I. világháborúban*, Lexikon A-Zs, Budapest: Petit Real.
- (2005) *Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióban* In: *Béketeremtés-Békefenntartás* (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005)

- RIETJENS, Sebastiaan J. H. (2008) *Managing Civil-Military Cooperation. Experiences from the Dutch Provincial Reconstruction Team in Afghanistan*. In: *Armed Forces & Society*, Vol. 34, No. 2, 173-207. See also: <http://afs.sagepub.com/cgi/content/abstract/34/2/173>
- RÓZSA Tibor – HANGYA Gábor (2008) *Az újjáépítés és a biztonság katonai feladatai Baghlanban. A civil katonai kapcsolatok gyakorlata az MH PRT afganisztáni missziójában. (Military tasks for Reconstruction and Security in Baghlan. The Practice of Civil-Military Relations in the HUN PRT Mission in Afghanistan)*. In: *Honvédségi Szemle*, 2008. július, (62. évf., 1. sz.)
- RÖSLI, Bruno (2001) *Training Soldiers for Peace Support Operations: New Training Requirements and Switzerland's Approach*. In: Kurt R. Spillmann - Thomas Bernauer – Jurg M. Gabriel – Andreas Wenger (eds.) *Peace Support Operations: Lessons Learned and Future Perspectives*. In: *Studies in Contemporary History and Security Policy*, Vol. 9.
- RUKAVISHNIKOV, Vladimir (2002) *Stress Factors, Stress Management and Job Satisfaction in MOOTW*, in Giuseppe Caforio (ed.) *The Flexible Soldier*, Latina
- SINAI, Joshua (1995) *Overview of United Nations Peace Operations*; In: *UN Peace Operations, Case Studies* (Pentagon, Washington DC /USA/, 1995)
- SOETRES, Joseph L. – WINSLOW, Donna – WEIBULL, Alise (2003) *Military Culture*. In: Giuseppe Caforio (ed.) (2003) *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers
- SÜLE, Attila – CSABIANSZKI Viktor (2008) *A Magyar Honvédség tapasztalatfeldolgozó rendszeréről. /On the Lessons Learned System of the Hungarian Military/* In: *Honvédségi Szemle*, 2008. július
- SZILÁGYI Zsuzsa – SVÉD László – KUGLER Gyöngyi (2006): *Missziós szolgálatot teljesítő katonák interjúval támogatott, összehasonlító tesztbattériás vizsgálata a missziós tünetekre, illetve stressz és coping jellemzőikre nézve*. In: *Honvédorvos* 58.
- SZILÁGYI Zsuzsanna (2009) *Missziós szolgálatot teljesítő katonák alkalmasságvizsgálatai rendszere* In: *Sereg Szemle: az MH Összhaderőnemi Parancsnokság szakmai-tudományos folyóirata*, VII. évfolyam, 3. szám, 2009. július (2009-07-02)
- SZÓNYI István (1999) *Együttműködés a NATO és az egyéb nemzetközi szervezetek között* In: *A NATO mint politikai és katonai szövetség*, Egyetemi jegyzet (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Biztonsági tanulmányok tanszék, Budapest, 1999)
- TISOVSZKY János (1997) *Az ENSZ és a békefenntartás (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1997)*
- TOMFORDE, Maren (2006) *Einsatzbedingte Trennung – Erfahrungen und Bewältigungsstrategien – SOWI Forschungsbericht – November 2006*
A honvédelem négy éve, 1990-1994. Budapest: Zrínyi Kiadó.
A honvédelem négy éve, 1994-1998. Budapest: Zrínyi Kiadó.
A honvédelem négy éve, 1998-2002. Budapest: Zrínyi Kiadó.
A honvédelem négy éve, 2002-2006. Budapest: Zrínyi Kiadó.
A honvédelem négy éve, 1990-1994. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- UNFICYP-misszió, Ciprus. (Gárdi Balázs felvételeivel). *Magyar katonai missziók-sorozat*. Budapest: Zrínyi Kiadó
- Charter of The United Nations (United Nations, New York, 1993)
- Crisis Management Manual, NATO Defence Planning and Operation 2000.
- ENSZ Akadémia (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1993)
- Field Circular "Low-Intensity Conflict", U.S. Army's training manual FC 100-20, Fort Leavenworth/Kansas: U.S. Army Command and General Staff College, May 30, 1986, p.V.
- Field Manual 100-5 Operations (FM 100-5 Táborig Kézikönyv, Hadműveletek). Washington, D.C. (USA): USA Szárazföldi Haderő Minisztériuma, 1993. jún.
- Fourth Generation Warfare (4GW). In: *Defense and the National Interest*. Online: http://www.d-n-i.net/second_level/fourth_generation_warfare.htm
- Hungary. Candidate to the United Nations Security Council, 2012-2013. Budapest: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary.
 Online: http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/991B8CE5-D2C3-4A50-B211-1CF793FD6A24/0/ensz_bt_tagsag_2012_2013.pdf
- Institute for Security Studies (2000) *Peace Support Operations: A Working Draft Manual for African Military Practitioners*
- Joint Doctrine for Information Operations, Joint Pub 3-13, Joint Chiefs of Staff, 9 October 1998
- JWP 3-50, *Peace Support Operations*, The Permanent Joint HQ J7, Northwood Middlesex, UK
- MC 343/1. NATO Military Assistance to International Disaster Relief Operations (IDRO), 9 Apr. 2002.
- NATO Crisis Response System (IMSWM-155-3)
- NATO Kézikönyv (1997) *Brüsszel - Budapest: NATO Információs és Sajtóiroda - Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet.*
- OSCE Istanbul Summit: Charter For European Security (Istanbul, November, 1999)
- Provincial Reconstruction Teams: Lessons and Recommendations. Princeton University Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, January 2008. Available
 Online: <http://www.afghanconflictmonitor.org/2008/02/provincial-re-1.html>
- Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization. Adopted by the Heads of State and Government in Lisbon. (Lisszabon, 2010. november 19-20.)
 Online: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>
- The Alliance's Strategic Concept, NAC-S(99)65 (NAC, Washington D.C., 1999)
- The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999. Press Release NAC-S(99)65 , 24 Apr. 1999.
- The Istanbul Summit. A Reader's Guide. (2004) Bruxelles: NATO Public Diplomacy Division

The Prague Summit and NATO's Transformation. A Reader's Guide. (2003) Bruxelles: NATO Public Diplomacy Division.
 United Nations Development Programme (UNDP) (2002) Democratizing Security to Prevent Conflict and Build Peace. In: Human Development Report 2002. Deepening Democracy in a Fragmented World. (2002) Oxford University Press: Oxford, Chapter 4. Available also
 Online: <http://stone.undp.org/hdr/reports/global/2002/en/pdf/chapterfour.pdf>

9. sz. függelék

A könyvben szereplő ábrák

1. ábra.	A béketámogató műveletekben való magyar katonai szerepvállalás fejlődése	9
2. ábra.	A „posztmodern” katonai szervezetek formáját és működését meghatározó kiemelt tényezők kölcsönhatásai	22
3. ábra.	Napjaink katonai műveleteinek lehetséges típusai, fajtái és formái	24
4. ábra.	A NATO katonai feladatai	25
5. ábra.	A NATO válságkezelési folyamata	26
6. ábra.	A NATO válságkezelő műveletek spektruma	27
7. ábra.	Béketámogató műveletek versus háború – hasonlóságok és eltérések a jellegadó vonásokban	29
8. ábra.	A béketámogató műveletek egyes altípusaiban a résztvevő katonáktól megkövetelt attitűdök	30
9. ábra.	Az alkalmazandó válságreakáló műveletek típusai – a konfliktusok életciklusának alakulása függvényében	31
10. ábra.	A konfliktuskezelés skálája béketámogató műveletek során, amennyiben a konfliktusmegelőzés kudarcot vallott	33
11. ábra.	Nemzeti, illetve regionális eltérések a katonai erő alkalmazása iránti hajlandóságban a béketámogató műveletek során	34
12. ábra.	A humán erőforrás menedzsment támogató rendszerek és a készenlét közötti kapcsolat meghatározó tényezői	50
13. ábra.	Információs műveletek és megvalósulásuk tipikus területei	51
14. ábra.	A béketámogató műveletek védelmi információs környezete és a globális információs környezet kölcsönhatása	52
15. ábra.	A NATO katonai közügyek, védelmi közkapcsolatok rendszere	54
16. ábra.	Mire fektessenek a jelenleginél nagyobb hangsúlyt a ZMNE-n folyó képzésben?	58
17. ábra.	Az oktatott tananyagnak mennyire fontos része kell, hogy legyen a ZMNE-n...?	59
18. ábra.	A hadtudományokra vonatkozó elméleti és gyakorlati ismeretek fejlődése	59
19. ábra.	Nemzetközi válságreakáló műveletekben részt vevő magyar katonák létszámának alakulása, 1990–2009	86
20. ábra.	Libéria, 1993 – UNOMIL-térkép	92
21. ábra.	Külföldi missziós szolgálat vállalásának legfőbb motívumai	152
22. ábra.	Misszióba történő jelentkezéskor mi okozott gondot	154
23. ábra.	Elégedettség a missziós felkészítéssel	154
24. ábra.	Missziós felkészítés jellemzése	158
25. ábra.	Mi volt a jelentkezők kiválasztásában közreható fő szempont	160
26. ábra.	A csoportkohézió létrejöttében közreható tényezők rendszere	161
27. ábra.	Hogyan sikerült a beilleszkedés a külföldi missziós közösségbe?	164
28. ábra.	A kompetenciák megszerezése: a „jéghegy-modell”	164

29. ábra.	Új szolgálati helyén milyen képességeknek, jártasságoknak, készségeknek vette leginkább hasznát?	167
30. ábra.	Itthoni felkészítésen tanult szakismereteket miként tudta hasznosítani missziós beosztásában?	171
31. ábra.	Missziós beosztásukkal járó tevékenységük mekkora terhelést rótt a válaszadókra?	172
32. ábra.	Előzetes várakozásaihoz képest mit tapasztalt?	173
33. ábra.	Kontingensénél összességében mennyire elégedett...?	177
34. ábra.	Kikapcsolódási lehetőségek szabadidőben?	180
35. ábra.	Tájékozottság érzete	181
36. ábra.	Feszültségforrások, stresszt okozó tényezők	185
37. ábra.	Szakmai továbbképzését szükségesnek tartja-e?	190
38. ábra.	Milyen szakmai továbbképzési lehetőségeken venne részt?	190
39. ábra.	Családtagok megértőek voltak?	191
40. ábra.	Mi volt a haszna missziós szolgálatának?	192
41. ábra.	Családdal való kapcsolattartásra használt eszközök, információs csatornák	193
42. ábra.	Mit tudott megvalósítani?	194
43. ábra.	Mennyire volt fontos, hogy milyen beosztásba kerül visszaérkezése után?	197
44. ábra.	Mennyire hasznosítják missziós tapasztalatait?	199
45. ábra.	Visszaérkezők leszerelésének főbb okai	201
46. ábra.	Itthon maradottak mit tapasztaltak?	209
47. ábra.	Gyermekeiknél mit tapasztaltak párjuk kinnléte alatt?	210
48. ábra.	Katonák milyen támogatást vártak volna el az alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszertől?	214
49. ábra.	Családtagok milyen támogatást vártak volna el a párjuk alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszertől?	215

10. sz. függelék

A könyvben szereplő képek

1. kép.	Szolgálati előjárók látogatása az Afganisztánban szolgáló katonáinknál (forrás: Zrínyi Média)	12
2. kép.	Bevetés közben (forrás: Zrínyi Média)	41
3. kép.	István-napi „ajándék”. Kézfegyveres és rakétatámadás, 2010. augusztus 20., Sha Sang völgy, Afganisztán (forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	46
4. kép.	A nemzetközi békefenntartó kontingens tisztjei Krétán, az Izzeddin-erődben, 1896	63
5. kép.	Békefenntartó járőr Krétán	64
6. kép.	A krétai békefenntartó műveletben részt vevő osztrák–magyar tengerészgyalogosok, Suda, 1896	65
7. kép.	Osztrák–magyar tengerészgyalogos a Kínai Nagy Falnál, 1901	68
8. kép.	Osztrák–magyar tengerészgyalogosok Pekingben, 1901	70
9. kép.	Az osztrák–magyar békemisszió parancsnoksága Üskübben, 1903	71
10. kép.	Nemzetközi békefenntartó erők tisztjei Szalonikiben, 1904	73
11. kép.	Az Osztrák–Magyar Monarchia Zrínyi csatahajója a nemzetközi erődemonstráció részeseként, Balkán 1913	76
12. kép.	Osztrák–magyar ellenőrző pont Szkutari határán	77
13. kép.	Magyarok Dél-Vietnamban	78
14. kép.	Prof. emeritus Kőszegvári Tiborny. altábornagy képe, aki ezredesi rendfokozatban szolgált Dél-Vietnamban	79
15. kép.	Dr. Oroszi Antal ny. ezredes személyes emlékeiből: egy fotó a partnerekkel való tanácskozásról, Dél-Vietnam	80
16. kép.	Kőszegvári Tibor ezredes és kanadai kollégája, Dél-Vietnam	80
17. kép.	Dél-Vietnam	81
18. kép.	Kőszegvári Tibor ezredes és kollégái, illetve tárgyalópartnerei, Dél-Vietnam	81
19. kép.	Oroszi Antal szolgálati helyén, Dél-Vietnam	82
20. kép.	ENSZ-járőrök indulás előtt (forrás: Zrínyi Média)	83
21. kép.	Az egykori harcterület átvizsgálása, UNIIMOG (forrás: Zrínyi Média)	84
22. kép.	A magyar katonai egészségügyi kontingens Szaúd-Arábiában, 1991 (forrás: Zrínyi Média)	87
23. kép.	Angolában (forrás: Zrínyi Média)	89
24. kép.	Aknaszedés; Kambodzsa, 1992 – UNITAC (forrás: Zrínyi Média)	90
25. kép.	UNOMOZ-sajtókonferencia – Mozambik, 1992 (forrás: http://honvedelem.hu)	91
26. kép.	UNFICYP, 4. szektor parancsnoksága, Famagusta – a többnemzeti erők képviselőinek címereivel	94
27. kép.	Járőrben, Ciprus, UNFICYP, 1997	95
28. kép.	UNFICYP-járőr – Ciprus, 1997	96
29. kép.	Orosz és magyar katonai megfigyelők Grúziában, 1993 – UNOMIG	98

30. kép.	EBESZ-járőr – Hegyi-Karabah, 1995	99	57. kép.	Járőrben, Afganisztán, 2010	
31. kép.	Bali József vezérőrnagy – India–Pakisztán, 1999	102		(forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	168
32. kép.	Nyugat-Szahara, MINURSO 1988	103	58. kép.	A tömegre várva... (forrás: http://honvedelem.hu)	170
33. kép.	Nyugat-Szahara, MINURSO	103	59. kép.	Betározás	176
34. kép.	Zsuzsanna-híd, Bosznia-Hercegovina	110	60. kép.	Afganisztán, ISAF HUN PRT	
35. kép.	Jelenlét egy faluban, Bosznia-Hercegovina 2005	111		(forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	176
36. kép.	Bosznia-Hercegovina, katonai rendészeti gyakorlat, 2002 (forrás: http://honvedelem.hu)	112	61. kép.	Terefere a társalgóban	179
37. kép.	Bosznia-Hercegovina, katonai rendészeti járőr (forrás: http://honvedelem.hu)	113	62. kép.	Ritkán jut idő olvasgatásra	179
38. kép.	KFOR-szolgálat BTR-en, Koszovó (forrás: http://honvedelem.hu)	116	63. kép.	„Kell, hogy legyen, ahol valahogy leeresztheti a gózt az ember!” (forrás: http://honvedelem.hu)	180
39. kép.	Magyar őrkatoná a KFOR Parancsnokság előtt, Koszovó	117	64. kép.	Állománygyűlés, ISAF HUN PRT (forrás: http://honvedelem.hu)	181
40. kép.	KFOR-őrség ellenőrzési feladatokat lát el, Koszovó (forrás: http://honvedelem.hu)	119	65. kép.	ISAF HUN PRT, Afganisztán, 2010	
41. kép.	A magyar közegészségügyi, járványügyi felderítő és elemző csoport (forrás: http://honvedelem.hu)	120		(forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	182
42. kép.	Indulás Macedóniába, 2001 (forrás: http://honvedelem.hu)	122	66. kép.	Bajtársak ISAF HUN PRT-ben, Afganisztán, 2006	187
43. kép.	Fegyverzet-megsemmisítés: a CURRUS munkatársai BTR-t bontanak, Macedónia, 2001 (forrás: http://honvedelem.hu)	123	67. kép.	Rövid pihenő, ISAF HUN PRT, Afganisztán (forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	187
44. kép.	A magyar szállítózászlóalj katonái a bagdadi repülőtéren, Irak	125	68. kép.	A kölcsönös kommunikációs és együttműködési hajlandóság a kulcsa mindennek	188
45. kép.	A magyar szállítózászlóalj katonái Al-Hillahban, Irak (forrás: http://honvedelem.hu)	126	69. kép.	Dr. Boldizsár Gábor ezredes, az ISAF HUN PRT 8. váltás parancsnoka és német kollégája „pakot” bont (forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	188
46. kép.	Kabuli „csendélet” (forrás: http://honvedelem.hu)	127	70. kép.	ISAF HUN PRT katona telefonál	193
47. kép.	VL-Eü csoport-5 – ISAF, Kabul (forrás: http://honvedelem.hu)	129	71. kép.	Mentési gyakorlat	194
48. kép.	Kabuli utcakép (forrás: http://honvedelem.hu)	131	72. kép.	Töprengés (forrás: http://honvedelem.hu)	198
49. kép.	Magyar katonai vezetők és afgán partnereik, munkatársaik az MH PRT-ban (forrás: http://honvedelem.hu)	133	73. kép.	Hazaérkezés (forrás: http://honvedelem.hu)	208
50. kép.	MH PRT 8. váltás parancsnoka, Boldizsár Gábor ezredes és partnerei (forrás: MH CKELMK)	134	74. kép.	Apa végre itthon (forrás: http://honvedelem.hu)	210
51. kép.	Rajtaütés nyomai az Uranus-úton, Afganisztán (forrás: dr. Tóperczer István orvos alezredes)	135	75. kép.	A jövő katonái? (forrás: http://honvedelem.hu)	211
52. kép.	Magyar tűzszerész katona, Afganisztán, 2010 (forrás: http://honvedelem.hu)	138	76. kép.	Gyermek játszóház (forrás: http://honvedelem.hu)	212
53. kép.	Pillanatfelvétel a felkészítésről	156	77. kép.	Kovács József vezérőrnagy, MH Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka missziós karácsony alkalmából köszönti a külszolgálatban lévő katonák gyermekeit (forrás: http://honvedelem.hu)	216
54. kép.	A ZMNE által szervezett katonai szakanyaggal bővített személy- és objektumvédelmi szaktanfolyam gyakorlati foglalkozása a 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj bázisán – a végzetek jelentős hányada már kinn szolgál Afganisztánban Close Protection Team (forrás: Kiséri Nagy Ferenc)	159	78. kép.	Rövid pihenő (forrás: Zrínyi Média)	222
55. kép.	Személy- és objektumvédelmi kiképzés gyakorlati oktatói – terrrorelhárító múlttal (forrás: Ákos Péter)	160	79. kép.	Konvojban	239
56. kép.	Szolnok, 2010. januárja: a ZMNE által szervezett katonai szakanyaggal bővített személy- és objektumvédelmi szaktanfolyam gyakorlati foglalkozása (forrás: Kiséri Nagy Ferenc)	162	80. kép.	Az Andarab-völgyben	241
			81. kép.	Biztosítás (forrás: Zrínyi Média)	242
			82. kép.	Török és görög állásokat figyelő a katona az ütközőzónában (forrás: Zrínyi Média)	245
			83. kép.	ENSZ-békefenntartók bázisa (Mijek) (forrás: Besenyő János)	245
			84. kép.	Őrjáratózó BTR a pristinai Vrelo repülőtéren (forrás: Zrínyi Média)	246
			85. kép.	Járőrszolgálatban (forrás: Zrínyi Média)	277
			86. kép.	Járőr terepszemlén (forrás: Zrínyi Média)	278

11. sz. függelék

A könyvben szereplő táblázatok

1. táblázat.	Változások a modern fegyveres erők és a társadalom viszonyrendszerében, valamint a katonai szervezetek meghatározó vonásaiban	15–16
2. táblázat.	A katonai professzionalizmus két eltérő típusa?	38–40
3. táblázat.	Konfliktusok a válságreagáló műveletekben	42
4. táblázat.	A válságreagáló műveletek során előforduló konfliktusok	44–45
5. táblázat.	A „BÉKEFENNTARTÁS”-kutatás során végrehajtott adatfelvétel hazai helyszínei	147
6. táblázat.	A „BÉKEFENNTARTÁS”-kutatás során végrehajtott adatfelvétel kiemelt célcsoportjai, valamint az adatfelvétel eredményeként visszakapott kérdőívek száma	148
7. táblázat.	Amennyiben Ön önként vállalta a külföldi missziós szolgálatot, mik voltak az Ön döntésének legfőbb motívumai?	151
8. táblázat.	Amennyiben Ön önként jelentkezett, honnan értesült ön a külföldi missziós szolgálati lehetőségről?	153
9. táblázat.	Okozott-e gondot a külföldi misszióba történő szolgálat teljesítésre vonatkozó jelentkezése kapcsán az, hogy...?	153
10. táblázat.	Mennyire volt elégedett Ön a legutóbbi missziós felkészítése kapcsán ...?	155
11. táblázat.	Mennyire ért egyet az alábbiakkal a felkészítésük kapcsán?	157
12. táblázat.	Hogyan történt az Ön legutóbbi misszióra történő kiutaztatása?	162
13. táblázat.	Ön a legutóbbi misszióba történő kikerülését követően az új szolgálati helyén a beilleszkedése során mennyire vette hasznát az alábbi képességeknek; jártasságoknak és készségeknek?	165–166
14. táblázat.	Külföldi missziós beosztásában mennyire tudta hasznosítani azon szakismereteit, amelyeket az otthoni felkészítésen tanult?	171
15. táblázat.	Mekkora megterhelést ró Önre a jelenlegi missziós beosztásával járó tevékenység?	173
16. táblázat.	Visszatekintve összességében milyennek ítéli meg az alábbi tényezőket az Ön legutóbbi külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél?	174–175
17. táblázat.	Önben melyik mekkora mértékben okozott feszültséget, illetve stresszt az alább felsorolt tényezők közül?	183–184
18. táblázat.	Amennyiben előfordult, hogy konfliktusa támadt a jelenlegi misszióban más NATO-nemzetek katonáival, annak Ön szerint mi lehetett a legfőbb oka?	186

19. táblázat.	Miért voltak elégedettek missziós szolgálatukkal?	189
20. táblázat.	Visszatekintve saját szempontjából mi volt a haszna a missziós szolgálatának?	192
21. táblázat.	Mennyire hasznosítja a külszolgálatok tapasztalatait honvédség, illetve az alakulata?	199
22. táblázat.	Visszaérkezés utáni tapasztalatok	200
23. táblázat.	Ön szerint az alábbi állításokban említett tényezők általában milyen mértékben járulnak hozzá a külföldi szolgálatból hazatérők leszereléséhez?	202
24. táblázat.	Az Ön közérzetére miként hatott az, hogy házas-, illetve élettársa külföldi misszióba ment?	211
25. táblázat.	Részt vállalna-e önkéntes segítőként a családsegítő szolgálat által a misszióban kinn szolgálók itthon maradt hozzátartozói részére szervezendő szolgáltatások nyújtásában?	212
26. táblázat.	Működött-e alakulatánál missziós szolgálata alatt humán szolgáltató, illetve családtámogatási rendszer?	213
27. táblázat.	Milyen támogatást kellett volna nyújtania, illetve mit kellett volna biztosítania az Ön itthon maradt családjá részére az alakulatánál a humán szolgáltató és családtámogató rendszernek?	217–218
28. táblázat.	A humán szolgáltató, illetve családtámogató rendszerrel szembeni elvárások összehasonlítása	219
29. táblázat.	EU-missziók. 2009. augusztus	248
30. táblázat.	A nemzetközi válságreagáló műveletekben részt vevő magyar katonák létszámának alakulása, 1990–2009	249
31. táblázat.	Magyar rendőrök a rendvédelmi missziókban	250
32. táblázat.	Magyar missziós veszteségek	251
33. táblázat.	Magyarok a nemzetközi békefenntartásban	252–260

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnénk megköszönni mindazoknak a segítőkészségét, akik lehetővé tették a kutatás végrehajtását. Külön köszönet illeti dr. Benkő Tibor vezérezredes urat, dr. habil Deák János ny. vezérezredes urat, dr. Lakatos László ny. vezérőrnagy urat, Kovács József vezérőrnagy urat; Domján László dandártábornok urat, Ipcsis József ezredes urat, Juhász István alezredes urat, valamint az összes itthoni alakulat és a külföldi missziók parancsnokait, akik önzetlen segítséget nyújtottak a lekérdezések megszervezése és lebonyolítása során. Köszönjük továbbá dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy úrnak, hogy időt szánt a kézirat előzetes szakmai lektorálására.

Köszönjük dr. Holló József ny. altábornagy úrnak, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM HIM) főigazgatójának, hogy engedélyezte a HM HIM gyűjteményeiben elvégzett kutatásunkat, valamint dr. Ravasz István úrnak, hogy felhívta figyelmünket több, a magyarok béketámogató műveletekben való részvételével összefüggő hadtörténelmi tárgyú témakörre.

Köszönet illeti a korábbi missziókról rendelkezésünkre bocsátott remek képanyagért a Zrínyi Média HM Kommunikációs Kft. munkatársait, dr. Gubcsi Lajos ügyvezető urat, Kiss Zoltán szerkesztő urat, Vastagh László urat és Rácz Tünde asszonyt, valamint dr. Toperczer István orvos alezredes urat az Afganisztánban a közelmúltban készített világszínvonalú fotóanyagának rendelkezésre bocsátásáért.

85. kép. Járőrszolgálatban

86. kép. Járőr terepszemlén

TARTALOM

Előszó	5
AKTUALITÁS	7
A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEK KUTATÁSÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI	13
1. Történeti visszatekintés, mai fejlődési trendek	13
2. A béketámogató műveletek néhány katonaszociológiai aspektusa	31
3. Dilemmák – hazai szinten	56
ADALÉKOK NEMZETKÖZI SZEREPVÁLLALÁSUNK TÖRTÉNETÉHEZ	61
1. Nemzetközi szerepvállalásunk az első világháború előtt	61
2. A magyar katonai szerepvállalás a második világháborút követően, a hidegháború alatt	78
3. A magyar katonák külföldi szerepvállalása a hidegháború végétől napjainkig	85
3.1. Békefenntartás a rendszerváltás időszakában, 1990–1994	86
3.2. Magyar katonák a nemzetközi missziókban, 1995–2002	100
3.3. Ismételt részvétel egy újabb délszláv válság békés rendezésében, 1995–2010	106
3.3.1. Bosznia-Hercegovina	106
3.3.2. Koszovó	115
3.3.3. Albánia	119
3.3.4. Macedónia	121
3.4. Szerepvállalásunk Irakban és Afganisztánban, 2003–2010	124
3.4.1. Irak	124
3.4.2. Afganisztán	127
Összegzés	139
EMPIRIKUS KATONASZOCIOLÓGIAI KUTATÁSI EREDMÉNYEK	141
1. A kutatási célokról	141
2. A kutatás módszertanáról	142
2.1. A vizsgálat módszereinek leírása	142
2.2. A vizsgálati almintákról	144
2.3. Az adatfelvételek helyszíneiről, s az egyes válaszadói alcsoportokról	146
3. A főbb empirikus kutatási eredmények összegzése	149
3.1. Motivációk a külföldi missziós szolgálatra való jelentkezésre	150
3.2. A kiválasztással és a felkészítéssel kapcsolatos elégedettség	155
3.3. A külföldi missziós környezetbe történő beilleszkedést elősegítő kulcskompetenciák	163

3.4. Külföldi missziós szolgálata alatt milyen otthon tanult szakismereteket tudott hasznosítani?	171
3.5. Elégedettség a külföldi missziós szolgálati helyén, kontingensénél tapasztaltakkal	172
3.6. Feszültségforrások, stresszorok	182
3.7. Elégedettség missziós beosztással	189
3.8. Szakmai továbbképzés iránti igény	189
3.9. Kapcsolattartás a családdal; családi támogató háttér megléte	191
3.10. Visszatekintő összegzés a missziós szolgálat szubjektív hasznáról	195
3.11. Visszaérkezés utáni tapasztalatok	195
3.12. Missziós tapasztalatok feldolgozása a Magyar Honvédségben és saját alakulatánál?	199
3.13. Visszailleszkedés vagy leszerelés a visszaérkezés után; kapcsolat az egykori kollégákkal	200
3.14. Kik és miért szerelnék le visszaérkezést követően?	201
3.15. A családsegítő rendszer működésével kapcsolatos elvárásokról – a katonák és családtagjaik által megfogalmazott szükségletek, igények alapján	203
ÖSSZEGRZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	221
1. Összegzés	221
2. Következtetések, javaslatok	225
2.1. A Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség és a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság szintjén	225
2.2. A ZMNE mint tudásbázis létrehozásában közrejátszó, kiszolgáló és szolgáltató intézmény szintjén	228
2.3. Kiképzés, gyakorlatok	237
2.4. Egyéb javaslatok	238
FÜGGELÉK	242
Lezárult ENSZ-békeműveletek	243
Folyamatban lévő ENSZ-békeműveletek	247
EU-missziók	248
Magyar katonai részvétel	249
Magyar rendőrök a missziókban	250
Magyar missziós veszteségek	251
Magyarok a nemzetközi békefenntartásban	252
Felhasznált irodalom	261
A könyvben szereplő ábrák	269
A könyvben szereplő képek	271
A könyvben szereplő táblázatok	274
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	276

A magyarok nemzetközi válságreagáló műveletekben való aktív szerepvállalásának története a XIX. század végéig nyúlik vissza. A Magyar Honvédség erőinek jelentős hányada, mintegy 1000 fő jelenleg is szolgálatot teljesít az ENSZ, az EBESZ, a NATO és az EU különféle válságreagáló műveleteiben. Ezzel nemzetközi elismerést szereznek hazánkuk, egyebek között a Balkánon, Afganisztánban és Irakban. Ebben a könyvben egy olyan empirikus katonaszociológiai vizsgálat eredményeit adjuk közre, amelyet a közelmúltban hajtottunk végre változatos kutatás-módszertani technikákkal. A vizsgálat keretében összességében több mint 1700 fő hivatásos és szerződéses katonát, valamint rendőröket, közalkalmazottakat, köztisztviselőket és az érintettek családjait kérdeztük meg. Válaszdóink megosztották velünk a külföldi missziókra történő kiválasztással, felkészítéssel, a külföldi missziós szolgálattal, valamint a hazaérkezés utáni visszailleszkedéssel kapcsolatos tapasztalataikat, s megfogalmazták szükségleteiket, igényeiket, illetve elvárásaikat.

